

भारत-इतिहास-संशोधक-मंडळ-ग्रंथमाला. पुस्तक २८ वें.

इंग्लिश

ईस्ट इंडिया कंपनीचा

पेशवे दरबारार्शी

फारशी पत्रव्यवहार

भूळ व मराठी रूपांतर

रूपांतरकार

गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार

संपादक व प्रकाशक.

दत्तो वामन पोतदार, बी. ए.

गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार.

चिटणीस, भा. इ. सं. मंडळ पुणे.

[सर्व हक्क राखून ठेविले आहेत.]

विजया दशमी शके १८४५

किंमत रु. ५

भारत-इतिहास-संशोधक-मंडळ-ग्रंथमाला

वि. सू.—मंडळाचे बहुतेक ग्रंथांस मुंबई व बडोदें सरकारांचा आश्रय आहे.

* अशी खूण केलेले ग्रंथ मुंबई सरकारानें प्राथमिक व दुय्यम शाळांच्या पुस्तकालयांसाठीं मंजूर केले आहेत.

मालांक.	किंमत रु.	मालांक.	किंमत. रु.
१ अहवाल (शके १८३२)	३	*१२ तृतीयसंमेलनवृत्त(शके १८३७)३	
२ " (शके १८३३)	५	*१३ मुकुंद-महाभाष्य (संस्कृत) ८८	
३ सुबंतविचार(रा.वि.का.राजवाडे)२		*१४ ग्रंथराज (दासोपंत) " ८८	
४ वार्षिक इतिवृत्त (शके १८३४) ५		*१५ स्फुट प्रकरणें भाग १ ला ८१२	
५ मराठ्यांच्या इतिहासाचीं साधनें		*१६ स्फुट प्रकरणें भाग २ रा ८१२	
खंड १२ (रा. राजवाडे) १८८		*१७ वार्षिक इतिवृत्त (शके १८३८) ३	
*६ प्रथमसंमेलनवृत्त (शके १८३५) ८१२		१८ चतुर्थसंमेलनवृत्त(शके १८३८) ४	
*७ वार्षिक इतिवृत्त (शके १८३५) ६		*१९ राजवाडे-खंड-स्थलसूची(१८३९) ४	
*८ द्वितीयसंमेलनवृत्त (शके १८३६) ३		*२० पंचमसंमेलनवृत्त (शके १८३९) ३	
*९ वार्षिक इतिवृत्त (शके १८३६) ३		+२१ संशोधनसंग्रह (१८३९) छा. आहे	
*१० मराठ्यांच्या इतिहासाचीं साधनें		२२ चंद्रचूड-दफतर-कला १ ३	
खं. २० (शिवकालीन घराणीं)-३		२३ महाराष्ट्रसारस्वत ले.रा.वि.ल. भावे ६	
*११ वार्षिक इतिवृत्त(शके १८३७) ६		२४ षष्ठसंमेलनवृत्त (१८४०) ४	
भा. इ. सं. मं. त्रैमासिक:- शके		२५ सप्तमसंमेलनवृत्त(१८४१) ३	
१८४२, १८३१, १८४४ प्रत्येकीं रु. ३.		२६ संशोधकाची छोटी जंजी.	
		(रा. द. वि. आपटे) ८४	
		२७ प्रदर्शनपरिचय ८४	

मंडळाकडे मिळणारीं इतर पुस्तके

रा. वासुदेव शास्त्री खरे-कृत:- (१) अधिकारयोग (२) हरिवंशाची बक्षर-किं. प्रत्येकीं ८१०. राजवाडेकृत:-मराठ्यांच्या इतिहासाचीं साधनें खंड १।५।७।१०।११ किं. अनुक्रमें रु. २५, ४, ३, २॥, ८६ चांदोरकरकृत:-संतकविकाव्य-सूचि:- किं. रु. २. काव्येतिहाससंग्रह व भारतवर्ष:- मासिकाचे कांहीं अंक व प्रकरणें. चित्रै:- थोरले बाजीराव नऊरंगी किं. ८८; पिलाजी जाधवराव व श्री. शिवाजी महाराजांचा होन किं. ८॥.

टीप:-टपालहंशील व बंगी व्ही. पी. वगैरे खर्च निराळा पडेल. घाऊक घेणारांस चांगलें कमिशन देऊं. माहितीपत्रक मागवा

पुणें येथें 'आर्यभूषण' छापसान्यांत अनंत विनायक पटवर्धन यांनीं छापिलें

व दत्तो वामन पोतदार व गंगाधरराव नारायणराव

मुजुमदार यांनीं ३१४ सदाशिव पेठ (भारत-इतिहास-

संशोधक-मंडळाचें मंदीर) येथें प्रसिद्ध केले.

चिटणिसांचें निवेदन

भा. इ. सं. मंडळाच्या ग्रंथमालेंत प्रस्तुतचा २८ वा हा ग्रंथ एका दृष्टीनें अपूर्व होय. या ग्रंथाचे प्रकाशनानें एका अतिशय महत्त्वाच्या कार्याचा उपक्रम मंडळानें केला आहे. महाग्राचा सर्वांगसुंदर इतिहास जाणण्यासाठी मराठी साधनांवर च केवळ अवलंबून चालणार नाही. फारसी, इंग्रजी, हिंदी, फिंरंगी, कानडी, मारवाडी, फरा- शिस इत्यादि भाषांतील साधनें हि प्रकाशित केलीं पाहिजेत व अभ्यासिलीं पाहिजेत. त्यांत फारसी ही तर कांहीं काळ हिंदुस्थानांतली प्रमुख राजभाषा होती आणि तवा- रिसा, फर्मानें, असखारा वगैरे शेंकडों लिखाणें त्या भाषेंत आहेत तीं इतिहासोपयोगी व बहुमोल आहेत. हीं फारसी साधनें शिवकालीन व तत्पूर्वकालीन महाराष्ट्राच्या इतिहासाविषयीं तर सर्वस्वी जीवभूत आहेत.

आज सुमारे चाळीस वर्षे महाराष्ट्रीय पंडित स्वदेशेतिहासाचीं साधनें मोठ्या आस्थेनें, श्रमानें व प्रेमानें प्रकट करित आहेत. परंतु फारसी साधनांचा परामर्ष म्हणण्यासारखा घेणें त्यांजकडून झालें नाही. याचीं कारणे पाहतां फारसी साधनें दुर्भिक होती असें नाही परंतु फारसी जाणणारे आपणांमध्ये च विरळा असत व जे असत त्यांत इतिहासाचे शोकी व लिखितांचे वाचक प्रायः कोणी निघाले नाहीत. मोठा चमत्कार आहे, कीं शंभर सवाशें वर्षापूर्वी घडयड फारसी वाचणारे मराठे, ब्राह्मण या पुण्यांत पुष्कळ विद्यमान हेले; आणि ही परंपरा बंडुनान^१ रानड्यांच्या पिढी- पर्यंत जीव धरून होती. आजमितीला खुद्द पेशव्यांच्या पारसनवीस घराण्यांत सुद्धा ही विद्या लुप्तप्राय झाली आहे! स्वराज्य गेलें, तेव्हांच राजकारणाचीं सूत्रें आमचे हातांतून गेलीं आणि सूत्रसाधनरूप फारसी भाषा हि अनोळखीची झाली. आतां पुनः अलीक वेपासून प्रारंभ करावा लागत आहे !

उलट युरोपियन विद्वानांनीं मात्र फारसीचें अध्ययन सुरू केलें तें यथास्वभाव आजतागायत वर्धमान च ठेविलें आहे. खुद्द पेशवाई अंमल जारी असतांना कुंपिणीच्या सूत्रचालकांत पुष्कळांनीं अरबी, फारसी इत्यादि भाषांचें अध्ययन चाल- विलें होतें. वॉरच हेस्टिंग्ज, क्लाइव्ह प्रभृति मंडळी राजा नवाकिसन मुनशी सार- ख्यांच्या साहाय्यानें ही राजकारणो भाषा शिकल्याचा वृत्तांत सुप्रसिद्ध आहे. फेरिस्ता प्रभृति इसिहासकारांचे ग्रंथ, व बाबर बादशाहाचें तुर्की आत्मचरित्र वगैरे नामांकित ग्रंथ इंग्रजींत भाषांतर होऊन गेल्याला एक शतकावर वर्षे लोटलीं तर आम्ही अजून सदरहू ग्रंथाचीं भाषांतरे सुद्धा केलीं नाहीत. खुद्द पेशवाई अमलाचे अखेरीस

आमच्याकडे फारसी वरून मराठीत उतरलेले कित्येक सुंदर ग्रंथ अलीकडे आमचे पाहण्यात आले आहेत परंतु तो जुना ओघ आटून च गेला.

अलीकडे प्रो. जदुनाथ सरकार यांनी फारसी साधनांचा उपयोग करून इतिहास लिहिण्याचा उपक्रम केलेला प्रसिद्ध असून डॉ. खान, बेणीप्रसाद, कानुनगो प्रभृति मंडळींचे प्रयत्न त्या दिशेने हेत असून त्याचे ग्रंथ इंग्रजी ऐतिहासिक वाङ्मय पुष्ट करीत आहेत. परंतु यां पैकीं कोणी हि अस्सल फारसी साधनें-मूळ-प्रकाशित करीत नाहीं. निवळ उतारे देऊन अनुमानें बांधून इतिहासरचना करण्याचा उपक्रम शुद्ध शास्त्रीय दृष्टीनें गौण च म्हटला पाहिजे. जशीं आपण मराठी साधनें प्रसिद्ध करीत असतो तशींच शुद्ध फारसी साधनें हि अस्सलबहुकुम तपासून प्रकाशित केल्याशिवाय त्यांची प्रामाण्याप्रामाण्यता ठरून त्यांचा पूर्ण सत्यसाधक उपयोग होऊं शकणार नाहीं. अस्सल फारसी साधनें प्रकाशित करण्यास प्रारंभ करावा म्हणून मंडळातर्फे प्रो. जदुनाथ सरकार यांनीं एक खण्ड काढण्याचें अंगिकारलें आहे पण काहीं अडचणीमुळे त्यांजकडून हें कार्य अद्यापि उरकलेलें नाहीं. परंतु संशोधकांना फारसी साधनांची उपेक्षा यापुढें करणें फार च घातक वाटल्या-वरून आम्हांपैकीं श्री. आवासाहेब मुजुमदार यांनी ही शाखा काढण्याचें जबाबदारीचें व अवघड कार्य मंडळाच्या हल्लींच्या दुर्बळ सांपात्तिक स्थितीत हि अंगावर घेतलें व तें चिकाटीनें चालवून व मुनशी शिराजी व मुनशी अचटुल अझीझ यांचे साहाय्यानें आज चालतें केलें आहे. तसा प्रयत्न केला तर पन्नास हजार फारसी अस्सल कागद व खेरीज ग्रंथ मंडळानें आज जमा केल्यासारखे च आहेत. श्री. पारसनवीस यांनी या कार्मा फार मदत केली आहे व त्यामुळे हें ग्रंथरूप फळ पदरीं पडल्याचें पाहून यापुढें अधिक आत्मीयतेनें ते वाढती मदत करतील अशी सात्री आहे.

फारसी पत्रांचें वाचन किती अवघड व किंचकट असतें हें स्वानुभवावाचून प्रत्ययास येणें कठिन आहे. त्यांतहि न कळणाऱ्या भाषेत बादशाही थाटानें, मोहोरेदार कागदावर ऐटीत लिहिलेलीं साधनें पाहून तीं मालकांकडून मिळण्यास केवढी पुण्याई सर्चावी लागते, व ती बिनचूक नकलून आणि बिनचूक छापण्यास केवढी थाताथात पडते याची ज्यांना थोडी तरी कल्पना येईल त्यांना प्रस्तुत खंडांतील दोषांकडे दुर्लक्ष्य करून हा धाडसी, नूतन व आवश्यक उपक्रम केवळ स्वावलंबनानें मंडळानें आगावर घेऊन रंगारूपाला आणल्याबद्दल मंडळाचे प्रेमपुरस्सर अभिनंदन च करावेंसें वाटेल यांत संदेह नाहीं.

दत्तो वामन पोतदार,

गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार,

चिटणीस भा. इ. सं. मंडळ.

प्रस्तावना

आपल्या या भरतभूमिमध्ये फारशी भाषेचा प्रचार सुमारे शके १२०० पासून सुरू झाला. तो इतका की, पेशवाई अखेरपावेतो सुद्धा फारशी ही एक प्रमुख राजकीय भाषा समजली जात असून, पेशवे व इंग्रज यांमधील तहनामेहि मूळ फारशी भाषेतच लिहिलेले आहेत. श्रीशिवाजीमहाराजांच्या पूर्वकालापासूनच अनेक यवन राज्यकर्त्यांच्या अमलामध्ये राजदरबारांत उत्तम फारशी लिहिणारे वाचणारे मुनशी व पंडित असत व त्यांमार्फतच सर्व आवकजावक फारशी पत्रव्यवहार चाले. इंग्रजांच्या दरबारीहि फारशी इंटरप्रीटर व मुनशी यांच्या मार्फतच पत्रव्यवहार चालत असे. श्रीछत्रपतिमहाराजांच्या व पेशव्यांच्या दरबारीहि उत्तम फारशी जाणणारे ब्राह्मण, कायस्थ व मुसलमान मुनशी अनेक होते.

हिंदुस्थानचा सहा इतिहास लिहावयाचा म्हटले तर या देशावर ज्यांच्या ज्यांच्या स्वान्या झाल्या आहेत किंवा जे जे येथे कोणत्या तरि कारणाने आले गेले अथवा ज्यांची थोडी फार वसति होऊन आपणांशी अनेक रीतीने संबंध आलेला आहे व त्यामुळे आपल्या भाषेवर व आचारविचारावर परिणाम झालेला आहे अशा स्वकीय व परकीय कानडी, गुजराथी, तामील, तेलगु मुसलमान, फ्रेंच, पोर्तुगीज डच्, इंग्रज वगैरे लोकांच्या भाषेचा अभ्यास करून त्यांनी स्वभाषेत आपणांसंबंधी लिहिलेले विचार किंवा इकीकृत समजून घेणे अवश्य आहे. येथे मुसलमानांचा सद्वास इतरांच्या मानाने विशेष झालेला असल्याने त्यांच्या फारशी भाषेचे ज्ञान प्रथम करून घेऊन त्यांच्या ऐतिहासिक कागदपत्रांचा व ग्रंथांचा अभ्यास करून भरतखंडाच्या इतिहासास सत्यस्वरूप शक्य तितके देणे हे एक कर्तव्य आहे.

मराठ्यांचाहि सहा इतिहास लिहिणे झाले तर त्याकरिता फारशी कागद पत्रांचा आधार अवश्य घेतला पाहिजे. शिवपूर्वकालीन व शिवकालीन मराठी कागदपत्रांतून फारशी शब्दांचा भरणा अतिशय आढळून येतो. व त्यामुळेच तत्कालीन मराठी कागदपत्रे वाचतांना वाचणारांस फारशीचे ज्ञान नसल्यास अत्यंत अवघड जाते. भारत इतिहास संशोधक मंडळासारख्या जबाबदार संस्थेने या दिशेने जर प्रयत्न केला नाही व त्या त्या भाषेतील ऐतिहासिक साधनें मूळ स्वरूपांत पुढे आणलीं नाहीं तर तो त्या संस्थेस एक मोठा उणेपणा आहे व मराठीतील ऐतिहासिक साधनें इतर भाषांच्या ज्ञानापक्षां फारशी भाषेच्या ज्ञानावांचून बाहेर काढणे व्यर्थ समजून मुद्दाम मी सुमारे अडीच तीन वर्षांपासून मूळ फारशी ऐतिहासिक साधनें वाचतां येऊन तीं मराठी भाषांतरासह प्रसिद्ध करतां यावीत या हेतूने अभ्यासास सुरुवात केली. छापलेला फारशी मजकूर वाचणे सोपे आहे. परंतु

तोच लेखी वाचणें अवघड होतें. फारशी लिपीत अक्षरांच्या खाली व वर एक, दोन, तीन टिबें (नुक्ता) देण्याच्या पद्धतमुळें व कांहीं अक्षरें मूळ स्वरूपाहून भिन्न स्वरूपांत जोडण्याच्या नियमामुळें व त्यांतहि कांहीं अक्षरांचीं रूपें लुप्तप्राय होतात यामुळें फारशीचें वाचन प्रथम प्रथम नजर बसेपर्यंत त्रासदायक होतें. परंतु जेथें एकाच अक्षराखाली किंवा वर एक, दोन किंवा तीन टिबें दिल्यामुळें प्रत्येक वेगळें अक्षर बनतें व जेथें फडर्या अक्षरांनीं लपेटांत लिहिलेलें असतें तेथें त्या टिबांची जर गाळण उडते तर मग त्याबरोबरच वाचकांचीहि गाळण कां उडूं नये ? फारशी भाषेचे तज्ज्ञाहि अशा प्रकारच्या हस्तलिखितांपुढें हात टेंकतात. तात्पर्य, फारशी भाषेचें ज्ञान असणें व छापील मजकूर वाचणें हें वेगळें व जुनें फारशी हस्तलिखित उत्तम रीतीनें वाचणें हें वेगळें.

अशा सर्व अडचणी पुढें असतांना सुद्धां फारशीच्या अभ्यासाबरोबरच फारशी ऐतिहासिक साधनें जमा करण्यास सुरवात केली. या कार्यां कै. रु. वि. आचार्य कालगांवकर व त्यांचे विद्यमान चिरंजीव, दतियाचे रा. करमरकर, श्री. भाऊसाहेब तुळशीबागवाले, रा. सदाशिव विष्णु ऊर्फ भाऊसाहेब रानडे, कै. पांडोबा पटवर्धन, (बऱ्हाणपूरचे श्री. भुसकुटे) व पेशवे दरबारचे फारसनवीस घराण्यापैकीं वंशज श्री. कृष्णराव केशवराव ऊर्फ बाळासाहेब पारसनवीस, श्री. नारायणराव गोविंद पारसनवास व श्री. बाबूराव पारसनवास, श्री. बाळासाहेब विंचूरकर, महंत दत्तराज महानुभाव, मे० महमद सलाउद्दीन, श्री. तात्यासाहेब फडके, श्री. हणमंतराव ढेरे, वे० सिद्धेश्वरशास्त्री चित्राव वगैरे अनेक सद्गृहस्थांनीं, अनेक फारशी साधनें-ताम्ब-पट, ग्रंथ, सनदा, फरमानें, पत्रव्यवहार वगैरे मजकडे व मंडळाकडे इतिहासाचे कामाकरितां म्हणून दिलीं. याबद्दल मी त्या सर्वांचा अत्यंत आभारी आहे.

उपलब्ध फारशी लेखसंग्रहांत वेगवेगळ्या विषयांवरील हस्तलिखित ग्रंथ सुमारे १५० असून पत्रें तर अनेक राजे, महाराजे, नबाब, बादशहा, निजाम, हैदर इ. इ. यांचीं हजारां आहेत. कित्येक सरदारांच्या व दिल्ली दरबाराच्या दिनचर्या फारशीमध्ये सविस्तर लिहिलेल्या आहेत. इतरत्र अनेक ठिकाणीं फारशी लिखाण असलेलें केव्हांहि प्रसिद्धीकरणार्थ मिळण्याची खात्री वाटते. परंतु, द्रव्याभावीं उपलब्ध व उपलब्ध संग्रहाचा फायदा कसा करून द्यावा ? असो.

आज आपल्यावर राज्य करणारे इंग्रज सरकार यांचा व आपला परस्पर संबंध कसकसा घडून आलेला आहे याचा खरा बोध होणें परस्परसं अत्यंत इष्ट आहे. याच हेतूनें एकंदर पत्रव्यवहारापैकीं इंग्रजांची व त्यांचा ज्यांमध्ये उल्लेख आहे अशीं कांहीं दुसऱ्यांचींहि पत्रें निवडून काढून त्यांचें मराठींत भाषांतर मंडळाचे वेतनी मुनशी शैल अबदुल अझीज, महाराष्ट्र एज्युकेशन सोसायटीच्या हायस्कुलांतील फारशी मास्तर, यांच्या साहाय्यानें मी केलेलें आहे. कोणत्याहि एका भाषेतील मजकूर दुसऱ्या भाषेत हुबेहुब तसाच उत्तरविणें फार कठीण आहे. त्यांतल्या त्यांत फारशी

भाषेत ' मिर्या मूठभर व दाढी हातभर ' याप्रमाणें मूळ मुख्य मजकूर अगदींच थोडा असून अलंकारिक शब्दयुक्त अलंकाच, मायने व प्रासाकरितां एकार्थी शब्दांची रेलचेल, यामुळें भाषांतर यथार्थ करण्यास फार अडचण होते म्हणून सोबतच्या भाषांतरांत बऱ्याच ठिकाणीं मूळ फारशी अलंकारिक मायन्यांचें भाषांतर केलेलें नाहीं. मुद्यापुरता मजकूर मात्र मुळींच सोडलेला नसून भाषांतर शक्य तितकें मुळाला धरून परंतु मराठी भाषेला साजेलसें केलेलें आहे.

सदर खंडांत १४३ पत्रें दिलीं आहेत. तीं सर्व संगतवार मजकुराचीं नसल्या-मुळें व कालाच्या दृष्टीनेहि मध्ये बराच खंड असल्यामुळें सदर पत्रांचा संगतवार सारांश किंवा त्रोटक हकीकत येथें देतां येत नाहीं. फक्त त्यातील कांहीं मुद्यांचें टाचण पत्रांकासह खालीं देत आहे.

१. इंग्रज व पेशवेदरबार यांजमधील परस्पर स्नेह, प्रेम व एका यांबद्दल बहुतेक प्रत्येक पत्रांतून ओतप्रोत उल्लेख आहेत.

२. अधिकारसंपादन, बदली, नजरनजराणे व परस्पर अभिनंदन. पत्रांक- ३, १६, १८, ५०, ५५, ५६, ५७, ६०, ७४, ८१, ८३, ८७, ८९, १०८, ११०, १११, ११२, ११३, ११५, ११८, ११९, १२२, १२५.

सदर पत्रांपैकीं नजराण्यासंबंधीं ५५, ८१, व ८९ हीं पत्रें वाचनीय आहेत.

३. विल्यम टेलर चांची पेशव्यांचे पदवीं रहाण्याची उत्कट इच्छा. ४

४. श्री. राधोबादादास लिहिलेलें पत्र १७ वाचनीय आहे.

५. जहाजे व मचवे यांबद्दल तक्रारी - ४०, ४६, ७९, १०८, ८६.

६. बाणकोटचें गरम पाणी. ४७.

८. श्री. राधोबादादांनीं इंग्रजांकडे गहाण ठेविलेलें सहा लाख पंचवीस हजार रुपये किंमतीचें जवाहीर ६१, ६४.

८. गुप्त साकेतिक लिपी. ७६.

९. श्रीक्षेत्रप्रयाग येथील यात्रेकरूंवरिल कर. ९३.

१०. फ्रान्सची राज्यक्रांती व तिचा हिंदुस्थानांत परिणाम. १०९.

११. सुरत बंदराच्या चौथीं बद्दल. ४६, ५८, ५९, ७१.

१२. हैदर व टिपुसुलतान यांशीं लढाई. ३१, ३२, ३३, ७३, ९०, ९२, ९४, ९५, ९६, ९७, ९८, ९९, १०१, १०२, १०३, १०४, १०५, १३३, १४०

१३. लखनौचे नवाब - ११४, १२०, १२१.

१४. खड्यांच्या लढाईस अनुलक्षण. ११६, ११७.

१५. सातान्याचे महाराजांस लिहिलेलीं पत्रें - १२७, १२८.

१६. डच् लोकांचीं पत्रें - १३१, १३२.

१७. इतर किरकोळ, खलवतें, कामकाज, हालचाली वगैरे - ४, ५, ६, ७, ९, १०, १४, १५, १९, २१ ते २७, ३०, ३१, ३२, ३६, ३७, ३९, ४९, ५०, ५२, ६५, ६६, ६७, ७१, ७२, ७७, ८०, ८२, ८५, ९०, ९४, ९०

१८. वॉरन् हेस्टिंग्ज्ची पत्रे - १९, २६, २७, ३० श्री० राधोबा दादा व मुंबई गव्हर्नर यासंबंधी.

१९. वेलेस्लीचें पत्र - " हिंदुस्थान व दखन या देशांतील सर्व रयतेस सुख व आराम मिळावा हें नेहेमी आमचे नजरेपुढें ध्येय आहे " १२३.

भा. इ. सं मंडळानें प्रोफेसर जदुनाथ सरकार यांस एक फारशी साधनांचा खंड मंडळाच्या खर्चानें छापून काढण्याबद्दल विनंती केली होती. परंतु तें काम त्यांच्या कडून अद्याप घडून आलें नाहीं.

मंडळाची ही फारशी भाषेची शास्त्राची पतकरली याचें सर्व श्रेय मुंबई एल्फिन्स्टन कॉलेजांतील पर्शियन प्रोफेसर शेख अबदुल कादर शेख सर्फराज, एम. ए. यांसच आहे. त्यांचा व माझा परिचय सुमारे १५ वर्षांपासून असून सदर अवधीत ते अनेक वेळां मोठ्या प्रमानें फारशी साधनांच्या संशोधनाचे कामीं मला मनापासून मदत करीत आले आहेत. मुनशी शेख अबदुल अझीज यांचाहि लाभ त्यांनीं करून दिला आहे. याबद्दल मी प्रोफेसरसाहेबांचा अत्यंत ऋणो आहे.

पत्रांकांच्या प्रारंभीं सविस्तर सूची व यादी जोडलेली आहे. सदर सूची व यादी मंडळाचे अभिमानी सभासद, रा. शंकरराव जोशी, वाईकर यांनीं तयार केली आहे त्याबद्दल मी त्यांचा फार आभारी आहे.

हीं पुढें दिलेलीं बहुतेक पत्रे श्री. रा. बाळासाहेब पारसनवीस यांनीं दिलेलीं असल्यामुळें हा खंड म्हणजे त्यांच्या रूपेचेंच फळ होय, हें मला येथें नमूद करणें जरूर आहे.

या सोबत वाचकांकरितां २४ इंग्रजांच्या पत्रांवरील सद्यांचे फोटो व १९ लिफाफ्यांवरील शिक्रे पत्रांकांसह तपशीलवार दिलेले आहेत.

पत्रें जसजशीं मिळालीं तसतशीं तीं छापलीं आहेत. पत्रांक १२९ ते १४१ हीं शेवटीं याच कारणामुळें दिलेलीं आहेत. सदर अस्सल पत्रें भा. इ. सं. मंडळाच्या प्रदर्शनांत मांडलीं होती व कांहीं पत्रांचां भाषांतरें संमेलनांत वगैरे वाचलेलीं आहेत. पत्रांवरील तारखा पत्रांतून किंवा वरील लिफाफ्यावर जशा आढळल्या तशा दिलेल्या आहेत. पाा म्हणजे पोहोचल्याची तारीख व राा म्हणजे लिहिल्याची किंवा रवाना केल्याची तारीख असें समजावें. कांहीं ठिकाणीं पत्रांतील मजकुराच्या संदर्भांनीं तारखा दिल्या आहेत.

सोबत छापलेल्या फारशी पत्रांतून मूळ फारसी पत्रांची अथपासून इतिपर्यंत अस्सल बरहुकुम नकळत केलेली आहे.

विजयादशमा.
शके १८४५.
पुणे

गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार.

विषय-व्यक्ति-स्थळ-सूचि.

नावापुढील अंक पत्रांकाचे समजावेत

अपटन, कर्नल जॉन् - २२, २३, २९,
३०, ३९, १४१
अबट्टूल रहिमखान ४९
अबुल फजलमंथ ४८
अमृतराव पेशवे ४३, ६९, १२३
अर्काटचा नबाब-वाला जाहा १०४
अलाहाबाद, (वर्जोरुल मुमालिक यानें
ह्या क्षेत्रीं येणाऱ्या यात्रेकरूंंवरील
कर कमी केला) ९३
अहमद अलीखान १३१
अंजनवेल ७९
अंडरसन ३६, ३७,
अंबांजी ९
आनंदगिरी १३
आनंदराव भिकाजी-बलसार परगण्याचे
गुमास्ते ७२
आबाजी पंडत १४०
आबासाहेब बहादूर ११९ ?
आली जनाब ७, १० ?
इमादुद्दौला बहादूर (वारन् हेस्टिंग) १९
२६, २७, ३०.
इंग्रज-आग्नेज-कंपनी-पैकी कोणीहि
नजराणा घेऊं नये ५५; -च्या आज्ञे-
बाहेरील २ गोष्टीः १ हिंदुस्थानच्या
सरदाराशी लडाईंच्या प्रसंगापासून दूर
राहणें २ स्वसंरक्षणाशिवाय लडाईंत
पडूं नये १९; -चें कादरी' गुराब जप्त
केल्याबद्दल तक्रार ४६; -च्या ४
जहाजांस अटकाव ६७; -ची पेशवे

सरकारास टिपूवरील लडाईंचे बाब-
तीत मदत ७३; -च्या माणसांनीं
डभई शहर सोडून पळतांना टाक-
लेल्या हत्यारांची परत मागणी ६२;
-ची वृत्ति=रयतवृत्ति सोडून पहिली
फराळाची चव लागल्यामुळें पुढील
जेवणाची अपेक्षा ३१; -चा वकील
व पुणें दरबार ४५; -च्या लोकांचा
इंग्रजांचा गुण ६६; -चें ध्येय १२३;
-स मानूं नये, फौज तयार ठेवावी
३२; -कंपनीचें नांव व पदवी कशी
लिहावी ? १३६.

इस्टुअर्ट (स्टुअर्ट) १०५

उरणची साडी, -वरील सत्ता ७८.

एकीचा बाग २०, ७३, ८४, ८९,
११५, १२५, १३०

एसाजी शिंदे कोल्हारवाला १२९

कनवे जे. - १०५

करमलिन, चार्ल्स - ४९.

करी. ए. पी. १२७

कलकत्ता ४, २९, १००

कलसवा परगणा १०

कंदकाह ९७.

कर्नाटक ७३

कर्नूल (तुंगभद्रानदीचे काठी) १०२,
१०३

कर्याचे अमलदार ६४

काजी अबुल हसन, मौजे देगांव ५२

कादरी-(गुराबाचें-जहाजाचें-नांव)

४६, ६४;—सोडणेबद्दल कार्ना-

वालीसची मागणां ८६

कारभारी साहेब ! ४३

कारभारी नानासाहेब ! ४४, ५१

कावेरी तीर ५६

काशीनाथ हरि ७१

कॉर्नवालिस ७४; ता. १२।९।१७८६

रोजी गव्हर्नर जनरलचे अ-

धिकारावर येतो ७६; ८०, ८१, ८४,

८५, ८९, ९०,

९१ ते १०३, १०५ ते ११०, ११२,

११३, १३०, १३३; —कंपनीची

सुभे, टाणी पाहण्यास जातो ८०;

तुंगभद्रानदी काठी फौजेसह मुकाम

१०२ ८०;—फौजेची पाहणी ८५;

—ला नजराणा ८९;—संबं-

धी अर्काटच्या नचाबाचें मत १०४;

कारापुर १२८

काशी पवार १२८

किसनराव बलाल १३९

किंग्, टॉमस- २०, २१

कीटन-कर्नल २२

कुवा ! ३३

कूट, कर्नल, ३३

कोलार ९७

कोपाळ किल्ला २५

क्लोजसाहेब, कर्नल-१२३

सोजा हजरत दिवानी साहेब,

एक सत्पुरुष ५२

गणेश पंडित ३८

गंजाम शहर ९५

गंजी कोटा ९७, १०२, १०३

गंजी मुसी तालचोरी येथील

राह्मिवासी ४६

गँधीर-रॉबर्ट, १८, २२, २३

गोंडर जनरल-३५

गिर्यान बंदर ६७

गुजराथ जिल्हा ३१

गुरम कोंडा १०५

गोपाळपंडतसाहेब ४२

गोपाळरावजु ६९

गोविंदपंत १३७

गोविंद शिवराम, अबदुल रहिमान व

इंग्रज यांचा मध्यस्थ ४९

चिनापटण-कंपनीकडील मद्रासमधील

बंदर १, २, ३, २१, ९०, ९६, १११,

११२-कडे कार्नावालीसचें गमन १००

चिमणलाल वकील लाला ७३

चिंतामण दीक्षित ३२

चुनार गड ३९

चेरुल बंदर ७९

चेरी जी. एफ-११९-

चौथाई ५८, -वसुली ५९

जनार्दनराव १०४

जनार्दन शिवराम ५०

जयपुर ११

जिवाजी गोपाळ सरसुभेदार ६४

जिवाजी पंडित ३१

जोसास डुप्रे गव्हर्नर बंदर चिनापटण ३,

५, १४ ते १६, १७

झांशी १०, २४१-तालुका ७७

टामसन् १२८

टिपू सुलतान ७३, ९६;—च्या कौल-

कराराविरुद्ध वर्तनाचा बंदोबस्त कर-

प्याकरितां जनरल मेडोज जातो ९०

११६, -तह १३१, १३३

टेलर, विल्यम्- ३, ४

डभोई ६२

डे. थॉमस- ५८

डेपर डॅनियल ६

तळेगांव ३०

तंजावर ५०

तात्यासाहेब ४२

तालचेरी ४६

तुकोजीराव होळकर ७७

तुंगभद्रा नदी-चे कांठीं मोपलाफौजेंत
कार्नावालीसचा मुकाम १०२

तोकली-गलबताचें नांव ७९

थोरले माधवराव पेशवे, रावसाहेब १;
-स दोन नळ्यांची पिस्तुलजोडी,

चिनापटणचे गव्हर्नर बुचर याज-

कडून नजर २, ३, ५, १४, १५

दसरा समारंभ, हरिपंत फडके यांस

कार्नावालीसकडून हत्ती नजर ९९

दादाभाई ४४

दादासाहेब मोरो पंडित ४

दामाजीराव गायकवाड ४६

दुसरे बाजीराव पेशवे-पेशवाईचीं वखें

मिळाल्याबद्दल डॅनियल सीटनचें

अभिनंदनपर पत्र ११८, १२१,

१२२, १२३-किल्ले महाडकडे गमन;

१२४, १२५, १२६

देगांव परगणे सुरतबंदर ५२

देविदास-भीमजीचा गुमास्ता ८२

दोस्ताची एकी ९७, ९८

दौलतीचें मूळ ५०

द्वारका क्षेत्र ८२

धारवाडचा किल्ला ९८

धुळपराव ४६

नवाब सो १ ७७

नवाब आसिफजाहा वजीर ७२, १०२,
११६, १३३

नवाब एहनेशामुद्दुवला १३

नवाब सो कायमुद्दौला ७१

नवाब नजीफखान ४

नवाब सो बंदगान अली ३१, ३५, ५८,
५९, १०५

नवाब वजीरुल मुमालिक २४, ९३,
१२०, १२१

नवाब वाला जाहा-अर्काटचे नवाब १,
३, ५, १५

नवाब सफदरखान ७२

नंदादुर्ग (गर्दनशिकोह) ता. १८।९।
१७९० रोजीं हस्तगत झाला ९४

नागोजीराव वकील १२४

नाघा पंडित ४

नाना फडणवीस १९ २९, ३०, ३१,
३६, ३७, - ४१, ४२, ४३, ४४,

५४ ते ५६; ६५, ६७, ७५, ७६,
८०, ८१, ८३, ८४, ८८, ९२,

१०६, १०९, १११, ११६-
११९, १३०, १३४, १३७,

नारायणराव साहेब पेशवे १६, -च्या सु-
त्युधद्वल दुसवट्याचें पत्र १७

नारायणराव किसन मुनशी,

७, ८, १०, १३, २५, ६८.

निजामुलमुल्क निजाम अलीखान

बहादुर ७३, ९३, ९७, १२३.

नुरलुत्तफ हाजी महमदखान ७

पनवेल बंदर ३५

परमूर १ १४०

परशारामराव भाऊसाहेब पदबंधन

९८,-धारवाडचा वेढा १०२
 शिवसाहेब १३१, १३२
 पाटकर १२९
 पारणा नदी १२९
 पारनेर परगणा ७२
 पाषाण जि० पुणे ६८
 पांडुरंगराव १२९
 पी. एस्. १११, ११५
 पुरुषोत्तम, महाराजा, पंडित २४
 पूर्तकेश ३२
 पुढाऱ्यांचा दंगा,-कंपनीचीं ३ गांवे
 लुटलीं १७
 फतेचंद २५
 फरुकाबाद ८५
 फ्रान्समधील बंडाळी, १०९
 फ्रेंचसरदारां विषयीं कंपनी (वॉरन
 हेस्टिंग) चें मत २६-हिंदु-
 स्थानांतील त्यांचा बीमोड
 करण्याच्या जरूरीविषयीं
 नानाफडणवीसास कार्ना-
 वालीसचें पत्र १०९
 बनु पंडित, वॉथस्टन बरोबर होते ३५
 बलसार परगणा, ची वार्षिक
 संडणी ७२
 बहिरव पंडित १३
 बहिरोपंत ६५
 बगलोर किल्ला ९७, १०५
 बंगाल प्रांत ९६,-चे गव्हर्नर जनर-
 ल नेमण्याचा ग्रेट ब्रिटनचा
 कायदा ५३
 बंदगान अली ३३, ३५
 ५८, ५९, १०५
 बदमल ७९

बाजीबा १३
 बाजीराव रघुनाथ पेशवे- दुसरे बाजी,
 राव पहा.
 बॉडम आर. एच. (मुंबई गव्हर्नर)
 २३, ४०, ४५, ४९, ५२,
 ५५-५७, ५९, ६१-६४, ६८,
 ७०, ७१, ७८, ७९, ८२, ८३, ८६
 बापू कामत २३
 बाणकोट-चेथील गरम पाणी आजान्या-
 स हितावह आहे ४७
 बाळाजी पंडित ! १०
 बाबुजी भीमजी व त्याचा वडीलभाऊ
 यामधील तंटा ८२
 बारडोली ३७
 बार्लो, जॉर्ज एच्., १२६
 बालाघाट ७३
 बाळाजी पंडित ! १०
 बाळाजी बाजीराव पेशवे ५२
 बुचर, चिनापटण (मद्रास) चे स.
 १७७० पूर्वीचे गव्हर्नर ३
 ब्रिस्टो, जॉन्., २४
 ब्रोमसाहेब, चार्ल्स, (पुण्यास मुकाम २५।१
 ते २७।२।१७६८) १, २
 भगवंतराव (शिंद्यांचे वकील) ७१, १२९
 भगवानराव गोविंदराव १२९
 भडोच ६२
 भास्करराव ७, ८, २५
 भिकाजीपंत सुभेदार ५४
 भीमराव द्वारका क्षेत्रवासी ८२
 भोसी ३८
 मरकल रावजी ? २४
 मलसर परगणे ३७
 मलुमान १४१

महाराराव होळकर १३१, १३२
 महंमद आरिफ-वकील सुरत, नि॥ वल-
 देज १३७, १३८
 महंमदखान हाजी- ७
 महाड ४७
 महादाजी रामचंद्र ६१
 महादाजी शिंदे ३६, ४९, ६५, ६६, ७३,
 ७७, १२३
 महाराजसाहेब छत्रपती सातारकर १२७
 महालक्ष्मी-मचव्याचें नांव ४०
 महू ३७
 मॅकफर्सन जॉन् (गव्हर्नर जनरल कल-
 कत्ता ता. ८।२।१७८५) ५३, ६०
 ६६, ७३ यांस पेशव्यांकडून नजराणा
 ८१, ८४
 मॅकालि आड १३५
 मॅलेट-सर चार्लस वार-(पुणे दरबारचे
 कंपनीचे वकील) ५६, ६३ ते ६७,
 ७०, ७३, ७६, ७९, ८९, ९१, ९३, ९६,
 ९७, ९८, १००, १०१, १०५, १०६,
 ११३, ११६, १३०, १३३
 माधवराव आपासाहेब २९
 माधवराव बह्याळ पेशवे-थोरले माधव-
 राव पहा
 माधवराव सदाशिवराव ५१ वकील १५,
 ५०
 माधवराव; सवाई-पेशवे = सवाई माध-
 वराव पहा.
 मार्गम् सी. ३६, ३७, १३४
 माटिनी ३८
 मुधोजी भोसले ३१, ७३
 मुंबई १, १३, ३५, ६९, ८३; इंगजाचा
 पराभव १४०

मुर्ता लालीचा मृत्यू ३३
 मुसी बेल-जनरल-१३२
 मेडोज-विल्यम् ८७, ९०
 मोरो पंडित ४
 यशवंतराव होळकर १२३
 यशवंतसिंग (राऊत) २५
 येशूचा जन्मदिवस ता. २५ डिसेंबर ७३,
 रघुनाथ रणछोड वकील ८८
 रणछोड शेणवी ५५ ते ५७
 रतन बिन बुढण सादुल्लाखान ३२
 राघोबादादा पेशवे ७, रावसाहेब पं. प्र.
 १७, दादा १९, २५; -ची लढाईची
 तयारी ७७, १४०; -जवळ फक्त २००
 माणूस-लढाऊ नव्हे सिजमतगार अ-
 सावें अशी ताकीद २३; नें कंपनी-
 कडे सवासहालास रु. चें जवाहीर ठेवलें
 त्याची मागणी ६१, ६४; व कंपनीची
 दोस्ती १२३
 राजपुरी ४९
 राजा जसवंतसिंह २५
 राजा तेजवंत बहादुर ९७
 राघवदास २५
 रामसिंग २५
 रामचंद्र गणेश १२९
 रामसे ७१, ७२ बॉडम नंतर मुंबईचे गव्ह-
 र्नर ८३
 रायचुरी १०५
 रावसाहेब ? ४, ६६
 रस्तुमजी-सुरत बंदारावरील अंभेज कंप-
 नीचा नोकर ४०
 लक्षो पंडित २३

लक्ष्मणराव १०२, १०३

लालपोश-शांशीकडील दंगेखोर २४

लाला आनंदराम १२०

„गुलाबराय-लाला सेवकरामाचा मुलगा

१०७, १३०

„ चिमणलाल वकील ७३, ८१

„ तुळजाराम वकील २

„ फतेचंद ७, ८

„ सुखराम ११

लाला सेवकराम-यांची कलक

स्पाकडे वकिलातीवर नेमणूक २८

चा मुलगा गुलाबराय याची बापाच्या

जागी नेमणूक १३०, १४१

लाहोर ७३

लाई क्लिफ गव्हर्नर बंदर चिनापटण

१२४, १२५

वडगांव (पारणा नदीचे काठी ?) १२९

वरक परगणा ९

वलंद वताए जनरल १३१ (१, २)

वसई ४०

बॉथस्टन, डी-३५

वारम् हेस्टिंग्ज-इमादुद्दौला बहादुर १९,

२६, २७, २८, ३०;—चें फ्रेंचाविषयी

माना फडणवीसांस पत्र १९;—चें

नानाना राघोबादादाबद्दल मुंबईक-

राशीं पेशव्यांनीं केलेले करार कंपनीस

बेअबुकरणारे सधब नाकबूळ असें

पत्र ३०, ३३, ५०, ६०, ६६

विजय दुर्ग ७८

विल्यम थॉमस सॉडिफोर्ड ७०, ७१ ७८

८२, ८३, ८७

विश्वासराव ९, १०

विसाजीपंत १०

वेलेस्ली १२३

शहाजहानाबाद १२

शहाजहानी ११

शिवप्रसाद—चेउलचे मुखेदार—यांस

अटक ७९

शुक्रताल १४

शेख महमद ताहर—परगणे बलसार

येथील अंमलदार ७२

शेअर, सर जॉन् -१०७, ११०, ११२

११४, ११६, ११७, ११९, १२१, १२२

सखाराम बापू ४, ९, ११, १२

२५, ३४, ३९

सयद नुरुद्दीन हुसेनखान मोहरी ७ ते

११; आनंदगिरीस मुकाम १३, २५,

४१-च्या पदव्या ४२, ४३ ते-

४६, ५१ कंपनीचा मुंबई बंदरा,

कडून वकील ५५, ५७, ६४, ६८,

६९, ७५.

सवाई माधवराव पेशवे १८, २४, २७,

३१, ४०, ४५, ४६, ४७, ४९

५२, ५३, ५७, ५८, ५९, ६१ ते

६४, ७० ते ७५ ७८, ७९, ८२,

८५-८७, ८९, ९०-९२, ९४,
९७, ९८, १००, १०१, १०४
११०, ११३-११५, ११७, १२९,
१३०, १३३, १३५, १४०;-यांस
पक्षी पाळण्याची आवड ५७;-पर-
देशी पदार्थांचा शोफ; आफ्रिकेंतील
शहामृग मुंबईकर बॉडमकडून नजर
येतो ६३;-स कार्नावालीस कडून
नजराणा ८१, ९१-च्या वयाच्या २
व्या वर्षीच्या समारंभास एन्. मॅक-
फर्सन हजर होता ८४;-चें लग्न
झाल्याबद्दल कार्नावालिसचें अभिनंदन
पत्र १०८, ११३-व नवाब य.मध्ये
बेबनाव ११६ व जेह ११७-ची
मानुश्री तीर्थयात्रेस जात अहते
१३५.

सर्व भवारी ! ७२

सॉडिफोर्ड = विल्यम थॉ-सॉडिफोर्ड पहा.

सागर परगणा १०

सादत अह्लीसान लखनोचे गादीवर बसले
११४

सालकढा किल्ला १२९

सावंती दुर्ग ऊर्फ माकसरली किल्ला १०१

सालशी २८

साळी धान्य ७८

साहेब जादा १०

सांकेतिक लिपी ७६

सिकंदर उईच-डुपे नंतरचा चिनापटणचा

गव्हर्नर १७७३, १६.

सीटोन, डॅनियल्-११८

सुजाउद्दौला ७

सुरत बंदरवरील सत्ता ४६, ५९, ६२

१३९-च्या अधीक रकमेबद्दल नवा-
बाचें म्हणणें ७२,-च्या चौथाईबद्द-
लचा तंटा ७१

संपतराव १३७

हणमंतराव गुमास्ते १२९

हरि उद्भव वकील १२६

हरिपंत फडके ६, २०, २३, ५४, ७७-

चे किताब ७५;-चा कार्नावालिसकृत
गौरव ९७;-यांस कार्नावालीलकडून
शके १७१३ च्या दसऱ्यास हत्ती
नजर ९९, १०१, १०५, १३३

हाफिज मसुदसान ७२

हर्टले, जेम्स-८८

हिंदुपतराजा (बुंदेलखंड) १०

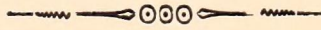
हिंदुस्थान जिल्हा ४, ७६

हेस्टिंग्ज् वॉरन्-वॉरन् हेस्टिंग्ज् पहा.

हैदर अह्लीसान ३१, ३२, ३७-चा परा-

भव ३३,-च्या मुलाचा मृत्यु ३३

कोणाकडून कोणास किती पत्रें गेलीं
त्याबद्दल पत्रांकासह यादी.

एकंदर पत्रें.	कोणाकडून	कोणास	किती.	पत्रांक.
१४	(अनामक)	पंडित साहेब	२	३१, १२९
		श्रीमंत साहेब	१	३३
		नवाब साहेब	१	७७
		मे० राजा	१	१०३
		महाराजा	१	१२०
		रावसाहेब	२	५०, १४०
		सखाराम बापू	१	३४
		सेवकराम	१	२८
		हरिपंत फडके	१	५४
		!	३	१०२, १३६, १४१.
२	अपटन्, जॉन्-	नाना फडणवीस	१	२९
		सखाराम बापू	१	३९
१	अर्काटकर नवाब	सवाई माधवराव पेशवे.	१	१०४
१	कनवे, जॉन्-	हरिपंत फडके	१	१८५
१	करी, ए. पी.-	महाराज (सातारा)	१	१२७
२७	कॉन्वॉलिस्, लॉर्ड-	सवाई माधवराव पेशवे	१३	७४, ८५, ८९ ९०, ९१, ९३ ९४, ९८, १००, १०१, १०७, १०८, ११३, नाना फडणवीस ६ ७६, ८०, ८१, १०६, १०९, ११० मे० पंडित १ ९२ मे० रावसाहेब १ ९६ हरिपंत फडके २ ९७, ९९ ! ४ ९५, ११२, १३०, १३३
२	किंग्, टॉमस्-	हरिपंत फडके	२	२०, २१
२	क्लीफ, लॉर्ड-	बाजीराव रघुनाथ पेशवे	२	१२४, १२५
२	मॅबीर, रॉबर्ट-	सवाई माधवराव पेशवे	१	१८
		हरिपंत फडके	१	२२

एकंदर पत्रें	कोणाकडून	कोणास	किती पत्रांक
४	चिनापट्टण बंदर	सवाई माधवराव पेशवे	१ ११५
		(राघोबादादा पेशवे)	१ १७
		मे० रावसाहेब	२ १,२
१	चेरी, जी. एफ्-	बाजीराव रघुनाथ पेशवे	१ ११९
१	टॉमसन-	मेहेरबान ?	१ १२८
१	टेलर, वुइल्यम्-	मोरोबादादा फडणवीस	१ ४
४	डुपे, जोसास-	माधवराव बल्लाळ पेशवे	४ ३,५,१४,१५
१	डे, थॉमस्-	सवाई माधवराव पेशवे	१ ५८
१	ड्रेपर, डॅनिअल-	हरिपंत फडके	१ ६
१	पी, एस्.-	नाना फडणवीस	१ १११
२३	बॉडॅम्, आर. एच्.-	सवाई माधवराव पेशवे	१८ ४०,४५,४६,४७, ४९,५२,५७,५९, ६१,६२,६३,६४, ७०,७१,७८,७९, ८२,८६
		नाना फडणवीस	४ ४८,५५,५६,८३
		हरिपंत फडके	१ २३
१	बालो, सर जॉर्ज एच्.-	बाजीराव रघुनाथ पेशवे	१ १२६
१	बेल, जनरल मून्सी-	मल्हारराव होळकर परशुरामभाऊ पटवर्धन	१ १३२
१	बिस्टो, जॉन्-	सवाई माधवराव पेशवे	१ २४
१	महमद आरिफू वकील नि॥ वलदेज	नाना फडणवीस	१ १३७
५	मॅक्फर्सन्, जॉन्-	सवाई माधवराव पेशवे	२ ५३,७३
		नाना फडणवीस	२ ६०,८४
		रावसाहेब	१ ६६
१	मॅक्लिऑड-	माधवराव पेशवे (?)	१ १३५
२	मॅलेट, सर चार्ल्स वार-	नाना फडणवीस	२ ६५,६७
३	मॉर्गन्, चार्लस्-	नाना फडणवीस	२ ३७,१३४
		नाना साहेब	१ ३६
१	मॉन्टीनी-	रावसाहेब	१ ३८
१	मेडोज, वुइल्यम्-	सवाई माधवराव पेशवे	१ ८७
१	याकूब, वुइल्यम्	नाना फडणवीस	१ १३८

एकंदरपत्रें	कोणाकडून	कोणास	किती	पत्राक
१	रॅमसे, अन्ड्र्यूज-	सवाई माधवारव पेशवे	१	७२
१	रतन विन् बुढण साडुळाखान	} चिंतामण दीक्षित	१	३२
२	वलंदेज-		परशरामभाऊ व मल्हारराव होळकर	१
		किसनराव बल्लाळ	१	१३९
१	वॉथस्टॅन्, डी.-	पंडित साहेब	१	३५
४	वॉरन हेस्टिंग्ज्- (इमादुद्दवला बहादर)	} नाना फडणवीस रावसाहेब	१	३०
			२	१९, १७
		!	१	२६
१	वुईच, सिकंदर-	नारायणराव बल्लाळ पेशवे	१	१६
१	वेलसलि-	अमृतराव पेशवे	१	१२३
५	शोअर, सर जॉन्-	सवाई माधवराव पेशवे	२	११४, ११७
		बाजीराव रघु० पेशवे	२	१२१, १२२
		नाना फडणवीस	१	११६
१६	सय्यद नुरुद्दीन हु- सेनखान मोहरी	} नाना फडणवीस	४	४१, ४३, ४४, ५१
			नानासाहेब	१
		हरिपंत फडके	१	७५
		नारायणराव मुनशी	४	७, ८, २५, ६८
		सखाराम बापू	२	९, १२
		रावसाहेब	१	११
		बहिरव पंडत	१	१३
		गोपाळराव	२	४२, ६९
१	सीटन्, डॉनिअल-	बाजीराव रघुनाथ पेशवे	१	११८
१	हटॅले, जेम्स्	नाना फडणवीस	१	८८

१४१ एकूण पत्रें ३८ एकूण इसम

ईस्ट इंडिया कंपनीचा पेशवे दरबाराशी फारशी पत्रव्यवहार.

मराठी रूपांतर.

पत्रांक १

॥ श्री ॥

(बंदर चिनापटण)

शके १६८९

फेब्रुवारी १७६८ इ.

रावसाहेब (?) यांस-विशेष-मजकडून पत्र वगैरे येऊन कांहीं सचर न समजल्यामुळे शंका व आश्चर्य दाखविणारे व मिस्तर ब्रोमसाहेब* हे बंदर मुंबई-हून आपलेकडे येऊन त्यांनीं इकडील कांहीं बोलणें चालणें केलें नाहीं म्हणून वगैरे मजकुराचें आपलें स्नेहपत्र आलें तें पोहोचून आनंद झाला. आपणांस जें आश्चर्य वाटतें तें मला वाटणाऱ्या आश्चर्यापेक्षां जास्त नाहीं, कारण मी आपणांस आय व उत्तम स्नेही जाणून दोन तीन वेळां पत्रे पाठविलीं आहेत. व शिवाय मिस्तर ब्रोम यांसहि आपली मजी इकडील भागांत येण्याची असल्यास आपणांस पसंत वाटणाऱ्या व दोस्तीचा पाया मजकूर करण्यासारख्या गोष्टी आपल्या सेवेसी कळविण्याविषयीं ताकीद केलेली होती. परंतु आतां हातांत आलेल्या वर्तमानावरून समजतें कीं, मिस्तर मजकूर हे मुंबई बंदरास परत गेलेले आहेत. तथापि माझ्या मनांत परस्परांतील स्नेह पूर्वीप्रमाणेच आहे म्हणून मिस्तर मजकूर यांचे मुंबईस परत जाण्याबद्दल मला विशेष कांहींच वाटलें नाहीं. आपण आज्ञा केलेल्या रीतीनें वज्राप्रमाणें असलेल्या, परस्पर मैत्रीमध्ये केव्हांहि फेरफार व बदल होणार नाहीं. नवाब वाला जाहा हेहि उभयांशीं अशाच रीतीनें वागत आहेत. व याच गोष्टीकडे लक्ष देऊन नवाब मजकुरांनीं आपलेकडे स्नेहपत्र पाठविलें आहे. आतां माझी विनंति एवढीच आहे कीं, रुपेनें वरचेवर पत्र पाठविण्याची आज्ञा करावी. बहुत काय लिहूं !

* सदर Charles Brome हा पुण्यास ता. २५/११/७६८ रोजी येऊन मिस्तर मॉस्टिन वरोबर ता. २७/२/१७६८ रोजी मुंबईस गेला.

पत्रांक २

॥ श्री ॥

(बंदर चिनापटण)

शके १६८९

फेब्रुवारी १७६८ इ.

रावसाहेब (१) यांस-विशेष—आपलेकडून **लाला तुळजाराम वकील** यांजसमागणें एक रुपापत्र व सोबत पोषास असे रूपेण पाठविले ते पोहोचून फार आनंद झाला. परस्परांतील स्नेह मध्यंतरी पत्र नसल्यामुळें नाहींसा झाल्यासारखाच जणू काय होता. वकील मजकूर हे आपणांकडे परत येत आहेत. परस्पर दोस्तीचे मजकूरें सदर लाला यांच्या सांगण्यावरून समजून येतील. आपले पत्राबरोबर इकडून आपणांस पाठविलेलें पहिलें पत्र आलेलें पाठवीत आहे व त्याच पहिल्या पत्राबरोबर एक पत्र मिस्तर **ब्रोम** यांजकडे पाठविलें होतें. मशारनिलेस स्नेहवृद्धीच्या गोष्टी बजावून सांगितल्या आहेत. परंतु आपलेकडून किंवा **लाला** मजकुराकडून काहीं पत्र नसल्यामुळें त्या गोष्टी आपणांस पसंत आहेत किंवा नाहींत हे कांहींच समजत नाहीं. आपली मर्जी असेल तर एका लायक माणसास आपल्या सेवेसी पाठवीन. किंवा मिस्तर मजकूर (**ब्रोम**) आपणाजवळ असतील तर त्यांस पूर्वीप्रमाणें तपसीलवार लिहिलें जाईल. नेहमी स्नेहपत्र पाठवून खुष करावें. बहुत काय लिहिणें ! ताजाकलम--स्नेहास अनुसरून एक पिस्तुलजोडी नजर पाठविली आहे. त्या प्रत्येकास दोन नव्या आहेत. आपण स्वीकाराव्यात. बहुत काय लिहिणें !

पत्रांक ३

जोसास डुप्रे गव्हर्नर बंदर चिनापटण.

शके १६९१ माघ शु. १५.

॥ श्री ॥

॥ १०२१७७० इ.

मेहरबान माधवरावसाहेब यांस—विशेष—

यापूर्वी येथील माजी गव्हर्नर **मिस्तर बुचर** यांनी आपणांकडे पत्र ता० २९ रमजान रोजी लिहून स्वतःचा गव्हर्नरी सोडण्याचा हेतु व गव्हर्नरीच्या अधिकारावर मला येथें नेमल्याची खबर कळविली आहेच. मीहि स्नेहपत्रांनें कळवितों कीं, सदर अधिकाराचीं सूत्रें माझ्या हातांत घेतलीं आहेत. आपण, सरदार **कंपनी** व सरकार **नवाब वालाजाह** यांमधील परस्परस्नेह वाढविण्यांत व आपण व मी यांमधील स्नेह दृढ करण्याकरितां मी मनापासून सटपट करीन अशी आपण सांगी घाळगावी. यापेक्षां जास्त काय लिहूं ! चिरायुष्य, वैभव व शांति आपणांस चिरकाल लाभो. वरकड, त्याच दिवशीं गव्हर्नर मजकूर हे विलायतेस जाण्याकरितां जहाजावर स्वार झाले. आपल्या वकिलाची व माझी भेट होऊन फार आनंद झाला. आपलेकडून नजराण्यासह एक रुपापत्र माझ्या नांवें आलेलें आहे असें आपल्या वकिलाकडून समजलें. थोडक्याच अवकाशांत परस्पर दृढ दोस्तीस अनुसरून सन्मानांनें त्याचा स्वीकार करीन.

पत्रांक ४

शके १६९१.

॥ श्री ॥

विल्यम टेलर.

१७७० इ.

मे० दादासाहेब मोरो पंडित दिवाणसाहेब यांस-विशेष, मी वलकल्याणहून, निघालों तों हिंदुस्थानांत पोहोंचून तेथें एक वर्ष पावेतों नवाब नजीफखान बहादर याजसमागमें तोफखाना व पलटणीसह मुकाम होता. त्यावेळीं नाघा पंडित (?) हेहि योगायोगानें त्याच जिल्ह्यांत होते. ....राव यांची भेट झाली. त्यांची गुणघाहकता व मनुष्यास ओळखणें व एकंदर अंतर्बाह्य गुण (या गोष्टी) पाहून माझी तबीयत फार खुष झाली. माझ्या मनांत पलटणीसह घेऊन आपल्या भेटीचा लाभ घ्यावा अशी अनावर इच्छा झाली आहे. राव मजकूर यांनीं सांगितलें कीं, बापूसाहेबांस लिहून उत्तर आणवितों त्यानंतर निश्चय ठरवावा. वरकड गोष्टी रावसाहेबांच्या लिहिण्यावरून समजून येतील. मी पलटणीसह घेण्याबद्दल आपली इच्छा असल्यास ताबडतोब तसें लिहावें. मी पलटणीसह आपल्या सेवेसी हजर होऊन परीक्षारूपी कसोट्यास माझा पराक्रम उतरवून दाखवीन. व जे थोर सरदार हिंदुस्थानांत आलेले आहेत त्यांसह हाजर होऊन त्यांस स्नेहाच्या नात्यानें आपणा-पुढें सादर करून व त्यांस सरकारचेच (आपले) समजून त्यांस पेशवेसाहेबांच्या नौकरांच्या माळेंत गुंफतो. (त्या) सरदारांच्या नांवें आपल्या मोहरेनिशीं पत्रें जावित. म्हणजे त्या वरून मी त्यांची भेट घेऊन वरचेवर पत्रें लिहवून सबर कळवीन व सरदारांचा मान मरातब ठेवून सरकाराच्या कामांत दक्ष राहीन. बहुत काय लिहिणें ?

॥ श्री ॥

जोसास डुप्रे गव्हर्नर
बंदर चिनापटण.

पत्रांक ५

शके १६९२ पौष व।। ९.

रा। १।१।१७७१ इ.

श्री० माधवरावसाहेब पंडित प्रधान यांस-विशेष-म्हेंबरान दोस्तां माधवराव सदाशिवराव यांजबरोबर आपलें रुपापत्र आले तें पोहोंचून फार आनंद झाला. आपणां परस्परांचे मित्र *नवाब वालाजाहा यांनीं सद्द राव यांची व आमची भेट करविली. आपल्या पत्रांत तपसीलवार हकीकत न लिहितां सद्द राव यांच्या जबाबीवर हजाला दिला होता. नवाब वालाजाहा यांनीं आमची भेट करविली त्यांमुळें फार आनंद झाला. सद्द भेटींत कांहीं गोष्टींची वाटाघाट झाली. परंतु सध्यां विस्तमस व रमजान हे दोन सण मध्यंतरां असल्यामुळें बाकी गोष्टी कांहीं दिवसपावेतों तहकूब ठेविल्या आहेत. थोड्याच दिवसांत सण संपतील व ते संपतांच

* अर्कीटचा नवाब,

लागलीच सदरहू माधवराव सदाशिवराव यांच्या भेटिनीं आम्हांस खुष करावे कारण सदर राव हे फार हुशार व बुद्धिमान आहेत. मी हें पत्र कंपनीसरकार व आपण यांमधील जुनी चालत आलेली मैत्री दृढ व्हावी या हेतूनें पाठविलें आहे. बहुत काय लिहिणें ! सुखाचे दिवस नेहमीं वृद्धिंगत होवोत.

जे. डी. एम्. पी. ?

पत्रांक ६

॥ श्री ॥

डॅनियल ड्रेपर.

शके १६९३ ज्येष्ठ शु० १३.

रा। २६।५।१७७१ इ.

मे० हरिपंडित फडके यांस—स्नेहधर्मांस अनुसरून अरुत्रिम स्नेह व प्रेम दर्शवून जाहीर करितों कीं, कांहीं दिवसांपूर्वी आपलें रूपापत्र पोहोचून तें वाचून फार आनंद वाटला. दीगर कीं, येथील आपल्या कारमान्यांशीं आपल्या कामाच्या बाबतीत कांहीं बोललों नाहीं हें आपणांस माहीत झालें आहेच. तथापि मी त्यांच्याशीं बोलणें चालणें करण्यास असमर्थ नव्हतों. दृष्टीं असें समजतों कीं, ती बाबत वाक्याबद्दलची असून आपणांस माहीत आहेच. तरी आपण आपल्या अधिकाऱ्यांस या बाबीचा निकाल करण्याबद्दल हुकुम करावा. त्याचा निकाल नीट तऱ्हेनें होईल अशी मला खात्री आहे. परस्परतर्फेच्या कामाचा शेवट स्नेहांनं करण्यांत मला फार समाधान वाटतें. आपला आयुष्यसूर्य व वैभव नेहमीं चकाको. लिहिलें तारीख २६ सव्वीस माहे मे सन १७७१ इसवी. छ ८ माहे सफर सन ११८५ हिजरी.

डी. ड्रेपर

पत्रांक ७

॥ श्री ॥ सयद नुरुद्दीन हुसेनखान मोहरी

शके १६९३

१७७१ इ०

रावसाहेब मुनशी नारायणरावजी यांस—दखनहून परत निघाल्या वेळेपासून आपलें एक पत्र येथें पोहोचलें. व सरकारच्या तीन जोड्या तेंथें गेलेल्या आहेत. (परंतु) सरकारचें काम कोणत्या मार्गास लागलें आहे हें मात्र समजत नाहीं. व साहेबांनीं आपलें स्वतःचें पत्र जबाबावर तहकूच केलेलें आहे. लवकरच पाठविण्यांत येईल. म्हणजे त्यामुळें समाधान होईल. पेशवेसाहेबांच्या ताब्यांतील मुलूस शुजाउद्दौला वगैरे माणसांनीं आपल्या ताब्यांत घेतलेला आहे ही हिंदुस्थानची सत्तर बाहेरून आपल्या कानावर आली असेलच. पुढील वर्षीं या गोष्टीची व्यवस्था करण्यास अवघड जाईल. फिरंगी यांचा कारभार फार चांगला आहे. कारण, शक्ति आहे व त्यांच्या ताब्यांत शुजाउद्दौला व बादशहा असे दोघेजण अ

नूर लुत्फ हाजी महमदखान हे आपले दोस्त झालेले आहेत. **महमदखान** यांनी हुजूर पाठविलेला अर्ज व **हाजी महमदखान** यांनी आपल्या भावास पाठविलेलें पत्र अशीं दोन्ही तपशीलवार दादासाहेबांस समजाऊन द्यावी. हा (त्यांनीं पत्करलेला) जिम्मा हिंदुस्थानच्या बंदोबस्ताकरितां फार चांगला व कौतुकास्पद आहे. बादशाहाजादा हि बादशाहामध्यें एक चांगला माणूस आहे. त्याच्या राज्यांत फिरंगी वगैरे हि हजर आहेतच. (ते) त्याच्याशींहि पत्र व्यवहार करीत असतात. ही सर्व गोष्ट **दादासाहेबांच्या** मनांत पटवून द्यावी. व या बाबतींत जबाब फिरंगी सरदारांच्या नजरेंस पडण्याजोगा असा असावा. फिरंगी सरदारांनीं आपणांस कळावें म्हणून आपणांस व **दादासाहेबांस** पाठविलेलीं पत्रें येऊन पोहोंचतीलच. सनदेसंबंधी इतका विलंब काय कारणानें झाला आहे ! जनाचे आली हे **दादासाहेबां**कडून फार आशा करतात. पत्रांचें उत्तर लवकर पाठवावें. फिरंग्यांचे विचार हि त्या पत्रांत लिहिलेले आहेत. तीं मी अर्जासोबत ठेविलेलीं आहेत. सदर बाबीबद्दल दादासाहेबांस आपण तपशीलवार समजाऊन सांगवें व जाहागीरीची सनद घ्यावी. या बाबतींत कोठवर ताकीदी कराव्यात ! हें छोटे पत्रहि ताकीदच समजावी. घरांत कोणीहि एक माणूस असेल तर त्यांस एकच हांक पुरे आहे. **भास्करराव** यांस व **लाला फत्तेचंद** यांस सलाम.

पत्रांक ८

शके १६९३

॥ श्री ॥

सयद नुरुद्दीन हुसेन

१७७१ इ.

रावसाहेब **नारायणराव (मुनशी)** यांस— विशेष. काल रोजी आपणांस एक चिठी पाठविली तिचा अद्याप निकाल केला नाहीं. आपण आपले चिरंजीव व भाऊचंदमंडळी इकडे पाठविण्याचें रहित केलें होतें परंतु दोन तीन इसम (ज्यांना येथें पाठविणार होता ते) व **भास्करराव** व **फत्तेचंद** यांस जलद रवाना करावें. कारण ते सर्व गोष्टींचा निकाल करून जातील.

पत्रांक ९

शके १६९३

॥ श्री ॥

सयद नुरुद्दीन हुसेन

१७७१ इ.

मे० बापू सखारामसाहेब यांस:—

विनंति उरि. आज्ञेप्रमाणें मी विश्वासरावासह अंबाजी (?) यांच्या लष्करांत पोहोचलों. व भेट झाल्यानंतर आपल्या जाहागीरीबाबतींत सनदा हवाला केल्या व तोंडी मजकूर निवेदन केला. आज उद्यां अशा तऱ्हेनें नर्मदेपावेतो आणिलें व साफ सांगतात की, “ दोन लाख रुपये वसुलीचें घर तुम्हांस मिळणार

नाहीं. दोन लाख रुपये तनखा आहे. तनख्यापैकी चवथा हिस्सा वसूल होत आहे, व बाकी तीन हिस्से स्वतःच्या जिम्मावर आहेत. यांत जबाब स्पष्ट आहे.” व आणखी म्हणाले की, “बापूसाहेबांनी परगण्याचें नांव तुमच्या सनदेंत दाखल केलेलें असतें तर या लढ्याचा निकाल चांगला लागला असता. आतां येत्या सालापासून घर तुमचें होईल. या सालाची रकम सरकारांत पोहोचली.” सारांश, आमच्या कोणत्याही कामाचा लागू आजपावेतों लागत नाही. जो सर्व हिंदुस्थानांत प्रसिद्ध आहे अशा नवाब वजीरास दोन लाख रुपांचें घर रावसाहेबांनी मेहरबानीने दिलें, परंतु अखेर काय ? तुम्ही मात्र दुबार म्हणतां की, श्रीमंत साहेबांनी काय म्हणून दिलें ? सबब (आतां) कायमकरार झाला आहे की, पावसाळा संपल्यावर आपण आपल्या कुटुंबासुद्धां यावें. समक्षच सर्व होईल. परगण्याचें नांव वरक असें तेथून लिहिलें आहे. परगणे मजकुरी लिहिलें आहे. यानंतर आपल्या मर्जाप्रमाणें होणार आहे. बहुत बहुत.

पत्रांक १०

॥ श्री ॥

सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १६९३

१७७१ इ.

मे. नानासाहेब यांस—विनंति उपरि. यापूर्वी परगणे कलसरा (१) बद्दल व विश्वासरावाबरोबर जाण्याबद्दल व हेतु साध्य न झाल्याबद्दल वगैरे हकीकत आपल्या सेवेसी लिहिलेली होती. त्यानंतर येथे म्हणजे सागरमध्ये आलीजनाब यांची स्वारी आली आहे. येथील हकीकत पूर्वीप्रमाणेंच आहे. म्हणून मला साहेबजादा व सरकारचें कुटुंब व विश्वासराव यांसह येथेंच ठेवून आपण बुंदलखंडाच्या हिंदुपतराजाकडे गेले. या कामांत जनाब आलीस फार चास व नुकसान आहे. व तें कामहि अद्यापपावेतों व्यास्थित नाही. बाळाजी पंडिताच्या नांवें एक ताकीदपत्र व विसाजीपंडताच्या नांवें पत्र व झांशीच्या सरदारांस एक ताकीदपत्र यावें. घर मोकळें करवावें. जनाब आली तेथें आले असतां त्यांस अडचण होऊं नये. या गोष्टीची शरम तुम्हांस वाटावयास पाहिजे. बहुत काय लिहिणें, विशेष.

पत्रांक ११

॥ श्री ॥

सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १६९३

१७७१ इ.

रावसाहेब यांस—मी आपली परवानगी घेऊन निघून येथें पोहोचल्या दिवसापासून प्रत्येक क्षणास व तासास आपली आठवण करण्यांत निष्कालजी नाही. जनाबे आली लाला सुखराम यांस तेथें राहण्याकरितां पाठविलेले आहे,

ते तेथे आपल्या सेवेसी राहतील. आपण **जनाब आलीच्या** हितचिंतनामध्यें गढलेले आहांत. त्यांचेजवळ जी गोष्ट काढाल तिकडे ते लक्ष्य देतील व ती गोष्ट ते उत्तम तऱ्हेनें पार पाडतील. स्नेह्यांस न विसरतां नेहेमीं रुपापत्र पाठवून आठवण ठेवावी. विशेष.

ताजाकलम - जयपुराहून आलेला शहाजहानी असबाराचा कागद वगैरे आलेला होता तो पाठविला गेला आहे तो आपण नजरेसालीं घालावा, इतकेंच नव्हे तर त्यांतील मजकूर श्रीमंत सरकार **पेशवा पंडितसाहेब व बापूसाहेब** यांस जाहीर करालच. व **जनाबे आली** यांच्या सर्व कामांसंबंधीं आपण पूर्णपणें लक्ष्य देऊन तसरा असावें. कारण आपण आम्हांसमक्ष स्वतः तोंडांनें **जनाबे आलीचें** काम पादशाहतीस योग्य असें व्हावें म्हणून बोललां आहांत. आपण आपलें बोलणें कायम केलें पाहिजे. विशेष काय ?

पत्रांक १२
शके १६९३

॥ श्री ॥

सयद नुरुद्दीन हुसेन
१७७१ इ०

रावसाहेब बापू सखाराम यांस-विशेष-आपली या गरीबावर जी रुपा आहे तिचें वर्णन लिहून अथवा बोलून करतां येणार नाही. मीहि आपणांशीं असाच स्नेह व प्रेम ठेवीत आहे व तें मी जीवंत आहे तोंपावेतों ठेवीन. व तें दाररोज वाढत जाईल. नेहेमीं रुपापत्र पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे, कारण त्यामुळे मला विशेष सुख होईल. अलीकडे शहाजहानाबादेहून असबारी-चा बंद आला तो भरंवशाच्या माणसाचरोबर रवाना केला आहे. आपण तो वाचून श्रीमंत **पंत प्रधान** यांस दाखवालच. महाराज, केवळ आपल्या सांगण्या-प्रमाणें तिकडे रवाना झालों आहे. मी आपला फार आभारी आहे. बहुत काय ?

पत्रांक १३
शके १६९३

सयद नुरुद्दीन हुसेन
१७७१ इ०

मे० बहिरव पंडित यांस-

आज आपणांपासून रवाना झालों तों रात्री ९ वाजण्याचे सुमारास मुकाम आनंदगिरीस पोहोंचलों. कारभारीसाहेबाकडून घर कायम करण्याच्या बाबतींत जें उत्तर आलें होतें तें **नवाब पदहेशामुदवला** बहादूर यांस सांगितलें. त्यावरून मारानिले **नवाबसाहेब** यांनीं या बाबतींत मुकाम **नानासाहेबांस** व आपणांस पत्र लिहून कायम केलेलें होतें. घर न मिळाल्यामुळे फार काळजीत आहेत. मध्यंतरीं मुंबईहून जनरल साहेबांचें पत्र श्रीमंतांचें नांवें पोहोंचलें तें माझ्या स्वतःच्या

पत्रासोबत पाठविलेले आहे. याकडे लक्ष्य देणे अवश्य आहे. घराच्या बाबतीत उत्तर जखर देणे. विशेष, सुखी असा. या सोबत **बाजीबाची** चिठी पाठविली आहे.

पत्रांक १४

॥ श्री ॥

जोसास डुप्रे गव्हर्नर
बंदर चिनापटण.

शके १६९४ आषाढ वद्य १३

रा॥ २८।७।१७७२ इ.

श्रीमंत माधवरावसाहेब पंडित प्रधान यांचे सेवेसी-विशेष. रोहिल्यावर शुक्रताल प्रांतांत आपल्या थोर सरदारांनीं विजय मिळविल्याबद्दल मजकुराचें आपलें स्नेहपत्र पोहोचलें. त्यामुळें फार आनंद झाला. या शुभकार्यानिमित्त ईश्वर आपणां सर्व मित्रमंडळास सुखी व आनंदी करो. या गोष्टीमुळें मला किती आनंद झाला हें लिहिण्याची आवश्यकता नाही, कारण, आपणा परस्परांमधील असलेली दोस्ती पक्की आहे व त्यामुळें परस्परांचें काम आपलेंच आहे असें समजलें जातें. म्हणून बरील गोष्टीमुळें (माझ्याच सरदारांचा विजय झाला आहे असें वाटत असल्यामुळेंच) मला जो परमानंद झाला आहे तो सविस्तर सांगणें शक्य नाहीं. आपण इकडील खुषी विचारली तरी ती आपणांवरच अवलंबून आहे. आपण नेहमीं रुपापत्र पाठवून आनंदवात जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें ! अखंड सुखी असा.

जे. डी. एम्. पी. (१)

पत्रांक १५

॥ श्री ॥

जोसास डुप्रे गव्हर्नर
बंदर चिनापटण.

शके १६९४ श्रावण शु. ११

रा॥ १।८।१७७२ इ.

श्रीमंत माधवरावसाहेब यांस-विशेष-आपणांकडून बरेच दिवसांत कुशलपत्र येऊन मला खुषी केलें नाहीं. ता. ९ जानेवारी सन १७७१ मुताबिक छ. २२ रमजान सन ११८४ हिजरी रोजीं आपणांस एक पत्र लिहिलें होतें. त्यांत आपले वकील माधवराव सदाशिव यांची भेट घाल्याबद्दल लिहिलें होतें. हल्लीं लिहिण्यांत येतें कीं, आपले व माझे असे दोघांचे मित्र नवाब वालाजाहा बहादुर यांनीं सद्गद्दु माधवराव येथें पोहोचल्यावेळीं ज्या काहीं गोष्टी सविस्तर निवेदन केल्या त्याबद्दल लिहिण्याजोगा मजकूर मी विलायतेस लिहिला आहे. थोडक्याच दिवसांत तेथून संगीन फौजेसह जहाजें पोहोचण्याची आशा आहे. बरकड गोष्टी नवाबसाहेब आपणांस कळवितीलच.

मासी एवढीच विनंति आहे की, आपण रुपेने कुशलपत्र नेहेमी पाठवीत जाऊन
मासे मन काळजीमुक्त करावे, बहुत काय लिहिणे !

जे. डी. एम् पी. (?)

सिकंदर बुईच गव्हर्नदोर

पत्रांक १६
शके १६९४ फाल्गुन शु० ३

॥ श्री ॥

बंदर चिनापट्टण
२१/२/१७७३ इ.

श्रीमंत नारायणरावसाहेब-यांस-विज्ञापना विशेष. कंपनीसरकार व
आपण यांमध्ये असलेल्या पक्क्या मैत्रीवर नजर देऊन इकडील हकीकत आपणांस
कळविणे मला अवश्य वाटते की, येथील गव्हर्नदोर मिस्टर डुप्रे यांचा विलायतेस
जाण्याचा हेतु आहे व त्यांच्या या प्रांताच्या गवर्नदोरीच्या जागेवर मी कायम आलों
आहे. कंपनी व आपण आणि नवाब वालाजाह व आपण यांमधील पक्क्या मैत्रीस
जपण्यांत मी मनापासून तत्पर आहे. बहुत काय लिहावे ! नेहेमी सुखी असावे.

पत्रांक १७

॥ श्री ॥

बंदर चिनापट्टण.

शके १६९५ कार्तिक शु. २

१७/१०/१७७३ नंतर

मे० रावसाहेब पंडित प्रधान यांचे सेवेती-विशेष. आपलें स्वतःच्या
मोहेरेनिशीं रुपापत्र तारीख १७ माहे आक्शोबर सन १७७३ इ. मुताबिक छ. २९
माहे रजब सन ११८६ हिजरी रोजी लिहिलेलें माणसाद्वती पोहोचलें. त्यांत
नारायणराव मृत्यु पावल्याबद्दल लिहिलेलें होतें. त्यामुळे मला इतकें वाईट वाटलें
की, त्याच माणसाबरोबर आपला गादीवर बसण्याचा इरादा असल्याबद्दल
मजकुराचें पत्र आलें नसतें तर तें दुःख मला आवरलें नसतें. ही शुभवार्ता अमलांत
आल्याबद्दल समजण्याची रात्रंदिवस वाट पहात आहे. शक्य तितकें लवकर आपण
ही शुभेच्छा अमलांत आणून मला खबर द्यावी. म्हणजे समाधान हेईल. सुखाचा
काल असो.

पत्रांक १८

॥ श्री ॥

रॉबर्ट गॅबरी

शके १६९५ भाद्रपद शु० ७

रा २१/८/१७७४ इ०

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पेशवा साहेब यांस-विशेष.

स्नेहपूर्वक आपणांस कळावें की, आपणांस श्रीमंत महाराजसाहेब यांनीं
पेशवाईपदाचीं अति मूल्यवान वस्त्रांची देणगी दिल्याबद्दल मजकुराचें आपलें पत्र

पोहचून अत्यानंद झाला. प्रथम वरील गोष्टीबद्दल अभिनंदन करून नंतर ईश्वराच्या दरबारी अशी प्रार्थना करतो की, त्याने या देणगीनिमित्त आपणांस आपल्या दूर-जवळच्या सर्व स्नेह्यांस व हिताचिंतकांस नेहमीं सुखी राखावे व आपणामुळे आपल्या गादीचे वैभव वृद्धिंगत व्हावे. आशा आहे की, आपण रुपेने कुशलपत्र पाठवीत जाल. आपला वैभवसूर्य राज्यलक्ष्मीरूपी पूर्व दिशेकडून उगवो. लिहिलें तारीख २४ माहे आगष्ट सन १७७२ अंधेजी छ० १५ जमादिलाखर सन ११८८ हिजरी.

पत्रांक १९

॥ श्री ॥

(वॉरन् हेस्टिंग्ज)

इमातुद्दौला बहादर

शके १६९७

१७७५ इ.

मेहेरबान रावसाहेब यांस (!) विशेष-मराठा सरकारची पूर्ण मुस्त्यारी व गादी (= कारभार) आपल्या हातांत आहे अशी माझी पक्की खात्री आहे. सचब आपल्या व इंग्रजसरकारासंबंधी मुंबईस घडून आलेल्या गोष्टी आपणांस लिहिणे मी अवश्य समजतो. रघुनाथराव यांस पेशवाईवर कायम करण्याकरितां जो त्यांचा हेतु त्यांस अनुसरून त्यांस सामील होऊन मोठी फौज लढाईकरितां पाठविली म्हणून सचब तेथील गव्हर्नर व कौन्सल यांच्या पत्रांवरून समजली. ही गोष्ट कंपनीच्या आज्ञेबाहेरची झाली कारण, 'हिंदुस्थानच्या सरदारांशीं लढाईच्या प्रसंगापासून दूर रहाणे' याप्रमाणें कंपनीची सक्त ताकीद आपल्या प्रांतांत दिली गेली आहे. वरील गोष्ट आमच्या पातशहाच्याहि आज्ञेविरुद्ध आहे. कोणाशींहि कौलकार करणे किंवा लढाई सुरू करणे हे गव्हर्नर जनरल व कौन्सल बंगाला यांच्या परवानगीशिवाय योग्य नव्हे असा हुकूम हिंदुस्थानांतील कंपनीच्या प्रांतांतील कारभार्यांना दिला गेला आहे. सचब मी व येथील कौन्सल यांनीं मुंबईच्या गव्हर्नरास व कौन्सलास हुकूम पाठविला आहे की, 'रघुनाथरावांच्या मदतीकरितां पाठविलेली फौज परत बोलावून घ्यावी व मराठ्यांच्या सरदारांशीं कोणतेहि प्रकारें स्वसंरक्षणाशिवाय लढाईत पडूं नये.' माझा हेतु असा कीं, एक हुशार, विश्वासूक, शहाणा व चतुर माणूस पुण्यास पाठवावा. कारण, पुणे पेशव्यांची राजधानी असून मुंबईनजीक आहे आणि मराठासरकार व मुंबईचे सरदार यांमधील तंट्याचा निकाल लागेल व परस्पर स्नेहवृद्धि होईल. पण, या पत्राचें उत्तर व आपले इष्ट हेतु समजेपावेतो त्यांस पाठविणें तहकूब केले आहे. व तोपावेतो आमहि आपल्या प्रांतांतील सरदारांस इंग्रजी फौजशीं लढाई न करण्याबद्दल ताकीद करावी. म्हणजे परस्पर तह ठरवितांना अडथळा येणार नाही. परस्पर दोस्तीचा पूर्वीचा पाया पक्का करण्याकरितां व आपली व माझ्यावर सोंपविलेली कंपनीची भलाई यांवर नजर देऊन आपणांस लिहांत आहे. आपल्या हुशारीबद्दल व शहाणपणाबद्दल मला चोहोंकडून लौकिक ऐकूं येतो व त्यावर माझा भरंवसा आहे.

तरी या बाबतीत शक्य ती तजवीज करण्यास आपण मार्गे घेणार नाहीत. जोपावेतो परस्पर हेतु परस्परांस समजणार नाहीत तोपावेतोच काय ती कसूर होईल. बहुत काय लिहिणें.

डब्ल्यू. पच्.

पत्रांक २०

॥ श्री ॥

टॉमस् किंग

शके १६९७ फाल्गुन वा॥ १४

पा॥ १९।३।१७७६ इ.

मेहेरबान एतेजादे दोस्तान हरिपंत बल्लाल यांस—(आपली) लागोपाठ दोन स्नेहपूर्ण पत्रें—एक मोहरम तारीख २२ रोजी व दुसरें तारीख २४ रोजी लिहिलेले—अमुकमें ता. २६ व २८ रोजी पोहोचून मजकूर समजला. मेहेरबान, यापूर्वी आपलें पहिलें पत्र मिळालें तेव्हां त्याचें उत्तरीं आपणांस दोन पत्रें पाठविलीं आहेत तीं पोहोचून वाचलीं असतीलच अशी मला खात्री वाटते. त्यांत इकडील सर्व सवर मी लिहिलेली आहेच. व हे पत्र लिहीपावेतो मला सल्ल्याबद्दल खात्रीशीर दुकूम मिळालेला नाही, व मला असें वाटतें कीं, श्रीमंत पंतप्रधान साहेब हे सदर गोष्ट स्वीकारणार नाहीत. व तुम्हीहि तसें अमलांत आणणें हे योग्य आहे. असो जी गोष्ट घडेल ती नजरेसमोर येईलच. (आपण) लिहिलेले होतें कीं, “ स्नेहाचा बाग नेहमीं हिरवागार व टवटवीत राहो ” (परंतु), एतेजाद, ज्याचें बीं सुद्धां पेरलेले नाही त्याचें फल कसें येईल ! इतकेंच नव्हे तर उलट, फळ येणें संभवनीयहि नाही. या जिल्ह्यांत योग्य सल्ला व्हावा अशी आमची मनीषा आहे. यापेक्षां जास्त तपशील काय द्यावा !

पत्रांक २१

टॉमस् किंग

शके १६९८ चैत्र शु. ५

पा॥ २०।३।१७७६ इ.

मेहेरबान एतेजादे दोस्तान हरिपंत बल्लाल यांस—सलामत्—काल मुंबईचे कौंसलद्वार व जनराल साहेब यांचें आज्ञापत्र व सोबत परस्परांतील ठरलेला करारनामा माझ्या नांवें आलेला पोहोचला. त्यांतील मजकूर श्रीमंत पेशवे-साहेब यांच्या सेवेसी जाहीर करीनच. आपल्या नांवाचें माझे पत्र आपणांस पोहोचें-पावेतो आपण तेथून कूच करूं नये व पहाडरस्ता (सिंड) ओलांडून जाऊं नये. परस्पर सैन्यांतील टोळ्यांनीं एकमेकांस कोणतेहि प्रकारें हरकत करूं नये व त्रास देऊं नये असें करारनाम्यांत लिहिलेले आहे. तरी आपण आपल्या स्वतःच्या सर्व सैन्यांस निःशुण ताकीद करावी कीं, त्यांनी सरकार श्रीमंत पेशवे साहेब यांकडील जो कोणी येईल अथवा जाईल त्यास कोणतीहि हरकत व त्रास न पोहोचेल असें

करावें. जर कदाचित् याचिद्ध गोष्ट अमलांत आली तर कराराप्रमाणें न वागतां
बिद्ध वागतां असें समजलें जाईल. यापेक्षां जास्त (लिहिणें) जास्त आहे.

पत्रांक २२

॥ श्री ॥

रॉबर्ट गॅबीर

शके १६९८ वैशाख व० ९

रा। १२।५।१७७६ इ.

मे० हरिपंत बल्लाळ (फडके) यांस—विशेष—आपलीं कांहीं पत्रें
मला मिळालीं. त्या सर्वांचा मजकूर समजला. ज्यामध्ये परगणे परत देण्याबद्दल
मजकूर आहे असें अखेरचें एक पत्र आज सकाळीं पोहोंचलें. त्याचें भाषांतर होण्या-
पूर्वीच हें माझ्या लक्षांत आलें. सरदारांनीं कर्नल अपटन् यांस पुण्यास
पाठविलें आहे. आम्ही हेऊन कोणतीहि एखादा गोष्ट करणार नाहीं असें आपण व इतर
शहाणा विचारी माणूस सात्रीलायक समजेल असें मला वाटतें. कारण कंपनी
इंज्ज सरकारचे आम्ही नौकर आहोंत. आम्ही (आपलें म्हणणें) कबूल करीत
नाहीं. कारण त्यांचें नुकसान होईल. हुकूम करणारे ते आहेत. आम्ही त्यांचे ताबे-
दार आहोंत. आम्ही सल्ला व दोस्तीची अपेक्षा करितों. व त्याकरितां आम्ही प्रयत्न
करितों. आपली जी कांहीं आज्ञा असेल ती मुंबईच्या कौंसिलच्या साहेबांपुढें तशीच
ठेवण्यांत कसूर करणार नाहीं. जों कामें पुःकळ दिवसांपासून व्हावीत म्हणून
आपण अपेक्षा करीत होतां त्याबद्दल सल्ला मतलत करनेल कीटन् (?) यांशीं
आमचें स्मरण न करितां जाहीर केली त्यामुळें आपलें काम लांबणीवर
पडलें. यांत आपलीच चूकभूल आहे. इंज्ज हे बोलण्यांत सत्य व दोस्तीमध्ये दृढ
असतात. परंतु ते कोणाचे नौकर नाहीत. आणि म्हणून त्यांच्याशीं कोणीहि त्या
माझ्यानें बोलणेंचालणें करूं नये. आम्ही कोणत्याहि वेळेस आपल्या इष्ट कामास
तयार आहोंत. नेहमीं सुखांत असावें. लिहिलें तारीख १२ माहे मे सन १७७६
इंज्जजी मुताबिक तारीख २३ माहे रबिलावल सन ११९० हिजरी.

पत्रांक २३

॥ श्री ॥

बॉर्डेन्

शके १६९८ ज्येष्ठ शु. ४

रा। २१।५।१७७६ इ.

मे. हरिपंत बल्लाळ फडके यांस—आपणांवर ईश्वरी रुपा सदैव असो.
मी आपणांस स्नेहधर्मपूर्वक कळवितों कीं, स्नेहपत्र पोहोंचलें. त्यातील मजकूर
समजला. कारनेल अपटन् यांच्या मार्फत आमचे लाई व श्रीमंत पंडित प्रधान
यांच्यामधील बळकट दोस्तीच्या संबंधांत आमच्याकडून तफावत होणार नाहीं
(वरिष्ठ आधि दान्यां वा) हुकूम व माझा हेतुहि असा आहे कीं, दोस्ती नेहमीं मंजबूत
असावी. जर पत्र प्रथम लिहिलें असतें तर फार चांगलें झालें असतें. पण कालच
मी सरदारीचा ताबा घेतला आहे. माझ्या हातीं कारभार नश्टता. दादासाहेबांची

हजार दोन हजार माणसें शहरांत आलेलीं आहेत ही गोष्ट आपणांस कोणी तरी सोटीच कळविली आहे. दोनशेपेक्षा जास्त माणसें दादासाहेबापारीं नसावीत म्हणून सक ताकीद आहे. व तीं मागसें लढाऊ नाहींत. त्यांच्या जुन्या नोकर मागसापैकीं आम्हांस सवर न लागतां आलेलीं असल्यास त्यांत बाहेर काढून देऊं. ते लढाऊ नाहींत ते सिद्धमतगार व नोकरपेशाचे असतील. भेट घेऊन व मुजरा करून परत आपल्या देशीं ते जातील. या वार्तेमुळे आपण शंका घेऊं नये. असें लिहिलेले आहे कीं, चार माणसें शहरांत आहेत. त्यांजबद्दल मला सवर नाही. त्या मागसांस हि परवानगीची सवर सुद्धां नसेल. मी व माझे अधिकारी केव्हांहि ते आमच्या अनलांत व आश्रयाला राहणें-हो गोष्ट कबूल करणार नाहींत, अशी आपण खात्री ठेवावी. त्यांनीं शहरांत मुकाम कळू नये अशी आमची सक ताकीद आहे. कदाचित् चोहून येतील तर व आम्हांस समजेल तर त्याचवेळीं त्यांस बाहेर-काढून देईन. खात्री असावी. यांत तकाबत होणार नाहीं. दादासाहेबांचे हत्ती उंट व घोडे वगैरे-बद्दल लिहिलेले होतें त्याबद्दल मिस्टर गँबीर यांनीं स्पष्ट उत्तरीं कळविले आहेत कीं, ते सर्व दादासाहेबांच्या मालकीचे आहेत. व आम्ही ते लॉर्डच्या हुक्माशिवाय आपणांस देऊं शकत नाहीं. आपली मर्जी असेल तर आमच्या लॉर्ड्स लिहावें. आज चार दिवस झाले, आपला माणूस लखो पंडित यांजबराबर हर प्रकारचीं पत्रें पाठविण्याबद्दल मजकुरावें पत्र त्यांजसमागें आपणांकडे पाठविले आहे. आपण असेंहि लिहिलेले होतें कीं, “काहीं गोष्टी लिहून कळवितां येत नाहींत तरी आपण आपला एक विश्वासूक माणूस पाठवावा. अशा माणसाजवळ तो मजकूर सांगूं. ” सबब बापू कामत यांस आपल्या सेवेसी पाठवात आहे. त्यांस जें सांगणें तें सांगवें. रोज स्नेहाभिवृद्धि असावी. सौख्यवृद्धि असो. तारीख ११ एकवीस मे, सन १७७६ इंग्रजी, उ० २ माहे रविलाक्षर सन ११९० हिजरी.

पत्रांक २४

॥ श्री ॥

* जॉन ब्रिस्टो.

शके १६९८, श्रावण शु० १

रा। १६।७।१७७६ इ.

सवाई माधवराव पंडित प्रधान-यांस-विशेष. तिकडून लालपेश (दुंगेखोर) वगैरे काहीं मंडळीं शांतीकडे जाऊन त्यांनीं तेथें बंडाळी केल्याबद्दल मजकुराचें आपलें पत्र पावले. मी याबद्दल नवाबसाहेब वजीरुलमुमालिक यांस कळवून बंडाळी थांबविली आहे. सदर पत्र पोहोचून फार आनंद झाला. मी आपल्या लिहिण्याप्रमाणें नवाब वजीरुल मुमालिक यांस वरील गोष्टीबद्दल लिहून

* सदर जॉन ब्रिस्टो हा नवाब वजीर यांकडे फेजाबादेस ब्रिटिश रेसिडेंट होता.

त्यांच्या व आपल्या दरम्यानचा स्नेह जुना असल्याबद्दल हि त्यांस उत्तम रीतीने समजाविलें आहे. व सांप्रतहि सदर नबाब साहेबांच्या मनांन स्नेह व ऐक्य आहे. ईश्वरेच्छेनें महाराजा पुरुषोत्तम पंडित पोहोंचलेले आहेत ते मरकल रावजी (!) यांच्या कामाचा निवाडा करताल. प्रत्यक्ष भेट होईपर्यंत आठवणीची अपेक्षा करीत आहे. बहुत काय ?

जे. बी.

पत्रांक २५
शके १६९८

॥ श्री ॥

सयद नुरुद्दीन हुसेन
१७७६ इ.

मुनशी नारायणराव किसन यांस-विशेष.- सरकारच्या इनामी काशीद जोडीबरोबर रूपायत्रें एका विनंतिपत्रासह पोहोंचली. इकडूनहि यापूर्वी दोन जोड्या रवाना झाल्या आहेत व आतां हि एक जोडी रवाना झाली आहे. सरकारीकामांत आपण कोणतेहि प्रकारें माघार येणार नाहीत अशी आशा आहे. कारण, हें काम पार पाडणें आपणांसच हितावह आहे. असें काम केलें पाहिजे कीं, आपण बापूसाहेबाकडून अगर जो कोणी पुढाकार घेणारा असेल त्याकडून अथवा या कामाच्या मालकाकडून 'सयद नुरुद्दीन हुसेन खान आल्यावांचून जाहागिरी-संबंधीचें काम तडीस जाणार नाही,' अशा मजकुराचें पत्र लिहवून पाठवावें. त्यास लौकर रवाना करावें. या बाबतीत आपलें व माझे परस्परांत झालेलें जें लिहिणें वाचणें व करार तो कायम होईल. या बाबतीत तिसरा माणूस जरी आला तरी हरकत नाही. कोणत्याहि गोष्टीमुळें अथवा प्रकारानें सरकारचा ज्यांत फायदा आहे त्यांत माझाहि आहे. परंतु, परस्पर समजुतीप्रमाणें तुमचें काम पूर्ण ठेपेंस लाविलेलें आहे. म्हणून आपण झुजपणानें जें ठरवांल तें मला कबूल आहे. या बाबतीत आपण दादासाहेबांस निक्षून लिहिलें पाहिजे कीं, लौकर पाठवावें. ज्यास्त लिहिणें नलगे. भास्कररावजी व फत्तेचंद यांस सलाम. ताजाकलम- राजत यशवंतसिंग यांच्या कामासंबंधीहि समक्ष बोलणें झालें होतेंच. सांप्रत त्यानेंहि बापूसाहेब व श्रीमंत साहेब यांस पत्रें लिहिलीं आहेत व मुलूख व राज्याच्या हिशशासंबंधी श्रीमंत दादासाहो मालक आहेत ते वाटेल तें आमच्यापासून घेतील. व महादजी शिंद्यांच्या मुलखाजवळील दादासाहेबांचा जो प्रांत असेल तो दोघा राजांच्या संमतीनें मिळूं शकेल. हल्लीं विशेषतः बुंदीचा राजा व राजा जशवंत सिंह हे हजर आहेत व त्यांजवळ विशेषतः राजा राघवदास व राजा रामसिंग हे आहेत. व किल्ले कोपाळहि त्यांच्या हातांत आहे. सध्यां त्यांजपाशीं आठ हजार स्वार आहेत. व आणखी जर तर पाटेल तितकी फौज जमा करतील. त्यांच्याजवळ

पुष्कळ हत्यारोंहि आहेत. त्यांची इतकी तयारी आहे कीं, राजा रामसिंग व जनाब आली यांनी दादासाहेबांस हिंदीत पत्र लिहिलेले आहे व त्यांत त्यांनी आज्ञा केली आहे कीं, त्याचा जबाब फारशीत लिहावा. कारण दुसऱ्या कोणी तें वाचूं नये. म्हणूनच हिंदीत लिहिले. कारण दादासाहेब स्वतः तें वाचतील. याउपरी 'आपण जनाब आलीच्या नव्या सनदेबद्दल मला लिहिले तर त्या बद्दल मी कांहीं कळविणें योग्य नाही. तुम्हीच दादासाहेबांस स्वतःच्या पत्रांत लिहावें,' असें तुमच्या लिहिण्यावरून मी लिहिले आहे. तरी तें त्यांच्या हातीं देऊन बोलणें चालणें करावें. कळवें.

पत्रांक २६

॥ श्री ॥

(वॉरन् हेस्टिंग्ज्)
इमादुदौलाबहादर.

शके १६९९

१७७७ इ.

(१) यांस-विशेष-आपणांकडून एक पत्र कौलकराराप्रों शर्ती अमलांत आणून पूर्ण करण्याबद्दल व मुंबई गव्हर्नर व कौंसिल या संबंधी तक्रार दाखविणारें व दुसरें पत्र फ्रेंच वकील पुण्यास येऊन तेथें त्याचा सन्मान झाल्याबद्दल वगैरे येऊन मजकूर समजला. यापूर्वी छ. ७ माहे शाबान रोजी लिहिलेल्या पत्रांत बऱ्याच तक्रारीपैकीं एकीबद्दल विशेषतः लिहिलेले होते, त्यावरून परस्पर करारमदाराप्रमाणें पक्षेपणानें वागण्याचा या सरकारचा हेतु निःसंशय उघडपणें समजून आला असेलच म्हणून त्याबद्दल मी आतां पुन्हां लिहिणें अवश्य नाही असें समजून बाकीच्या गोष्टीबद्दल जबाब सदर पत्रांतून देत आहे. आपलें पत्र येण्यापूर्वीच फ्रेंच सरदार पुण्यास पोहोंचल्याबद्दल व त्यांस मुंबईजवळील बंदर दिल्याबद्दल व त्यांच्याशीं बोलणें चालणें होऊन कौलकरार झाल्याबद्दल वगैरे बातमी मला पोहोंचली त्यामुळे मला फार आश्चर्य वाटले. ज्याच्या योगानें परस्पर फायदे आहेत अशा परस्पर करारमदारास अनुसरून अशा गोष्टी घडणें हें सुझपणाचें कृत्य नाही असें आपणांसहि समजून घेईल. तथापि मला सात्री आहे कीं, अशा गोष्टीमुळे कोणत्याहि प्रकारें अडथळा येऊं शकणार नाही व केव्हांहि येणार नाही. आपल्या खुपसवरीचा चाहता असें मला समजून वरचेवर आनंदपत्र पाठवून आनंदवीत जावें.

डब्ल्यू. एच्.

ताजाकलम-कौलकराराच्या शर्ती अमलांत आणण्यांत मी व कौंसिलचे साहेब केसाएवढी सुद्धां कसूर करणार नाहीत उलट आम्ही पक्षे आहोंत. आपल्याहि नजरंत ही गोष्ट राहणें हें उचित आहे. बहुत काय लिहिणें !

डब्ल्यू. एच्.

पत्रांक २७

॥ श्री ॥

(वॉरन हेस्टिंग्ज्)
इमादुद्दौलाबहादर.

शके १६९९

१७७७ इ.

श्रीमंत रावसाहेब (?) यांस - विशेष - हिंदुस्थानाकडील कंपनांच्या मुलखांत धामधून करण्याचा इरादा असल्याबद्दल तपशीलवार हमेशा मला सपर समजल्यावरून अवश्य कर्तव्य म्हणून आमच्यासरकारच्या वरील प्रांताचें संरक्षण करण्याकरितां फौजेची टोळी पाठाविलेली आहे. कदाचित् सदर टोळीचें कूच मराठा सरकारांच्या काहीं प्रांतांतून होईल. सचच आपण परस्पर मैत्रीवर लक्ष्य देऊन आपल्या अधिकाऱ्यांस रस्यांत तीस त्रास न होईल असें कळण शिवाय शक्य ती मदत करण्याबद्दल निक्षून ताकीद करण्याची मी आपणांस तसदी देत आहे. असें केलें असतां सदर टोळी सुलानें इष्ट ठिकाणी पोहोचेल. आम्हीहि आमच्या टोळीच्या सरदारांस परस्परस्नेहभावास अनुसरून सौजन्यानें वागण्याबद्दल सक्त ताकीद केलेली आहे. आपणामध्ये व आमच्या सरकारामध्ये झालेल्या शर्ती कायम तशाच ठेवणें हाच आमचा हेतु आहे व इकडून केव्हांहि कोणत्याहि कामांत कसूर होणार नाही. या बाबतींत आम्ही जसे कायम राहूं तसेच आपण हि हेंच ध्येय ठेवाल अशी मला खात्री आहे. वरचेवर पत्रद्वारे कुशलेच्छुस आनंदवात जाणें हें स्नेहभावास अवश्य आहे. बहुत काय लिहिणें !

इल्ल्यू. पच्.

पत्रांक २८

॥ श्री ॥

(?)

शके १६९९

सा २५।१।१७७८ इ.

सेवकराम यांस:—हुजूरच्या दरबारांतून तुम्हांस गव्हर्नर जनरल मिस्टर हेस्टिंग्ज् बहदर जहाडुज्जंग यांजकडे परस्पर प्रेम व दोस्ती यांचा पाया मजबूत करण्याकरितां बंदर कटकता येथें पाठाविलेले आहे. सचच हें तुमचें कर्तव्य आहे कीं, सदर साहेब व त्यांचें कौतिल यांस इकडील सर्व गोष्टी उत्तम प्रकारें समजाऊन राह्यात. व बंदर सातशी तोडून देण्याबाबत सवाल नचाच करावेत. व आज्ञापत्राप्रमाणें रघुनाथरावाबद्दल दुरुस्ती करावी. तुम्ही जें काहीं करावें तें हुजुरास मंजूर व कबूल होईल. सदर लिहिल्याअन्वये तुम्हांस या बाबतींत मुकद्वार नेमिलें आहे. लिहिलें तारीख २५ जिल्हेज ११९१ हिजरी.

ता. २५ जिल्हेज सन ११९१ हिजरी रोजी लाला सेवकराम याच्या नांवें श्रीमंत पंतप्रधान यांच्या मोहरेनिशी केलेल्या मुसत्यापत्राची नकल असे.

पत्रांक २९

॥ श्री ॥

जॉन् अपटन्

शके १६९९

१७७८ इ.

मेहेरबाब सज्जमै रुपावत स्नेहार्थार बाळाजीपंडित नानासाहेब यांस—
सलाम उपरि—ज्याच्या रुपावतपास व मोठेपणास सीमा नाही अशा आपल्या सौख्य-
पूर्ण दर्शनाची इच्छा अन्तःकरणापासून प्रकट करित आहे. ईश्वरास नमन असो.
काल रात्री कलकत्याच्या बड्या कौन्सिलाकडून पत्र आलेलें पोहोंचलें. पूर्वी मी
आपल्या इच्छेप्रमाणें खात्रीशीर केलेलें होतें त्यास अनुसरूनच सदरहु कौन्सिलानें
आपल्या हेतुप्रमाणें कबूल केलेलें आहे. मी ही शुभवार्ता म्हणून ताबडतोब आपल्या
सौख्यपूर्ण सेवेसी या स्नेहपत्रानें कळवीत आहे. ईश्वरेच्छेनें एक दोन दिवतांच्या
अवधीत तपसीलवार कळविण्यांत येईल किंवा ज्या वेळीं श्रीमंत माधवराव
अप्पासाहेब यांची स्वारी या शहरी येणार आहे त्या वेळीं समक्षच सर्व गोष्टी
सविस्तर पुढें मांडीन. जास्त लिहिणें जास्त आहे. नेहमीं सौख्यकाल असो.

जे. अपटन्.

पत्रांक ३०

॥ श्री ॥

(वॉरन् हेस्टिंग्ज्)

इमादुद्दौलाबहादर.

शके १७००

१७७९ इ.

मे० बाळाजी पंडित यांस—विशेष—तिकडील घडलेल्या गोष्टीबद्दल ज्या
अफवा मला समजल्या त्या व त्याबद्दल माझ्या मनांतिल गोष्टी मी आपणांस लिहून
कळविल्या आहेतच. तसेंच मुंबईच्या फौजेचे सरदार व आपण यांमध्ये जो करारमदार
साला तो मला नामंजूर असल्याबद्दलहि स्पष्टपणें मी कळविलें आहेच. तें पत्र
पाठविल्यानंतर आपलें एक पत्र सदर कौलकराराच्या नकलेसह आलेलें मिळालें.
त्यातील मजकूर वाचून फारच सखेदाश्चर्य वाटलें. कारण, कंपनीच्या अधि-
कारांना कमीपणा आणणारें व इंग्रज नांव धारण करणाऱ्यालाहि हलकेपणा व बे-
अब्दू आणणारें असें हें कृत्य घडलें. शिवाय याहिपेक्षा विशेष आश्चर्य हें वाटतें
कीं, ज्याला कोणत्याही प्रकारें अधिकार नाही अशा माणसाकडून आपणहि करार-
नामा कबूल करवून अशा शर्ती घातल्या कीं, त्या कबूल केल्या असतां स्वतःस इंग्रज
म्हणवून घेणाऱ्या माणसानें आपली बेअब्दू कबूल केल्याप्रमाणें आहे. कारण,
सदर सरदार व त्यांचे वरिष्ठ मुंबईचे गव्हर्नर व कौन्सिल यांसहि हिंदुस्थानच्या सर-
दाराशीं कौलकरार करण्याचा कोणत्याहि प्रकारें अधिकार नव्हता ही गोष्ट आपणांस
माहीत नव्हती असें नाही. याबद्दल आगाऊ सबर कर्नल अपटन् यांस पाठविलें
त्याच वेळीं स्पष्टपणें आपणांस व इतर कारभारी मंडळास दिलेली, होती. नाही तर

अशा बाबतीत मुंबईच्या कौन्सिलास व गव्हर्नरास अधिकार होता. कर्नल मजकूर यांस पाठविण्याचें कारण—त्यांनीं (मुंबईकरांनीं) रघुनाथरावाशीं केलेला कौल-करार रद्द करण्याकरितां व कंपनीच्या ताब्यांत असलेल्या हिंदुस्थानांतील मुलसा-संबंधीं या कंपनीतर्फे पूर्ण अधिकार असलेले कर्नल मजकूर यांचे मार्फत (पूर्वीचा) कौल करार पुन्हां कायम करण्याकरितां—हेंच होय. याकरितां कर्नल मजकूर यांस पाठविण्याची जरूरी नव्हती. तळेगांवीं केलेल्या करारावर ज्या सरदारांनीं सत्या केलेल्या आहेत त्या लोकांस तसें करण्यास मुंबईचे गव्हर्नर व कौन्सिलांकडून कोणतेहि प्रकारें अधिकार नव्हता म्हणून तो केलेला करारनामा आम्हांस कोण-त्याहि प्रकारें कबूल व मंजूर नाही. याकरितां कर्नल मजकूर यांस पाठविणें अवश्य झालें. केलेला करारनामा जर कायम व मंजूर असतां तर इतकें करणें जरूर नव्हतें. सचब आतां मी पुन्हां लिहित आहे कीं, केलेला तो करारनामा मुळींच कबूल व मंजूर नाही. तो खोटा व केवळ नामंजूर आहे. व आपणांसहि या कामीं तक्रार करण्यास आधार नाही. कारण, असला करारनामा आम्हांस नामंजूर असतांनिहि आपण त्यांस मानितां. हिंदुस्थानांतील राजेरजवाड्यांशीं त्यांची गादी कायम आहे तोंपावेतो सख्यत्वानें वागावें अशी माझी मनापासून इच्छा आहे, ही गोष्ट सूर्याप्रमाणें उघड आहे. यापूर्वीं आपणांस कंपनीच्या व इंग्रजांच्या कायमच्या दोस्तीच्या शर्ती कळविल्या आहेतच. त्या आपल्यास कबूल नसल्यास माझ्या हातून जें काहीं निरुपायानें अमलांत येईल त्याबद्दल माझ्यावर शब्द राहणार नाही. परंतु, माझी पक्की खात्री आहे कीं, आपण न्यायावर व परस्पर संबंधावर नजर देऊन उपरिनिर्दिष्ट शर्ती अमलांत आणाल. व असें झालें तर परस्पर कायम दोस्तीचा पक्केपणा होईल व आपलें चांगलें नांव होईल. बहुत काय लिहिणें ?

डब्ल्यू. एच्.

पत्रांक ३१

॥ श्री ॥

(?)

शके १७०१ फाल्गुन शु० ९

रा। १५।३।१७८० इ.

मे० पंडितसाहेब यांस—विशेष—“ पंडित प्रधान व बंदगान जनाब आली यामधील एकी इतकी आहे कीं, तीमध्यें कोणताहि भेद नाही. आणि म्हणूनच दक्षिण प्रांतांत बंदगानआली व पंडित प्रधान यांचा अंमल चांगला पक्का आहे. असें असतांनिहि अलीकडे दर्यावर्दी इंग्रजलोक दुष्ट हेतुपूर्वक खोडसाळपणा करण्याची इच्छा करतात. बंदगानजनावांनें त्यांस तंबी देण्याचा कट केला आहे व त्याप्रों त्यांनीं इकडे हुकूम केला आहे. त्यांच्या हुकमावरून मुधोजी भोंसले व हैदरअलीखान यांसह एकमत करून अंधेजास तंबी देण्याच्या कटांत सामील झालों. थोड्याच दिवसांत बडेबडे सरदार फौज सरंजामासुद्धां गुज-

राथ जिल्ह्याकडे रवाना होतील व सदर भोंसले यांची फौज वंगाल्याकडे जाईल. व हैदरअलीखान हे मोठ्या फौजेसह चिनापटणास जातील " या मजकुराबें आपलें रूपापत्र आलें तें पोहोंचून अत्यंत आनंद झाला. बास्तविक पद्दती, दक्षिण प्रांतांत बंदगान हजरत व पंडित प्रधान यांच्याशिवाय दुसऱ्या कोणाचीहि रियासत नाहीं. या सोडसाळ लोकांनीं आपली पूर्वीची रयतेची वृत्ति सोडून काहीं कारणानें क्रोडो रुपयांची लज्जत प्रांतांतून लागून व बळावून पहिली फराळाची चव लागल्यामुळें पुढील जेवणाची अपेक्षा करित आहेत. (नम्रवृत्ति सोडून गर्विष्ठ झाले आहेत). जर आगस्ती काहीं दिवस आपण डोळे मिटून बसलों तर या लोकांस उखडून काढणें फार मुशकिल होईल. सारांश, जो वेत (कट) ठरविलेला आहे तो अत्यंत उचित आहे. हा ठरविलेला वेत मनाजोगा सिद्धीस जाईल व त्यांत चुकभूल होणार नाहीं अशी मला खात्री वाटते. ईश्वररूपेणें बंदगानआली हे व मी पंडित प्रधानाचे हितचिंतक आहोंत व दोघांत भेदभाव नाहीं. वरकड गोष्टी जिवाजी पंडित यास सांगितल्या आहेत ते आपणांस कळवितील. मला आपण आपला एक हितचिंतक जाणून रूपापत्र पाठवून माझी आठवण होत असावी. बहुत काय लिहिणें ! सुखकाल व इष्टसिद्धि नेहमी असो.

पत्रांक ३२

॥ श्री ॥

रतन बिन बुढण
सादुल्लाखान

शके १७०३ भाद्र. शु. १४

सा. १९१७८९ इ.

श्रीमंत साहेब चिंतामण दीक्षित यांस—विशेष—हुजूरसेवेसी पुन्हा विनंतिअर्ज कीं, अर्ज लिहिल्यानंतर जनराल मला म्हणाले कीं, 'तुम्ही पेशवे सरकारच्या हुजूर कळवावें कीं, 'जर पेशवे सरकार आमच्या पातशाहासीं तह करतील व सुलदार (!) पूर्तकेश यांचा जरूरीचा खर्च देतील व मदतीची अपेक्षा करित असतील तर आमचे पातशाहा जरूर मदत करतील.' मला बोलणें चालणें करण्यास अधिकार नव्हता म्हणून मी त्यांस उत्तर केलें कीं, "जर आपल्या पातशाहास तह व दोस्ती कबूल असेल तर आमचे सरकार पेशवे साहेबहि त्यांत कसूर करणार नाहींत. परंतु, सध्यां पेशवेसरकारास मदतीची जरूरच नाहीं. कारण, हल्लीं इंग्रजांशीं बिघाड झाल्यामुळें दक्षिण प्रांतांतील सरदारांवर व पदरच्या मंडळीवा पेशव्यांची हुकमत आहे, म्हणून पेशवेसरकारांनीं सदर सरदारांस हुकुम केलेला आहे कीं, 'इंग्रजांस मानूं नये. व येथें फौज तयार करावी. ' " श्रीमंतांच्या इच्छे-प्रमाणें तीन लाख फौज तयार होऊं शकते आहे म्हणून दुसऱ्याच्या फौजेचेर जरूरी काहीं नाहीं अशी आपण खात्री ठेवावी. याप्रमाणें नेहमीं माझे सवालजबाब जनरालसाहेबांशीं होत असतान. आणखी अशी खबर समजते कीं, हैदराच्या

बहुतेक सरदारांस माहून त्यावर इंग्रजांनीं विजय मिळविल्याबद्दलची सबर सरी सोटी आहे याबद्दल जनरालसाहेब यांस विचारलें. त्यावर जनरालनें उत्तर दिलें कीं, 'अजून हैदराच्या सरदारांस मारल्याबद्दल पक्की सबर आम्हांस समजली नाहीं व पत्रहि नाहीं.' यावरून सदर सबर नुसती गप्प आहे. हैदरच्या लष्कराकडून जनरालकडे पत्र ज्या वेळीं येईल त्या वेळीं तपास करून तपशीलवार हकीकत आपणांस कळवीन.

पत्रांक ३३

॥ श्री ॥

(?)

शके १७०३, आश्विन शु. ७

पा २१११७८१ इ.

श्रीमंतसाहेबांचे सेवेसी— महाराजांच्या सेवेसी पुन्हां विनंति कीं, खुष्की-मार्गानें हैदरचें लष्कर कुवा (?) मध्ये पोहोचल्याबद्दल पुढीलप्रमाणें सबर पोहोचली. ती अशी, कलकत्याचे गव्हर्नर मिस्टर हेस्टीन यांनीं कर्नेल कूट याच्या मदतीकरितां लष्कर पाठविलें आहे. हैदर व कर्नेल मजकूर यामध्यें निकराचें युद्ध झालें. या लढाईत हैदरचा मुलगा मारला गेला. व मूसीलालीहि तोफेच्या गोळ्यांनीं मारला गेला. व नबाबानें पूर्ण पराजय साह्या. जें कळलें तें आपल्या सेवेसी कळविलें आहे. याउपर आपल्या आज्ञेची वाट पहात आहे. आपल्या हुकमा-प्रमाणें अमलांत आणीन. जरूर तें कळविलें आहे.

पत्रांक ३४

॥ श्री ॥

(?)

शके १७०३ १

१७८१ इ.

मे० सखाराम पंडित यांस— विशेष— आपणांस नबाब इमादुद्दौला मिस्टर हेस्टीन् बहादर जहादूबजंग यांनीं बंगाल्याहून पाठविण्याकरितां दिलेली पत्रें त्यांच्या आज्ञेवरून हरकान्यांच्या हातीं पाठविलीं आहेत. आपणांस पोहोचतीलच. बहुत काय ! आपण सुखी असा.

पत्रांक ३५

॥ श्री ॥

डी. वॉथस्टन

शके १७०४, चैत्र शु० ३

पा १७१३१७८२ इ.

पंडतसाहेब यांस— विशेष— दर्शनेच्छा दाखवून मुयाकडे वळत आहे. आपणांपासून रवाना झालें तों आज तारीख २ रबिलास ११९६ शनवार रोजीं परमेश्वररूपेनें खुशालपणें मजल करीत पनवेलबंदरीं पोहोचलीं. व लागलीच जहाजा-वर स्वार होऊन मुंबईबंदरीं जाऊन जनराल गॉडर यांस भेटत आहे. आपलें पत्र वाचून त्याचें उत्तर लिहवून रवाना करीत आहे. मला ज्याबद्दल कौतुक वाटतें

त्या आपल्या रुपासागर अंतःकरणाचें आविष्करण मी करीन. परस्परसंमत गोष्टी इच्छेप्रमाणें अमलांत येतील. व दिवसानुदिवस परस्पर एकीचा व मैत्रीचा पाया बळकट व वृद्धिंगत होईल. वरकड, मी आपणांस कुशलपत्रें नेहेमी लिहित जाईन त्यांचीं उत्तरे आपणांकडून रूपेणें लिहून यावीत. कारण पत्र म्हणजे एक भेटीचा उत्तम प्रकार आहे व तें एक ल्हेहामिवृद्धांचें साधन आहे. माझ्या बरोबर असलेले आपले **बनुपंडीत** व नोकर चाकरमाणसें अझून आहेत त्यांस रवाना करीत आहे. आपलेकडे येऊन पोहोंचतील. बहुत काय लिहिणें.

डी. वॉथस्टेन्.

पत्रांक ३६

॥ श्री ॥

सी. मॉर्गन्.

शके १७०४

१७८२ इ.

मे० नानासाहेब यांसी— आपल्या अत्यंत सुखकारक भेटीची अपेक्षा दाखवून आपणांस जाहीर करण्यांत येते कीं, यापूर्वीं इकडून एक पत्र पाठवून त्यांत मी पावसाळ्यानंतर इंग्रजी फौजेसह येथून यमुना नदीकडे जाण्याबद्दल व **पेशवा-साहेबांच्या** व आपल्या सहीशिक्ष्यानिशीं राहदारीचें दस्तक पाठविण्याबद्दल विनंति केलेली होती. त्याच्या उत्तरीं आपलेकडून असा जबाब आला आहे. “ इल्लीं राव **महादजी शिंदे** यांजकडून पत्र आलेलें आहे कीं, ‘ इंग्रजी फौज बंदर सुरत प्रांतांत आहे ती वेळेस उपयोगी पडेल. ’ त्यावर त्यांचें उत्तर व इतर कित्येक मनसु-ब्द्याच्या गोष्टी त्यांस लिहिल्या आहेत त्याच्या उत्तराची अपेक्षा करीत आहों. त्यांचें उत्तर आल्यानंतर आपणांस कळवूं. इंग्रजी फौजेचें कूच पावसाळा संपणें व **महादजी शिंयांचें** उत्तर येणें यावर अवलंबून आहे.” असा त्यांत मजकूर आहे. महाराज, **मिस्टर अंडरसन** साहेबाकडून लिहून आल्यावरून असें समजलें कीं, राहदारीचें दस्तक देण्याबद्दल आपणांस पत्र लिहिलेलें आहे. सबब तसदी देत आहे कीं, राहदारीचीं दस्तके आपण मजकडे पाठवावीत. म्हणजे फक्त पावसाळ्या-शिवाय इतर अडचण कूच करण्यास राहणार नाही. आपण कुशलपत्र पाठवून सुष कराल अशी उमेद आहे. बहुत काय ! चिरकाल सुखी असा.

सी. मॉर्गन्.

पत्रांक ३७

॥ श्री ॥

सी. मार्गन्

शके १७०४ फाल्गुन वा ८

पो २५।३।१७८३ इ.

मे. बाळाजीराव जनार्दन नानासाहेब यांस— विशेष— हें पत्र लिहिण्या-पूर्वीं आपल्या पूर्वींच्या पत्राचें उत्तर लिहिणें अवश्य होतें. तथापि आतां मोठ्या

आनंदानें तें करीत आहे. रावसाहेब माधवराव नारायण पंडित प्रधान साहेब यांच्या लभाबद्दल अभिनंदन करितों. व ईश्वराजवळ मी प्रार्थना करितों की त्यानें त्यांस व आपणांस सुखी व चिरायु करावें. हल्लीं हैदरअलीखान मरण पावले असल्यामुळे आपणांस चांगली संधि मिळाली आहे. मिस्तर अंडर्सेन व महादजीराव शिंदे यांच्या मार्फत त्याबद्दल बोलणें सल्लामसलतीबद्दल झालेलें आहे तें आपण कबूल करणें फारच श्रेयस्कर होईल. कारण, त्यांत आपलें परस्पर कल्याण आहे. मी तर शिजाई माणूस आहे परंतु परस्पर कल्याणाची अपेक्षा आहे म्हणून मी हें जाहीर करीत आहे. मी एक हितचिंतक आहे. आमच्या मालकाची सेवा व आज्ञापालन करण्यांत कसूर केली तर तें मला उचित नाही. इतर सगळ्या गोष्टीपेक्षा आपल्या धन्याच्या अब्रूवर लक्ष्य देणें ही गोष्ट विशेष आहे. आपल्या राज्याविषयी सुरेपणा व निष्कपटीपणा जो काहीं मजकडून आपल्या नजरेस दिसून आला त्यांत काहीं अंतर नाही असें या पत्रावरून आपणांस दिसून येईल. आपणांस कळविणें मला अवश्य आहे की, आपले दोन हजार पेंढारी इंग्रजसरकारच्या परगण्यांत आले आहेत. परगणे मलसर व महु व बारडोली यांतलि गावें त्यांनीं उध्वस्त केलीं. यामुळे मी आपल्या स्वारांस कंपनीच्या प्रांतातून त्यांस हद्दपार हांकून देण्याबद्दल हुकुम केला. आपल्या ठिकाणीं आनुवंशिक व जातिसिद्ध गुण असे आहेत की, जी ही क्षुद्र गोष्ट घडली ती सरासरी आपल्यास माहितहि नसेल. अशी मला खात्री वाटते, सबब आपणांकडून कायदेशीर शासन त्यांस अवश्य केलें जावें. व दुःखितांस सुधी करावें. तरी या विनंतीप्रमाणें जरूर कराल अशी आशा आहे. माझी नेहमीं नजर सत्याच्या मार्गावर आहे. बहुत काय तसदी देऊं !

सी. मार्गन
कर्नल.

पत्रांक ३८

शके १७०५

॥ श्री ॥

माँटिनी.

१७८३ इ.

श्रीमंत रावसाहेब (?) यांचे सेवेशी-सलाम, विशेष, आज आठ दिवस झाले तुमचें पत्र आलें तें भोस्ती यास दिलें. मी पत्राचा जबाब लिहवून ठेविलेला आहे. परंतु आपल्या पत्राची फार वाट पहात आहे, गणेश पंडित हे आज उद्यां वरील पत्राचें उत्तर लिहितील. सबब पत्राचे उत्तराची अपेक्षा आहे. सदरहु पत्राचें उत्तर पाठविण्यास विलंब करणें हें बरें नव्हे. माझ्या पत्राचें उत्तर व आपल्या पत्राचें उत्तर अशीं एकठिकाणीं पाठविलीं तर काम लवकर होईल.

माँटिनी.

पत्रांक ३९

शके १७०५

॥ श्री ॥

जे. अपटन्

१७८३ इ.

मे० बापू सखाराम पंडत यांस—सलाम उपरि. आपल्या पूर्ण दिग्घ्य भेटीची मी मनापासून इच्छा प्रकट कर्णत आहे. आपलें रूपापत्र पाहोचून त्यातील आपलें प्रकृतीचें कुशलवर्तमान समजून विशेष समाधान झालें. (माझे) महाराज ! इकडालि सर्व गोष्टी गवर्नर जनरल व बडे कौंसल यांचे सेवेसी निवेदन केलेल्या आहेत. व सर्व तक्रारी व म्हणणें याबद्दल तपसीलवार तपास केला आहे. व गव्हर्नर जनरल त्याप्रमाणें आपणांस लिहिलील. परंतु आश्चर्य वाटतें कीं, अझून तीन लाखाच्या मिळकतीचा निकाल लागलेला नाही. मी चुनारगडाच्या सरदारकीवर कलकच्याहून रवाना होऊन कांहीं दिवसांपासून सदर गडावरच येऊन राहून. आपलें कुशल वर्तमान व खुषखबर ऐकून वरचेवर आनंद व समाधान होणार आहे. मात्र दोन्ही सरकारामधील कामाकाजाच्या बाबतींत आपण नेहेमी गवर्नरसाहेबास लिहालच. आपला हा कायमचा एकनिष्ठ स्नेही आपलें स्मरण करण्यांत नेहेमी दंग असतो. बहुत लिहिणें बहुत आहे. इष्ट सिद्धि व सौख्य नेहेमी असो.

जे. अपटन्

पत्रांक ४०

शके १७०५ माघ शु॥ ३

॥ श्री ॥

बॉडॅम्

रा॥ २५१११७८४ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंत प्रधान यांचे सेवेसी—विशेष, बंदर सुरत येथील रहिवाशी, सरकार कंपनीचा नोकर रस्तुमजी याच्या मालकीची किष्ती (मचवा) महालक्ष्मी नांवाची ही आमचेपासून व सदर रस्तुमजीपासून (कोणी) पकडून वसईस नेलेली आहे. सदर किष्तीबद्दल खुलासा करण्यासाठी मी गतवर्षी वसईच्या सुभेदारास लिहिलेलें होतें. परंतु, त्याच्या उत्तरां सुभेदार मजकुरानें 'सदर किष्तीमध्ये जुने चणे (फोल) होते म्हणून ते परत करण्याकडे लक्ष दिलें नाहीं' असें कळविलें. पुनः मी त्या सुभेदारास 'जे चणे किष्तीमध्ये आहेत ते सरोखर चुकभुलांनं आलेले असतील कारण तिच्या मालकाजवळ पुष्कळ किष्त्या आहेत व फोल (चणे) हि पुष्कळ आहेत' असें लिहिलें. सुभेदार मजकुर यानें लिहिलें कीं, "पेशेवेसाहेबांच्या आज्ञाशिवाय त्या किष्तीची सुटका होणार नाहीं." सबब मी हें स्नेहपत्र आपणांस लिहून तसदी देत आहे कीं, आपण रूपा करून 'सदर किष्ती, त्यांतील भरलेल्या मालासह व इतर जिनसांसह, मालकास परत द्यावी' या मजकुराचें आज्ञापत्र पाठवावें. गैरवाजवी रीतीनें सदर किष्ती

पकडली गेली असल्याचें उघड असल्यामुळें तिच्या मालकास नुकसानीचा बोजा फार झाला आहे. कळावे बहुत काय लिहिणें ?

आर. एच्. बॉर्डम

२५ जाने० १७८४.

पेशवे यांस.

पत्रांक ४१

शके १७०६ चैत्र वा १४

॥ श्री ॥

सयद नुरुद्दीन हुसेन

पा १८।१।१७८४ इ.

कारभारी नानासाहेब यांस:—

सलामत, आपले थोर रूपापत्र उत्तम वेळीं पावून फार आनंद झाला. आपण मला बोलवण्याची थोर आज्ञा केली होती त्याबद्दल मी आपण माझी आठवण केल्याबद्दल फार आभारी आहे. व माझीहि इच्छा अशीच होती कीं, आपल्या सेवेसी हजर होऊन स्वतःचा हेतु साधावा. परंतु, मी येथें सिन्न होतो. ईश्वररुपेणें लवकरच आपल्या सेवेसी हजर होऊन धन्य होईन. (येथें) अवश्य गोष्टी उरकण्यास तीन चार दिवस लागतील. (परंतु या सर्व गोष्टीस) प्रकृतीचें स्वास्थ्य जरूर आहे. आपला काल सुखांत जावो.

पत्रांक ४२

शके १७०६ चैत्र व० १४

॥ श्री ॥

सयद नुरुद्दीन हुसेन

पा १८।१।१७८४ इ.

मे० गोपाळपंडतसाहेब यांस- विनंति उपरि. कारभारीसाहेबांचे माझ्या नांवें पत्र उत्तरीं आलें ते पांचून फार समाधान झालें. परंतु, मुनशीसाहेब व मी यांचे दरम्यान बंधुत्वाची आठवण देणारा जो स्नेह (असावयास पाहिजे) तो आपणांस माहित नाहीं. श्रीमंत सरकारांची पत्रें माझ्याकरितां येतात त्यांत रफअत व सियादत निशान अशा पदव्या असतात. व आणखीहि मजजवळ नानासाहेबांचीं पत्रें आहेत. त्यांतहि नेहमीं मेहेरबान असा शब्द असतो. तात्यासाहेबांच्या तोंडून आपलीहि प्रशंसा ऐकण्यांत आली. ज्या प्रकारचा स्नेह आपण ठेवतां त्यांस अनुसरून आमची अन्न वाढविण्यांत आपण विशेष काळजी घेणें जरूर आहे. कारण कीं, हें काम आपलें आहे. थोड्याच दिवसांत आपल्या भेटीचा लाभ होईल. येथें मी एकटाच असल्यामुळें सिन्न आहे. मित्रांच्या सहवासांत कालक्षेप समाधानांत होईल. आजारी असल्यामुळें थोड्यावर बसतां येत नाहीं व जरूरीचे जिन्नस विकत घेतां येत नाहींत म्हणून तीन चार दिवस उशीर होईल. यानंतर मला विशेष पत्रें पाठवून उत्तर घेत असावें.

पत्रांक ४३

॥ श्री ॥

सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०६ वैशाख शु० ८

पा २७।१।१७८४ इ.

कारभारीसाहेब यांस- विनंति उपरी. यापूर्वी माझ्या येण्याची सचर व श्रीमंतसाहेबास देण्याकरितां एक लखोटा असें आपल्या सेवेसी रवाना केला आहेच. त्याचे उत्तरीं आज्ञा झाल्याप्रमाणें अमलांत आणलें आहे. व मुंबईसहि त्यांतील मार कळविला आहे. जनरालसाहेबांनीं लिहिलें आहे कीं, हल्लीं उष्णता फार आहे. नानासाहेबांनींहि परत लवकर येऊं नये. म्हणून पुण्यास कारभारीसाहेबांची स्वारी येण्याची वाट पहात आहे. आपण येथें जेव्हां बाल त्या वेळीं भेटीचें सुख मिळेल. वरील गोष्टीसंबंधीं तपसीलवार अमृतरावसाहेब यांस कळविलें आहे. त्यांनीं हुकूम केला कीं, ताबडतोब मुंबईकडे कूच करावें. जेव्हां लष्कर पुण्यास येईल तेव्हां (तुम्हांस) येतां येईल. त्यांच्या हुकुमाप्रमाणें कूच केलें आहे. आपणांस कळावें म्हणून लिहिलें आहे. आज मुकाम ... .. गांवानजीक आहे. उद्यां पुढें जाऊं. थोडक्याच दिवसांत जनरालसाहेबाकडे मुंबईस जाऊन पोहोंचूं.

पत्रांक ४४.

सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०६ वैशाख शु० ८.

पा २८।१।१७८४ इ.

कारभारी नानासाहेब यांस:-

विशेष-यापूर्वीं आपल्या सेवेसी एक विनंतिपत्र पाठविलें होतें त्याच्या उत्तरीं आमची आठवण केली तें समजलें. प्रवासाचें साहित्य मी तयार ठेविलें व त्याचद्वल जनराल साहेबांस पत्र लिहिलें. ज्यादिवशीं लष्कर निघण्याचा इरादा होता त्या-दिवशीं त्यांजकडून उत्तर पोहोंचलें. त्यांत लिहिलेंलें होतें कीं, 'सध्यां ऊष्णता आहे. जेव्हां नानासाहेब परत येतील तेव्हां भेट घ्या तो पावेतो पुण्यांत च मुकाम करावा.' ही हकीकत मी राव अमृतराव यांस कळविली. त्यांनीं आज्ञा केली कीं, "मुंबईकडे तुम्ही कूच करावें. जेव्हां नानासाहेब येतील तेव्हां तुम्ही पुन्हां यावें." याप्रो निरोप दादाभाई याच्या हस्तें पोहोंचला. याच मजकुराचें पत्र लिहून यावें" या पत्रातीलहि मजकूर हाच आहे. कीं, सकाळीं पहाटें कूच करावें. ईश्वर रूपेणें आतां रात्र बरीच झालेली आहे. सकाळीं कूच करीन. कळावे म्हणून लिहून पाठविलें आहे. आयुष्य व वैभव विशेष होवो.

पत्रांक ४५

॥ श्री ॥

बॉर्डेम्

शके १७०६ वैशाख शु० ९

पा २९।१।१७८४ इ.

पेशवासाहेब अजम महादूराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी

—विशेष—परस्पर घडून आलेल्या ताज्या स्नेहाच्या वृद्धिकरितां एक महिन्यापूर्वी सियादत व निजाबत निशान—सय्यद जुसुद्दिन हुसेन खान या नांवाचा कुलीन, इंगितज्ञ व आमचा विश्वासूक असा माणूस यांस तेथें पाठविलें आहे. जुनी बहिवाट अशी आहे कीं, सरकारचा वकील तेथें असावा. व सध्यां आपला वकील येथें हजर आहे. सदर वकील येथें राहण्यास आल्या वेळे पासून त्याची शक्य ती व्यवस्था अमलांत आणतो. हेतु हा कीं, दोन्ही सरकारांत मनापासून दोस्तो आहे हें लोकांस जाहीर व्हावें. खान मजकूर यांनीं पुण्यास पोहोचल्यावर मदारुलमहाम (कारभारी नाना फडणवीस) यांची स्वारी सैन्यासह पुण्याबाहेर गेली असल्याबद्दल कळविलें आहे. व त्यांनीं लष्कराकडे जावें किंवा पेशवेसाहेबाजवळच राहावें याबद्दल माझा हुकूम मागितला. “गरमीचा काल असल्यामुळें व पावसाळा नजीक आल्यामुळें मदारुलमहाम हें बहुतेक कामें आटोपून लवकर परत पुण्यास येतील व मोकळ्या मनानें सरकारच्या कामांत डोकें घालतील. तरी त्यावेळीं तुम्ही त्यांचे सेवेसी जाऊन सरकारांनीं सोंपविलेल्या कामाबद्दल प्रशोत्तरे करावीत. याकरितां पुण्यासच रहावें.” म्हणून मी त्यास हुकूम केला आहे. व माझ्या मनांतील हेतु असा होता कीं, पुण्यांत मुकाम करून दोन्ही सरकारच्या पत्रांची पोहोच माझ्या मार्फत व्हावी. काल खान मजकूरानें पत्र पावले. त्यांचा हेतु असा दिसतो कीं, कांहीं कारणा-शिवाय आपण जाऊं नये. पुण्याचे कारभारी मंडळींनीं खान मजकूर यांस मुंबईस जावें म्हणून ताकीद केली आहे. पेशवेसाहेब, ही गोष्ट बहिवाटिच्या विरुद्ध घडून येणें व खान मजकुराबरोबर पाठविलेल्या पत्राचें उत्तर न येणें या गोष्टीचें फार आश्चर्य वाटतें. खेह, नेकी, नेकी, व परस्पर संबंध यांचें दृढीकरण करण्याचा माझ हेतु आहे. परंतु या वरील प्रकारच्या (पत्रोत्तर न येणें व खानास मुंबईस जाण्याची ताकीद करणें) गोष्टीवरून कारभारी मंडळी त्याच्या अगदीं विरुद्ध अमलांत आणण्याची व मन कलुषित करण्याची इच्छा करितात असें समजून येतें. आपल्या सेवेसी (आमच्या) वकीलाची शिफारस व आपलेकडोल वकील जो येथें आलेला आहे त्याच्याशीं आमची वागणूक याबद्दल लिहिण्यांत येत आहे. आमच्या वकीलाशीं या प्रकारची अयोग्य वागणूक केलेली आहे ती आपल्या हुकमावांचून व लष्कराबरोबर गेलेल्या मदारुलमहामानाहि माहित नसेल अशी मला खात्री आहे. सबब आपल्या सेवेसी विनंति ही कीं, हें स्नेहपत्र पोहोचतांच पुण्याच्या कारभारी मंडळास सक ताकीद द्यावी कीं, “ येथून पुढें कोणत्याहि प्रकारें आमच्या माणसाच्या बाबतींत खलेल व अडचण हरकत करूं नये व भलतीच गोष्ट वोलूं नये.” आमचा माणस पुण्यास राहूं नये असें आपणांस पटत असेल तर तसेंच इकडे

कळवावें म्हणजे त्यास अनुसंखन वागूं. सौख्याभिवृद्धि होवो यापेक्षा जास्त; काप लिहावें ! सर्वदा सुखकाल असो. ईश्वरी रुपा असो.

पेशवे यांस

मुंबई ता. २९ एप्रिल १७८४ इ.

आर्. एच. बॉर्डम्

पत्रांक ४६

॥ श्री ॥

बॉर्डम्

शके १७०६ आषाढ शु० ५

रा २३१६/१७८४ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंतप्रधान यांचे सेवेसी— विशेष—
 आपलें रुपापत्र पांचलें. पुण्याहून सय्यद नुरुद्दीन हुसेनखान यांच्या रवानगी-
 बद्दल वगैरे तपशीलवार मजकूर समजला. आपण पाठविलेल्या पत्रांकडे लक्ष्य
 देण्यांत माझेकडून कदाचित् काहींसा हलगर्जीपणा झाला असावा. आपणां परस्परांत
 असलेली भैत्री नित्य वाढविण्यांत मी पूर्वीप्रमाणेच तत्पर आहे. आपल्या पत्रामुळे
 फार आनंद वाटला. आपल्या हेतूप्रमाणें गोष्टी भ्रमलांत आणूं. हल्लीं आपल्या
 आज्ञेप्रमाणें खानमजकूर हे आपल्या सेवेसी पोहोचून माझ्या गरजेच्या गोष्टी
 निवेदन करतील. यापूर्वीहि आपणांस पत्र लिहिलेलें आहे तेंहि ते आपणांस सादर
 करतील. आपल्या चौथाईबद्दल पत्र माझ्या नांवें आलेलें यासोबत जोडलेलें आहे.
 सरकारच्या (आपल्या) नोकरांनीं केलेल्या तक्रारी ऐकून मनास अंमळ वाईट
 वाटलें. परंतु, सोबत पाठविलेली नकळ आपण मननपूर्वक वाचून पाहिली असतां
 माझ्या वाईट वाटण्याचें कारण आपणांस बरोबर समजून येईल. सुरत बंदरावरील
 सत्तेबद्दल सुरतेच्या नवाबांनीं तीन वर्षापूर्वीं केलेला निकाल पूर्ण बारकाईनें
 चौकशी करून आपल्या समजुतीप्राप्तिं केलेला आहे. परंतु, श्रीमंत माधवराव पेशवे-
 साहेब व मयत दामाजीराव गायकवाड यांचा कज्जा वेगवेगळा होता ही
 गोष्ट त्यांनीं लक्ष्यांत पूर्णपणें न घेतल्यामुळे तो निकाल मुद्यास धरून नाही. कोण-
 त्याहि कामांत दोन पक्षांच्या माणसांच्या मान्यतेशिवाय मान्यता समजणें हें आश्चर्य
 आहे. इतर माणसांच्या अभिप्रायावरून आपण जर चालू व्यवस्थेंत ढवळाढवळ
 केलीत तर आपल्या सत्तेची घडी बिघडेल. त्या परस्पर कज्ज्याच्या बाबतींत
 आणखी खोल चौकशी आपण केली तर बसलेली घडी मोडून जाईल. वरकड,
 तालचेरी येथील रहिवासी गंजीमुसी याची कादरी नांवाची गुराब, जिच्यावर
 इंप्रजी निशाण व कौल होता, ती धुळपराव यांनीं जप्त करतांना अंग्रेजी निशाण
 व कौल नव्हते म्हणून ती सोडली नाही असें ते जाहीर करतात. परंतु आपल्या
 परस्परांतील दोस्तीस अनुसंखन मी ह्कानें ही गुराब इंप्रजांचा आहे असें म्हणत
 आहे. याबद्दल इकीकृत कळविण्यास तालचेरीस लिहिलेलें आहे. सबब या पत्रानें

आपणांस तसदी देत आहे की, तिकडील उत्तर येईपावेतो सदरहु मालासह गुराब सुरक्षितपणे अमानत ठेवण्याबद्दल आपणांकडून हुकूम व्हावा. विशेष काय लिहावं !

पेशवे यांस

आर्. एच्. बॉडॅम्

मुंबई २३ जून १७८४.
(सही सेक्रेटरीची)

पत्राक ४७

॥ श्री ॥

बॉडॅम्

शके १७०६ श्रावण वा ८

रा ८।८।१७८४ इ.

श्री० माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांचे सेवेसी. विशेष. अलाकडे येथील अनेक हकीम व वैद्य यांनी एकमताने, बाणकोट येथील गरम पाणी आजारी असलेल्या कांहीं मातबर इंग्रजांस हितावह आहे व त्याकरितां तेथे त्यांनीं जाणे जरूर आहे, असा विचार ठरविला आहे व त्याप्रमाणे सल्ला दिला आहे. तरी विनांति केली जात आहे की, आपण रुपा करून महाडच्या सुभेदारास निक्षून ताकाद करावी कीं रोगाने पछाडलेले हे किंवा इतर लोक तेथे येऊन राहतील अगर घर बांधतील तर त्यांस त्यांनीं हरकत करूं नये; व ते राहतील तोंपर्यंत त्यांस तसदी देऊं नये. अशा प्रकारच्या अवश्य गोष्टींत पेशवे सरकारांनीं पूर्वीं रुपा केलेली आहे. परस्परांतील अक्रान्तिम स्नेहावर नजर देऊन याहि कार्यां आपण कोणत्याहि प्रकारची हरकत करणार नाहीं अशी सात्री वाटते. बहुत काय लिहिणें !

लिहिलें तारीख २१ माहे रमजान
११९८ हिजरी.

आर्. एच्. बॉडॅम्

मुंबई, ८ आगष्ट १७८४

सवाई माधवराव नारायण पेशवे, यांस
सी.—

पत्राक ४८

॥ श्री ॥

बॉडॅम्

शके १७०६ आश्विन व० ६

रा ४।१०।१७८४ इ.

मदारुल् महाम यांसः—

(सदर पत्रांत कोणांतरी मयत झालेल्या इसमाचे मरणाबद्दल रीतीप्रमाणे खेदप्रदर्शक मजकूर लिहिलेला आहे. परंतु, त्यांत कोण गृहस्थ मयत झालेला आहे याबद्दल मुकींच उल्लेख नाही. यांतील मजकूर अबुल् फजल् या यंत्र्यांतील इतारांच आहे. म्हणून याच भाषांतर केलेलें नाही.)

पत्रांक ४९

॥ श्री ॥

बॉर्डर

शके १७०६ कार्तिक शु० ४

सा १८१०११७८४ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी— विशेष.

ता० ५ माहे जिल्हाद रोजी लिहिलेल्या स्नेहपत्रांत राजपुरीबद्दल हकीकत कळविलेली आहेच. त्यावेळी पाठविलेल्या पत्राचें उत्तर अयाप पावेतो पाठविण्याची आपणांकडून रुपा झाली नाहीं. हल्लीं अबदुल् रहिमखान यांनें मदतीबद्दल आमचेकडे पुन्हां मागणी केली. कारण त्याची व कंपनी इंग्रज बहादर यांची जुनी अरुत्रिम दोस्ती आहे इतर मार्गांनें मला असें समजलें आहे कीं, आपल्या फौजा सय्यदी अबदुल रहिमखान याच्या सरहद्दोवर लढाईकरितां जात आहेत. परंतु या वार्तेवर माझा भरंवसा बसत नाहीं. कारण, कंपनी इंग्रज बहादरशीं असलेल्या आपल्या स्नेहामुळें मला अशी सात्री आहे कीं, माझ्या पत्राच्या उत्तरीं आपण याच्यासारख्या माणसाबद्दल कांहींहि विरुद्ध लिहिलेलें नव्हतें. इतकेंच नव्हे तर आपल्या खुर्चानेंच गोविंद शिवराम यांच्या मदतीनें इंग्रजकंपनी बहादरशीं यांचें सख्यत्व जमलें. याशिवाय मीहि मशारनिलेच्या बाबतींत स्वतःच्या पत्रांत लिहिलें होतें कीं, सय्यदी अबदुल रहिमखान इंग्रजकंपनीच्या अरुत्रिम स्नेहापैकीं एक आहेत ही गोष्ट आपणांस निवेदन करणें जरूर आहे. आपण व सय्यदी मजकूर यांजमध्ये कांहीं मतभेद झाल्यास त्याचा निकाल करणें हें माझे कर्तव्य आहे. या कामीं आपण सात्री बाळगावीं कीं, मी पूर्ण निःपक्षपातपणानें व न्यायानें आपणां परस्परांत समाधान करण्याकरितां विशेष सटपट करीन. जर कदाचित् त्याची आपल्या विरुद्ध प्रवृत्ति दिसली तर कांहीं तपास न करितां आम्हीं दम धरणार नाहीं. वरकड, आपणांस कळविणें मला अवश्य वाटतें कीं, कदाचित्, इंग्रजसरकारावर कधीं हल्ला आला असतां मदतीकरितां आपणांस कळविण्यांमध्ये मी जर डोळेझाक केली तर माझ्या अधिकाराला मी नालायक होईन. चार्लस करमलीन (?) यांच्या अमलांतील करारमदाराप्रमाणें मशारनिलेस (आमच्या) सरकारानीं मदत करणें योग्य आहे. परंतु अलीकडील महादजी शिंद्यांचे भार्कत जो करारमदार झाला आहे त्याप्रौं अमलांत आणलेलें आहे. हाच मार्ग कायमचा ठरलेला आहे. जो दोघांचा शत्रु अथवा मित्र तो परस्परांचाहि शत्रु किंवा मित्र होय. दिवसानुदिवस परस्पर दोस्ती वाढविली जाईल अशी मला फार उमेद आहे. आपण या पत्राचें उत्तर लवकर पाठवाल अशी आशा आहे. त्यायोगें आपली दोस्तीची मर्जी कशी आहे ते मला समजेल. कळावें. बहुत काय लिहिणें ?

मुंबई, १८ आक्टोबर, १७८४.

आर. एच. बॉर्डर

एड. सी....

शके १७०६ कार्तिक वा १०

०११११७८४ इ. नंतर

मेहरबान रावसाहेब (१) यांस—विशेष—दोन लेहपत्रें पोहोचून मला फार आनंद झाला. त्यांत इकडील पत्रें उशीरा पोहोचल्याबद्दल लिहिलें होतें. कंपनी सरकार व आपण यांच्या दरम्यानची दोस्ती व एकी गव्हर्नर जनरल हेस्टिंग्ग् बहादर इमादुद्दुल्ला यांच्या मध्यस्थीने कायम राखण्याकरितां जडजवाहिरासह पोषाख पाठविला तो पावून फार समाधान झालें. दीगर हकीकत—जनार्दन शिवराम हे माहे जमादिवल सन ११९८ हिजरीमध्ये येथे आलेले असून मला त्याबद्दल त्यांनीं काहींच खबर दिलेली नाहीं. परंतु त्यांनीं आपलें पत्र तारीख २३ मोहरम सन ११९९ चें मजकडे पोहोचविलें. तर मग त्यापूर्वीं मी आपल्या पत्राचें उत्तर कसा देऊं शकेंन बरें ! लाचार आहे. त्यानंतर मी मशारनिलेस बोलावून आणून पत्रें न देण्याचें कारण काय म्हणून चौकशी केली. मशारनिलेनीं पोकळ सचधी सांगितल्या. त्यानंतर त्यांस सांगितलें कीं, “पेशव्याकडून तुम्ही पोषाख वगैरे जें आणिलें आहे तें, दुसरा कोणता तरि एक दिवस कायम करून त्या दिवशीं घेऊन यावें म्हणजे नेहमींच्या वहिवाटीप्रमाणें त्याचा स्वीकार केला जाईल.” परंतु मशारनिलेनीं दिवस सुद्धां कायम ठरविला नाहीं. व तसें न ठरविण्याचें कारणहि सांगितलें नाहीं. कंपनी सरकार व आपण यांमधील दोस्ती जग कायम आहे तोंपावेतो कायम रहावी अशी आमची मनापासून वासना असल्यामुळे सदर जनार्दनराम यांनीं केलेली कसूर पाहून मनास दुःख झालें. शिवाय आपलीं पत्रें पोहोचल्यानंतर तीन दिवसांनीं मेहरबान माधवराव सदाशिव यांजकडून आलेलें पत्र दिलें. त्यांचेहि उत्तर लिहून पाठविलें. तंजावरुदः राजाच्या पत्रांच्या मनाईबद्दल जें आपण लिहिलें होतें तें समजलें. या बाबतीत तेथील आमच्या इलाख्याच्या माणसांस कोणीहि त्यासंबंधीं मनाई न करण्याबद्दल व आपल्या माणसांस अथवा पत्रांस कोणत्याहि प्रकारें हरकत न करण्याबद्दल ताकीद दिली आहे; पुढें हरकत होणार नाहीं. नेहेमी पत्रें पाठवून आनंदवीत जावे. हे विनंति—

शके १७०६ मार्गशीर्ष शु० ९

पा २११११७८४ इ.

कारभारी नानासाहेब यांस—सलामत. विशेष. आपल्या आज्ञेप्रों मार्या अल्पसमजुतसि वाटलें तें सरकारच्या सल्ल्यासह जनरलसाहेबांच्या सेवेसी लिहून पाठविलें आहे. (उपदेशाचे) शब्द ऐकणें हें सन्या दौलतीचें मूळ आहे.

ज्याच्यावर वैभवरूपा ईश्वराने केलेली आहे त्या हरएक जातीस हा उपदेश मान्य आहे. माझ्या पत्रांतील 'अहदनाम्यांतील शब्दच्छलाच्या फेरफारामुळे मला मदारुल् महामच्या पुढे जबाब देतां येत नाही' हा मजकूर तुम्ही लिहिला आहे असे आपले म्हणणे आहे तर त्याकरितां बंगालचे साहेबांस मुद्दाम या बाबतीत त्या करारनाम्यांतील शब्दांच्या अर्थाबद्दल लिहिले आहे. या मोठ्या कामांत आपण वाट पाहणे जरूर आहे. सरकार श्रीमंत तिकडील उत्तर येईपर्यंत त्यांजकडे कांहीं लिहिणार नाहीत अशी आशा आहे. सरकारकडून आपलेकडे उंटसांडणीस्वार पाठविण्याबद्दल पत्र पाठविलें होते त्याच्या उत्तरां, आपण दोन्ही सरकार एकच आहेत. व उंटसांडणीस्वार व सरकार कंपनीचा शिपाई व सल्लित्याचें उत्तर यासह पाठविलें आहे म्हणून लिहिलें. पत्रे नेणारास मी विचारलें कीं, "अद्याप उंटस्वारहि नाहीत व सरकारच्या सल्लित्याचा जबाबहि नाही. जनरालचेंहि पत्र "पूर्वीच पाठविलीं आहेत हें काय आहे ! व पत्रे कोणाबरोबर आहेत !" असें आलें आहे. ...

पत्रांक ५२

॥ श्री ॥

बॉर्डेम्

शके १७०६ पौष शु० १३

सा २१/१२/१७०८ इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पेशवासाहेब यांशी—

वि०— मोजे देगांव, परगणे सुपा, सरकार बंदर सुरत हा गांव खोजा हजरत दीवानीसाहेब (सत्पुरुष) यांच्या दर्ग्याच्या सर्चाकरितां काजी अबुल् हसनसाहेबांस पातशाहा शहाजहान यांच्या फरमानावरून दिलेला होता त्या बाबतीत मी आपणांस बंदर सुरत मुक्कामाहून पत्र लिहून पाठविलें होतें. खोजा मजकूर हे काजी अबुल् हसन यांचे आज्ञे होत. याच तेजस्वी देणगीचा फरमान कबूल करून हरबाबतीतील माफीचा परवाना बाळाजीराव पेशवासाहेब यांनींहि दिलेला होता. ईश्वररुपेनें तो गांव कांहीं आबादान होता. परंतु आपले गुमाप्ते गैरवाजवी कुरापत काढून दरसाल तीनसे पन्नास रुपयांची मागणी सदर गांवावर करितात. ज्या वेळीं सदर हकीकत माधवराव पेशवासाहेबांस कळविली तेव्हां त्यांनींहि हल्लींचे मुजावर अबुल् हसन यांचें नांवें माफीचा परवाना दिला होता. जोंपावेतो माझा तेथें अंमल होता तोपावेतो मी परवान्याप्रों तजवीज करीत होतो व मोजे मजकुरास त्रास देण्याची सटपट केली नाही. परंतु आपल्या अमलांत आपले गुमाप्ते मोजे मजकूरचा वसूल पूर्णपणे करीत आहेत. सबब काजीमजकूर यांचा फार नुकसान तोटा झाला आहे. काजीमजकूर हे फार सभ्य गृहस्थ आहेत व त्यांच्या चांगुलपणाची मला चांगली माहिती आहे. आपणांस ही खानगढ माहीत नसेल अशी माझी खात्री आहे. म्हणून आपल्या शेवर्ती बिनती

करीत आहे कीं, ज्याप्रमाणें बालाजीराव व माधवराव पेशवे यांनीं माफोचा परवाना दिला त्याचप्रमाणें आपणहि रूपेणें द्यावा. त्यांतच वर्तमान भावी गुमाफ्यांस सक ताकीद करावी. कारण, सदर गांवांस येथून पुढें कोणतेहि प्रकारें उपसर्ग लागूं नये. मी याबद्दल आपला फार आभारी होईन. वास्तविक पहातां, असें आपण केलें असतां आपल्या भलाईस व न्यायीपणास तें कारणीभूत होईल. बहुत काय लिहिणें ?

आर्. एन्. बॉर्डेम्.

सवाई माधवराव पेशवा यांस
मुंबई २४ डिसें. १७८४

पत्रांक ५३

॥ श्री ॥

मॅकफर्सन्

शके १७०६ फाल्गुन शु॥ १

रा० १०१२१७८५ इ.

रावसाहेब माधवराव नारायण पेशवा सवाई पंडित प्रधान बहादर यांस, विशेष—ता. ८ माहे फेब्रुवारी सन १७८५ इंग्रजी मुताबिक ता. २७ माहे रबिळावल सन ११९९ हिजरी. मिस्टर हेस्टिन् साहेब बहादर गव्हर्नर जनरल यांनीं ब्रिटन नांवाच्या जहाजावरून निघतांना नौकरीवर असतांना येथें असलेली आपली राहण्याची जागा व बंगालच्या गव्हर्नर जनरलचा अधिकार या दोहोंचा राजीनामा लिहून पाठविला. बंगालचा गव्हर्नर जनरल मरेल अथवा राजीनामा देईल अथवा त्याची बदली होईल तर त्याच्या जागीं कौसलांतील त्याच्या दुसऱ्या दर्जाचा माणूस जो असेल त्यास नेमावें म्हणून ग्रेट ब्रिटनचे बादशहा यांच्या कारकीर्दीच्या १३ व्या वर्षीं एक व २१ व्या वर्षीं दुसरा अशा निघालेल्या फायद्यांत आहे. मिस्टर हेस्टीन यांनीं राजीनामा देतांना मीच दुसऱ्या दर्जाचा आहे. परस्परांतील पक्की मैत्री मनांत आणून मी सवर देत आहे. वर लिहिलेल्या तारखेपासून मी बंगालचा गव्हर्नर जनरल झालों व शपथहि घेतली. मिस्टर हेस्टीन बहादर यांच्या अधिकारावर आलों. मला आपण मिस्टर हेस्टिन च्या जागीं मानून वरचेवर पत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशा आशा आहे. बहुत काय लिहिणें ?

जॉन मॅकफर्सन्

मे० हरि पंडत फडके यांस—विशेष—आपला आयुष्यक्रम उत्तम प्रकारे वाखाणलेला आहे. लहान मोठ्यांच्या अडचणी सारखेपणाने भागविणारे म्हणून आपण या जगांत महशूर आहांत. आपण स्नेहांचे आश्रयस्थान आहांत व नानासाहेबांच्या (नाना फडणवीसांच्या) अत्यंत दोस्तापैकीं एक समजले जात आहांत. अंतःकरणांतील गुप्त गोष्टीसंबंधी आपल्या व आमच्या घराण्यांत मनांत निःसंशय पणे परका भाव नाही. वाडवडीलहि असेंच समजत आले आहेत. सुमारे चार महिने झाले, मी आपल्या तिकडील हकीकतीचे उत्तरांची मार्गप्रतीक्षा करीत आहे. प्रथम दिवसाप्रमाणेच जवाब येण्यांत आजपवेतो स्थिति आहे. एक नवीनच वार्ता—पूर्वीचे रंगरूप पाळटलेल्या एखाद्या नवीन निर्माण झालेल्या फुलांच्या कळांप्रमाणे—एकून अत्यंतच आनंद झाला. ती ही की, पूर्वी लिहिल्याप्रमाणे भिकाजीपंत सुभेदार यांस तांबडतोब पाठविण्याचे ठरले होते परंतु त्यास विशेषच विलंब झाला ही एक अत्यंत समाधानाची गोष्ट झाली. या गोष्टीस जगांतील सर्व शहाणे लोक पसंत करितान. जगांतील अत्यंत उत्तम गोष्टी पैकींच ही एक घडलेली आहे. या गोष्टीस नाक मुरडण्याची कोणाची छाती आहे ! कारण तोच मला माणूस की, ज्यानें मलाईरूपी चेंडु आपल्याबरोबर जगांतून नेला. आपण आपल्या व नानासाहेबांच्या बुद्धिचातुर्यानें व शहाणपणाने इकडे येणाऱ्या माणसास समजाऊन सांगितले व मृत्युपत्र व इतर लेख हे सर्व आपण एका बाजूस टाकून आमच्यावर रुपा केली. जगांतील चांगले वाईट रूत्य ईश्वराचे हातांत आहे. त्याच्या हुकमापुढे सेवकाची इच्छा काय कामाची ! आपण हरप्रकारे बुद्धिमान शहाणे आहांत व शरणागतास अभीष्ट देणारे आहांत. अशा या रूत्यांत फायदा, लक्ष्मी व लोकांचा आराम आहे व मृताच्या आत्म्यास शांतिप्रद होईल. त्यांत परिश्रम करीत असावे व दुनियेतील लोकांस आराम द्यावा. मयताच्या पश्चात् त्यानें केलेल्या सक्त्यामुळेच त्याचे नांव जिवंत राहते. हें पत्र लिहिणारा (मी) साफ अंतःकरणाचा असल्यामुळे असें लिहीत आहे. आमच्या मालकाच्या हुकुमाप्रमाणे राहावे, मात्र सरदारी करण्याचा हेतु नाही. जर आमच्या मालकाच्या घराण्याशी स्नेहसंबंध असेल तर पूर्वी लिहिल्याप्रमाणे मशारनिले (नानासाहेब) यांस पाठविण्यासंबंधी आतां व पुढे लिहू त्याप्रमाणे तजवीज करावी. पुण्याच्या मेहरबान मंडळीस माझी आठवण देण्याची रुपा करावी. जास्त काय अतिशयोक्ति करूं ! आरोग्य व स्नेह दृढ असो.

पत्रांक ५५

॥ श्री ॥

बॉर्डम्

शके १७०७ आषाढ शु० ७

रा। १३।७।१७८५ इ.

मे० नाना फडणवीस यांस.—

वितंति विशेष. एक स्नेहपूर्ण पत्र, घोडी व हरीण रणछोड शेणवी याबरो-
वर आपण पाठविलें हेतें तें सुप्तमयी प्रविष्ट झाले; व तें पाहून मला फार आनंद
झाला. परंतु घोडी आणि हरीण परत करण्याबाबत मला फार दुःख होत आहे.
कारण कांहीं हरीण वाटेंत व कांहीं येथे मरण पावले. 'क्रोगत्याहि सबबीवर कोणीहि
मनुष्यानें नजराणा घेऊं नये' असा वादशाही व कंपनीचा हुकुम त्याच्या लहान
थोर नोकर अमलदारांस कडकरीतीनें सुटलेला आहे त्याच्यावर लक्ष्य देणें वश्य
आहे. हुजूरच्या हुकमाचा खुशासा आमचे वकील नुद्दीन हुसेनखान व
रणछोड शेणवी हे आपले सेवेसी जाहीर करतील. ही नजराण्याची चाल नाहीशी
करण्यानें परस्परांच्या भैत्रीत यत्किंचित अंतर येईल असें आपण समजणार नाहीत
अशी सात्री आहे. महाराज ! जेथें अरुत्रिन व पक्का स्नेह समोर आहे तेथें
नजराण्याच्या देवघेवांनें तो वाढवूं पहाणें याचा अर्थ काय ? माझ्याकडून परस्पर
दोस्तीत केसमर देखील कसूर होणार नाही. रणछोड शेणवी बंदी आल्यानंतर
आजारी पडले; एक वेळ माझ्या भेटीस येऊन त्यानीं आपल्या हुकुमाप्रमाणें
सर्व हकीकत जाहीर केली. त्याचें उत्तर लौकरच पठविण्यांत येईल. विशेष
काय लिहिणें ?

आर्. एच्. बॉर्डम्

नाना फडणवीस यांस.

मुंबई, ता. १३ जुलै १७८५

पत्रांक ५६

। श्री ॥

बॉर्डम्

शके १७०७ आषाढ शु० १०

रा। ता. १७ जुलै १७८५ इ.

मे० बालाजी पंडित नानाफडणवीस यांचे सेवेसी— विशेष— आपलें
ता. २४ माहे रजव रोजी लिहिलेले स्नेहपत्र उत्तम वेळी पोहोचलें. बरेच दिवस
झाले, मिस्तर मॅलेटसाहेबांचें पत्र मला आलें नाहीं. त्यामुळें ते पुण्यास
केव्हां येतील हें मला समजत नाहीं. आपल्या दरबारांत येण्याकरितां अमुक ठिकाणीं
वाट चालत आहेत हें मला समजतांच त्याबद्दल मी आरणांस खबर देईन. आपल्या
आज्ञेप्रमाणें क्रिस्ते मजकूर रणछोड शेणवी यांनीं (आम्हांस) जाहीर केले.
त्यांचें उत्तर त्यांस दिलेलें आहे. मशारानिले आपल्या सेवेसी वाचनाकरितां निःशंका-
पणें पाठवितील अशी मला आशा आहे. दोन सरकारांमध्ये अतलेला स्नेह व मलाई
वाढविण्याचा माझा शक्य तितका पूर्ण हेतु आहे. विशेष काय लिहिणें ?

नाना फडणवीस यांस.

मुंबई, १७ जुलै १७८५.

आर्. एच्. बॉर्डम्.

पत्रांक ५७

॥ श्री ॥

बॉडॅम्

शके १७०७ श्रावण शु. १३

सा १८८११७८५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी विशेष—सयद्
 गुरुदिन हुसेन खान व रणछोड शेणवी यांनीं आम्हांस कळविलें कीं, आप-
 गांस या पद्याची फार आवड आहे. त्यावरून हल्लीं एक पिंजरा तयार करून
 आपल्या माणसाबरोबर पाठविला आहे. आपण त्याचा पसंतीनें स्वीकार करा
 अशी उभेद आहे. व त्यामुळें आम्हांसहि आनंद होणार आहे बहुत काय लिहिणें ?

पेशवे यांस

आर्. एच्. बॉडॅम्

मुंबई १८ आगष्ट १७८५.

पत्रांक ५८

॥ श्री ॥

थॉमस डे.

शके १७०७ श्रावण व० ७

सा २६८११७८५ इ.

मे० माधवराव पंडित प्रधानसाहेब यांस—विशेष—आपलें रुपापत्र पावलें,
 त्यांतील मजकूर समजला. चौथाईसंबंधी तूप व कांटा (?) हे हक्काबद्दल म्हणून
 देण्यांत नवाबसाहेब बंदगान आली यांचे अधिकारी दिक्कन करतान म्हणून
 आपण लिहिलें. या बाबतीत आपल्या चौथाईबद्दल आमचेकडे पूर्वी कांहींच माहीत
 झालेलें नाहीं. नवाबसाहेबांचे अधिकारी ती बाब आपणांस देण्यास हरकत
 करतात म्हणून आतांच माहीत झालें. आतां जर त्यांत कांहीं कसूर होईल व
 आपल्या माणसांनीं आम्हांस कळविलें तर जरूर ताकीद केली जाईल. कारण पर-
 स्पर सरकारांत भेद नाहीं. नेहमीं रुपापत्र पाठवून आभारी करावें. बहुत तसदी
 काय देऊं ! आपली लक्ष्मी व वैभव दिवसानुदिवस वाढो. लिहिलें तारीख २६ माहे
 आगष्ट १७८५ अंग्रेजी मुताबिक ल १८ शवाल सन ११९९ हिजरी.

थॉमस डे.

पत्रांक ५९.

॥ श्री ॥

बॉडॅम्

शके १७०७ आश्विन व० ७

सा २८११०१७८५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांचे सेवेसी—
 विशेष—आपलें रुपापत्र उत्तम वेळीं पोहोचलें. बंदर सुरत येथील नवाब
 हे पूर्वीच्या बहिवाडीविरुद्ध वागतात म्हणून तक्रार आपण केली ती समजली.
 पेशवेसरकारांची चौथ चालू करण्यांत कोणत्याहि तऱ्हेनें हरकत करूं नये व
 चौथसंबंधी वगैरे कारभार पूर्वीप्रमाणेंच चालविणें म्हणून सुरत बंदरच्या नवाबांस
 पत्र पाठविलें आहे हें आपणांस जाहीर व्हांवें. तुमचा ज्यांत संबंध आहे तेवढ्या

प्रांतांतच कारभार करावा. त्याशिवाय इतर प्रांतांत कांहीं करू नये. पूर्वीप्रमाणेंच चौथेची बहिवाट कायम ठेवून आपल्या प्रांतांत नवीन बहिवाट पाडण्याचें धाडस करू नये म्हणून मजकुराचें पत्र आपण सदर नबाबसाहेबांच्या नांवें पाठवावें म्हणून विनंती करित आहे. मीहि याप्रमाणें सदर नबाबसाहेबांस लिहिलेले आहे. ईश्वर-च्छेनें त्याचें उत्तर लवकरच येईल. परस्परांतल तकार लवकर नाहींशी होईल. बहुत काय लिहिणें ?

२२ आक्टोबर १७८५.

(सही)

आर्. एच्. वॉडॅम्.

पत्रांक ६०

॥ श्री ॥

मॅकफर्सन्.

शके १७०७ कार्तिक व० ४

रा ३०११११७८५ इ.

मित्राचा अतिशय थोर व उच्च आधारस्तंभ बाळाजी पंडित यांस ईश्वर सुरक्षित राहो. विशेष गव्हर्नर मिस्टर हेस्टिन् यांच्या जागी बंगालच्या गव्हर्नरजनरलच्या अधिकारावर माझी नेमणूक झाल्याचें आपणांस समजल्याबद्दल आपलें प्रेमपुरःसर आनंददायक रुपापत्र व मैत्रीसातर देणगी वगैरे पाठविली ती पोहोचून अंतःकरणास दुष्पट खुषी झाली. वास्तविक पहातां आपण कंपनीचे व माझे असें दोघांचेहि अंतःकरणापासून जेही आहांत. इतरापेक्षां आपणांस वरील गोष्टीमुळें जास्त आनंद वाटला असेल अशी मला सात्री वाटते. तो ईश्वर सर्व प्रकारें आपणांस नेहमी सुखी ठेवो व आपल्या स्नेहहूपी घराची भरभराट करो. आपण मला सर्व प्रकारें मैत्रीत मुरलेला व आपल्या व कंपनी सरकारच्या दरम्यानच्या दोस्तीची एक मझम सांखळी असें समजून याचप्रमाणें वरचेवर रुपापत्र पाठवून संतोषवीत असलें पाहिजें.

जॉन् मॅकफर्सन्

३० नवंबर ८५

पत्रांक ६१

॥ श्री ॥

वॉडॅम्

शके १७०७ मार्ग० व० २

रा २११२११७८५ इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी—
विशेष. सुमारे दोन वर्षे झालीं असतील आपण ता. १० माहे जानेवारी सन १७८४ इसवी रोजी लिहिलेले रुपापत्र पोहोचलें. त्यांतील मजकूर-मयत दादासाहेब म्हणजे रघुनाथराव यांनी आपल्या हयातींत सहा लाख व पंचवीस हजार रुपये किंमतीचें जवाहीर सरकारांत (इंग्रजाकडे) अमानत म्हणून ठेविलेले आहे. व या बाबतींत आमचे चुलते बाजीराव यांनीहि आपणांस "सदरहु जवाहीर आमच्या-

कडे पाठवावे" या मजकुराचें पत्र महादाजी रामचंद्र यांच्या बरोबर पाठविलेलें आहे. त्याच पत्रांत "सदर जवाहीर मशारानिले महादाजी यांबरोबर पाठवावे" असेंहि लिहिलेलें होतें. तेंहि पत्र मला मिळालें. त्याच्या उत्तरां 'मयत रघुनाथराव यांनीं सदर जवाहीर कर्जाऊ गहाण म्हणून कंपनी अंग्रेज बहादर यांजजवळ ठेविलें होतें. कर्जाऊ रुपये परत मिळाल्यावर सदर जवाहीर परत देण्यांत येईल' असें लिहिलेलें होतें. महाराज, मी अद्याप या बाबतींत आपलेकडून पत्रोत्तर येईल म्हणून वाट पहात स्वस्थ आहे. परंतु मी आपल्या ठिकाणीं (मनांत) असें ठरविलें आहे कीं, सदरहु जवाहीर विकून टाकावे. तरी या स्नेहपत्रांनीं हा मजकूर आपणांस कळवून तसदी देत आहे. तीं अशीं कीं, गहाण जवाहीर सोडविण्याची आपली मजीं असेल तर सहा लाख रुपये रोकड रकम पाठवावी. मी सदर जवाहीर परत करण्यास तयार आहे. नसल्यास नाही. खरेदीदाराच्या हस्ते सदर जवाहीर चांगले किंमतीस विकलें जाईल. सरकार कंपनी व आपण यांमध्ये असलेल्या स्नेहावर नजर देऊन या बाबतींत आपणांस खबर देणें हें माझे कर्तव्य आहे. स्नेहवृद्धी-शिवाय जास्त काय लिहावे ! नेहेमी सुखाचा काल असो.

माधवराव नारायण पेशवा यांस,
मुंबई, २१ डिसेंबर १७८५.

आर्. एच्. बॉर्डम.

पत्रांक ६२

॥ श्री ॥

बॉर्डम

शके १७०७ मार्गं १०

॥ २६१२१७७८५ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांचे सेवेसी, विशेष—
आपणांस जाहीर करण्यांत येत आहे कीं, पावसाळ्यामुळे (अथवा ओझ्यामुळे) डमोई खाली करतांना आमच्या कंपनी सरकाराच्या माणसांनीं तेथें टाकलेली लढाऊ शस्त्रे परत आमच्या ताब्यांत देण्याकरितां आपण हुकुम तेथील पंडिताच्या नांवें दिला होता. परंतु सदर पंडितानें अद्याप आमच्या लोकांच्या ताब्यांत तीं दिलीं नाहीत. शिवाय, सनद माझ्या नांवें नाही. करितां आपल्या सेवसी विनंति केली जात आहे कीं, बंदर सुरत येथील सरदारपैकीं काहीं माणसें व भडोच येथील कंपनी सरकारचे कोठीदार हेहि तेथें जातील त्यांच्या हवालीं सदर शस्त्रे करण्याबद्दल पंडित मजकूर यांचे नांवें ताजी सनद रुपेनें पाठवावी. बहुत काय लिहिणें !

माधवराव नारायण पेशवा, यांस
मुंबई, २६ डिसेंबर १७८५ इ.

आर्. एच्. बॉर्डम

पत्रांक ६३

॥ श्री ॥

बॉर्डम

शके १७०७ माघ शु० १२

॥ १० फेब्रुवारी १७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांचे सेवेसी— विशेष—

परस्पर स्नेह व दोस्तीवर नजर देऊन मिस्तर चार्लस वार् मालेटसाहेब यांस इयजातर्फे पूर्ण अखत्यार देऊन आपल्या दरवारी रहाण्याकरितां म्हणून पाठविले आहेत. मिस्तर मजकूर यांस आपण परस्पर सरकारांचा विश्वासूक हिनचितक समजाल अशी उमेद आहे. सदर मिस्तर यांस आपण रहस्यांत घेऊन प्रेमानें त्यांशीं वागून त्यांस मान द्याल एवढी त उदी मी आपणांस या स्नेहपत्रद्वारे देण आहे. मी असें ऐकिलें आहे कीं, आपणांस परदेशी हरएक पदार्थाचा फार शोक आहे. म्हणून मिस्तर मजकूर यांजबरोबर माझ्याकरितां आफ्रिकेमधून नुकताच आलेला सुंदर व लहान शहामृग पक्षी आपणांकडे पाठविला आहे. आपण रुपेनें तो स्वीकाराल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

माधवराव नारायण पेशवे, यांस
मुंबई १० फेब्रुवारी. १७८६

आर्. एच्. बॉर्डम्

पत्रांक ६४

॥ श्री ॥

बॉर्डम्

शके १७०७ माघ शु० १४

रा १२।२।१७८६ इ.

श्रीमंत पेशवासाहेब माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी—
विशेष— मी पाठविलेल्या पत्रांच्या उत्तरीं तीन स्नेहपत्रें सोबतच्या दोन पत्रांसह पोहोचलीं. त्यापैकी एक कादरी जहाजाच्या खुलाशाबद्दल कयांचे अमलदाराच्या नांवें जिवाजी गोपाळ सरसुभेदार यांकडून व दुसरें पत्र आपणांकडून इमईच्या अमलदाराच्या नांवें 'इमईशहर सोडताना तेथें कंपनी अंग्रेज बहादर यांनीं ठेविलेलें लढाईचें सामानसुमान वगैरे नुरुद्दिन हुसेन खान यांजबरोबर पाठविण्याची आज्ञा केल्याप्रमाणें वेळींच पोहोचले' या मजकुराचें होतें. तुम्हांस विलायतेहून 'मयत रघुनाथराव यांनीं गहाण कर्जाऊ ठेविलेलें जवाहिर गहाणाची रोकड रकम न घेतां परत त्यास द्यावें' अशा मजकुराचा हुकुम आम्हांस पाहोवल्याबद्दल मजकूर आपल्या पत्रांत आहे. तर त्याच्या उत्तरीं कळवितों कीं, विलायतेहून असा हुकुम आलेला नाहीं तथापि आपली मर्जी असेल तर सदर गहाण जवाहिराबद्दल रोकड सहा लाख व पंचवीस हजार रुपये द्याल तें परत करण्यांत येईल नाहीं तर नाहीं. सदर जवाहीर बाटेल त्या किंमतीस विकण्यांत येईल. तरी रुपेनें या बाबतींत असेर जबाब देऊन खणी करावी. नुरुद्दिन हुसेनखान सर चार्लस वार् मालेटसाहेबाबरोबर पुण्यास रवाना झाले आहेत. जरूर गोष्टीबद्दल तपसीलवार मिस्तरमजकूर आपणांस जाहीर करतील.....विशेष. बहुत काय लिहावें....

पेशवे यांस,
मुंबई, १२ फेब्रुवारी १७८६.

आर्. एच्. बॉर्डम्.

पत्रांक ६५

॥ श्री ॥

सर चार्ल्स वार मॅलेट

शके १७०७ फाल्गुन शु. १३

पो १२।३।१७८६ इ.

मे० बाळाजी जनार्दन मदारुळमहाम् यांस-सलाम, विशेष. माझ्या पत्राच्या उत्तरीं आपलें रुपापत्र पावलें. माझ्याकडील खबर समजून झालेला आनंद व परस्पर सरकारांच्या दोस्ती याचद्वल मजकुराचें तें होतें. त्यामुळें मला अत्यंत खुषी वाटली. कारण त्यांत परस्पर भेटीची उत्कंठा अमर्याद द्शविलेली होनी. विजयी फौजेस मिळण्याकरितां मी मुंबईहून ताचडतोच रवाना झालों. ईश्वरचेनें लवकरच आपल्या सेवेसी येईन. सध्यां पटेलसाहेब (शिंदे) यांजकडून एक आपल्या नांवें व दुसरें श्रीमंतसाहेबांच्या नांवें अशीं दोन पत्रें माझ्याकडे आलीं तीं आपल्या सेवेसी पाठविलीं आहेत. तीं आपण वाचालच. वरकड मजकूर बहिरोपंतजीच्या जवानोंवरून समजेल. विशेष-वैभववृद्धि यथेष्टित होवो.

पत्रांक ६६

॥ श्री ॥

मॅकफर्सन्.

शके १७०७ फाल्गुन व० ३.

पा० १८।३।१७८६ इ.

(रा १३।१२।१७८५.)

मे० रावसाहेब (!) यांस- विशेष- बंगालच्या गव्हर्नर जनरलीच्या जागेवर मिस्टर हेस्टिन् (हेस्टिंग्ज्) बहादुर यांच्या ठिकाणीं मला नेमल्याचद्वल आपलें अभिन्दनपर पत्र आलें व सोचत एक पोषाख परस्परांतील निकट दोस्तीवर नजर देऊन पाठविला तो पोहोचून मला फार आभारपूर्वक आनंद झाला. कारण, मी आपला एक अलुत्रिम खरा स्नेही व आपल्या राज्याच्या कारभाराची भरभराट व्हावी असें मनापासून इच्छिणारा, आणि आपण व सरकार कंपनी यांमधील स्नेहाची अभिवृद्धि करण्यांत तत्पर आहे. सन १७८१ इ. मध्ये हिंदुस्थानांत आल्यापासून आपण व कंपनीसरकार यांमधील दोस्ती पक्की करून तंटेबसेडे नाहीसे करून परस्परांचें नांव व मोठेपणा वाढविण्यामध्ये मी किती खटपटी व तजविजी केल्या तें सर्व आपल्या (सरकारच्या) कारभार्यांसहि माहीत आहे त्या वेळेपासून आतांपावेतो आपण व अंग्रेजबहादुरांचे साहेबलोक यांमधील दोस्ती वृद्धिगतच होत आहे. व जोपावेतो मी या गव्हर्नर जनरलच्या अधिकारावर आहे तो अर्थत दोस्तीचीं कामें पार पाडण्यांत केसभरहि तफावत होणार नाही, व आपल्या राज्यासंबंधांच्या बाबतींतहि मी दोस्तीत फरक करणार नाही. आपला स्नेह माझ्याशीं जितका आहे तितका सर्व हिंदुस्थानांत इतर कोणाही इंग्रजाशीं आहे असें मला आढळत नाही. कारण, इंग्रज साहेबलोक आपल्या ताब्यांतील मुलखांपेक्षां फाजील मुलखाची अपेक्षा करीत नाहीत व गैरवाजवी फायदाहि इच्छित नाहीत. तरी आपणांस लढाईच्या किंवा शांततेच्या प्रसंगीं इंग्रज लोकांच्या खेहाचा जितका फायदा होईल

तितका दुसऱ्या कोणाचाहि होणार नाही. मी **माधवराव शिंदे** याजबरोबर हमेशा पत्रव्यवहार करीत आहे. कारण, **रावसाहेब (शिंदे)** हि मला अकृत्रिम स्नेही असं मनापासून समजतात. सदर **रावसाहेब** हे माझ्या मनांतो सर्वा गुप्त गोष्टी जाणतात. सदर **रावसाहेब** हे आपलें मीठ साणारे (विश्वासूक व कृतज्ञ) असल्यामुळें त्यांनीं आपणांस माझ्या व त्यांच्या अंतःस्थ स्नेहासंबंधीं मजकूर कळविला असेलच. हल्लीं माझ्या मनांत असें आहे कीं, **कंपनी** सरकारासंबंधीं बोलणें-चालणें करण्याकरितां आपणापाशीं व कारभऱ्यापाशीं आमच्यातर्फे एक माणूस अधिकृत वकील म्हणून हजर असावा. सबब, कंपनीबहादुराच्या नौकरांपैकीं एक निवडक माणूस **मिस्टर मॅलेटसाहेब** यांस आपल्या सेवेसी हजर राहण्याकरितां कायम केले आहे. आपणांसहि जर याप्रमाणें त्यांनीं आपल्या दरबारीं रहणें मंजूर असेल तर आपण साहेबमजकूर यांस खुलासेवार लिहोवें कीं, 'हें पत्र पावतांच आमच्या सेवेसी हजर व्हावें.'-पूर्वीं ज्या वेळीं आपणा परस्परांतील करारमदार कायम झाला त्या वेळीं **माधवराव शिंदे** मुसत्यार होते, म्हणून पूर्वीं पासूनच मी **मिस्टर मॅलेटसाहेबांच्या** बाबतींत त्यांस (शिंदे यांस) लिहिलेलें होतं. त्याचप्रमाणें **मिस्टर मॅलेटसाहेबांसहि** शिंद्याकडे जाऊन स्नेह करावा म्हणून लिहिलेलें आहे. **शिंदेसाहेबांनीं**हि आपणांस याबद्दल लिहिलें असेलच. व मिस्टर मौसूफहि आपल्या सेवेसी हजर होऊन तपशीलवार मजकूर जाहीर करतील. इकडे आसपास मिळणाऱ्या वस्तूंचा नजराणा साहेबमजकूर याजबरोबर आपणांकरितां पाठविलेला आहे. तो जरी आपणांस साजेसा नाही तरी आपण त्याचा स्वीकार करून मला आभारी कराल अशी आशा आहे. वरचेवर कुशलपत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

जॉन मॅकफर्सन

पत्रांक ६७

॥ श्री ॥

सर चार्ल्स मॅलेट्.

शके १७०७ फाल्गुन व० ८

पो २३१३१७८६ इ.

मी **बाळाजी जनार्दन साहेब** यांस-सलाम विशेष-हल्लीं कळकळच्याहून एक **श्रीमंतांच्या** नांवें व दुसरें आपल्या नांवें व सोबत एक माझ्या नांवें अशीं पत्रें आलीं. त्यांत तुफान मुळें गिर्यांत बंदरांत गेलेलें तेथील माणसांनीं करारमदाराविरुद्ध ताब्यांत ठेविलेलें इंग्रजी जहाज **श्रीमंत** साहेबाकडून कराराप्रमाणें परत देण्यासंबंधीं सनद घेणेबद्दल मजकूर आहे. **श्रीमंतांच्या** नांवचें पत्र त्यांजकडे पाठविलें आहे. व आपलें पत्र ईशरूपेनें लवकरच पोहोचवितों. वाहेरून खबर ऐकूं येतें कीं, मुंबईहून रवाना झालेलीं चार जहाजे सरकार **पंडित प्रधान** साहेबांच्या माणसांनीं बंदर गिर्यांतमध्ये नेलीं आहेत. तरी ह्या सटला मनास आणून वचन प्रमाणास अनुसळ

सदर जहाजे सोडण्याबद्दल निक्षून नाकीदीसइ व पत्रोत्तगासइ गव्हर्नर जनरल साहेब जनरल बंगाला यांचें नांवें पत्र मजकडे लवकर पाठवाल अशी आशा आहे. यानंतर पुण्यास दाखल होण्यावेळीं गव्हर्नर जनरलचें एक पत्र व नंतर मुंबई गव्हर्नरचीं दोन पत्रें व त्यानंतर गव्हर्नर जनरलचीं दोन पत्रें अशीं आपलेकडे रवाना केलीं आहेतच त्यापैकीं एकाचेंहि उत्तर आपले कडून आलें नाहीं. (कदाचिच) रस्त्यांत असेल. याबाबतीत जलदी करणें चांगलें. विशेष.

पत्रांक ६८

॥ श्री ॥

सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०७ फाल्गुन नंतर.

मार्च १७८६ इ. नंतर

रावसाहेब मुषफक मेहरबान विरादरान् नारायणराव मुनशी यांस-सलामत्
—किमयाप्रमाणे परिणामकारक अशा आपल्या भेटीची इच्छा आहे. आपल्या पत्रा-
वरून सर्व समजलें. व आपणांस कळावे कीं, जनरल मिस्टर वाडज एस्टावर
यांनीं मला श्रीमंत महाराजांच्या सेवेसी रहाण्याकरितां मुंबईहून पुण्यास पाठविलें आहे.
मी तेथें हजर असणें म्हणजे हें एक परस्परांतील वाढत्या एकीचें व दोस्तीचें चिन्हच
होय. येथें पोहोचल्यावर समजलें कीं, नानासाहेब व सर्व सरकारच्या फौजा
अगोदर रवाना झाले आहेत, हल्लीं साहेबांच्या मजीवर अवलंबून आहे. आपल्या
सेवसी कळावें म्हणून लिहिलें आहे. आज पासना (पाषाण) मुकामी उतरलों आहे.
काल रात्रीपासून प्रवासांतील रुग्णतेमुळे प्रकृतीला थोडा थकवा आलेला
आहे. तरी एसादे आरामशीर घर राहण्याकरितां परवानगीनें निळेल अशी आशा
आहे. नानासाहेबांची भेट घेण्याची व श्रीमंत महाराजांच्या सेवेची पद्धति या-
बद्दल व इतर योग्य गोष्टीबद्दल आपण मला सल्ला स्पष्ट लिहून कळवीत जावा. इतर
प्रत्येक महत्त्वाची गोष्ट मी आपणांस निवेदन करीन. सुदैवानें स्नेहाची भेट फार
दिवसांनीं होत आहे म्हणून फार आनंद होत आहे. मला फार इच्छा होती. याउपर
आपला अधिकार आहे. जनरलसाहेबाकडून श्रीमंतसाहेबांसहि (यासोबत) एक
सलीता आहे. बहुत बहुत होय. पुरवणी—नानासाहेबांस मी जें पत्र लिहिलें
आहे त्यांत आपल्या जवानींचा मी हवाला दिला आहे. माझा व्यक्तिविषयक सर्व
मजकूर समजाविण्याची रुपा करणें अवश्य आहे.

पत्रांक ६९

॥ श्री ॥

सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०७ फाल्गुन नंतर.

मार्च १७८६ इ. नंतर.

गोपालरावजू यांस-विशेष-स्नेहपूर्वक आपणांस कळवितों कीं, यापूर्वीं
कारभारीसाहेबांचें रुपापत्र पोहोचलें. त्यांतील मजकूर जनरलसाहेब बहादूर

यांस जाहीर केला. त्याचें उत्तरीं त्यांनीं लिहिलें आहे कीं, उन्हाळा कडक आहे व नानासाहेब सुद्धां लवकरच परत येतील तोपावेतो पुण्यांत वाट पहावी. सचच या गोष्टीची खबर अमृतरावजू यांस मी दिली. त्यांनीं कळविलें कीं, तुम्ही याच वेळीं मुंबईकडे कूच करावें. त्यादरून त्यांचे हुकुमाप्रमाणें मी मुंबईस कूच केलेलें आहे. या बाबतीतील खर्चाबद्दल मी कारभारीसाहेबांस लिहिलेलें आहे. तरी त्यांजकडे दाखल कराल अशी आशा आहे. जास्तोत जास्त तीन चार दिवसांत घाटापावेतो पोहोचणें होईल.

पत्रांक ७०

शके १७०८ वैशाख व० ८

॥ श्री ॥

बॉडॅम्

राम १४५१७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान पेशवासाहेब यांस—

विशेष— आपले ताराख २५ माहे जमादिलाखर रोजी लिहिलेलें पत्र उत्तम समयीं पोहोचून परम संतोष झाला व मी त्याचें उत्तर मिस्तर मॅलेटसाहेबवाहादूर यांस लिहिलेलें आहे. मिस्तर मजकूर हे आपल्या सेवेसी सर्व मजकूर जाहीर करतील. मिस्तरमजकूर हे पूर्ण विश्वास्तूक समजून उभयतां सरकारांतील हरएक भलाईच्या गोष्टीबद्दल कांहीं किंतु न आणितो त्यांशीं वागावें. मिस्तरमजकूर माझ्या लिहिण्याप्रमाणें आरल्यास मजकूर निवेदन करतील तो आपण पूर्णपणें लक्ष्यांत घ्यावा. आपणहि ह्या गोष्टीबद्दल सर्व मजकूर तपशीलवार गव्हर्नर जनरल मि. मेकफारसनसाहेब बहादूर यांस बंगाल्यांत लिहून कळवाल अशी आशा आहे. त्यानंतर गव्हर्नरमजकूर यांजकडून जसा हुकुम होईल त्याप्रमाणें अमलांत आणलें जाईल. प्रत्येक गोष्टीत भलाईनें लक्ष आपण घातल्यास विजय व यश प्राप्त होईल अशी मला खात्री आहे. आपण व कंपनीबहादूर यांमधील स्नेहसंबंध वरचेवर वृद्धि-गत झाल्यानें परस्पर भूषणावह होईल. ह्या कार्मी मी नेहमीं तत्पर आहे असं समजावें. विशेष काय लिहावें !

आर. एच्. बॉडॅम्

माधवराव नारायण पेशवा यांस.

मुंबई, १४ मे १७८२.

विल्यम् थॉमस् सँडिफोर्ड.

पत्रांक ७१

शके १७०८ आपाळ शु॥ ९

॥ श्री ॥

बॉडॅम्

राम १४७१७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी—विशेष—
मी कळवितो कीं, मी आपल्या रूपेणें सुखरूप आहे. सुरत बंदराच्या चौथबद्दल

आपण व काशीनाथ हरी व नवाबसाहेब कायमुद्दौला यांमध्ये तंटा पडला होता. त्याचा निकाल सदर बंदराचे सरदार मिस्तर रामसे यांच्या विचारां झाला. मी आपणांस व नवाबसाहेबांसहि पूज्य मानतो व प्रत्येक सरकाराच्या मलाईची मला फार अपेक्षा आहे त्यामुळे मी मोठा खुप आहे. यामुळे मोठमोठी कामे शेवटास गेली. राजाराजामध्ये एकचित्तता कायम असणे ही गोष्ट त्यांस अत्यंत जरूर आहे. सदरबद्दल तपशालवार हकीकत काशीनाथ यांजकडे सोंपविली आहे. माझ्या अधिकारांत माझ्या हातून होण्यासारख्या कामाची आपण मला आज्ञा केल्यास ती मला खुपीस कारणीभूत होईल. स्नेहरुपावृद्धि जास्त व्हावी यापेक्षा जास्त काय लिहूं ? सौख्यकाल नेहेमी असो.

महादुराव पेशवा यांस,

मुंबई, २ जुलै १७८६.

वि. थॉ. सॅडिफोर्ड.

आर्. एन्. वॉडॅम्.

पत्रांक ७२

॥ श्री ॥

अँड्यूज् रॅमसे.

शके १७०८ आपाढ शु० १२

सा ८।७।१७८६ इ.

श्रीमंत पंत प्रधान साहेब यांस-विशेष-बलसार परगण्याचे गुमास्ते आनंदराव भिकाजी यांच्या मार्फत आपलें रुपापत्र उत्तम समर्थी प्रविष्ट झालें व त्यांतील मजकूर समजला. आपण लिहिलें होतें कीं, “ परगणे बलसार व भूत सर्व-भवारी (!) यांजपासून तीन हजार रुपये सुरतेच्या नवाबानां फाजील घेतलेले आहेत. तरी त्यांस विचारपूस करून सदरहु फाजील रकम परत देवावी. ” आपल्या लिहिण्याप्रमाणें सदर नवाबसाहेब यांजशीं बोलणें केलें. नवाबसाहेबांनीं हेंच उत्तर पाठविलें कीं, “ परगणे बलसार हा नवाबवजीर आसफजाह याची जहागीर आहे व येथील अमलदार शेखमहमद ताहर नांवाचा आहे. परगणे बलसारकडून दरसाल मांडवी लवाजम्याशिवाय आठ हजार रुपये घेण असत. त्यांनंतर हाफिज् मसुदखान यानें नवाब सफदरखान यांस या जागेबद्दल विनती करून ती हस्तगत केली. हेहि याच प्राचीन वहिवाटीप्रमाणें वसूल करित आले. व शिवाय, सदर नवाबानां प्राचीन वहिवाटीसंबंधी फार खटपट केली परंतु त्यांत फरक झाला नाही. ” याहिशिवाय नवाबसाहेब म्हणतात कीं, “ परगणे मजकूराचे देसाई व रयत यांजखानर एक हजार रुपये कमी करून सात हजार रुपये घेतले. ” सदरहु देसायांचा राजीनामा लिहिलेला सदर नवाबसाहेबाजवळ आहे. बलसारच्या सर्व परगण्याशिवाय परगणे पानेरामधील तेविसरीं रुपये हे तर वेगळेच आहेत. सदरहु तीन हजार रुपये फाजील असलेले परत देण्याच्या ऐवजीं उलट आपणांपासून ते अशी अपेक्षा करितात कीं, त्यांच्यावर आपली असलेली रुपा व मशार-

निलेच्या वाडवडिलांशीं आपल्या स्वर्गवासी वाडवडिलांचा परस्पर असलेला रुपा-
संबंध लक्षांत आणून आपण आपल्या कारभारीलोकांस असा हुकूम सोडावा कीं
' कमी केलेले एक हजार रुपये यंदा देऊन बरोबर आठ हजार रुपये करावेत. '
नवाबसाहेब जें बोलले तें आपणांस निवेदन केलें आहे. विशेष लिहून आपला वेळ
घेत नाहीं. कळावे तारीख ११ रमजान १२०० हिजरी.

अँड्र्यूज् रँमसे.

पत्रांक ७३

॥ श्री ॥

मॅकफर्सन्

शके १७०८ आषाढ व ० १०

रा। २०।७।१७८६ इ.

मे. माधवराव नारायण पेशवा सवाई यांस— विशेष. आपल्या फौजेशीं
अंग्रजी फौज मिळविण्याकरितां सक ताकिदीचीं पत्रें महादजी शिंद्याकडून
वरचेवर मला आली आहेत. याशिवाय चोहेंकडील खबरीवरून असें कायम समजतें
कीं, आपल्या लष्कराशीं सामना देण्याकरितां स्वतःची फौज टिपु सुलतान तयार
करीत आहे. इंग्रजी धर्मांत येथूच्या जन्मदिवस जो अत्यंत मंगल व शुभ असा लोक
म्हणतात त्या तारीख २५ डिसेंबर रोजीं आपले वकील चिमणलाल यांस, मुधोजी
भोंसले यांचे वकील विश्वंभरपंडित यांस व महादजी शिंद्यांचे वकील
भगवंतराव यांस मी पुढीलप्रमाणें थोडें भाषण केलें— 'आम्हा सर्व इंग्रज लोकांचा
पूर्ण हेतु असा आहे कीं, पूर्वी पेशवेसाहेबांशीं झालेल्या करारमदाराप्रमाणें परस्पर
दोस्तीचा व एकीचा वाग एकीच्या भिदून एकजीव होऊन टवटवीत होवो व त्याच
दोस्तीच्या बागंतील कळ्या एकीच्या पाण्यानें दिवसानुदिवस विकसित होवोत. '
याच प्रकारें सदरहु वकीलमंडळींस समजाऊन म्हणालों कीं, "मिस्टर मॅलेटसाहेब
याच गोष्टीकरितां सरकारकंपनीकडून पेशवासाहेब यांच्या हुजूर गेलेले होते.
ईश्वररूपेनें दोस्ती दुप्पट वाढविण्यांत मी तत्पर राहिन." त्यांस मी हीहि गोष्ट बोललों
कीं, "जरी टिपु सुलतान व कंपनी यांजमधील झालेल्या करारनाम्याअन्वये
शत्रूच्या (टिपुच्या) मुलखांत त्याच्या फौजेशीं लढण्याकरितां टिपुच्या शत्रु-
त्वावर नजर देऊन कंपनीसरकारांच्या फौजा पाठविणें हें जरी शक्य नाहीं, तथापि
पेशवासाहेबांशीं असलेल्या मैत्रीस व एकीस अनुसरून मुंबईच्या साहेबांस 'पेशवा-
साहेबांस शत्रूशीं लढण्याकरितां लागेल तितकी फौज तयार ठेवावी' याप्रमाणें लिहिलें
जाईल." आपल्या वकील नें ही गोष्ट आपल्या सेवेची जाहीर केली असेल अशी मला
साम्यी आहे. त्याच वेळीं आपले खरे व अत्यंत स्नेही असलेले नवाब निजामुल्-
मुल्क निजाम अलीखान बहादर यांस पुढीलप्रमाणें मजकूर लिहिलेला आहे.
"इंग्रजसाहेब व नवाबसाहेब यांजमधील झालेल्या करारनाम्यास अनुसरून इंग्रज-

साहेब हे मनापासून मदतीकरितां हजर आहेत. ज्या मार्गांनीं परस्पर दोस्ती व एकी वृद्धिंगत होईल—मी दिवसानुदिवस स्नेहवृद्धि व्हावी असें इच्छितें—त्या मार्गांशिवाय इतर मार्ग केव्हाहि (स्वीकारला जाणार) नाहीं.” लाहोर कर्नाटक व बालाघाट या प्रांताकडून चोहोंकडून कांहीं अफवा माझ्या कार्ना येत आहे. ही गप्प खरी अथवा सोटी कशीहि असो. मी आपल्या स्नेहाच्या बाहेर कोणत्याहि प्रकारें नाहीं. मनापासून हजर आहे. ही गोष्ट आपणांस कळविणें माझे एक कर्तव्य समजून हें स्नेहपत्र लाला चिमणलाल—सरकारचे वक्रील—यांजबरोबर माझ्याकडून आपल्या सेवेसी पाठविलें जात आहे. या स्नेहपत्रासंबंधीं सविस्तर हकीकत सदर चिमणलाल यांच्या जवानीवरून आपल्या लक्षांत येईल. मला आपला स्वतःचा अरुत्रिम स्नेह समजून हमेशा प्रेमपूर्वक कुशल कळवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिलें ?

जॉन मॅकफर्सन्.

२० जुलई, ८६.

पत्रांक ७४

शके १७०८ माद्र० व० ५

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

रा १२।१।१७८६ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडित प्रधान रांस—विशेष. आज ता. १८ माहे जिकाद सन २८ मवाकिक ता १२ माहे सपटंबर सन १७८६ इसवी रोजी मी गव्हर्नर जनरलच्या कामकाजासंबंधीं सर्व अधिकारासह विलाये-तेहून कलकत्यास पाहोंचून गव्हर्नर जनरलच्या गादीवर (अधिकारावर) बसलों. आपण व कं.पनी सरकारामध्ये प्राचीन पासून सर्व जगास जाहार असलेली मैत्री व एकी—पूर्वीच्या गव्हर्नर जनरलाशीं चालत आल्याप्रमाणें—पक्की झालेली आहे. माझ्या अरुत्रिम स्नेहपूर्ण अंतःकरणांत ईश्वररूपेनें सध्यां त्यांच्या पेशाहि जास्त मैत्री राखण्याबद्दल कळकळ वाटे. व एकजीवाप्रमाणें दोस्तीच्या गोष्टी दिवसेंदिवस दुप्पट वाढतील हें अगदीं पहिल्या प्रथम नजरेस येईलच. माझ्याकडून दोस्तीच्या कामांत कोणत्याहि प्रकारें केव्हाहि कसूर होणार नाहीं. आपल्या रूपेनें मला खात्री वाटतें कीं, मला एक अरुत्रिम स्नेही समजून आपली कुशलवार्ता कळवाल. व आपण केलेली सूचना अथवा आज्ञा—कोणत्याहि कामासंबंधीं—केल्यास ती मला संतोषकारकच होईल. बहुत काय लिहिलें ?

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ७५

॥ श्री ॥

सयद नुरुद्दीन हुसेन

शके १७०८ कार्तिक व ८

पा. ३०११०१७८६ इ.

सरदार सेनापति रुपाळ गुणग्राही गरीबांचे कनवाळू राव हरि पंडत यांस—ग्नेहधर्मानंतर सेवेसी विनंति की, आज ता. ७ मोहरम रोजी हें पत्र लिहिपावेतो माझी प्रकृती अमळ बरी झाली होती परंतु हल्लीं दम्यानें अंमळ केला आहे. यापूर्वीं आलेलें पत्र कारभारी नानासाहेब यांचे सेवेसी पाठविलेलें आहे. त्यावरून इकडील सर्व मार समजून येईल. समक्ष भेट होईपावेतो आपल्या प्रकृतीचे व श्रामंत नानासाहेबांचें कुशल कळविण्याची आज्ञा व्हावी. आपलें वैभव व आयुष्य वाढो. विशेष.

पत्रांक ७६

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७०८ मार्ग. शु. १२

पा. २११२१७८६ इ.

अति थोर व उच्च पदवीचे व दोस्तांचे आधार बाळाजी पंडत यांचें ईश्वर रक्षण करो—अलीकडे हिंदुस्तान जिल्ह्यांत तंटेचखेड्याची आग उठली असल्यामुळे परस्परांतील गुप्त गोष्टी लिहून कळविण्याची फार शंका व भीति वाटते. म्हणून आतां परस्पर गुप्त मजकूर सांकेतिक शब्दांनीं अथवा चिन्हांनीं लिहिणें हाच दूरदर्शीपणाचा व शाहाणपणाचा मार्ग दिसतो. वरील अडचणीकडे नजर देऊन मी पत्र लिहिण्याचें मुद्दाम थांबलों. आतां सांकेतिक शब्द व चिन्हे वसविलेला एक इंग्रजी मसुदा मी आपल्या हातानें तयार करून तो मिस्तर मॅलेड साहेब यांकडे पाठवित आहे. सदर साहेबाकडून त्यांतील प्रत्येक अक्षर आपण तपशीलवार समजावून घेऊन त्याला इतकें महत्वाचें समजावें की, जणू काय माझे बोलणें आहे. निकडाल हकीकतीचें पत्र कुशलवातेसह वरचेवर लिहित असावें. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक ७७

॥ श्री ॥

(?)

शके १७०८

१७८६ इ.

नवान्नसाहेब (?) यांस—श्रामंत दादासाहेब यांचा इंग्रजांशीं सलोला झाल्यानंतर शांशी तालुक्याकडे जाण्याचा विचार झाल्यावेळीं तुकोजीराव होळकर व महादजीराव शिंदे यांच्या फौजा हरि बाबाजी यांच्या सैन्याधिपत्या-

१ याच मजकुराचें एक पत्र श्रामंत माधवराव नारायण पेशवे यांच्या नांवें आलेलें आहे. त्याची पैवस्ती तारीख १०११२१८६ इ. आहे

खाली कायम होत्या. सांप्रत, सदर कौजेशीं लढाई करण्याकरितां श्रीमंत दादा-साहेब हे तयार आहेत. आपणांस कळावें म्हणून हें स्नेहपत्र पाठवांत आहे. महाद-जीराव शिंदे हेहि या कामांत विशेष तजवीजांत आहेत. बहुत काय लिहिणें ?

पत्रांक ७८

॥ श्री ॥

वॉडॅम्

शके १७०८ वैशाख व० ३.

सा. १६।५।१७८७ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांचे सेवसी-विशेष. पाऊस सुरु होण्यापूर्वी विजयदुर्ग गिर्या (?) किल्ल्याच्या खर्चाकरितां उरणच्या खाड्यांतून साळी धान्य सोडून देण्याची आपली इच्छा दर्शविणारें आपलें रुपापत्र पोहोचून मनास समाधान झालें. याच बाबतीत मी आपल्या पहिल्या आज्ञेस नकाराचे उत्तरां तपसीलवार लिहिलें आहेच. परंतु अद्यापि आपली ती आज्ञा मानली जावी अशीच आपली इच्छा आहे. जरी ही चाल वहिवाटीविरुद्ध आहे तथापि आपल्या विषयीं माझ्या मनांत जी हितबुद्धि आहे तिचें प्रयंतर म्हणून व आपणांस खुष करण्याकरितां व आपणहि माझे खरे हितचिंतक आहांत व उत्तम तऱ्हेनें मुल-खाची चिरकालीन आवादांनी व्हावी या गोष्टी हल्लीं परस्परांत समाधानपूर्वक चालत आल्या आहेत म्हणून उरणच्या अंमलदारास सदर गळा जकात न घेतां व कोणतेहि प्रकारें हरकत न करितां सोडण्याबद्दल मी हुकूम पाठविला आहे. हें सर्व मी स्नेहाखातर केलेलें आहे हें आपल्या लक्ष्यांत येईल अशी मला खात्री आहे. इत-केंच नव्हे तर मी आपला एक हितचिंतक, आपली गादी सुरक्षित राहो व परस्पर दोस्ती जास्ती होवो व उभय सरकारामध्यें सलूख राहो अशी इच्छा बाळगणारा असल्यामुळे ही गोष्ट घडून आली असें विचारपूर्वक समजून सरकारचे अधिकारी या पुढें अशा कामांत दोस्तीमुळे कोणत्याहि प्रकारें हिला हरकत करणार नाहींत बहुत काय लिहिणें ? तारीख २७ रजब १२०१ हिजरी.

माधवराव नारायण पेशवे यांस,

आर् एच्. वॉडॅम्.

मुंबई, १६ मे १७८७

वि. थॉ. सॅडिफोर्ड.

पत्रांक ७९

॥ श्री ॥

वॉडॅम्

शके १७०९ ज्येष्ठ व० १३

सा १२।६।१७८७ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंतप्रधान यांचे सेवसी-विशेष— आपलें रुपापत्र बंदर चेऊलचे सुभेदार शीवप्रसाद नांवाचा यांस कैद केल्या-बद्दल मजकुराचें पोहोचलें. परस्पर सरकारामध्यें स्नेहभाव दृढ होत असावा ही

जशी आपली इच्छा आहे त्याप्रमाणे माझीहि आहे. त्यास (!) सोडण्याबद्दल पुष्कळ वेळां हुकूम दिलेले आहेत. या सरकारच्या मताप्रमाणे आपलेहि मत, अंजनवेलच्या गलबतानीं तोकली नांवाचे गलबत जप्त करून चेऊल बंदरास दोन वर्षांपूर्वी नेलेले आहे ते सोडण्याची तजवीज करावी, असें असेलच. जरी बंदमल हा आपल्या-बरोबर कौलनामा येथून घेऊन जाण्याचा विसरला तथापि ते मालाचे गलबत इंग्रजांचे निःसंशय आहे. मिस्तर मॅलेटसाहेब यांजकडे जें नोंदणीयुक्त रवाना केलेले आहे त्याची नकल माझ्या नजरेस आली आहे. आपणांसहि सदर गलबत सोडवून देण्याची आवश्यकता वाटेल अशी माझी खात्री आहे. व याबद्दल चेऊलच्या सुभे-दारास हुकूम कराल अशी उमेद आहे. बहुत काय लिहिणें ! ता० २५ माहे शाबान सन १२०१ (हिजरी).

माधवराव नारायण पेशवे यांस,

आर्. एन्. बॉर्डम्.

मुंबई, १२ जून १७८७.

वि. थॉ. सॅडिफोर्ड.

पत्राक ८०

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७०९ आश्विन शु० ७

पा १८१०१७८७ इ.

मे. बाळाजी पंडित यांसी—

—विशेष—आपल्या व माझ्या परस्परांतील मैत्रीची व एकीची व सम-भावाची मर्यादा इतकी पक्की झालेली आहे कीं, जगांत उदाहरणार्थ म्हणीदासल ती झाली आहे. याकरितां जवळच्या व दूरच्या स्नेहांस कळावे म्हणून हे स्नेहपत्र लिहिलें जात आहे कीं, राज्याची अंतःस्थ गुप्त कारस्थाने माहीत असणे हे मोट-मोठ्या सरदारांना व आधारभूत माणसांना अवश्य आहे. म्हणून कंपनी अंग्रेज बहादरच्या ताब्यांतील सुभ्यांतील इंग्रजांचीं ठाणीं व इतर सुभे पाहून यावे असें मला योग्य वाटलें. सबब माहे रमजानमध्ये माझा कूच करण्याचा हेतु कायम झालेला आहे. ठरलेल्या वेळीं मनांत योजिलेले काम करीन. आपणामध्ये व माझ्या-मध्ये परस्पर संबंध व दोस्ती व एकी अगदीं पक्की मजबूत आहे म्हणून वरील हकी-कत समजणे हे दोस्तीचे कायमचे चिन्ह समजलें जाईल अशी मला खात्री आहे. पत्र म्हणजे अर्धी भेट आहे असें समजलें जातें. म्हणून वरचेवर रुपापत्र पाठविणें हा स्नेहधर्म जाणून खुषी करीत आसावे, बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ८१.

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस.

शके १७०९ आश्विन व० १०.

पा. ४।११।१७८७ इ.

मे. बाळाजी पंडित यांस-सलामत-सरकार कंपनी अग्नेजबहादर व सरकार पेशवासाहेब यामध्ये जो दोस्ती व एकी उत्तम प्रकारें मजबूत आहे तिला अनुसरून सरकार पेशवासाहेब यांच्या वकिलाचा विश्वासूक भाऊ लाला चिमणलाल हा आपले कडून मिस्तर जॉन मॅकफर्सन साहेबांच्या अमलांत त्यांजकरितां कांहीं नजराण्यासह त्यांजकडे येऊन पोहोंचला होता. परस्पर सरकारांच्या दोस्तीच्या पायाचा भङ्गमपणा जगांत लहानथोर माणसांत म्हणीदासल झालेला आहे. साहेब मजकूरहि दोस्तीच्या पायास चिकटून राहिल्यामुळे त्यांनीं झुलक गोष्टींतहि हयगय केलेली नाही. मीहि पूर्वीपेक्षां अधिक दोस्ती व एकी वाढविण्यांत मनापासून तत्पर राहिन. लाला चिमणलाल यांनीं आपलेकडे जाण्याकरितां मजपाशीं परवानगी मागितली, त्यांच्या विनंतीप्रमाणें त्यांना रवाना केले व पेशवासाहेबाकरितां कांहीं नजराणा स्नेहास्वातंत्र अलाहिदा यादीप्रमाणें त्यांच्या स्वार्थान केला आहे. श्रीमंत पेशवासाहेब यांच्या सेवसा स्वीकार होईल अशा योग्यतेचा हा नजराणा जरी नाही तथापि पूर्वीपासून स्नेहधर्म पाळून तो मजबूत करण्याकरितां पाठविला आहे. आपण त्याचा स्वीकार करून मला आभारी व आनंदी कराल अशी आशा आहे. वरचेवर तिकडील हकीकत व कुशलवार्ता कळवून खुषी करित जावे. बहुत काय लिहावें ?

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक ८२

॥ श्री ॥

वॉडॅम्

शके १७०९ मार्ग० शु० १

पा. १०।१२।१७८७ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांचे सेवेसी-विशेष-बाबूजी भीमजी व त्याचा वडील भाऊ यांमधील बापाच्या मिळकतांचिहूळें वांटणीच्या तंट्याबाबत मजकुराचें ता. १७ माहे मोहरम रोजी लिहिलेले आपलें पत्र त्यांचेच बरोबर उत्तम समर्थी प्रविष्ट होऊन अत्यानंद झाला. उत्तरीं कलमीं केलें जातें कीं, 'आपली मिळकत त्यांचेजवळच (गुमाण्याजवळ) रहावी अथवा ती त्यांनें यांच्या हवाली करावी अशी आज्ञा या भावांच्या बापांनें आपल्या देवीदास नांवाच्या गुमाण्यांस केलेली दिसत नाही. द्वारकेमध्ये हल्लीं असलेल्या भीमराव नांवाच्या आपल्या मालकांस पत्र पाठवून सदर मिळकतीसंबंधी पुढील तजवीज कशी करावयाची याबद्दल विचारण्यास मी त्या गुमाण्यांस हुकूम केलेला आहे.

तिकडून उत्तर येतांच आपणांस लिहून कळवीन, त्यावरून आपणांस सविस्तर सम-
जून येईल. बहुत काय लिहिणें ? तारीख ३० माहे सफर सन १२०२.

पेशवे यांस,
मुंबई, १० डिसेंबर १७८७.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

आर्. एच्. बॉर्डम्.

पत्रांक ८३

॥ श्री ॥

बॉर्डम्

शके १७०९ मार्ग० शु. १४

रा। २३।१२।१७८७ इ.

मे० बालाजी पंडित नाना फडणवीस यांस—विशेष—हल्लीं मुंबई
बंदरचा अधिकार सोडून जनरल X X X च्या जहाजांत बसून विलाय-
तेस जाण्याचें ठरविलें आहे. सबब आपणांस खबर देत आहे. हेतु असा आहे
कीं, जानेवारीच्या आरंभी जहाजावर स्वार होऊन रवाना होईन. आपल्या
मनांतील कोणतेहि इष्ट कार्य माझ्याकडून होण्यासारखें असल्यास ताबड-
तोब खबर द्यावी. व अशी खबर देणें दोस्तास अवश्य आहे. आतां मिस्तर रामसे-
साहेब हे अधिकार चालवितील. आपली जी आज्ञा असेल ती त्यांस लिहिली असतां
त्याप्रों घडून येईल. आपण नेहमीं सुखी व आनंदी असावे अशी माझी इच्छा आहे.
बहुता काय लिहिणें ?

ता. १२ रबिलावल

सन १२०२.

नाना फडणवीस यांस,
मुंबई, २३ डिसेंबर १७८७.
वि. थॉ. सँडिफोर्ड.

एन्. आर्. एच्. बॉर्डम्.

पत्रांक ८४

॥ श्री ॥

एन्. मॅकफर्सन्

शके १७०९

१७८७ इ.

मे. बालाजी पंडित फडणवीस साहेब यांस—विशेष—मी आपल्या
परमसुखदायी भेटीची अपेक्षा दर्शवीत आहे. आपलें स्नेहपत्र पोहोचून परम आनंद
झाला. आपलें कुशल समजून समाधान झालें. मी आपल्या सरकारचा एक हित-
चिंतक असून दोघां सरकारांमधील मैत्रीच्या भलाईची इच्छा करतां. व ही गोष्ट मी
आपणांस नेहमीं जाहीर करित आहे. परमेश्वराची रुपा अशी आहे कीं, पुष्कळ
दिवस परस्परांत कोणतेहि प्रकारें भेद दृष्टीस पडला नाहीं. विलायतेतील बादशाही
बड्या सरदारांपैकीं एक असलेले व हल्लीं येथें बडेसाहेब असलेले अर्ल् कॉर्नवॉ-
लिस यांच्या व आपल्या बुद्धिमत्तेमुळे परस्परांतील मैत्रीरूपी वाग नेहमीं हिरवागार

राहील अशी मला खात्री वाटते. पूर्वीचे बडेसाहेब जॉन् मॅकफर्सन् बहादर कौन्सिलींत सदर लॉर्डसाहेबांच्या जवळ असतात. व त्यांची त्यांच्याशी विशेष दोस्ती आहे. श्रीमंत राव बहादर हे ज्या वेळीं दोन वर्षांचे होते त्या वेळीं हुजूर समारंभास मी हजर होतो. अलीकडे रावसाहेब यांची बुद्धिमत्ता, शौर्य, धैर्य वगैरेबद्दल ऐकून फारच समाधान झालें. आपण सदर रावसाहेबांच्या हुजूर माझी आठवण घाल अशी आशा आहे. विशेष-आपले सर्व दिवस नेहमीं सुखांत जावोत.

पन्. मॅकफर्सन् !

पत्रांक ८५

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस.

शके १७०९ पौष शु० ३

पा १११११७८८ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडित प्रधान यांस—विशेष.—
करुणावादेपावेतों कंपनी अग्नेज बहादरांच्या खुद सुभ्यांतील फौजेची पहाणी करून
पहाणी करीत करीत मी ईश्वराच्या रूपेण व मदतीनें ता. १६ सफर सन २९ रोजीं
सुखरूपपणे कलकत्त्यानजीक दाखल झालों. कंपनी सरकार व आपण यांच्यामधील
परस्पर ऐक्यावर नजर देऊन हरेक गोष्टीची सबर देणें जरूर आहे. नेहमीं अपे-
क्षित कुशलपत्रे पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ८६

॥ श्री ॥

बॉडॅम्

शके १७१० आषाढ व०१४

पा ११८११७८८ इ.

श्रीमंत पेशवासाहेब माधवराव नारायण पंत प्रधान यांचे सेवेसी
विशेष-आमच्या संबंधांत व्यापाऱ्यांच्या जहाजावर भरलेल्या मालावरील करासुद्धा
कादरी गुराब सोडून देणेबद्दल धोलकाचे सुभेदार यांच्या नांवें आलेलें आपलें
आज्ञापत्र त्यांस दिलें. परंतु मारानिलहेनी सदर गुराब सोडलें नाहीं व किंमतीवरील
कराडि दिला नाहीं. या कारणामुळें आमच्या मनास फार आश्चर्य वाटलें. पुन्हां त्या
बाबतींत आपणांस तसदी द्यावी असें माझ्या मनास अवश्य वाटलें. तरी हें स्नेह पत्र
घेऊन येणाऱ्याबरोबर त्या मालाच्या किंमतीचा कर सोडणेबद्दल व गुराब सोडणे-
बद्दल सक ताकीदीचे आज्ञापत्र रूपेणें घाल अशी अशा आहे. म्हणजे असें झालें
असतां सदर इसम तें मजजवळ आणील नंतर मी येथून स्वतःच्या माणसाबरोबर
सदर सुभेदाराकडे पाठवीन व स्वतःच्या मतलबाकडे लक्ष्य ठेवून सदर गुराब व त्या
मालाची रोकड किंमत आपल्या ताब्यांत घेईन.....विशेषः—

पेशवे यांस

आर्. पच्. बॉडॅम्.

१ आगष्ट १७८८.

पत्रांक ८७

। श्री ॥

विल्यम मेडोज्.

शके १७१० भाद्र० शु० ११

पा १११९१७८८ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पेशवा पंत प्रधान यांचे सेवेसी.....
सलामत-विशेष- (अपेक्षित वेळेच्या) अगोदर सुदैवयोगानें मी मुंबई चंद्रास
ता. ४ माहे जीज्जे रोजीं येऊन पोहोचल्याबद्दल आपणांस खबर देत आहे. व
ऑनरेबल कोर्ट ऑफ डायरेक्टर यांचे हुकमावरून ताबडतोब मिस्टर रामसे
साहेबापासून अधिकाराचा चार्ज (ताबा) मी आपल्याकडे घेतला. आणि पुष्कळ
दिवसांपासून दोषा राज्यकर्त्यांमध्ये परस्पर मजबूत असलेल्या स्नेहाबद्दल व एकी-
बद्दल ऐकून फार आनंद झाला, माझ्या अधिकारांत जिनकी भलाई करणें शक्य
आहे तितकी मी दाखवीत असा माझा हेतु आहे. व या माझ्या हेतूप्रमाणेंच स्नेहपत्रें
वरचेवर पाठवात जाऊन मलेपणा राखण्याचा आपलाहि हेतु असिल अशी माझी
खात्री आहे. स्नेहवृद्धीची इच्छा असावी यापेक्षां जास्त काय लिहावें ! आनंदाचा काळ
नेहेमी असो. तारीख ९ माहे जिल्हेज. सन १२०२.

पेशवे यांस

मुंबई ११ सप्टेंबर १७८८

वि. थॉ. सॅडिफोर्ड.

विल्यम मेडोज्.

पत्रांक ८८

॥ श्री ॥

जेमस् हर्टले.

शके १७११ ज्येष्ठ व० ९.

पा १७१६१७८९ इ.

मे० बाळाजी पंत जनार्धन यांस:— विशेष-मेटीची अपेक्षा दर्शवून
कळवितों कीं, आपलें रुपापत्र रघुनाथ रणठोड वकील यांजबरोबर आले तें
उत्तम समयीं प्रविष्ट झालें. त्यांतील मजकुरानें अन्तःकरण आनंदास्वादिन झालें.
व सर्व मजकूर ध्यानीं आला. व मशारानिल्लेच्या जवानीवरूनहि समजला व हें
एक माझ्या खुषीस कारण झालें. याचप्रमाणें मला आपल्यापैकींच एक असें समजून
कोणत्याहि कामाबद्दल आज्ञा व्हावी अशी अपेक्षा आहे. त्यांत माझ्याकडून बिलकूल
कसूर होणार नाही. बहुत काय लिहिणें !

पत्रांक ८९

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस्

शके १७११ माघ० व० ४

पा ३१११७९० इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांस—
विशेष—नीतीनें भरलेलें, समाधानयुक्त असें आपलें रुपापत्र व सोबत त्या प्रांतां-
तील दुर्मिळ वस्तूंचा नजराणा मेहरबान मिस्टर मॅलेटसाहेबामार्फत आला तो उत्तम-

समयीं पोहोचून अन्तःकरणरूपी बागेस टवटवी आली व हेंच पराकाष्ठेच्या दोस्तीचें व प्रमाचें प्रमाण आहे. आपणांमधील परस्पर दोस्तीचें नातें व अंतःकरणापासूनच्या एकीचा दजा हे वजाप्रमाणें दृढ झाले आहेत. प्राचीनपासून चालत आलेल्या दोस्तीचा धागा रक्षण करण्याचा परस्पर हेतु असल्यामुळेच आरण हा बेहंगामी वस्तूचा नजराणा—ज्याच्यापेक्षा अधिक उत्तम असा नजराणा असेल अशी कल्पना करणें शक्य नसलेला—आपण पाठविला त्यामुळे या अकृत्रिम स्नेहास फारच आनंद वाटला. मी आपला स्नेही या नात्यानें असें लिहिणें हें वद्विवाटीविरुद्ध समजलें जाईल तथापि मला आपले उपकाराचा उल्लेख केल्यावाचून दम निघतच नाही. आपणां दोघामध्यें सरोसर असा (नजराण्याचा) प्रकार घडण्यामध्ये परिणाम येवढाच कीं, उपकार हा होय. सदरहू जिनसांची किंमत व महत्त्व परस्परांच्या मुलखांतील तज्ज्ञ व्यापारी लोक उत्तम प्रकारें जाणतात. माझ्या अन्तःकरणांतील हेतु **मिस्टर मालेटसाहेब** यांच्या मार्फत आपणांस समजतील. आपल्या रूपापत्नाची अपेक्षा करणारा व आपल्या महत्त्वाची इच्छा करणारा असें मला समजून वरचेवर (पत्रद्वारें) आठवण करीत जावी. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक ९०

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७११ फाल्गुन व० १

पो २३!१७१० इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस विशेष—यापूर्वी **टिपू नायकांनै** कौलकराराविरुद्ध केलेल्या वर्तनाबद्दल व त्यानें द्वेषरूपी सां.. वीस चालना दिल्यामुळे त्या गोष्टीचा बंदोबस्त करण्याकरितां माझा **चिनापटणा-**कडे जाण्याचा हेतु असल्याबद्दल मजकुराचें पत्र इकडून पाठविलेलें पोहोचून व वाचून आपणांस सर्व मजकूर समजला असेलच. तें पत्र रवाना केल्यावर **कंपनी** अंगरेज सरकारानीं **जनरल मेडोज्** सेनापति यांस चिनापटणाच्या गव्हर्नरच्या अधिकारावर नेमिलें आहे असें समजलें. सदर सेनापति साहेबांची बुद्धिमत्ता, चतुराई, शौर्य व कामाकाजाचा अनुभव याबद्दल मला पूर्ण भरवंसा आहे. ही सवर समजल्यामुळे माझा चिनापटणास जाण्याचा बेत रहीत केला. ही सवर आपणांस कळविणें जरूर समजून मुद्दाम हें स्नेहपत्र पाठवात आहे. हरप्रकारें आपला एक कुशल-चित्तक मला समजून वरचेवर पत्रें पाठवून सुष कराल अशी आशा आहे. वरकड मजकूर मिस्टर **मॅलेटसाहेबांच्या** जवानीवरून कळून येईल. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक ९१

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ वैशाख शु० ६

पा २१५१७९० इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडित प्रधान यांस—विशेष. इकडील स्नेहपत्राच्या उत्तरी 'आपलेकडून लाला सेवकराम यांच्या मार्फत नजरनजराणे आले तें पोहोचून परम संतोष व स्नेहवृद्धीचें दर्शक असें वाटलें' या मजकुराचें आपलें पत्र आलें तें पावलें. त्याचप्रमाणें मिस्टर मालेट साहेब यांज-मार्फत आपलेकडून त्या प्रांतांतील वस्तूंचा नजराणा आला तो पोहोचला, आपले-कडील पत्राचें उत्तर आलेल्या नजराण्यांच्या वस्तूंच्या यादीसह पाठविलें आहे. मिस्टर मॅलेट साहेबांच्या मार्फत आपणांस तें मिळेल. नेहमी माझ्या नजरेसमोर असलेल्या जुन्या दोस्तीचा संबंध आपल्या लक्षांत येईल. आपल्या भेटांचें सुख मिळेपावेतो याचप्रमाणें वरचेवर पत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक ९२

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ वैशाखानंतर

मे १७९० इ. नंतर

पंडित साहेब यांस—विशेष—आमच्या लष्कराच्या कांहीं पलटणी लष्करांत दाखल होण्याकरितां घाटमार्गे येत आहेत. सबब सदर पलटणींच्या येण्याचा मार्ग आपल्या लष्करांतून आहे. साठीं, स्नेहपूर्वक लिहीत आहे कीं, सदर पलटणीचा एक साहेब माणूस आपल्या सेवसी जात आहे, तरी आपल्या लष्करांतून सदर पलटणीस रस्ता देणेबद्दल आपल्या कामगार अधिकाऱ्यांचें नांवें एक परवाना सदर साहेबापाशीं घ्याल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें.

कॉर्नवॉलिस्.

पत्रांक ९३

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस्

शके १७१२ श्रावण व. ४

पा २८१८१७९० इ.

मे. माधवराव नारायण पेशवा—यांस—विशेष—नवाबसाहेब बाला कदर नवाब वजीरुल मुमालिक बहादर यांनीं तीर्थ प्रयाग रुई अलाहाबाद येथें यात्रेकरूंंवरील कर पूर्वीपेक्षां फार कमी केला असल्याबद्दल खबर मला माहीत होण्याकरितां रुपेणें कळविली, व मी स्नेहासातर सदर नवाबसाहेबांनीं पाठविलेल्या त्या पत्राची नकल करून काळजीपूर्वक आपणांकडे पाठवीत आहे. नवाबसाहेब मजकूर यांच्या मनांत विशेष दया असल्यामुळे यात्रेकरूंंची सुखसोय विशेषेंकरून

पदाण्याची त्यांची इच्छा असलेली ते उत्तमप्रकारे अमलांत आणतील अशी मला सात्री वाटते. वरकड गोष्ट मिस्टर मॅलेटसो बहादूर यांच्या सांगण्यावरून आपणांस कळून येतील. मला आपण आपला एक हिताचिंतक जाणून नेहमी कुशलपत्र पाठवून आनंदवीत जावे. कळावे बहुत काब लिहिणे !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ९४

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७१२ मार्ग० शु. १३

पा १९१११७९० इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण सवाई पंडित प्रधान यांस-विशेष—
श्रीशाच्या रुपेने व मदतीने ता० १८ माहे आक्टोबर रोजी रात्री किल्ला नंदीदुर्ग ऊर्फ गर्दूनशिकोह (शत्रूचा बळकट किल्ला) विजेथी फौजेच्या हिंमत बहादूरांच्या हल्ल्याने जिंकला गेला. दुर्गभेदक व अत्यंत बलाढ्य अशा (आपल्या) लोकांच्या जंगली लढाऊ सिंहाप्रो हिंमतीच्या धडाडीने किल्ल्यातील वेढलेले लोक शेळीच्या कळपाप्रमाणे जागा सोडून पळून गेले. त्यांच्या दुर्दैवाने ती वेळ रात्रीची साल्यामुळे किल्ल्याच्या तटावरून दोऱ्या टाकून सार्ली उतरून पळून गेले. काहीं लोक मारले गेले व काहीं ईश्वराच्या कोपरूपी दारांत किल्ल्याबरोबरच कैद केले गेले. हा ताजा विजय पुढील दिवसानुदिवस वाढणाऱ्या वैभवाचे पूर्वाचिन्हच होय. या गोष्टीमुळे तो ईश्वर आपणांस व सर्व स्नेह्यांस सुखी राखो. किल्ला मजकूर जिंकणे फारसे जखर नव्हते, परंतु, असला बळकट किल्ला शत्रूच्या ताब्यांत असणे म्हणजे गरीब बिचाऱ्या देणाऱ्या जाणाऱ्यास एक मोठी अडचण होती. सदरहु जमीन तिघांही दोस्त सरकारांच्या फायद्याची नव्हती असे नाही. म्हणूनच त्याकरिता इतकी सटपट केली. व (वाटेतील) त्यांचा असलेला काटा उपटून टाकला. व्यापाऱ्यांस आतां लष्कराकडे रसदगल्याची नेआण करण्यास कोणताहि त्रास होणार नाही. ईश्वररुपेने व स्नेह्यांच्या सदिच्छेने याचप्रमाणे इतर सर्व कामे मनाप्रमाणे शेवटास जातील. आपण आपले कुशलवृत्त वरचेवर कळवून खुष कराल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणे !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ९५

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७१२ मार्गशीर्ष-

डिसेंबर १७९० इ.

पुरवणी—

प्रसंगामुळे जवळ असलेल्या काहीं तोफा व मोरचाल टाकून दिल्या होत्या. परंतु नंतर लष्करच कांबेरीतीसपासून ते थेट गंजाम शहरापावेतो शत्रूस नेण्यास

अशक्य झालेले तोफासह मोरचाल ईश्वररूपेने व स्नेहाच्या सादिकेने सरकारच्या ताब्यांत पुन्हां आले. व त्या अवघड ठिकाणी सरकार कंपनी अंधेज बहादर यांचे ठाणे कायम झाले. शत्रूपैकी कोणोहि माणूस माझ्या विजयी सैन्यास तोंड देण्यास धजला नाही. आपणांस कळावे म्हणून हे स्नेहपत्र लिहिले आहे. बहुत काय लिहिणे ?

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ९६

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७१२ माघ व० ३

पा २१२१७९१ इ.

मेहरबान रावसाहेब यांस (!) — विशेष — इकडील माझ्या अंतःकरणातील टिपू नायकाच्या बाबतीतील कामाची वाट काय लावावी याबद्दल दुर्लक्ष्य न करण्याजोग्या गोष्टी आपणांस मिस्तर मालेटसाहेब बहादर यांनी उत्तम प्रकारे समजाऊन सांगितल्या असतील. या बाबतीत पुन्हा आपणांस तसदी देण्याची जरूरी काय आहे ? यापूर्वीचा सर्व विशेष प्रसंग लक्षांत आणितां सांप्रत आपणां परस्परांत असलेल्या पक्क्या मैत्री व करारमदाराप्रमाणे वागणूक व मलाई यांवर नजर देऊन जुलूम नाहीसा करणे व तंटा मिटविणे व साथीदार मित्रांचा फायदा वगैरे करण्यामध्ये शक्य तितका मी गाकिल रहाणार नाही. कारण, यापूर्वी आपणहि या बाबतीत केलेले परिश्रम व प्रयत्न पाहून मला फारच समाधान वाटते. व म्हणून हे पत्र मी लिहित आहे. मला इतका अमर्याद आनंद होत आहे कीं, तो मी वर्णन करू शकत नाही. तो सर्वकर्ता परमेश्वर शत्रूचा निःपात करण्याबद्दल आपल्या सुखदुःखाच्या वाटेकऱ्यांच्या मनांत प्रेरणा करो. ईश्वररूपेने परस्पर मैत्रीचा करारमदार पूर्णतेस गेलेला आहे. सदर करारांत मुख्य गोष्टीकडे पाहिले तर ती लोभी शत्रूस शिक्षा करणे व त्याचे कान उपटणे ही होय. व ती ईश्वर पूर्ण करो. तिन्ही सरकारांमधील दोस्तीचा दर्जा वाढविण्याकरितां शक्य तितकी खटपट जगाच्या अस्तित्वापावेतो प्रत्येक सरकार अमलांत आणीत आहे. सद्यःस्थितिसंबंधी माझ्या मनातील गुप्त गोष्टीमध्ये ईश्वररूपेने कांहीं अडचण न आली तर मनाप्रमाणे त्याची तजवीज होईल. क्वचित् मनुष्याला प्रतिरोधाचीहि सुटका नसते. माझी विश्वासपूर्ण इच्छा अशी आहे कीं, सांप्रत बंगाल प्रांताची राज्यव्यवस्था उत्तम तन्हेने चालली आहे. चिनापट्टणसंबंधी सुद्धा मी स्वतः तिकडे जाऊन टिपू मजकुराचे राजकारण सवडने तडीस लावण्याचा विचार आहे. याबद्दल पूर्ण विचार मनांत केला आहे. चिनापट्टणसंबंधी कारभारहि बंगालप्रमाणेच माझ्या हातांत आहे. व सरकार कंपनीची सर्व कामकाजासंबंधी बढती जेथे त्यांचा संबंध आहे तेथे वहावी हा माझी भावना आहे. त्याचप्रमाणे आपल्या व कंपनी सरकारांचे दरम्यान असलेल्या दृढ व जुन्या दोस्तीमुळे आपल्या पुण्याकडील कारभान्यासंबंधीहि मला वरील प्रमाणे

वाटने व म्हणून **टिपूनायकाचा** झगडा मिटविणे हे अवश्य आहे. ईश्वररूपेने | तिन्ही-सरकारांमधील दृढ असलेल्या कारारनाम्यांतील भागीदारीचा मजकूर मला पूर्ण संमत आहे. सबब पूर्ण विचारांतीं असें ठरवून लागलीच ठरलेल्या जागीं जाण्याकरितां जहाज तयार ठेवण्यास सांगितलें आहे. वचनाप्रमाणें क्रिया प्रत्यक्ष कळून दाखविण्यापावेतो पुण्याच्या कारभार्यांशीं माही दोस्ती आहे ही खात्री मनांत समजून मी तिकडे जाण्याचा इरादा करित आहे. आपण मला आपल्यापैकींच एक आहे असें जाणून व कामें तडीस लावण्यास योग्य समजून चालावें. मीहि आपणांस तसेच समजतो. इकडील बरकड वर्तमान मिस्तर **मालेटसाहेबांस** माझेजागीं समजून तपसीलवार इत्यंभूत त्यांजमार्फत मला कळवावी. मीहि आपणांस असेंच कळवीन. इहुत काय लिहवें ?

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक ९७

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७१२ फाल्गुन व० ३.

पो २३१३१७९१ इ.

रावसाहेब मेहरबाब दोस्ता हरिपंत फडके यांस—सलामत—आपल्या सांगण्यावरून लिहिलेल्या मिस्तर **मालेटसाहेब** बहादर यांच्या पत्रावरून पुणें मुकामाहून आपली रवानगी व श्री. सरकार **माधवराव नारायण सवाई पंडत प्रधान** बहादर यांचे लष्करासह कूच व पोहोचणे वगैरे तपसीलवार मजकूर मला समजून अमरावट खुषी व आनंद वाटला. सरकार मजकुराच्या मोठेपणाविषयी व अबुविषयी आपल्या अंतःकरणांत विशेष आस्था व हितचिंतन कायम आहे. पेशवे सरकार, **निजाम सरकार**, व **ईंग्रज सरकार** यांच्या परस्पर दोस्तीसंबंधी आपणाकडे सोंपविलेली कामें पार पाडण्यांत आपलें अंतःकरण तत्पर असतें. वास्तविक, सरकार **कंपनी** व **नबाबसाहेब** यांचे झेंडे जेथे कायम केले आहेत तेथे सोंपविलेली कामगिरी पार पाडण्याकरितां आपणांस सैन्याचें आधिपत्य व अधिकार देऊन नेमलें ही गोष्ट समजून **पेशवासाहेब** बहादर यांचा अनुभव व धाडस पाहून मला इतका पराकाष्ठेचा आनंद झालेला आहे की, तो मोठमोठी दप्तरें लिहून सुद्धां दर्शविणे अशक्य आहे. या आपल्या सोंपविलेल्या कामांत मोठ्या अबूनें व यशानें ईश्वर रूपा करो व तिन्ही सरकारांच्या कामकाजाचा बोज राहो. आतां, मी निवडक फौज व अनुभवी स्वार व मनाप्रमाणें तोफखाना व दुर्गभेदक तोफा यांसह कोलार मुकामी सुलक्ष्म पोहोचून एक तासाचाहि विलंब न करितां बंगलोर किंवा वेढण्याकरितां रवाना होत आहे. ईश्वराच्या रूपेनें व स्नेहाच्या प्रेमनें थोड्याच अवकाशांत तेथे पोहोचें. **नबाब निजाम अलीखान** बहादर यांनीं तिन्ही सरकार-

संबंधी. आपली कामगिरी बजावण्याकरिता मेहरबान राजा तेजवंत बहादर यांस अधिकार देऊन विजयी फौजेसह शत्रूच्या मुलखांत गंजीकोट्यानर्जाक आपलें निशाण उभारलें. मुकाम मजकूर व कंदकाह येथें असलेली माक्षी विजयी फौज यांजमध्ये फारसें अंतर नसल्यामुळे सदर राजासाहेब यांच्या नावे पत्र माझ्या लष्करास आपल्या फौजेसह येऊन मिळावें व भागीदारीनें एकीच्या फायद्यांत सामील व्हावें म्हणून लिहिलें जात आहे. ईश्वर आपल्या प्रयत्नास उत्तम फळ येऊन सोंपविलेल्या कामांत उत्तम प्रकारें यश देवो. मी सरकार नामदार पंडित प्रधान पेशवासाहेबांस व सरकार नवाब निजाम अलीखांबहादर यांस या लढाईचा शेवट नम प्रकारें करण्यामध्ये कंपनी अंग्रेज बहादराप्रमाणेंच विशेष लक्ष्यपूर्वक तत्पर आणत असें व दूरदर्शी मुत्सद्दींच्या व विश्वासूक थोर सरदारांच्या प्रमाणें आपणहि सटपट व परिश्रम भागीदार दोस्ताची कामे पार पाडून फायदे करण्याकरितां शक्य तितके मनःपूर्वक करित आहांत हें जाणून मी आपला सल्ला विचार घेत आहे. ईश्वररूपेनें ज्यांच्या स्नेहाचा व एकीचा धागा अंतःकरणांत पर्वताप्रमाणें स्थिर व कायम आहे त्या थोर व सन्मान्य सरदारांच्या मनांतील हेतु निःशंकपणें आपल्या भागीदारांच्या कामांत परस्पर मदतीनें यश व भरभराट प्राप्त व्हावी असा आहे व पुढेहि तो राखील. या लढाईतील प्रत्येक भागीदारांच्या विजयी सैन्याचा पराक्रम व परिश्रम तिन्ही फौजा एक ठिकाणीं झाल्यामुळे ताबडतोब व मनाप्रमाणें दिसून येईल. आपण आपल्या बुद्धीनें तुलना कराल की, आपलें स्वतःचें सैन्य माझ्या सैन्यास मिळवाल तर मनाप्रमाणें यशप्राप्ति होऊं शकेल. वास्तविक, याप्रमाणें केलें असता मला फार सुखकारक होईल. किंवा आपल्या बरोबरचे पंडित प्रधान यांच्या सैन्याकडून कूच करविणें व माझ्या लढाईच्या मुकामाजवळ फक्त तें आणून आरले इष्ट हेतु साधण्याकरितां योग्य ती सटपट अनलांत आणणें यापेकीं कोणता मार्ग उत्तम व सुखाचा दिसेल ? दोघांच्या फौजा एकत्र करणें आपणांस योग्य वाटल्यास मी देखील या गोष्टींस महत्त्व समजून चालू कामाचा शेवट उत्तम प्रकारें लावण्याकरितां आपणांशीं सल्लामसलत घेणें हें मी समाधानाचें कारण समजेन. वरकड, मला आपला हितचिंतक समजून वरचेवर पत्रें लिहून खुष करित असावें. बहुत काय लिहावें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ९८

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७९३ भाद्र. शु. ५

पणे २१/१७९९ इ.

श्रीमंत पंडित प्रधान महाराजाधिराज सवाई माधवराव नारायण बहादर यांस विशेष. विजयी फौजेच्या पराक्रमांन व परशरामभाऊ साहेबांच्या

बुद्धिकौशल्यामुळे धारवाडचा किल्ला जिंकल्याबद्दल व तेथे आपले ठाणे कायम झाल्याबद्दल मजकुराचे आपले रूपापत्र उत्तम समर्थी पावले व त्यामुळे इष्ट वार्ता समजली. आपणामध्ये असलेल्या परस्पर दोस्तीमुळेच मी हे पत्र आपणांस लिहित आहे. आपली फौज शूर व अत्रदूर असल्याचे सद्ध्या हिंदुस्तान व दक्षिण देशांत प्रसिद्ध आहे. सरोसर ती आपले शिपाईगिरीचे कामांत पटाईत आहे. तिचे सरदारांची बहादुरी व भाऊसाहेबांचे धोरणामध्ये अग्रेसरत्व या सर्व आपल्या कल्याणाच्या गोष्टींचा योग जमून आल्यामुळे ही गोष्ट घडून आली. आपली फौज लढाईच्या इराद्याने जिंकडे फिरेल तेथे तीस विजय खास मिळेल व जरी वज्राप्रमाणे दुर्भेद्य असा शत्रूचा किल्ला असला तरी तो आल्या विजयी फौजेच्या ताब्यांत येईल अशी मला खात्री वाटते. हल्ली ईश्वरी गुप्त रूपेनेहि तिघा सरकारांची विजयाची आनंदकारक वार्ता चारी बाजूने मनुष्यांस समजली आहे. त्यामुळे दोस्तांचे अन्तःकरण प्रफुल्लित झाले आहे व शत्रूचे संकोच झाले आहे. मला ही खबर समजून इतका विलक्षण आनंद झालेला आहे की त्याचा उल्लेख या एवढ्याशा पत्रांत करता येणार नाही. पुढे होणाऱ्या उत्तरोत्तर विजयाची ही एक प्रस्तावनाच आहे. यापासून आपणा सर्व दोस्त मंडळींस सुख होवो. मी आपला एक हितचिंतक जाणून नेहेमी रूपापत्र पाठविण्याची तजवीज व्हावी. बाकी गोष्टी मिस्तर मालेट साहेबा माफत समजतील बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ९९

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७१३ आश्विन शु० ९

रा ६।१०।१७९१ इ.

मे. हरिपंडित साहेब यांस — विशेष. उद्यां जगांतील रहिवाशांच्या अंतःकरणरूपी बागेला टवटवी आणणारा असा सौख्यवर्धक दसरा सणाचा मंगलकारक दिवस आहे. ज्या अर्थी या सुखकारक दिवसाला आपला सर्व परिवार व जरीपटका हे मिरवणुकीकरितां शोभा आणणारे व आपणांस सुषी करणारे आहेत त्या अर्थी एक हत्ती मित्रत्वाच्या नात्याने शकुनार्थ मी आपणांकडे पाठवीत आहे. जिच्यामुळे परस्पर दोस्तांस खरे सुख होतें त्या परस्पर दोस्तीच्या व एकीच्या सांगडीमुळे आपण या हत्तीचा स्वीकार केला असतां मला फार आनंद होईल. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक १००

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७१३ मार्ग० व० ३

पा १३१२१७९१ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायणराव पंडित प्रधान यांस—विशेष. चिना-पटणास जाण्याचा इरादा असल्यावरून मला बसण्याजोगें जहाज ताबडतोब तयार करण्याचा बगैरे माझा हेतु असल्याबद्दल पूर्वी मी आपणांस पाठविलेल्या पत्रावरून सेवेसी समजलें असेलच व शिवाय मेहरवान **मॅलेटसाहेबानी** आपल्या सत्यवादी वचना-वरून इकडील हेतुबद्दल सविस्तर हकिकत आपणांस समजाविली असेलच. ईश्वरा-च्या रूपेण व मित्रांच्या सद्देतून लवकरच थोड्या अवकाशांत कलकत्याहून चिना पटणास ता० ६ माहे रविलाखर रोजी पोहोचलों. आपणामधील परस्पर कायम अस-लेल्या जुन्या दोस्तीवर नजर देऊन मी या मुकामी येऊन पोहोचल्याबद्दल खबर न देणं म्हणजे परस्पर एकचित्तपणाच्या बाहेरची गोष्ट करण्यासारखें होईल म्हणून ताबडतोब या स्नेहपत्रांनं लिहीत आहे. ईश्वर या स्नेहास विजयाचें व परस्पर इष्ट-सिद्धिचें साधन करो. हल्लींच्या दोस्तीच्या काळांत आपणा परस्परांत दुही होणें शक्य नाही अशी मला ईश्वराच्या रूपेण पूर्ण आशा आहे. हीच आशा मी कलकत्यास होतो तेंव्हापासूनच ईश्वराच्या पूर्ण रूपेण करीत आहे. पूर्वीप्रमाणेच आपणामध्ये परस्पर अंतःकरणांतल गुप्त गोष्टींचा पत्रद्वारेणें अधिकाधिक संबंध जडेल. **मॅलेटसाहेबांच्या** पत्रांत इकडील सविस्तर मजकूर आपणांस कळवि-ण्याकरितां लिहिला आहे तो ते आपणांस निवेदन करतील. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस,

पत्रांक १०१

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७१३ मार्ग० व० ११

पा २११२१७९१ इ.

श्रीमंत पेशवासाहेब यांस:- चारी दिशेनं ताज्या जयाची आनंददायक वार्ता आमच्या कार्नी शुभसमयी आली. प्रत्येक देशाकडून व शहराकडून येथील रहिवाशांच्या कार्नी जयाची खबर आली. ज्याच्या बळकटीबद्दल जगांत प्रसिद्धि म्हणी प्री आहे असा या देशातील बळकट व निवडक किल्ला सावंतीदुर्ग ऊर्फ **माकसरली** (!) ता. २२ माहे रविलाखर रोजी ज्याची दोस्ती व एकी ईश्वररूपेण पर्वताप्रमाणे स्थिर आहे अशा सहकारी दोस्तांचे शुद्ध मन व ईश्वराच्या ठिकाणी भाव या मुळे व **कंपनी** अंग्रेज बहादुर यांच्या विजयी फौजेच्या पराक्रमाने केलेल्या हल्ल्यामुळे दीडतास दिवस होनांच हातांत आला. (जिंकला). त्यांचे फार लोक मारले गेले व बरेच कैद केले गेल्यामुळे शत्रूच्या मनांत अनावर दारारा बसून ते खिन्न झाले आहेत. अशा प्रकारचा विजय मिळणें हें दोस्तांच्या अंतःकरणास अत्यंत उल्हास-

कारक आहे. हरिपंडित तात्यासाहेब हे आमच्याबरोबर असल्यामुळे दोस्तांच्या परस्पर भरभराटीच्या दृष्टीने उभयांच्या मनास संतोष आहे. तथापि, आपण दूर असल्यामुळे आपणांस परस्पर कामाचद्वल खुषी करण्याकरिता आपले अभिनंदन करीत आहे. ईश्वररूपेने परस्पर हेतुप्रमाणे दिवसेंदिवस भरभराट आहे. ईश्वर या गाणीमुळे आपणास व आपल्या मित्रांस हजारपटीने सुखी ठेवो. वरकड मजकूर सर चार्ल्स वार मॅलेट साहेब हे तोंडी जाहीर करतील. तिन्ही सरकारच्या परस्पर संबधांत मला आपला भरभराट इच्छिणारा एकजीव स्नेही समजून वरचेवर कुशलवार्ता लिहून व तिकडील वर्तमान कळवून आनंदवीत जावे. बहुत कार्यालिहावे !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक १०२

॥ श्री ॥

(?)

शके १७१३

१७९१ इ.

मेहरबान मुहिबवान् सलामत् (!) यापूर्वी मेहरबान परशराम यांनी किल्ल्यास वेढा दिला. तेथील किल्लेदार खानाने व इतर वेढले गेलेल्या इसमांनी लढाईत जातीने मुळीच कसूर केली नाही. तथापि किल्ल्यातील वेढलेले लोक अगदीं निरुपाय होऊन तंगीस लागले. अखेरीस सदर लोक ता. २ शाबान रोजी स्वतःच्या प्राणरक्षणाकरिता बाहेर पडले. व सरकारचे ठाणे सदर किल्ल्यामध्ये बसले. या गोष्टीमुळे ईश्वर स्नेह्यांस व विशेषतः आपणांस मंगल करो. मी ता १ माहे मजकूर रोजी नबाब-आसफजहा यांचेकडून रवाना होऊन मोपला फौजेत तुंगभद्राकाठी घाट उतरून तळ दिला होता तेथे दाखल झालों. ता. १० माहे सदर रोजी श्रीमंत पेशवे यांच्या व मदारुल् महामच्या आज्ञेप्रमाणे चिरंजीव लक्ष्मणराव लॉर्ड कॉर्नवॉलिस यांच्या फौजेशी मिळण्याकरिता बड्या सरदाराबरोबर रवाना झाला आहे. सदर चिरंजीव हा कूच दर कूच करून गंजीकोटामार्गे इंग्रज कंपनीच्या फौजेस सामील होऊन जनरल मजकूराची भेट घेईल. मी कर्नूटपासून दोन कोसांच्या अंतरावर सदर नदीकाठी आहे. कळार्वे म्हणून लिहिलें आहे. आपण रुपापत्र पाठवाल अशी आशा आहे.

पत्रांक १०३

॥ श्री ॥

(?)

शके १७१३

१७९१ इ.

मेहरबान राजा (!) यांस—आपल्या भेटीच्या अपेक्षेचे वर्णन कोठवर करूं ! परंतु प्रत्येक गोष्ट कालावर अवलंबून आहे. आज ता. ९ शाबान रोजी मी तुंगभद्रा नदीकाठी कर्नूल येथे दोन कोस अंतरावर सुखरूप असून चिरंजीव ललामनरावास बड्या बड्या सरदाराबरोबर व विजयी फौजेबरोबर आपलेकडे पाठविलें आहे.

सदर चिरंजीव गंजीकोट्याच्या मार्गाने तिकडे येतील. आपण पुढे येऊन त्यांस मिळून एक विचारें लॉर्ड कॉर्नवॉलिस्च्या फौजेस मिळावें. कदाचित् चिरंजीवाच्या पोहोचण्यापूर्वीच आपली व लॉर्डची गांठ पडली तर आपण चिरंजीवास एक-विचारें दोघांनीहि येऊन मिळावें. व आपली कुशलवार्ता व पत्ता चिरंजीवास कळवावा म्हणजे तो तेथें येईल. हमेशा कुशलवार्ता व कामकाज लिहीत जावें कारण मी आपणांस माझे समजत आहे.

पत्रांक १०४

॥ श्री ॥

(अर्काटचा नबाब)

शके १७१३

१७९१ इ.

मेहेरवान रावसाहेब (प्रधान) यांस— विशेष— आमच्या चार पिढ्यांपासून व आपल्या चार पिढ्यांपासून परस्पर चालत आलेला व आपल्या व माझ्या दरम्यान असलेला स्नेहसंबंध जो आहे तो अनिर्वर्णनीय आहे. परंतु वस्तुस्थिति अशी आहे की, प्रसंग पडला असतां मदत करण्याच्या वेळीं तो स्नेहसंबंध कसोटीस लातो. आपण वर लिहिलेप्रमाणें कसोटीस उतराल असा मला पक्का भरोसा आहे. वरकड गोष्टी जनार्दनराव हे आपल्या सेवेसी जाहिर करतील. कारण, ज्याचा पाया अशश्वत आहे अशा या कारखान्यांत म्हणजे जगांत प्रेम व स्नेह याशिवाय कोणतीहि गोष्ट जगद्धी दफतरांत कायम राहणारी व स्मरण करणारी अशी नाही. प्रेम व स्नेहद्वयी वागेस बहारवृद्धि जशी अवश्य आहे त्याप्रमाणें आपण रावमजकूर यांच्या सांगण्यावरून आमच्यावर मेहेरवानी करावी हें योग्य आहे. दोस्तांचे हक्क संभाळणें व त्यांस मदत करणें, सत्य पाळणें इत्यादि गोष्टी आपल्या नजरेसमोर राहणें न्यायास अनुसरून आहे. विलायतच्या अंग्रेजी राज्यांत लॉर्ड कार्नवालिस हे एक फार मोठे दरज्याचे आहेत. ते स्वभाविक शहाणे आहेत, सर्वगुणसंपन्न आहेत. इकडील कामाची व्यवस्था लावण्यासारखे आहेत, दोन्ही सरकारांच्या दोस्तीचा पाया मजबूत करणारे दक्ष आहेत. शपथेवर सांगतो की, पुष्कळ दिवसांपासून दोस्तांची अशी अपेक्षा होती की, ईश्वररूपेण सांप्रत इष्ट वस्तु प्राप्त झाली आहे. यास आपणहि एक ईश्वरी देणगीच समजावें, कारण, पुष्कळ गोष्टींचा यांत—निर्गम—होणार आहे.

पत्रांक १०५

॥ श्री ॥

जे. कनवे.

शके १७१४ चैत्र शु० ५

रा ३०।३।१७९२ इ.

मे० हरीपंडित फडके यांस— विशेष, मनातील भावना लेखणीच्या जिभेंतून उतरवून दाखविणें फार कठीण कर्म आहे. म्हणून लेखणीरूपी घोड्याचा लगाम या (कागदरूपी) मैदानावर रोखून धरून फक्त मुद्यापुरतेंच लिहीत आहे. यापूर्वी

मदारुल्ल महामकडून सामोरें जाण्याबद्दल ताकीद आपणांस दिलेली असल्याबद्दल मिस्टर मालेट साहेब यांजकडून हमेषा पत्रें येतात, त्यांतून समजलें. त्यांच्या आज्ञेप्रमाणें प्रथम भेटण्याकरितां आपण ताबडतोब बंदगान अल्लीच्या मोपला फौजेर्शा मिळून सामोरें जाल अशी आशा आहे. परंतु, मिस्टर इष्टुअर्ट साहेबांच्या पत्रावरून समजतें कीं, मोपला फौज रायचुरीमध्ये सोळांबून थांबली आहे असें दिसतें. लॉर्ड कॉर्नवॉलिस् यांचें पत्र ता. २५ भाहे रजबचें आलें. त्यांत कंपनीची फौज मोपला फौजेर्शा मिळण्याकरितां बंगलोरालून गुरमकौंड्याकडे गेल्याचें लिहिलें आहे. ती त्याप्रमाणें मिळेलच. आपल्या खुषीचें सविस्तर पत्र वरचेवर पाठवून आनंदवीत जावें, कारण, तीच खबर तशी गव्हर्नर जनरल बहादुर यांजकडे आम्हांस कळविणें आहे. बहुत काय !

जे. कनवे.

पत्रांक १०६

शके १७१४ श्रावण.

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस्

आगष्ट १७९२ इ.

मेहरबान नानासाहेब यांस—आमच्या स्नेहाची व दोस्तीची अमर्यादित अपेक्षा दाखविणारें आपलें पत्र पावलें. आपण आमची कुशल वार्ता विचारली आहे याचें कारण आपल्या स्नेहाकडे अंतःकरणांत आमच्याविषयी अत्यंत प्रेम व स्नेह आहे हेंच होय. असो. विलायतच्या बादशहाने—ईश्वर त्याचें राज्य व देश चिरायु देवो — मला कृताच दिल्याबद्दल खबर आपणांस समजून फार आनंद झाल्याबद्दल व इतरहि आपल्या अनेक चांगुलपणाच्या हकीकती मेहरबान सर चार्लस मालेटसाहेब यांच्या पत्रावरून उत्तम वेळीं समजल्या. आपण या (आमच्या) राज्याचे जुने दोस्त व माझे सरे प्रेमी स्नेही आहांत. त्यामुळे आपणांस ही आनंदाची खबर ऐकून फारच आनंद झाला असेल अशी मला खात्री आहे. तो ईश्वर आपल्या सर्व स्नेहांस असाच आनंद देवो. या प्रमाणेंच आपण वरचेवर कुशलपत्र पाठवून प्रत्येक बाबतींत मी आपला एक हितचिंतक आहे हें जाणून मला आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहांवें !

कॉर्नवॉलिस्

पत्रांक १०७

शके १७१५ अधिक वैशाख व० २

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस्

पौ २०१११७९३ इ.

श्रीमंत रावसाहेब यांचे सेवेती—आपलें पत्र सर जॉन शोअर साहेबाचे नांवें कळकऱ्यास मी येण्यापूर्वी लाला गुलाबराय यांची नेमणूक त्यांच्या मघत बापाच्या जागेवर केली असल्याबद्दल मजकुराचें—आलेलें वाचून फार आनंद झाला

लाला मजकूर हा फार हुशार व सद्गुणी असल्यामुळे त्याची या जागेवरील नेमणूक अगदी योग्य व उत्तम केलेली आहे. हें पाहून माझ्या अंतःकरणास अत्यंत समाधान वाटलें. ह्या सरकारांनीही आपल्याशी असलेल्या दोस्तीस व स्नेहास अनुसरून सदरहु लाला यांचा योग्य तो मानमरातब ठेविला. मशारानिलहे यांनी आपणांस या सर्व गोष्टी कळवून त्यामुळे आपणांस हि आनंद झाला असेलच अशी मला खात्री आहे. आपण आपलें कुशलपत्र स्नेहास पाठवून वरचेवर पत्रद्वारे स्नेह वाढवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. कळावें बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक १०८

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७१५ अधिक वै० व० २

पा २८।१।१७९३ इ.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस-विशेष, आपल्या शुभलभाची उत्तम वार्ता ऐकण्याची मनापासून उत्कंठा असतां त्या समारंभाची खबर समजून इतका आनंद झाला आहे कीं तो या पत्री लिहितां पुरवत नाही. सदर लग्न घडून आल्यानें जवळच्या व दूरच्या सर्व हितार्थितक स्नेहांस व विशेषतः आपणांस ईश्वर सुखी करो, व त्याची गोड फळे परमेश्वर आपणांस देवो. मी विशेष आनंदानें आपलें अभिनंदन करीत आहे. आपणांस दीर्घायुष्य, वैभव वगैरे देण्याचढल ईश्वरास मी प्रार्थना करीत आहे. बहुत काय लिहिणें ?

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक १०९

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७१५ वैशाख शु० ३

पा १३।५।१७९३ इ.

मे० नाना फडणवीस यांसः—

परस्पर एकीचा व स्नेहाचा असलेला दृढ संबंध, खरेपणानें व वचनाप्रमाणें पाळल्यामुळे व परस्पर कामकाज भरभराटीनें पार पाडल्यामुळे, दिवसेंदिवस दुष्यट वृद्धिंगत झालेला आहे. असें आहे तथापि परस्पर विश्वासांमुळे कोणताहि आडपडदा न ठेवितां उघडपणें परस्पर खरेपणानें वागून कामांत गुप्त गोष्टी समजाविण्याचा कधीं कधीं प्रसंग पडतो. ईश्वरानें घडवून आणलेला आपला परस्पर संबंध पूर्वीं रेक्षां अधिक मजबूत होऊन तो जगाच्या स्तुतीस पात्र होईल. मी वरील सर्व गोष्टी मनांत उत्तमप्रकारें समजून व इंग्रजसरकारचे एक हितार्थितक मित्र असे आपणांस समजून ज्यांत इंग्रजलोकांचा संबंध आहे अशा हरएक गोष्टींची खबर आपणांस देणें, हें परस्पर शुद्ध गावास अनुसरून करण्याच्या अनेक गोष्टींपैकी एक आहे असें

मी समजतां. या एकंदर परिस्थितीप्रमाणें ज्याप्रमाणें हिंदुस्थानांत अशक्य वाटणारी अशी शांतता व सौख्य येथील लोक अनुभवीत आहेत त्याप्रमाणें विलायतेंतहि शांतता व सौख्य नांदत आहे. आणि म्हणून ही गोष्ट आपणांस जाहीर न करणें हें मित्रत्वास व निष्कपटपणास अनुसरून होणार नाहीं असें जाणून व दोस्तीचें व एकीचें हें एक कर्तव्य मानून परस्पर भेदभाव मनांत न आणतां मुख्य विषयाकडे मी वळतां. आपणांपासून पुढील गोष्ट लपून न रहावी ती अशी—इंग्रज लोक व फ्रेंच लोक यांमध्ये परस्परांच्या भरभराटीस कारणाभूत असलेल्या स्नेहास अनुसरून दोन्हीकडील थोर थोर सरदार कांहीं वर्षांपासून परस्पर वागत आले आहेत. अलीकडे तीन चार वर्षे झालीं असतां तेव्हांपासून फ्रान्स देशातील हलक्या प्रतीचे रहिवाशांनीं ज्यांचा धंदा नेहमीं आगलावेपणाचा आहे त्यांच्या व जुलुमी लोकांच्या चिथावणीवरून धामधूम करण्याचें डोक्यांत येऊन आपल्या देशातील सरकारी कायदे मोडले, जे प्रत्येक देशांत राज्याचे खांब समजले जातात अशा थोर थोर सरदारांस व स्त्रियांस बाहेर हाकून दिले, व सैतानी उपदेशामुळे अनेक प्रकारचे उत्पात करण्याचें पाप त्यांनीं संपादिलें. त्यांनीं आपला जुलमी हात बादशाहाच्या मदतगार मंडळींच्या पदरापावेतों घातला व त्यांचा अपमान केला. असेर त्यांनीं आपल्या जुलमाचें निशाण येथपावेतों उभारलें कीं, त्या दुर्दैवी जमावानें निर्भयपणें तरवारीच्या घावांनें सदर बादशाहाच्या अस्तित्वाचा उगा इहलोकापासून परलोकांत ओढून नेला (बादशाहास ठार केलें). त्या मुलखांत त्यांनीं कायदेकानूंचें बंधन तोडलेलें आहे अशा स्थितींत शेंकडों वर्षांपासून परदेशीय बादशाहा व सरदार यांच्याशीं राजकारण करण्यांत योग्य असे जे बुद्धिमान चतुर मंत्री व अधिकारी त्यांसही नाहींसे केलें. आपल्या स्वतःच्या देशांत भयंकर अविचारी वर्तन ज्याअर्थीं अमलांत आणलें आहे त्याअर्थीं दुसऱ्या जातीच्याहि बाबतींत त्यांच्या अंतःकरणांत ते तसेंच आणतील यांत नवल तें काय ! असो. अलीकडे विलायतच्या वर्तमानपत्रांवरून असें ऐकण्यांत येतें कीं, त्या बंडखोर टोळींनें आपल्या देशांत अत्यंत अव्यवस्था व तंटेबसेडे उपस्थित केलेले आहेत. इतकेंच नव्हे तर, लढाईची व नारामारीची आग विलायतच्या मोठ-मोठ्या सरदारांसहि त्यांनीं नेऊन पोहोंचविली आहे. बरीच वर्षे अव्यवस्था झाल्यामुळे अवश्य सत्तांचे रकमेस तूट व बाध आला व त्यामुळे दर्याची व खुष्की फौजा सत्तांस न मिळाल्यामुळे हुकमतींत रहाणें जवळ जवळ अशक्य आहे. असें आहे तथापि त्यांनीं इतर सरदारांप्रमाणें इंग्रज लोकांवरहि मगहुरीचें व दांडगाईचें निशाण उभारलें आहे. मात्र इंग्रज लोक सर्व लढान थोर मंडळीशीं ज्या सरळपणानें व मित्रत्वानें पुष्कळ दिवसांपासून वागत आले त्याचप्रती वर्तन ठेविलेलें आहे. शिवाय केवळ निष्कारण अशा प्रकारचें सदर जमावाचें आम-

च्याशीं वर्तन घडते तर तें कोण सहन करू शकिल ! सचच, या कृत्यांचे निराकरणार्थ व्यवस्था लावणें जरूर जाणून या चळवळीच्या मूळ उत्पादकांस शिक्षा करण्याकरितां विलायतेत व हिंदुस्थानांत हि तजवीज केलेली आहे. व मी ही सचच विलायतच्या वर्तमानपत्रांवरून समजून बंगाल्यांतील त्यांच्या (फ्रेंचाच्या) ताब्यात असलेली बंदरें व वसारी आपल्या ताब्यात घेतल्या आहेत. ईश्वररूपेण पुन्हा एसादे वेळेस या दुष्ट चळवळ्यांना हिंदुस्थान व दक्षिण यामध्ये व आसपासच्या प्रदेशांत असलेल्या शांततेचा भंग करण्याची ताकद राहूं नये अशा प्रकारची तजवीज करण्यात येईल. मला आपण सर्वथैव आपला एक हिनचितक जाणून हमेशा कुशल-वार्ता लिहून खुषी करीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें !

कॉर्नवॉलिस

पत्रांक ११०

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७१५ ज्येष्ठ व० १०

पा ३१७१७९३ इ.

श्री० रावसाहेब यांचे सेवेसी.-- देशप्रेमामुळे मी कांहीं महिन्यांपूर्वी विलायतेस जाण्याचें निश्चित ठरविलें. त्याप्रमाणें मी विलायतेस गेल्यावर येथें कंपनीच्या जागेवर कोणी तरी नेमून मला रजा मिळावी म्हणून मी विलायतेस विनंति केली व निकडून आलेल्या पत्रांवरून पहातां ती मंजूर झाल्याचें समजतें. प्रथम बंगाल कौन्सिलमध्ये सरकारी कामावर नेमलेले सर जॉन शोअर यांची नेमणूक गव्हर्नर जनरलच्या जागेवर माझ्या सूचनेप्रमाणें झाली. साहेबमजकूर हे कलकत्यास हल्लीं आलेले आहेतच. परंतु विलायतेस जाण्याकरितां वारा अनुकूल नाहीं म्हणून मी २५ महिने येथें अडकून पडलों आहे. सदर मुदतीत सर जॉन शोअर साहेबांस अपणांसंबंधीं स्नेहाच्या वगैरे सर्व गोष्टी सांगून ठेवीत आहे. सदर साहेब हे येथें असल्यामुळे परस्पर सरकारामर्धाल दोस्तीबद्दल त्यांस पूर्ण माहिती असल्यामुळे त्यांस फारच आनंद झाला व ज्याप्रमाणें मी अपणाशीं समभावानें वागलों त्याप्रमाणें वागण्याची त्यांची उत्कट इच्छा आहे. तथापि आपल्याविषयीं असलेल्या स्नेहामुळे व प्रेमामुळे इतकें लिहिणें जरूर आहे कीं, मी विलायतेस गेल्यावर हल्लींचे नेमलेले गव्हर्नर जनरल सर जॉन शोअर हे आपल्याशीं स्नेहानें व प्रेमामें वागतील, सर जॉन शोअर यांसंबंधीं ज्यांत मजकूर आहे असें हें पत्र पाहून आपणांस आनंद होईल म्हणून मुद्दाम हें पत्र पाठवीत आहे. निघेपर्यंत मी आपल्या आहे त्या अधिकारावर राहिनच. तरी आपण मला आपला एक हिनचितक समजून पूर्वीप्रमाणें रूपापत्र पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. फार काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस .

पत्रांक १११

॥ श्री ॥

पी. एस्.

शके १७१५ श्रावण शु० ६ नंतर

१३।८।१७९३ इ. नंतर

*रावसाहेब बाळाजीपंडित (फडणवीस) यांस— विशेष—चिना पटणाकडील कामकाजाबद्दल व्यवस्था लावण्याकरितां तैथे जाण्याचा नबाब गव्हर्नर जनरल यांचा इरादा असल्याबद्दल सविस्तर मजकूर त्यांच्या पत्रावरून आपणांस समजला असेलच. त्याप्रमाणे नबाबसाहेब मौसुफ हे ता० १३ माहे आगष्ट सन चालू रोजी कलकत्त्यास रवाना झाले. विलायतेस जाण्याच्या मुदतीत या सरकारचा चिनापटणकडील कामकारभार मी व इतर कौंसिलदारांसाहेब यांजकडे सोंपविला आहे. हा मजकूर आपणांस कळविणे जरूर समजून मुद्दाम पत्रां लिहीत आहे. इंग्रज कंपनी व आपण या दोघांमधील परस्पर दूढ असलेल्या दोस्तीस व एकीस अनुसरून दोस्तीचा पाया दूढ करणारी कुशलपत्रे लिहून मला खुष कराल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें ?

पी. एस्.

पत्रांक ११२

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस

शके १७१५ माद्र० शु० १२

पा १७।९।१७९३ ई.

या पूर्वी चिनापटणकडील कामकाजाचा उलगडा करण्याकरितां माझे जाणें लांबलें आहे व त्यानंतर जहाज निघण्याचे वेळी विलायतेस जाण्याचा माझा इरादा असल्याबद्दल वगैरे तपसीलवार मजकूर स्नेहपूर्वक लिहून आपणांस कळविला तो समजला असेलच अशी मला खात्री वाटते. हल्लीं ईश्वररुपेने व स्नेहांच्या सुदैवाने माझ्या सर्व कामांतून मी मोकळा झालों आहे. व विलायतेकडे जहाज हांकण्यास अनुकूल व मनाजोगा वारा झाला आहे. मी (आपला-स्नेही) चिनापटण मुकामी जहाजावर बसून विलायतेकडे रवाना झालों. याउपर सर जॉन शोअर साहेब बहादुर माझ्या मार्गे गव्हर्नर जनरलच्या अधिकारावर नेमलेले आहेत. ज्याप्रमाणे आपण माझ्याशीं एकीचा व दोस्तीचा पत्रव्यवहार करित होता त्याचप्रमाणे त्यांच्याशींहि पुढें सुरू ठेवाल अशी आशा आहे. आनरेबल साहेबहि दोस्तीखातर व दोस्तीस व एकीस अनुसरून माझ्यापेक्षांहि अधिक आपणाशीं वागतील अशी खात्री आहे. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस

* याच मजकुराचें दुसरें एक पत्र सखारामबापूंच्या नांवचें आहे.

पत्रांक ११३

॥ श्री ॥

कॉन्वॉलिस्

शके १७१५ आश्विन व० १२

पा। ३१।१०।१७९३ इ.

मे० पेशवा सवाई माधवराव यांस— विशेष— आपल्या शुभ विवाहाची खबर समजून आपलें अभिनंदन केव्हां करतां येईल अशी माझे मन अपेक्षा करीत असतांना सर चार्ल्स मालेद् यांचेकडील आलेल्या पत्रांनील आपल्या विवाहाच्या शुभवार्तेचा मजकूर वाचून मला इतकी खुषी वाटली कीं, तिचें वर्णन या अशा संक्षिप्त पत्रांत मावूं शकणार नाहीं. या विवाहाच्या योगानें ईश्वर विशेषतः आपणांस व आपल्या जवळदूरच्या मित्रांस भरभराट व चांगुलपणाचें फळ देवो. मी मोठ्या उल्हासांनं आपलें अभिनंदन करीत आहे. आपल्या दीर्घ आयुष्याकरितां व वैभवाकरितां ईश्वरास प्रार्थना करीत आहे. बहुत काय लिहिणें!

कॉन्वॉलिस्

पत्रांक ११४

॥ श्री ॥

शोअर

शके १७१५ पौष व० १३

पा। २९।१।१७९४ इ.

श्रीमंत पेशवेसाहेब यांस— आपणा परस्परांताल दोस्ती व स्नेह झालेला आहेच व आपलें परस्परांचें कामकारभार एकच आहे. या बाबतींत स्नेहपूर्वक लिहीत आहे. परस्परांचे हक्क न्यायनीति व स्नेह हे सर्व कंपनी इंग्रज बहादर यांच्या डोळ्यापुढें सतत आहेत. नबाब +सादतअल्लीखान बहादर हे कंपनी-सरकारच्या मदतीनें गादीवर बसले. गादीवर तेच वारस आहेत. सर्व लहान मोठ्या लोकांनीं त्यांस मान्य केले आहे. व हें तंट्याबखेड्यावांचून घडून आले ही फार आनंदाची गोष्ट आहे. असो. स्नेहास वरचेवर पत्र पाठवीत जाऊन कुशल कळवून संतोषवाल अशी आशा आहे. कळावें बहुत काय लिहिणें!

जे. शोअर.

पत्रांक ११५

॥ श्री ॥

(चिनापटण)

शके १७१६ भाद्र० शु० १४

पा। ८।९।१७९४ इ.

श्रीमंत सवाई माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस— विशेष— भेटविटनचे बादशाहा यांच्या हुकमावरून प्रधान कारभारी वगैरे यांनीं मला येथील कारभारावर नेमल्यावरून मी येथें चिनापटणास पोहोंचून सूत्रें हातीं घेतलीं आहेत. सबब आपणास लागलीच कळवीत आहे. आपणा परस्पर सरकारांत असलेला दूट

+ लखनौचे.

स्नेहसंबंध व एकीरूपी बाग नेहेमीं हिरवागार व टवटवीत आहे असें पाहून मला फार आनंद होत आहे. व यासंबंधीं प्रत्येक भलेपणाचें काम आपण सांगाल ते करण्यास मी तत्पर राहिन. बहुत काय लिहिणें ?

पत्रांक ११६.

॥ श्री ॥

सर जॉन शोअर.

शके १७१६ माघ० व० ३०

पा. १९।२।१७९५ इ.

बाळाजी पंडित यांस- विशेष—

प्रत्येक शब्दांत श्रीमंत पेशवे सरकार व नवाब आसिफजाहा बहादर व सरकार कंपनी अंगरेज बहादर यांमध्ये परस्परांत दोस्तीमुळे पराकाष्टेचें एक मत होतें व टिपुसुलतान च्या मोहिमेमध्ये हि तिघांनीहि फार श्रमपूर्वक कायदा करून घेतला, ही पूर्वीची स्थिति मला चांगली आठवते. हल्लीं पेशवेसाहेब व नवाबसाहेब यांमध्ये शक्य तितके प्रयत्न मनें साफ करण्याकरितां केले तरी सुद्धां परस्परांत वैर दिसून येत आहे, त्यामुळे माझ्या अंतःकरणास फार खेद होत आहे. या एकीच्या बाबतींत तिघां सरकारांत ती पूर्वीप्रमाणेच कायम असणें हा तिघांसी एक मोठा कायमचा आधार होईल व (त्यामुळे) हिंदुस्थान देशांत हि शांतता राहिल. यांत अडथळा आणणारी गोष्ट केव्हांहि घडणार नाही. एहतेशामुद्धीला सर चार्लस वार मालेड बहादर यांजकडून या सर्व गोष्टी तपसीलवार आपणांस (बाळाजी पंडित यांस) व पेशवे सरकारास जाहीर जाल्यास बरेच दिवस झाले आहेत. जो तंटा पेशव्यांच्या व नवाबाच्या नुकसानीला कारणीभूत होतो तो तोडून फायदा करण्याकरितां व उभय सरकारामध्ये मनें साफ करण्याकरितां मी हरएक प्रकारें परिश्रम व प्रयत्न केलेले आहेत. त्यांत कोणतेहि प्रकारें कसूर केलेली नाही एवढें मला समाधान वाटतें. दोन्ही सरकाराचा जो कोणी दोस्त असेल (मग तो कोणी हि असो.) त्यानें याचप्रमाणें करणें प्राप्त होतें. याशिवाय, तीन्ही सरकारांमधील खेह पुष्कळ दिवसांपासून वृद्धिंगत होऊन कायम झालेला असल्यामुळे कंपनी सरकारचाहि नफा आहे ही गोष्टहि माझ्या खेहपूर्ण अंतःकरणांत वागत आहे. त्यानंतर माझे सर्व प्रयत्न निष्फळ झाले व महाराजसाहेब व नवाबसाहेब यांच्या मधील बिघाडाचें मूळ कारण समजलें नाही. व ज्या खेहाचा उपयोग व परिणाम परस्परांचा उलगडा करण्यांत झाला असतां त्या खेहास अनुसरून सलूखाकरितां शक्य ते प्रयत्न केले तरी ती गोष्ट घडून येत नाही हें सर्व पाहून माझ्या खेहपूर्व अंतःकरणास अत्यंत खेद होत आहे. अखेर या सर्व गोष्टीमुळे दोन्ही सरकारांतील बिघाडाची अत्यंत वाईट गोष्ट पाहून-अशी गोष्ट केव्हांहि न घडो अशी मी पूर्ण आशा करितों. तिन्ही सरकारांमधील पूर्ण दोस्तीमुळे मला समजत असलेल्या व माझ्या अंतःकरणांतील, गोष्टी ताबडतोब वेळ न गमावतां लिहून कळविण्यांत गुंतलों आहे. वरकड गोष्टी साहेब मजकुराच्या (= मालेड

साहेबांच्या) जवानी वरून आपणांस व महाराजसाहेब यांस जाहिर होतील. आपण मला एक हितचिंतक जाणून कुशल पत्र पाठवून खुषी कराल अशी अशा आहे. फार काय लिहिणें !

जे. शोअर

पत्रांक ११७

॥ श्री ॥

शोअर

शके १७१७ श्रावण शु. ८

पा २४७१७९५ ह.

श्रीमंत माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस—विशेष. इकडून लढाईची हकीकत व दरम्यान तहासंबंधी मजकूर लिहून पाठविलेले पत्राचे उत्तरीं आपले कडून रुपापत्र, असे प्रकारें उत्तर येईल अशी खात्री वाटत नसतांना, उत्तम समर्थी आलें तें पोहोचून फारच समाधान वाटलें. व सर्व मजकूर तपशालवार समजला. आपण व नवाब आसफजहा यांजमध्ये परस्पर बेबनाव व झगडा असल्याबद्दल समजून फार काळजी लागली होती. परंतु ती आतां आपली परस्पर दोस्ती झाली आहे हें कळून आमच्या सरकारची आपणा दोघां सरकारांशीं अत्यंत खेह व एकी असल्यामुळे, दूर होऊन अत्यंत आनंद झाला. ईश्वरी योगानें धडून आलेले परस्पर दोस्ती व एकीचे फायदे हे दोघांचे मनास पूर्णपणें समजले. आतां परस्पर खेह व एकीचें जें स्वरूप आहे तें ईश्वरी रूपेणें शाश्वत ठिकावें ही आशा फार आहे. आपला आगोयाचा एक हितचिंतक समजून नेहमीं रुपापत्र पाठवून खुष करीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

जे. शोअर

पत्रांक ११८

॥ श्री ॥

डॅनियल् सीटन्

शके १७१८ मार्ग. शु० ५ नंतर

२१२१७९६ नंतर

श्रीमंत पंडित प्रधानसाहेब यांस—डॅनियल् सीटन् यांजकडून विशेष—आपलें रुपापत्र पोहोचून परमानंद वाटला. व त्यांतील महाराजाकडून आपणांस पेशवाईचीं वखें मिळाल्याबद्दल आनंदकारक मजकूर ऐकून जवळ-दूरच्या मित्रांस अत्यंत खुस झालें. ईश्वर आपणांस यशस्वी सुदैवी व वैभवी, सुखी व सिंहासनाचा अलंकार, पृथ्वी आहे तो पावेतो कळून सर्व इष्टसिद्धि करो. व त्याबद्दल त्याच्या दरबारीं त्याचे आभार मानतां. तो अत्यंत श्रेष्ठ ईश्वर आपल्या विश्वो-दार्यांनें आपणांस सुखी राखो. हितचिंतकाचे आभार व आशीर्वाद हे मंगलाचें योतक आहे. ईश्वररूपेणें आपण व इंग्लंड कंपनी सरकार यांमधील दोस्तीचा संबंध कायम मजबूत होवो अशी प्रार्थना आहे. माझ्याकडून होण्याजोगें काम करण्या-

बहुल आपण सूचनाज्ञा कराल तर ते मी करण्यास खुपी आहे. बहुत काय लिहिणें.
ईश्वर आपणांस सुखी राखो.

डी. सीटन्

पत्रांक ११९

॥ श्री ॥

चेरी

शके १७१८ पौषानंतर

डिसेंबर १७९६ नंतर

महाराजासाहेब यांस— विशेष— आपलें स्नेहपत्र उत्तम समर्था पावलें. त्यांतील प्रत्येक अक्षर व शब्द यांत स्नेहाचा सुगंध होता. त्यामुळें प्राण व प्रेम या जुळ्यांच्या मगजांत घमघमाट झाला. आमचें मन अत्यंत सुप्रसन्न असतांना गादी-नशीम झाल्याबद्दलची शुभवार्ता त्यांत असलेली समजली ज्या लोकांनी आपणास गादीवर बसण्याच्या कार्मां अडथळा केला त्यांस यथायोग्य शासन झालें आहे. व आपण आनंदानें यशस्वीपणानें पुण्यास दाखल झाला. **राव बाळाजी जनार्दन** हे कोंकणांतून येऊन त्यांस आपल्या भेटीचा लाभ झाला. यप्रमाणें आपणा दोघांची युनि झाल्यावर **अबासाहेब बहादर** व तमाम सरदार यांस श्रीमंत हुजूर महाराजासाहेब यांनी वखें दिलीं. याप्रमाणेंहि मजकूर त्यांत होता. या वार्तेमुळें जवळदूरच्या स्नेह्यांस व मला अत्यंत आनंद झाला. सदर सुदैवी पत्राचें अभिनंदन प्रत्यक्ष लक्ष्मीनेंच आनंदानें केलें. या शुभवार्तेनें माझा अंतःकरणरूपी प्याला आनंदरूपी दारूनें इतका भरून गेला कीं त्याचें किंचित् वर्णन करीन म्हटलें तर दफ्तरें लागतील—या गोष्टीस एक ईश्वर साक्ष आहे. या ईश्वरदत्त राज्यारोहणामुळें जवळदूरच्या अभीष्टचितकांस व विशेषतः आपणांस ईश्वर नेहेमीं सुखी करो. आपण सरकार व कंपनीसरकार या परस्परांतील स्नेह, प्रेम व एकी नेहेमीं मजबूत व कायम आहेच. व यामुळेंच नवाब गव्हर्नर जनरल **सर जॉन शोबर बारोनेट**साहेब बहादर यांनींहि आपणांस कलकच्याहून पत्र पाठविलें असेलच. त्यावरून परस्पर स्नेहरीति व वागणूक ही लक्ष्यांत येईलच. याच गोष्टीकडे मीहि नजर देऊन आपल्या असंख्य वैमवाबद्दल व चिरायुष्याबद्दल शुद्ध अन्तःकरणानें ईश्वराजवळ प्रार्थना करीत आहे. मला आपला एक हितचिंतक नेहेमीं समजून वरचेवर याचप्रमाणें कुशलपत्रें पाठवून आभारी करावें. नेहेमीं सुखाचे दिवस असोत.

जी. एफ. चेरी.

पत्रांक १२०

॥ श्री ॥

(?)

शके १७१९ चैत्र.

एप्रिल १७९७ इ.

श्री. महाराजासाहेब (?) यांस— विशेष — आपलें रूपापत्र मेहेर-

वानीने पोंहचून बहुमान झाला. आपल्या रूपेच्या अनेक गोष्टी लाला आनंदराम यांच्या जवानीवहून समजल्या. लाला मशारनिले हे इग्रजांच्या थोर साहेबांशी व जनावे अला वजीरुल् मुमालिक यांच्याशी भेटून परत आपल्या शेवेसी येतील. महाराज, आपल्या रूपेमुळे मी आभारी कां न व्हांवे ! लाला मजकूर हे तोंडीं कळविताल. हमेशा पत्र पाठवून मला मान देऊन खूप कराल अशी उमेद आहे, नेहेमी सुखाचा काल व इष्टसिद्धि असो.

पत्रांक १२१

शके १७१९ वैशाख शु० ५

॥ श्री ॥

सर जॉन शोअर

रा १५१७९७ इ.

श्रीमंत पेशवे साहेब यांस—विशेष—अत्युच्च थोर कुलांन महाराजांचा ऐश्वर्य—समृद्धि—महत्त्व—वैभवरूपी बाग कालवायूच्या अपघातापासून सुरक्षित राहून नेहेमी हिरवागार, टवटवीत, विकासी व मनोहर राहो. मी (आपला अरुत्रिम स्नेह) नवाबसाहेब वजीरुल् मुमालिक यांस भेटण्याकरितां लखनौस नुकताच गेलों होतो. एकमेकांच्या सहवासांत माझे कांहीं दिवस आनंदांत गेले. तेथून निघून मी कलकत्ता मुक्कामीं ता० १ माहे मे सन चालू मुताबिक ता० ३ माहे जिल्काद सुखरूपपणें परत आलों. दुभाषी त्नेह्यांची नीति व मेहरवानी यांची मला आठवण होते. म्हणूनच स्नेह्यांची कुशलवार्ता जाणण्याची फार इच्छा आहे. मला सरा स्नेही समजून वरचेवर कुशलपत्रें लिहून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहिणें !

जे. शोअर.

पत्रांक १२२

शके १७१९ वैशाख शु० ६

॥ श्री ॥

सर जॉन शोअर

रा २५१७९७ इ.

*श्रीमंत रावसाहेब महाराजांचा अत्युच्च व थोर कुलीन—ऐश्वर्य—समृद्धि महत्त्व वैभवरूपी बाग कालवायूच्या योगानें सुरक्षित राहून नेहेमी हिरवागार, टवटवीत विकासी व मनोहर राहो. मी लखनौकडून प्रवासादून परत कलकत्त्यास आलो तेव्हां आपलें रूपापत्र मिळालें. त्यांत आपणांस पेशवाईची बहुमानार्थी वखें ता० ४ जमादिलाखर रोजीं दिलीं गेल्याबद्दल वगैरे दोस्तीचा अत्यंत आनंदकारक मजकूर वाचून फारच समाधान वाटलें. यापूर्वीं आपणांस मी अभिनंदनपत्र पाठविलें आहेच. आतां पुन्हां अभिनंदन करतो व दोस्तीची व स्नेहाची वृद्धि होवो, अशी आशा करितों. याप्रमाणेंच आपली कुशलवार्ता वरचेवर रूपापत्रद्वारे कळवून मला संतोषवाल अशी मला आशा आहे. कळावें बहुत काय लिहिणें !

जे. शोअर

पत्रांक १२३

॥ श्री ॥

वेलेस्ली

शके १७२४ पौष वय १०.

सा १८१११८०३ इ.

श्रीमंत राव अमृतदास साहेब—यांस—विशेष—आपलें रुपापत्र पावलें. त्यांतील मजकूर—यशवंतराव होळकर व महाराजा शिंदे यांचे सरदार यांमध्ये परस्पर वैमनस्य येऊन तंटे सुरू झाल्याबद्दल व श्रीमंत महाराज पंडित प्रधान साहेब यांची स्वारी किल्ले महाडकडे जाण्याबद्दल व आपण पुणे मुकामी येण्याबद्दल व इतर गोष्टीबद्दल—समजून फार आनंद वाटला. या गोष्टी आपण केवळ स्नेह व एकी यांवर नजर देऊनच मला मुद्दाम कळविल्या आहेत. ईश्वररूपेनें सरकार अंगरेज बहादर व सरकार पंडित प्रधान व आपले सरदार या परस्परांत प्राचीनपासून मैत्री व एकीचा संबंध चालत आला आहे. आपण व सरदार मंडळी यांमध्ये जें सख्य आहे त्यामुळे अंतःकरणास अशी आशा वाटते की, सदरहु सरदारांच्या ठिकाणीं दोस्तीचा पाया विशेषच भक्कम होवो. आपले थोर वैकुंठवासी वडिल श्रीमंत रघुनाथराव साहेब व इंग्रज सरकार यांमध्ये असलेली कमालीची दोस्ती व त्यांशीं व आपणांशीं व आमच्या सरकारच्या लोकांशीं परस्पर चांगलें वर्तन यांवर नजर दिली असतां आम्हांस अशी खात्री आहे की, त्याहिपेक्षां आपली दोस्ती व प्रेम जास्तच आमच्या हृदयावर कोरलेलें आहे. हिंदुस्थान व दखन या देशांतील सर्व रयतेस सुख व आराम मिळावें हे नेहमीं आमचे नजरेपुढें ध्येय आहे. इंग्रजसरकार व नवाबसाहेब मीर निजाम अलीखान बहादर यांची काजकामें एकद्वयच असल्यामुळे सदर नवाबांच्या अंतःकरणांत अशाच प्रकारची इच्छा प्रच्छन्न असली पाहिजे. सदर नवाब साहेबांच्या पत्रांवरून आपणांस समजलें असेलच. इंग्रजसरकारानीं आपल्या व मराठे-सरकारांच्या सरदारांच्या कामकाजासंबंधीं बोलणें चालणें करण्यास पूर्ण अधिकार दिलेले कर्नल क्लोजसाहेब हे आपल्या शेवेसी जाहीर करतील; त्या वरून वरील बाबतींत माझ्या मनांतील विचार व गोष्टी समजून येतील. मी आपला एक कुशलेच्छु समजून बरचेवर स्नेहाचीं रुपापत्रें पाठवून आनंदवीत जाल अशी आशा आहे. बहुत काय लिहावें ?

वेलेस्ली

पत्रांक १२४

॥ श्री ॥

लॉर्ड क्लिफ गव्हर्नर
बंदर चिनापटण

शके १७२५ आषाढ व० ६

सा १८१७१८०३ इ.

श्रीमंत बाजीराव रघुनाथ पंत प्रधान यांस—विशेष—आपलें रुपापत्र नागोजीराव वकील यांजबरोबर येऊन पोहोचलें व त्यामुळे फार आनंद

झाला. हिंदुस्थानांत आपला व इंग्रजसरकार यांचे परस्पर स्नेह व हितसंबंध इतके एकवटलेले आहेत की, ते एकरूपच दिसत आहेत. व आपल्या निर्मल अंतःकरणांत हि ते तसेच ठसलेले आहेत हे पाहून मला फार आनंद झाला. आपल्या मुलखांत असलेली शांतता कांहीं दिवस नाहीशी झाली होती ती आपण गादीवर आल्यामुळे पुन्हा प्रस्थापित झाली. व असाच हेतु आपणा दोघा सरकारांचा होता. आशा आहे की, ईश्वररूपेण हिंदुस्थानच्या रयतेस सुख असावे, हा हेतु इंग्रजांचा आहे व आरला-हि तो तसाच असावा. नागोजीरावास या कामावर आपण नेमिलेले आहे ही फार समाधानाची गोष्ट आहे. व सदर वकिलांचा मानमरातब योग्य प्रकारे ठेवण्यांत आम्हांस आनंद वाटतो. वरचेवर पत्रे पाठवून कुशल कळवाल अशी आशा आहे. विशेष.

पत्रांक १२५

॥ श्री ॥

लॉर्ड क्लिफ गव्हर्नर
बंदर चिनापटण

शके १७२५ भाद्र. शु. १३

सा ३०।८।१८०३ इ.

श्रीमंत पंडित प्रधान यांस— विशेष— ईश्वररूपेण मद्रास शहरां माझे येणे झाले. इंग्लिस्तानच्या थोर बादशाहाच्या विचारपूर्वक हुकमावरून त्याच्या कारमारी व इतर थोर पदरच्या मंडळींनी मद्रासचा अधिकार माझ्याकडे सोंपविला आहे. व त्याप्रमाणे मूत्र मी आपल्या हातांत घेतले आहे. सद्य ही सधर मी आपणांस लिहून कळवीत आहे. येथील जुना पत्रव्यवहार, कागदपत्रे वगैरे पाहून त्यांतून आपली व कंपनीसरकारची उत्तम प्रकारची मैत्री पाहून इतर कामे सोडून प्रथम आपलेकडे पत्र पाठवीत आहे. आपला परस्पर स्नेहरूपी बाग नेहमी ताजा टवटवीत व वृद्धिंगत राहिल अशा कामांत मी नेहमी तत्पर राहिन याचद्वल आपण सार्त्री वाळगावी. आपण पत्ररूपी मेघाच्या वर्षावाने त्यास नेहमी विकासित, प्रफुल्ल कराल अशी मला उमेद आहे. बहुत काय लिहिणें !

पत्रांक १२६

॥ श्री ॥

सर जॉर्ज बालो.

शके १७२६ मार्ग. व० १३ नंतर

२५।१२।१८०४ इ. नंतर

बाजीराव पंडित प्रधान यांस— विशेष— पूर्वीपासून आपला परस्पर स्नेह आहे म्हणून मजकुराचे आपले रुपापत्र आले तें पावले. हल्ली आपण व सरकार कंपनी इंग्रजबहादुर यांच्यामधील दोस्ती वाढत आहे. सद्य मी आपल्या कुशल-वर्तमानाची अपेक्षा नेहमी करीत आहे व आपणहि आमच्या कुशलतेची अपेक्षा तशीच करावी. याउपर विशेष. आपलेकडून हरी उधव वकिलीच्या कामावर आपण नेमलेले हे येथे आले आहेत. व ते आपले काम यथायोग्य करीत आहेत. हे ऐकून

आपणांसहि आनंद वाटेलच. त्याजमार्फत इतरहि स्नेहाच्या व एकीच्या अनेक गोष्टी आपण कळविल्या त्याहि सर्व पूर्णपणे समजल्या. आमच्या समक्ष भेटीत हरी उधव यानें तिकडोल स्नेहाच्या वगैरे गोष्टी सांगून फार खुशी केलें. त्यांची एकंदर चाल-चलणूक पाहून आम्हांस फार आनंद होत आहे. आपणा परस्पर सरकारांमध्ये ईश-रूपेण घडून आलेला जो स्नेह त्यांत फरक न होतां उरत वृद्धिंगतच होत जाईल व आमचीहि मेहरवानी त्यांजवर हमेशा राहिल ही आपण सात्री बाळगावी. स्नेहास वरचेवर पत्र पाठवून कुशल कळवाल अशी आशा आहे. कळावे बहुत काय लिहिणें !

जी. एच्. बाली.

पत्रांक १२७

॥ श्री ॥

ए. पी. करी

शके १७६४ चैत्र शु० ३

रा॥ १३।४।१८४२ इ.

महाराज साहेब यांस (१) विशेष-दर्शनापेक्षा दाखवून कळविणें कीं, आपलें रूपापत्र पावलें; त्यांतील प्रत्येक ओळींत रुपा व प्रेम भरलेलें होतें. त्यांतीलहि प्रत्येक अक्षर दोस्तीरूपी अत्तरानें इतकें सुगंधित होतें कीं त्यामुळे मन सुवासित होत होतें. मी आपल्या पत्राची उत्सुकतेनें वाट पाहतच होतो, इतक्यांत तें पोहोचलें, त्याबद्दल मी आभारी आहे. आपली कुशलवार्ता न समजल्यामुळे मनास लागलेली काळजी तें आल्यामुळे दूर झाली व समाधान झालें. आपल्या गुणांचा एक चहाता समजून याचप्रमाणें प्रत्यक्ष भेट होईपर्यंत आठवण करण्याची रुशा व्हावी. बहुत काय लिहिणें. तारीख १३ माहे एप्रील सन १८४२ इसवी.

(सही) ए. पी. करी.

पत्रांक १२८

॥ श्री ॥

टॉमसन.

शके १७७६

१८५४ इ.

मेहरवान (!) साहेब बहादर यांस— विशेष- जरी मी सरकारी कामांत अतिशय गुंतल्यामुळे आपल्या दरबारी वास्ततः हजर रहातां आलें नाहीं तथापि अंतःकरणांतून मात्र दर क्षणास माझी जीभ आपल्या स्तुतिमुळे ओळी होती. आपलें रूपापत्र न आल्यामुळे मन एकप्रकारें अस्वस्थ होतें तों इतक्यांत आपलें पत्र ता. ३० शाबान सन १२६८ हिजरीचें— 'आपण काशी पवाराचे हातें एक छडी पाठविली होती ती जुनी होती त्याच नमुन्याची दुसरी एक छडी आमचेकडे पाठवावी' या मजकुराचें उत्तम समई येऊन पोहोचलें. त्यामुळे मला हजागेंपटीनें आनंद झाला व माझा मान आकाशापेवेतो जाऊन मिडला. तो ईश्वर आपणांस मोत्यांत पाणी आहे तोंपावेतो व सूर्यांत तेज आहे तों पावेतो सुरक्षित राहो व आपली इष्टसिद्धि करो. व यामुळे मला अभिमान वाटेल. आपण आज्ञा केल्याप्रमाणें छडी

लौकरच पाठविणार हेतोतें परंतु पहिल्या छडीप्रमाणें छडी नव्हती. कारापूरांत वगैरे मी तपास केला पण मिळाली नाही, आतां कलकच्याहून मागविली आहे. कांहीं दिवसांनीं आल्याबरोबर आपणांकडे पाठवीन. आतां जवळ असलेली एक पाठविली आहे. स्वीकार होईलच. मला आपला एक हितचिंतक समजून आपलें कुशल व माझ्याजोगें काम कळवून रुपा केल्यास मला अभिमानास्पद होईल.

अर्जी सैरतलब मिस्तर
टामसन—साहेब
टामसन.

पत्रांक १२९

॥ श्री ॥

(?)

शके (?)

ता. (?)

मे० पंडित साहेब यांसः—आपलें कुशलपत्र पोहोचून फार आनंद झाला. बरोबरच्या पाटकर वगैरे मंडळीसह भगवंतरावांनीं जागा सोडून सालकडा (?) किह्याचा आश्रय केला व गुमास्ते हणमंतराव हे भगवंतरावास सामील झाले. व नंतर भगवंतराव यांनीं आपल्या फौजेसह व एसाजी शिंदे कोल्हारवाला यांसह भगवानराव गोविंदराव व पांडुरंगराव व रामचंद्र गणेश यांजवर मौजे वडगांव येथें पारणा (-!) नदीच्या कांठीं वृद्धा करून तेथें लढाई झाल्याबद्दल व शत्रू बेता कदीमुळें पळून गेल्यामुळें कांहीं प्रांत प्रतापामुळं हातीं आल्याबद्दल मजकूर समजला. त्यामुळें स्नेह्यांस फार आनंद झाला. जें कांहीं होतें तें श्रीमंत माधवराव नारायण यांच्या प्रतापानें होत आहे. वरकड, ठाक आहे. 'इंग्रजांचा वकील व आपण यामध्ये झालेला करारनामा अमलांत आणणें व वकील मजुकुरांनीं कलकच्यास व मुंबई बंदराचे गव्हर्नरास पत्रें पाठविणें, तंटेबखेडे मिटवून शांतता कायम करणें या बाबतींत आम्ही त्यांस पत्र लिहिलेलें आहे. उत्तर आल्यावर आपणांस कळवूं ही हकीकत समजली. पत्रोत्तरे आल्यावर वस्तुस्थिति मला कळवालच. वरकड गोष्टी आणखीं पत्रां कळवीन. सुसकाल व इष्टसिद्धि असो.

पत्रांक १३०

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस ८

शके १७०९ कार्तिक शु० ९

पा १८१११७८७ इ.

मे० माधवराव नारायण पंडित प्रधान पेशवासाहेब यांस—विशेष—विलायतेहून परत येऊन येथील सर्व गोष्टींचा अधिकार व मुसत्यारा घेतल्याबद्दल पत्र मी आपणांस लिहिलें होतें त्याचें उत्तरीं आपलें आनंददर्शक रुपापत्र आलें तें पावले. आपण व इंग्रज बहादुर चामर्धाल दोस्ती व एकी पूर्वी-पासून कायम चालत आलेली आहे. सचच मलाहिती मजूर आहे. व त्या योगानें दोस्तीचा

पाया दिवसेंदिवस भरभक्रमच होईल. आपण पत्राबरोबर **लाला सेवकराम** याचा मुलगा **लाला गुलाबराय** याजबरोबर सोबतच्या यादीप्रमाणें कांहीं जिनसा पाठविल्या त्याबद्दल मी फार आभारी आहे. आपल्या पत्रांतील मजकूर वाचून फार आभारी झालों. आमच्या राज्याशीं आपला दोस्तीचा संबंध पुष्कळ दिवसांवासून चालत आलेला आहे व तो परस्पर एकरूप आहे. मलाहि तोच संबंध मनापासून राखला पाहिजे. ईश्वररूपेनें परस्पर दोस्तीरूपी जो बाग आहे तो एकीरूपी पाण्यानें हमेशा हिरवागार व टवटवीत राहिल. **लाला गुलाबराय** सुखरूपणें कलकत्त्यास पोहोंचले, व मला भेटले. व आपण पाठविलेल्या यादीप्रमाणें जिनसा त्यांनीं मला दिल्या. मीहि स्नेहपूर्वक त्यांचा स्वीकार केला. तें एक जेहाभिवृद्धीचें कारण घडलें. **नानासाहेब फडणवीस** यांच्या शुद्ध दोस्तीबद्दल वगैरे मजकूर मी आपणांस लिहिलेला आहेच. त्याशिवाय वरकड गोष्टीबद्दल **मिस्टर मॅलेटसाहेब** यांच्या पत्रांवरून ते आपणांस जाहीर करतील. मला अशी खात्री आहे कीं, परस्पर दोस्तीच्या दृष्टीनें आपल्याजवळ असलेले **मिस्टर मॅलेटसाहेब** हे आपल्या कामांत पूर्वीप्रमाणेंच वर्तून ठेवतील. हमेषा रूपापत्रें पाठवून आनंदवीत जावें. बहुत काय लिहांवें ?

कार्न्वाॅलिस

पत्रांक १३१

शके १७१२

॥ श्री ॥

वलंद बताप जनरल

१७१० इ

रावसाहेब परशराम भाऊ यांस—विशेष—हल्लीं टिपुसाहेबांशीं जो आमचा तह होत आहे त्यांत दर रुपयापैकीं सहा आणे असा हिशेब ठरत आहे. परंतु इतर गोष्टी मात्र मनाप्रमाणें जुळत नाहींत. म्हणून कळवितों कीं, माझा पूर्ण हेतु असा आहे कीं, आपणां सर्व सरदारांशीं एकदिल्ल हेऊन जो कांहीं मुलुख वगैरे पदरांत पडेल त्याचा चवथा हिस्सा मला द्यावा व आपण बाकीचे तीन हिस्से आपणांमध्ये वांटून घ्यावेत. याच गोष्टीबद्दल आपलीं पत्रें आमच्याजवळ पूर्वीच आलेलीं आहेत व आमचींहि आपणाजवळ आहेत. वेळेला पुढें येतील. इतर वरकड गोष्टींची विचारपूस करण्याकरितां आपल्या सेवेसी **अहमद अलीखान** यास पाठविलें आहे आपली मर्जी असल्यास या गोष्टीचा निकाल करून ताबडतोब खबर द्यावी. म्हणजे त्याप्रों आमचेकडून देखरेख केली जाईल. वरकड मजकूर मशारनिलेच्या जवानांवरून लक्ष्यांत येईल. जास्त काय तसदी देऊं ! नेहेमां सुखाचा काल असो.

पत्रांक १३१

॥ श्री ॥

वलंद बटाण जनरल

शके १७१२

१७९० इ.

मल्हारराव होळकर यांस—विशेष—(जनरल मूसी बेल यांनी मल्हार-
रावास पाठविलेल्या पुढील पत्राप्रमाणेंच मजकूर आहे).

पत्रांक १३२

॥ श्री ॥

जनरल मूसी बेल.

१७९० इ.

*मल्हारराव होळकर यांस—विशेष— हल्लीं टिपुसाहेबांशीं आमचा
तड ठरला आहे कीं, रुपयापैकीं सहा द्यावेत. पंतु आमची तबियत सदरहु साहे-
बाशीं जुळत नाही. म्हणून माझा फार हेतु आहे कीं, जर मेहरबान सवाई माधव-
रावसाहेब यांच्याशीं योग घडून येईल तर एकमेकांच्या एकीनें त्याच्या ताड्यां-
तील मुलुख आपल्या कबजांत घेऊन आनंद करूं. यापूर्वीं याच बाबतींत आपणा
परस्परांचें सवालजबाब होऊन असें ठरलें आहे कीं, जो मुलुख व मालमत्ता
आपल्या ताड्यांत येईल त्यापैकीं तीन हिस्से श्रीमंत रावसाहेबांनीं घ्यावे व एक
चवथा हिस्सा माझ्याकडे द्यावा. याबद्दल पत्रव्यवहार दोहोंकडे आहेच. व याकरितां
अहमद अलीखान यांस आपल्या सेवेसी पाठविलें आहे. आपल्या मर्जीस आल्यास
लवकर सत्तर द्यावी म्हणजे त्या बाबतींत सटपट करूं. बहुत काय लिहिणें, नेहेमीं
सुखी असा.

पत्रांक १३२

॥ श्री ॥

जनरल मूसी बेल.

शके १७१२

१७९० इ.

रावसाहेब परशरामभाऊ यांस— (मल्हारराव होळकर यांस लिहिलें
आहे त्याचप्रमाणें सर्व मजकूर आहे).

पत्रांक १३३

॥ श्री ॥

कॉर्नवॉलिस्

शके १७१३ श्रावण व० १०.

पा। २१।८।१७९१ इ.

श्री० माधवराव नारायण पंडित प्रधान यांस—विशेष— आपण व
नबाब आसफजहा बहादर व इंग्रज बहादर यांमध्ये परस्पर कौलकरार झाल्या-

* येथें लिफाफ्यावरील पच्यावरील हें नांव चुकांचें दिसतें. कारण मल्हारराव
होळकर हे ता० २०।५।६६ रोजीं वारले. व शिक्यावरील सन १७९० हि०
असा आहे.

पासून आजपावेतो तो पाळण्यामध्ये माझा पूर्ण हेतु आहे व तें माझे आद्य कर्तव्य समजत आहे व पुढेहि तसेच समजेन. ही तिघांची परस्पर एकी ईश्वरदत्त आहे. या बाबतीत सर्व गोष्टींची व्यवस्था लावण्याचें काम कंपनी अंमलदारांनीं माझ्यावर सोपविलेलें आहे. सद्य ब ही व्यवस्था इतकी उत्तम करण्याचें माझ्या मनांत आहे कीं, आपण कंपनीसरकार व नबाबसरकार या तिघांच्या बाबी-अन्न, मोठेपणा व फायदा-या संशयास्पद न ठेवितां उघडपणें दाही दिशाभर जाहीर करीन. टिपुसुलतान यांजकडून मजकडे वकील पाठविण्याबद्दल विनंति केलेली होती व ही गोष्ट मिस्तर मॅलेट्साहेबामार्फत आपणांस कळेलच. परंतु ही गोष्ट दुसऱ्या पक्षास मान्य नाहीं. कारण ही बाब करारामध्ये नसल्याची शंका आहे. मित्रांच्या सुदैवानें आपली विजयी फौज हरि पंडित तात्यासाहेब यांच्या हाताखाली असलेली इकडील फौजेस मिळाली. सदर पंडितसाहेब हे करारी, पद्धतशीर काम करणारे व हितचिंतक आहेत. आपण त्यांस विजयी सैन्याचें आधिपत्य दिलेलें असल्यामुळे त्यांच्या ठिकाणीं असलेला आपला विश्वास जाहीर आहे. तात्यासाहेबांची बुद्धिमत्ता व चातुर्य प्रत्येक कामांत दिसून येतें. परंतु विशेषतः वकील पाठविण्याबद्दल टिपूकडून आलेल्या विनंतिबद्दल ते विशेष विचार करित आहेत. या तीन दोस्त सरकारांच्या बाबतीत टिपुसुलतानाचा काय हेतु आहे याबद्दल माहिती मिळविण्यांत ते गुंतलेले आहेत. दुसऱ्या पक्षास ही गोष्ट मान्य कां नाहीं याबद्दलहि ते तपासात आहेत. या सर्व गोष्टींचा त्यांनीं छडा लावून या कामांत असलेल्या सरकारांच्या विश्वासाक माणसांस एकत्र करून जें त्यांत ठरेल तें उघड होईलच असें ठरविलें. त्यांस अनुसरूनच मी शांतचित्तानें दुसऱ्या पक्षाकडे लक्ष न देतां टिपूचा वकील या तीन सरकारांच्या बाबतीत बोलण्याकरितां येण्यास मंजुरी दिली आहे. टिपुसुलतानानें या तिघांच्या नांवें पत्रें लिहिलेलीं आहेत. त्यांत त्याचा वकील इकडे पाठवून दोस्तीचा पाया मजबूत करण्याबद्दल विनंती केलेली आहे. मी आमच्या पत्राचे उत्तरीं त्यांस ही गोष्ट कबूल आहे. तिन्ही सरकारांची भलाई एकी व फायदा क्षणोक्षणीं माझ्यापुढें आहे याबद्दल आपण खात्री ठेवावी. आपल्या अभिप्रायाशिवाय व दुसरा पक्ष नबाबमजकूर यांचे हेतु समजल्याशिवाय टिपूच्या वकीलाच्या बाबतीत काम तहकूब ठेवून बोलणेचालणे करणार नाहीं. तात्यासाहेबांशीं या गोष्टीबद्दल माझे सलबत चालत असतें. वरकड मजकूर, तात्यासाहेबांच्या लिहिण्यावरून व मिस्तर मॅलेट्साहेबांच्या जबानीवरून आपणांस समजतील. बहुत काय लिहिणें !

कॉर्नवॉलिस.

पत्रांक १३४

॥ श्री ॥

मॅगॉर्ग

शके १७१९

१७९७ इ.

मे० नानासाहेब बालाजी पंडतः—

यास—आपलें खुषीचें पत्र मिळालें. श्रीमहाराजहुजूरकडून पोषास, शिरपेंच, झगा मरगची, हत्ती व तरवारीची मूठ हे मिळाल्यावद्दल लिहिलें तें समजून फार आनंद वाटला. ईश्वर आपणांस ही गोष्ट धारजिणी करो, व जवळ दूरच्या स्नेहांस सुखी करो. मी नेहमी ईश्वरास आपल्याकारितां हात जोडून मार्थना करितों. नेहमी सुखी असावे. विशेष.

पत्रांक १३५

॥ श्री ॥

मॅक्लिऑर्ड

शके (?)

ता. (?)

श्रीमंत रावसाहेब माधवराव यास—विशेष—आपलें रुपापत्र पावलें व मजकूर समजला. सरदारांशीं व स्नेहाशीं असलेलें माझे प्रेम व एकी अगदीं उघड आहे. म्हणून अतिशयोक्तीचा प्रकार मी करीत नाही. आपणां परस्परांत ज्याअर्थी भेद नाही त्याअर्थी आपलाहि भाव माझ्याप्रमाणेंच असला पाहिजे. कारण परस्पर साध्य वस्तु एकच आहे. सधब आपण आपलें कुशलवृत्त नेहमीं पत्रां कळवून रुपा करीत असावे. आपण विनंति केल्याप्रमाणें वाटेंत अडथळा न व्हावा म्हणून कंपनीच्या मोहरेनिशीं दस्तक पाठवीत आहे. पांचेल. आपल्या मातोश्री आनंदानें व सुख-रूपणें नियमित टिकाणीं पोहोंचतील. कारण खरेपणांत व सरळपणांत इंग्रज सर-दारांची कांहीं हि कसूर नाही. हें आपणांस चांगलें माहीत आहेच. आपल्या मातो-श्रीची तीर्थास जाण्यायेण्याची जबाबदारी सर्व माझ्यावर आहे. वरकड गोष्टी आपले वकीलांकडून समजतील. जास्त काय तसदीं घावी. कळावे.

मॅक्लिऑर्ड

पत्रांक १३६

॥ श्री ॥

(?)

शके (?)

ता० (?)

(?) यास—कंपनी अंग्रेज बहादूर यांच्या मायन्यांत असें नांव व पदवी लिहावीः—कंपनी अंगरेज बहादूर याचे मौकर कलकत्याचे गवर्नर बहा-दूर आहेत. ही गोष्ट लक्षांत घेऊन जें लिहिणें असेल तें लिहावें. बहुत कष्ट काय यावेत ?

पत्रांक १३७
शके (१)

॥ श्री ॥ महंमद आरिफ सुरत
वकील नि॥ वलंदेज
ता. (१)

श्रीमंत नाना फडणवीस यांस- अनुपमसेवक महंमद आरिफ वकील नि॥ कंपनी वलंदेज यांचे अनेक सलाम-विशेष-इकडील हकीकत आपले रूपेने ठीक आहे. व सर्वकाल आपलें आयुष्य व वैभव यांच्या वृद्धीचें चिंतन करीत आहे. मजवर आपली सतत रुपा असल्यामुळे मी रात्रांदिवस मनापासून आपणांस चाहतो. हल्लीं सुरतबंदराच्या वलंदेजाच्या कोठीवर नवा सरदार आलेला आहे. आपल्या नांवें पत्रें लिहिलेलीं संपतराव व गोविंदपंत चौथ्या (१) यांच्या स्वाधीन केली आहेत. ते आपल्या सेवेशी येतील. वलंदेज कोठीच्या सरदारांनीं लिहिलेलें आपल्या नांवचें पत्र त्याजमाफत पोहोचेल. व आपण तें वाचालच. त्याचें उत्तर पाठविण्याची काळजीपूर्वक तजवीज करालच. सरदारानें लिहिलेल्या पत्राचाहि जबाब लिहालच. माझ्या पत्राचें उत्तर पाठविल्यास मजवर मोठी रुपा होईल. मी आपला दासानुदास हितार्थितक आहे. आपल्या रूपेची आशा आहे. कळावें बहुत काय !

पत्रांक १३८
शके (१)

॥ श्री ॥ बंदर सुरत-विल्यम याकूब
वलंदेज.
ता. (१)

मे० नाना फडणवीस यांस- विशेष- ईश्वररूपेनें इकडील सर्व हकीकत ठीक आहे व त्याचप्रमाणें आपले इकडीलही तशीच असेल अशी उमेद आहे. आपण व कंपनीचीं माणसें यांच्या दरम्यान असलेल्या दोस्तीस न स्मरतां बरेच दिवसांत दोन शब्दांचें एखादें पत्रहि आपण मजकडे पाठविलें नाहीं. या विलंबाचें कारण आपण काहीं तरी कामाकाजांत गुंतलेले असले पाहिजेत. याशिवाय दुसरें काय समजावें ! तरी आपण विस्मरणास विसरून रूपेनें मित्रांची स्मरण घेण्यामध्ये लक्ष्य द्यावें. व असें करण्यांत सरोस्वर रुपा करण्याच्या पलिकडे काहीं नाहीं. याशिवाय जास्त वेळ आपला किती घेऊं ! असंड वैभव व आरोग्य असो.

पत्रांक १३९
शके १७१२

॥ श्री ॥ वलंदेज डायरेक्टर कोठी
बंदर सुरत.
१७९० इ.

मे० किसनराव बलाल यांस (१)- विशेष- बरेच दिवस झाले, आपले- कडून थोर आनंदादायक पत्र आलें नाहीं. म्हणून अरुत्रिम स्नेह व मैत्रीरूपी सांस-

ळीस हें पत्र लिहून दृढीकरणार्थ चालना देत आहे. आशा आहे की, जुन्या दोस्ती-पेक्षा अधिक दृढसंबंध ठेवून हमेशा पत्रे पाठवून मला करण्याजोगे काम सांगून आनंदवीत जावे. यापेक्षा जास्त काय लिहावे? हे ईश्वरा, यांचे वैभव, आनंद, सुख, परिवार, लक्ष्मी व थोरपणा हे विस्तानुदिवस वाढो.

पत्रांक १४०

॥ श्री ॥

(?)

शके १६९८

१७७६ इ.

मे. रावसाहेब यांस- वि० - मुंबई बंदरावर इंग्रजांचा अतिशय शरमेचा पराजय झाल्याबद्दल व आपलेकडे लष्करांत रघुनाथराव यांचे दाखल होण्याबद्दल व मुंबईस गेलेले लष्कर परत आल्याबद्दल व हैदराबाद तंत्री देण्याबद्दल महारूलमहामांचा हेतु असल्याबद्दल व सदर नायकास तंत्री देण्यांत उभयतां सरकारांचे कोणते फायदे आहेत व या कार्यां काय तजवीज केली पाहिजे याबद्दल वगैरे मजकुराचें आपलें पत्र पोहोचलें व फार आनंद झाला. या मोठ्या विजयाचें कारण केवळ राव पंडित प्रधान माधवराव नारायण यांचें नशीब आहे. आपणांस व सर्व हितचिंतकांस हा विजय शुभदायक होवो. नायक मजकुरास तंत्री दिली असतां उभय सरकारांचा फायदा होईल अशी मला खात्री वाटते. नायकमजकुरास तंत्री देण्याबद्दल दोन वर्षांपासून माझा हेतु होता. परंतु, घरगुती झगड्यामुळे तसें घडून आलें नाहीं. सांप्रत ईश्वररुपेनें घरगुती झगडे नाहींसे झाले असल्यामुळे पुढीलप्रमाणें बेत उत्तमप्रकारें योजिला आहे तो असा की, लढाईचे सामानासह मोठी फौज घेऊन तिकडे मी येण्याचें ठरविलें आहे व एक दोन छावण्या भोंवताली ठेवून नायकमजकुराचें काम काढलें पाहिजे आपण व महारूलमहाम यांनीं सदर बाबतींत कोणती योजना केलेली आहे तें मला कळवावें. मी हैदराबाद तंत्रीसंबंधी व फौजेच्या हालचालीसंबंधी हुजूर पुरनूर यांस कळविलेले आहे. आपण सुद्धा आहांत सध्या ईश्वररुपेनें घरगुती झगडे नाहींसे झाले आहेत. मदारूलमहामांच्या विचारें नायकाच्या बाबतींत पुढें टाकलेलें पाऊल मार्गें घेतले जाणार नाहीं अशी योजना करावी म्हणजे तें काम ईश्वररुपेनें सिद्धीस जाईल. आपण व मदारूलमहाम काय ठरविता तें कळविण्याची रूपा व्हावी. विशेष. सौख्य असो. वरकड मजकुर आबाजी पंडित यांस लिहिलें आहे त्यावरून जाहीर होईल.

पत्रांक १४१

॥ श्री ॥

(?)

शके (?)

ता० (?)

(?) यांस - वि० यापूर्वीची इकडील सर्व हकीकत व बंदर मुंबईचे गव्हर्नर इन् कौन्सिलचे वेगवेगळे वायदे याबद्दल सेवकराम

यांजबरोबर लिहून पाठविलेले आपणांस पोहोचले असेलच व त्याप्रॉ आपण तज-
 वाज केली असेलच. कर्नल अपटन् यांनींहि येथें समक्ष डोळ्यानें जें पाहिलेलें आहे
 तें त्यांनीं आपणांस कळविलें असेलच. व मलुमान याचे मार्फत एक स्नेहपत्र
 नेहेमीप्रमाणें आपणाकडे पाठविलें होतें. परंतु ता० १० माहे रमजान पावेसों त्याचें
 उत्तर आपणांकडून आलें नाहीं. यामुळें माझे मन अस्वस्थ आहे. कोणीहि एसादा
 मतलबाचें बोलणारा माणूस स्वतः सरोस्तर शत्रु असून स्नेहभाव दाखवून गैरवाका
 गोष्टी आपल्या कानांत भरवून स्नेहाचा जो शुद्ध चष्मा आहे त्यावर शत्रुत्वरूपी
 कचरा त्यानें न टाकावा अशी गोष्ट ईश्वर न करो. म्हणून मी पुन्हां ही हकीकत
 आपणांस लिहीत आहे कीं गव्हर्नर व मुंबई कौन्सिल हे सरळ चालणारे नसून
 भलत्याच मार्गाचा अवलंब करून चालतील सबब हें स्नेहपत्र आपणांस लिहिलें जात
 आहे कीं, आपण गवर्नर कौन्सिल बंदर मुंबई यांस ताकीदपत्रें लिहून इकडे
 पाठवावीत. कारण, झालेल्या करारमदारप्रमाणें कायदेशीर चालून सरेपणाचा आपण
 पोषास घालावा. वरकड, इतर बेवडूफ व अकलशून्य फितूर व शत्रुलोक यांनीं
 आपल्या अमलदारांच्या मार्फत आपणांपावेतों काहीं गोष्टी कळविल्यास त्यावर
 विश्वास ठेवूं नये व त्याबद्दल मनांत दुसरे काहीं आणूं नये. आमच्या सरकारा-
 कडून कोणत्याहि प्रकारें करारांत फरक होणार नाहीं. नऊ लक्षांचा मुलूख सरकारा-
 कडून रोकड रूपानें घ्यावा व दादासाहेबांनींहि याचप्रमाणें घ्यावा. कसा घ्यावा
 तें लिहीन बाकी मजकूर लाला सेवकराम याचें पत्रांत जाहीर केला जाईल.

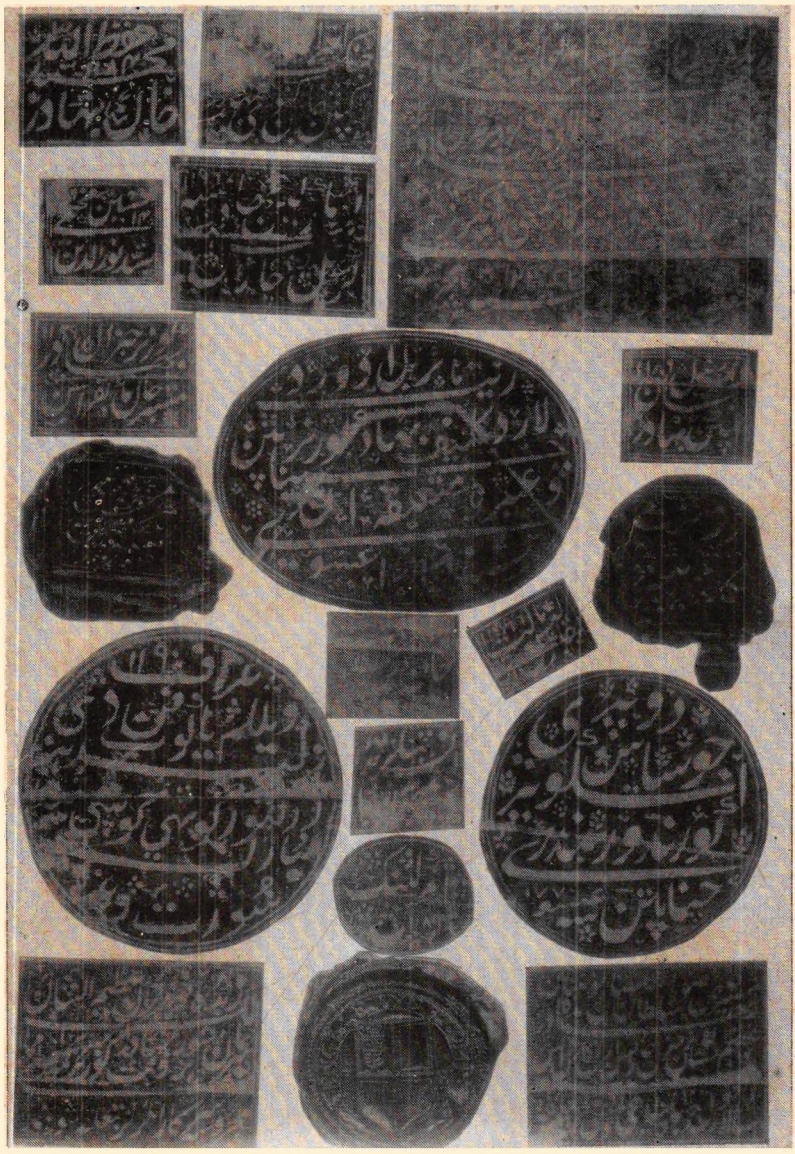

शिक्यांचा तपशील.

उभिरांग (डावीकडून)

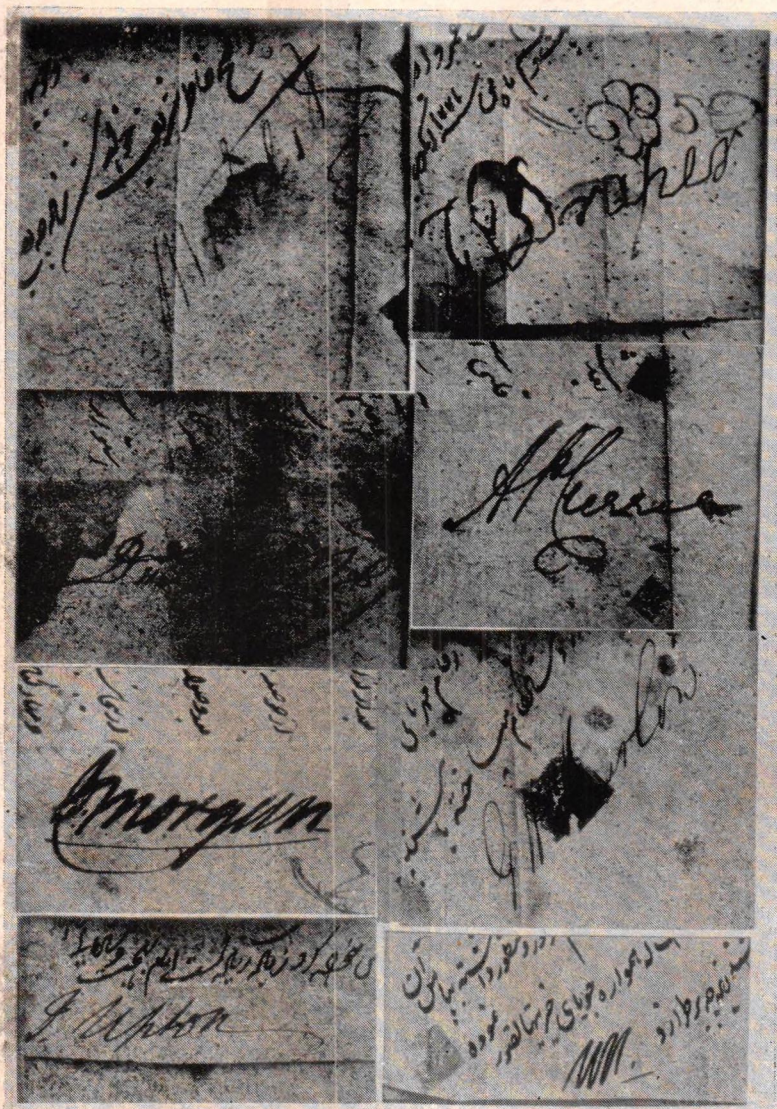
१ महमद हाफीजुल्लाखान ब- हादर. (११)	१३ इंग्ल ई० इंड० कंपनी (४०)
२ सयद नुरुद्दीन हुसेन मो- हरी. (११)	१४ जुबदे नवीनान् अजीमुश्शान रफीउल्ल मकान् अशरफुल्ल उमरा सर जॉर्ज हेब्लु बार्लो बारोनेट गव्हर्नर जनरल बहादर नाजम् मुमालिके महुरूसा सरकार कंपनी अंगरेज् मुतालिके कीश्वरे हिंद सन १२०२ हिजरी (१२६)
३ मिस्तर जान मॅकफर्सन ग- व्हर्नर जनरल बहादर (६०)	१५ कर्नल जॉन् अपटन् बहा- दर ११८९ (२९)
४ टॉमस डे एस्कायर (५८)	१६ रॉबर्ट गॅबीर, एस्कायर (१८)
५ विल्यम याकूब मंडी अरा- फ वलंदेज डरेक्टर कोठी कंपनी मुबारक सुरत वगैरे	१७ चार्ल्स वार मॅलेट ११९६ (६५)
६ जुबदे नवीनान अजीमुश्शान सर जॉन् व्हॅट शोअर ब- हादर गव्हर्नर जनरल मु- मालिके महुरूसा सरकार अंग्रेज मुतालिके कीश्वरे हिंद (११७)	१८ जोसास डुप्रे एस्कायर ग- व्हर्नदोर बंदर चिनापटण सन १७७० इसवी (१५)
७ कॅपटन जॉन् कनवे बहा- दर... (१०५)	१९ मशीरेखास हुजूरे सुलतान इंग्लिस्तान जुबदे नवी- नान अजीमुश्शान ग- व्हर्नर जनरल चार्ल्स अर्ल कॉर्नवालिस बहादर सिपा- ह सालार अफवाजे पाद- शाही व कंपनी मुतालिके कीश्वरे हिंद सन १२०५ हिजरी (७४)
८ कर्नल चार्ल्स मार्गन बहा- दर (३७)	
९ राइट हानरबल एडवर्ड लॉर्ड क्लिफ बहादर गव्हर्नर चिनापटण वगैरा मुतालिके इंडिया सन.. इसवी (१२४)	
१० जॉन् ब्रिस्टो बहादर (२४)	
११ विल्यम् टेलर एस्कायर (४)	
१२ टॉमस किंग (२०)	

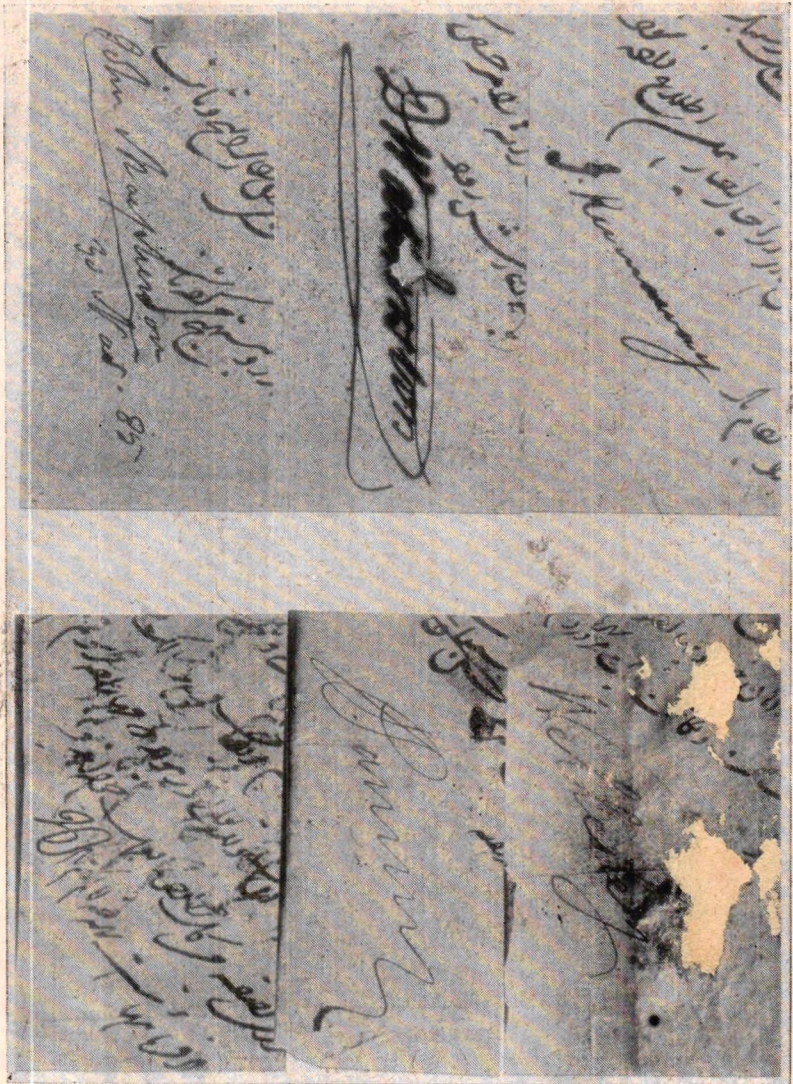
डावी बाजू—१. मॅकलिऑड (१३५) २. डॉनियल् सीटोन. (११८)
३. सी. मार्गन. (३७) ४. जे. अपटन. (२९)

उजवी बाजू—१. डी. ड्रेपर. (६) २. ए. पी. करी. (१२७) ३. जी. एच्
वाल्लो. (१२६) ४. डब्ल्यू. एच्. (वारनहेस्टिंग्ज) २७.

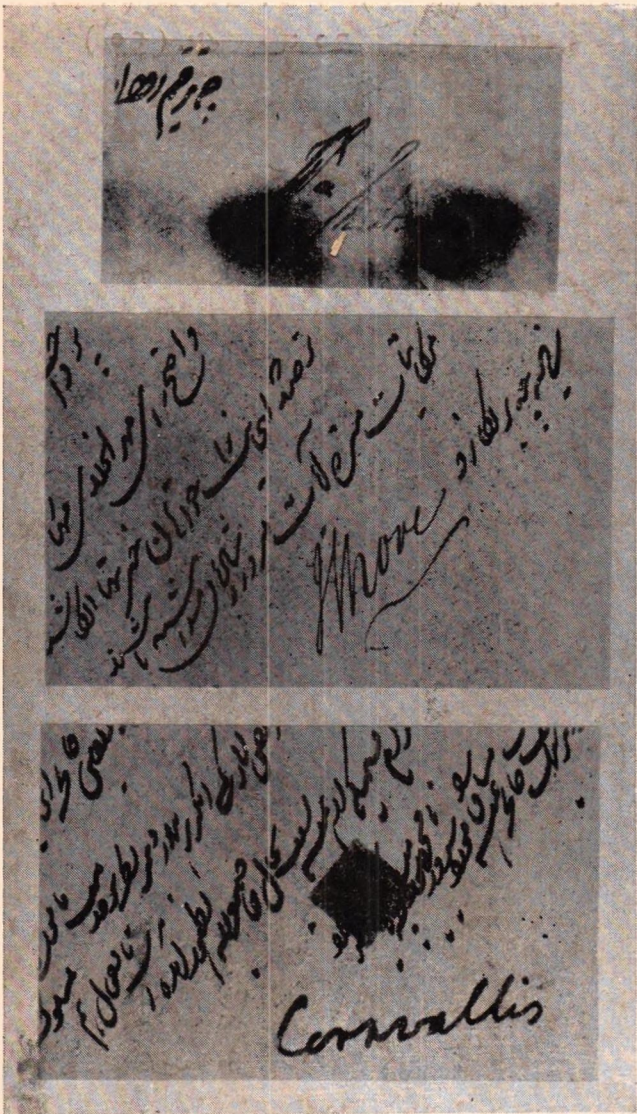

१. जे. कनवे. (१०५) २. डी. वॉथस्टन (३५)
 ३. जॉन्. मॅकफर्सन् ३० नवंबर ८५. (६०)

१. वेलेस्ली. (१२३) २. पी. टामसन. (१२८) ३. जे. बी. (जॉन् ब्रिस्टो) २४

१. विलियम मेडोज. (८७) २. जे. शोअर. (११६)

३. कॉर्नवालिस. (१३०)

महाराष्ट्र शासन
मुंबई, २७ डिसेंबर १९८५
श्री. आर. एच. बॉर्डेस, मुंबई, २७ डिसेंबर १९८५
महादोराव नारायण पेशवा यांस.

Bombay 21 Dec 1785
B. H. Perry
St. Mahado Ram Narayan Peshwa

१. आर. एच. बॉर्डेस, मुंबई, २७ डिसेंबर १९८५. बी. ए. थर्सा.
महादोराव नारायण पेशवा यांस. } पत्रांक. ६१.

उजवी बाजू—१. एन्. मॅकफर्सन्. (८४) २. जी. एफ्. चेरी. (११९)
 ३. पी. एस्. (१११) ४. जे. डी. एम्. पी. (५)

डावी बाजू—१. अँड्रयूज रॅमसे. (७२) २. थामस. डे. (५८)

ملاحظه نموده و به خرد دقیقه یاب صواب گزین دریافت
 بود بسمع آن مهربان رسانیده باشد و نیز علی التواتر محبت نام
 کلو لہان عبادت روانہ آنصوب ساخته اما تا تاریخ دہم شہر رمضان
 المبارک در جواب یکے از ان خوش دل نہ کردند ازین معنی
 خاطر اختصاص ما شر منتظر ہمقوین نگر ان خدا سخواہد کہ از کسے
 غرض گویان انصاف دشمن در لباس دوستی آمدہ سخنان
 نادرشت بگوش آن مهربان رسانیدہ منہل خلاص و داد
 را بہ خاشاک بیگانگی انباشتہ سازد بنا بران دستدار بہ
 تازگی بہ تخریر کیفیت می پردازد کہ گورنر و کونسل بندر بمبئی
 نامور بقوین کہ بر خلاف آئین ہستی درستی است بمیان آورده
 رہر و بد معاملگی و بد سلوکی میشوند لہذا مرقوم خامہ یکانگت و
 اخوت طراز میگردد کہ آن مهربان بہ گورنر و کونسل بندر بمبئی تاکید
 و تشدد روانہ اینصوب نمایند کہ موافق قرار درستی امورات
 بخودہ است از حرکات بغور باردار بد و سالک مسالک راست
 معاملگی را شعار خود سازند و دیگر گفتہ و نوشتہ مفتریان و
 مدعیان نافرہم حوالہ عالمان پیش آن مہربان نمی آرد اعتبار و قابل اعتماد
 نگردد و بخاطر راہ نباید نماید و ازین سرکار در قرار نامہ تجاوز شدنی
 نیست زیادہ و ملک نہ لک روپیہ موجب نقد از سرکار بگیرند و داد
 صاحب ہمین آئین بگیرند آئین نوشتہ خواہد شد باقی کیفیت
 بہ تفصیل در خطالالہ سیوک نام نگارشش خواہد نمود و تمام شد

پرداخته عزیمت آن طرف به عمل آید و یک چهارمینی دو
 چهارمینی در همه طرف نموده مهم نایک مذکور به انجام پذیرد
 و آن مهربان و مدار المہمانان مهم نایک مذکور را چه طور قرار
 داده اند و چه تدبیر مقرر کرده بر آن اطلاع یابید داد
 دستدار در باب مهم حیدر نایک و بنهضت رایات
 عالیات بحضور پرنور معروض در شسته آن مهربان داده اند
 الحال بفضلہ رفع فساد خانگی صورت بست از مدار المہمانان
 گفته مهم حیدر نایک را چنان قرار دهند که لغزش راه
 نیاید و بعونہ این مهم حسن انجام پذیرد و مدار المہمانان عنوان
 نظام این مهم را چه طور قرار داده اند بران مطلع
 باید ساخت زیاده بجهت و شادمانی باد - باقی کیفیت
 مفصل از نوشته اباجی پنڈت مبرہن خواهد شد

رقعہ ۱۴۱

سابق ازین تمامی کیفیت مانند بود و چونگی مختلف
 القرار گورنر و کونسل بندر بمبئی زبانی خصومت دستگاہ
 سیوک ام و کیل حوالہ رفتہ بود یقینک رسیده به ادای
 آن پرداخت باشد و کمر نیل ایٹن آنچه بچشم اخلص بین

رقعہ ۱۴
سلامت

راؤ صاحب مہربان کر مفرمائے مخلصان
 رنجیمہ الوواد متضمن شکست خوردن انگریزان
 بندر بمبئی در کمال مذلت و خذلان و داخل شدن
 گھنا متھ راؤ در شکر آن طرف و معاودت کردہ فتن
 الجماعۃ بندر مذکورہ ارادہ مدار الہامان بنا بر تہنہ جیدر نایک
 و متصور بودہ نوید در ہمدوسر کار در تہنہ نایک مذکورہ و اصلاح پذیرند اسیرین مجاہد

و صوال فروختہ خاطرہ امسورہ ساخت ظور این فتح عظمی
 کہ محض سیاوری طالع راؤ پنڈت پر وہان ما دہورہ او نراں
 است بر آن مہربان و جمیع ہوا خواہان مبارک مہناباد
 فی الواقع در تہنہ نایک مسطورہ فواید سرکار دولتمدار و الا
 وہم در سرکار راؤ پنڈت پر وہان متیقن خاطر است اگرچہ
 دو سال بنا بر تہنہ نایک مذکورہ اتفاق غنیمت آن طرف افتادہ
 ۱۶ از عمر فساد خانگی صورت انتظام و اشتاق نگرفت لجال
 کہ بفضلہ رفع فساد خانگی صورت بستہ مقتضائے تدابیر صائبہ
 چین است کہ بہ جمعیت سنگین و سامان حرب و غرب در دست

صاحب جس پر بان مشفق قدر دان سمو المکان عالی شان
 قدر افزائے خیر اندیشان مزین و مجلی جہ
 بعد تمنائے دریافت خدمت سراسر مسرت کہ
 وہم مطالب و اقصائے ماریست مکشوف رای
 خورشید ضیائے میگرداند کہ مدت مدید منقضي
 شدہ کہ از درود نامہ نامی مسرت افزائے خاطر
 کند گردیدہ - لہذا بہ جہت استحکام مواد اخلاص و
 یک جہتی متحرک سلسلہ یگانگی گشتہ بہ ابلاغ این
 رقمہ نیاز پر داختم تر صد آنت کہ روا بط خصوصیت
 و اخلاص قدیم بدستور سابق بل از ان در افزایش
 و از دیاد مرعی داشته ہموارہ از ارسال رسالہ
 رسایل موکار و خدمت لائقہ مسرور و بتہج
 می ساختہ باشند زیادہ ازین چہ اطاعت نماید
 الہی ایام عیش و نشاط و ترقیات حشمت و اقبال
 و مکننت و اجلال روز بروز در افزایش و از دیاد
 باد برب العباد ۶

ساخته به عنایت تملطف تا محبت متوجه احوال
مخالصان یک رنگ خواهند شد - هر آینه
بعید از تملطفاً تہ دلی نخواهد بود زیادہ ازین چہ
متصدعہ اوقات گرامی گردد

ایام دولت و کامرانی مستدام باد

ہو المعز

رقم ۱۳۹

بہ سامی خدمت صاحب مہربان

قد روان عالیشان سموال مکان کرم فرمائی و بلجائے
خیر اندیشان صاحبے کشن راؤ بلال دام دولت کہ
معزز باد

مسند دولت و اقبال و وسادہ چاہ و جلال
رفت و عوامی مرتبت ابہت و معالی منزلت

مسند دیوان علو رتبت و وسادہ بارگاہ شکریت
 و حشمت آن منبع الحسنات منبع الشان سمو المکان
 والا قدر قدر دان خیر اندیشان ہموارہ نزیب افزای
 و زینت پیرائے باد نو
 بعد گذارش مراتب عبودیت و آرزومندی
 بدریافت دولت خدمت دافی البہجت مرفوع
 رائے نورشید ضیائے میگرداند - بفضل اوسبحان
 مجازی احوالات این جلے درہمہ حال مقرون
 بحد و شکر است امید کہ جریان اوقات گرمی نیز
 قریب صواب و عشرت و اتساع بودہ باشد با
 وصف روال بط حقوق یک جہتی ہائے کہ فیما بین
 کوپنی ما مردم و آن مجموعہ حسنات کہ بدرجہ کمال
 مستحق وہ میباشند دیرایت کہ دو کلمہ بہ عنوان
 یاد فرمائے بہ نام این مخلص بے ریا اصدار نیافتہ
 موانع آن سجز افزونی اشغال و نیومی چه تصور نمودہ
 آید رجا و اتق آن است کہ اسحال فراموشی را فراموش

دولت پزیر یعنی آن والا نشان به نظر مبارک
 خواهد گذشت در حصول جواب آن البته
 توجه سامی مرعی خواهد شد و جواب رقیبه که
 سردار مذکور به گرامی خدمت نوشته - نیز
 صادر شود و بنده هم در جواب به عطائے
 مرحمت نامه در سرفراز شود - زہے عنایت
 بنده بنده و بجان و دل خود می است امیدوار
 تفضلات زیادہ عرض حد و ادب -
 نوید آفتاب دولت در خشان

بنده آل محمد
 از سبب پیغمبر
 عارف عالی

رقم ۱۳۸

نظر فیض اثر صاحب والا قدر خداوند امان و
 امانی ناہننا پھد نویس صاحب مدظلہ العالی -
 بگذرد

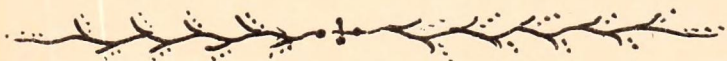
خداوند آمال و آمانی خدا یگانگی مدظلہ العالی

بندہ بلا اشتباہ محمد عارف و کیل کوپنی و لنڈیز
 بہ ادائے تسلیمات و بندگی جیبہ سخت افروختہ
 و بہ ادراک کورنشاٹ و سرائفنگندگی تارک سعادت
 افروختہ ذرہ وار بعرض سامی نامی می رساند کہ
 بہ میامن فیوضات گرامی احوال این کثیر الاختلال
 مقرون بہ خیریت ہاست و ہمہ اوقات بدعائے
 ترقیات عمر و دولت مشغول از اسجا کہ بندہ نحو کردہ
 عنایات سامی است شب و روز جان و دل بحجاب
 دولت مآب می باشد درینولا بر کوٹھی سورت
 و لنڈیز سردار تو آمدہ است عرض بہ جناب
 بندگان عالی متعالی معروض داشتہ حوالہ
 سنیت او گوئند پینتھہ چوتھہ نمود آہنا غم بسمت
 جناب والد می وارد اغلب کہ عرصہ سردار کوٹھی

به احتیاط و خوبی با در هر مکان تیرت زومر و ستار
 است باقی مراتب از گذارش و کیل آن مهربان
 واضح خاطر شریف خواهد شد که زیاده چه تصدیق
 دهد ایام بهجت و مسرت مدام بکام به

Macleod.

رقع ۱۳۶

مشفق مهربان سلامت

نام بر سر نامه کپنی انگریز بهسا در قلمی
 فرمایند و القاب نظر برین که گورنر بهسا در
 کلکته نوکر کپنی انگلیز بهسا در اند - آنچه مناسب
 باشد قلمی فرمایند.

زیاده چه تصدیق دهد

مراتب مرقومه مطلع ساخت از فضل الهی پاس مراتب
 دوستی و اتحاد و احراز مراسم یک جهتی و و داد با
 سرداران و دوستان به قسبیکه پیش نهاد خاطر دوستی
 مظاہر است اشهر و اظہر و این معنی احتیاج بمیالغہ
 رسمیه ندارد و یقین حاصل کہ آن مہربان نیز درین
 معنی موصوف و معروف اند از آنجا کہ فیما بین و نقطہ
 ہمدانی و مغایرت نیست و کار با و احد است درین
 صورت چشم از مہربانی ہا اندازد کہ پیوستہ بدین وتیرہ
 بہ ترقیم نایق بہجت علایق متضمن شدہ خیریت ہا
 مسرور و منبسط خواهد داشت مہربان من حسب
 در خواست آن مہربان دستک عدم مزاحمت راہ
 بہ مہر کبینی ابلغ می دارد خواہر رسید و یقینک
 والدہ شریفہ آن مہربان بہ خوشی و خورمی و خاطر
 جمعی ہا رہگزارے منازل مقصود خواہد شد چون
 در راستی و درستی سرداران انگرنیز بہیچ وجہ
 قصوری نیست و آن مہربان این معنی را خوب
 واقف اند آمد و رفت والدہ شریفہ آن مہربان

بدریافت این معنی نهایت سرور حاصل شد حق تعالی
 به آن مهربان مبارک کند و به جمیع دوستان دور
 و نزدیک همایون سازد - دوستدار همیشه دست
 بردارست
 نه یاده ایام بهجت و نشاط مداوم باد

قمر الدوله سپهبد ارجمند
 مختار الملک سپهسالار

رقع ۱۳۵

مباراجه صاحب مشفق بسیار
 مهربان مخلصان مباراجه ما و هو را دُ به س اور
 سلمه الله تعالی

سویم جمادی الثانی ۱۳۵۰

مباراجه صاحب مشفق بسیار مهربان مخلصان سلامت
 مهربانی نامه بهجت افزا مشعر نوید خیریت با و استحکام
 بنیان خلوص و عود ادچهره و وصول فروخته مسرور و بر

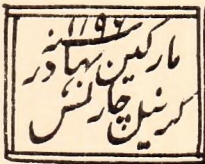
معظم البیہ و زبانی مسٹر مالٹ صاحب بہادر بہ اطلاع
 آن مہربان خواہد آمد
 زیادہ چہ بر طہ از د

Cornwallis.

رقم ۱۳۳

۱۹۴۷ء

انشاء اللہ تعالیٰ۔ بر آن مطالعہ نانا صاحب مشفق مہربان
 کرم فرمائے محبان نانا صاحب بالاجی پنڈت سید اللہ تعالیٰ
 موصول باد

راؤ صاحب کرم فرما

خط مسرت نمط چہرہ وصول افزوخت آن چہ از
 حصول خلعت و سرپیچ و چغہ مرصع و فیل و قبضہ
 شمشیر از حضور سر می مہاراجہ نوشتہ بودند

استحکام سررشته دوستی و یگانگت و تجزلی سوال و
 جواب مصالحت با هر سه سرکار متحدہ آمدن وکیل
 از طرف او قبول و منظور ساخت درینوالاتی سلطان
 بہادر بہ نام ہر سه سرکار مکاتبات متضمن ہر چند عا
 تصفیہ و تالیس اساس محب و وداد نوشته است
 مخلص پاسخ رقیمت الوداد موسومہ خود اجابت
 آمدن ایلیچی از طرف امر قوم ساخت آن مہربان یقین
 مطمئن باشند کہ عزم مصمم ہر اے پاس مراتب معہودہ
 فیما بین دو احدیت و یکسوئے منقوش مزاج در باب
 سود و بہبود ہر سه سرکار ات بدرجہ مساوات
 در ہر آن و زمان مدنظر داشتہ مخلص مراتب معہودہ
 محولہ ایلیچی طرف ثانی شدہ تاہنگام انکشاف خاطر
 عاظر آن مہربان و نواب صاحب معظم الیہ در جواب
 و ہر آن متوقف خواہد گشت چون فیما بین تاتیا صاحب
 بہادر و مخلص دفعتاً مصالحت و مشورہ این معنی بہ
 وقوع آمدہ باقی مراتب از نوشته جات تاتیا صاحب

اختیار سرداری فوج عظیم همراه ظاہر و ہویہ است
 استصلاح و صواب دید تا تیا صاحب معزالیہ در ہر مرتب
 رویکار علی مخصوص در باب استدعائے پٹو سلطان
 جہت روانہ نمودن شخصے ایلمچی برائے تصفیہ ہر سہ
 سرکار در میزان غور و تامل بہ واقعی می سنجد و از انجا
 کرتا تیا صاحب معزالیہ استصلاح وقت بر آید دریافت
 کل کیفیت و مراتب معاوضات و مبادلات ہر چہ
 کمون خاطر پٹو سلطان بہادر نسبت بہ ہر سہ سرکار
 مشارکہ بودہ باشد و از روئے طریق و اطوار حصول
 مقام طرف ثانی بچہ قسم صورت تمشیت میانے صلح
 تواند گشت معلوم گردیدہ در باب اجتماع معتقدان
 از طرف سرکار ات متعلقہ این مہم چہ صلاح و مستحسن
 خواہد شد تقرر باید ظاہر ساختہ و نیز عدم اتصال
 این مدعا حسب الیوج بدون آمدن ایلمچی بیان
 نمودہ اند لہذا مخلص بشرط طمانیت و دل جمعی
 از طرف ارادہ طرف ثانی برائے انضباط و

سود و بهبود سرکار آن مهربان و سرکار نوا بصاحب
 معز الیه و سرکار کپینی انگریز بهادر مشهور چار دانگ
 عالم گردد - چنانچه بعد نظر این معنی با مخلص بنا بر عدم
 وقوع مراتب مشبه در تقدیم مدارج عهد و میثاق
 فیما بین که فی الواقع از باعث اجابت استدعای آمدن
 ایلی از طرف پو سلطان بهادر پیش مخلص بر تو اند
 از دلوا می تو اند گشت نوعی استدعای این مدعا
 از جانب طرف ثانی پسند خاطر نه گردد و یقین از
 مضمون نوشته و خواند فیما بین پو سلطان بهادر و
 مخلص که سابق ازین بنا بر انکشاف آن مهربان بجنس
 نقل نموده پیش مسر مالک صاحب بهادر مرسل گردید
 صدق نیت مخلص درین باب منقوش مزاج گشته
 باشد معین چون از اقبال محبان فوج ظفر موج سرکار
 آن مشفق بسر کردگی پندت صاحب بسیار مهربان
 هری پندت تا تیا صاحب بهادر که مزاج مستحکم در تقدیم
 امورات معهوده و منضبط در خیر خواهی آن مهربان مستحق
 با فوج اینطرف ملحق گردید مخلص به لحاظ عمدت و
 اعتماد سرکار آن مهربان نسبت به مشارک الیه که از روی

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهابه
صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصر
حوادث زمان مصلون و محروس بوده همواره سرسبز
شاداب شگفته و خندان باد

از اینجا که از برون تمشیت عهد و میثاق فیما بین
سرکار آن مهربان و سرکار نواب صاحب عالی شان
نواب آصفجاه بهادر و سرکار کمپنی انگریز به ساد
حفظ مراتب معهوده و پاس مدارج موعوده اہم مطالب
دلی و مقدم مرام قلبی مخلص بفضله تعالی شده است
و خواهد شد لهذا بجملة جانفشانی و ترددات مسلوب
انجام و انصرام امور است این مهم رو بکار با فتح فیروزی
و نصرت و نام آوری که بر ہر یک از سہ سرکار مشار
از مستلزمات لازم و مہتمم منصور می باید کہ ہر چہ در وسط
این سررشته و احدیت خدا داد تعلق از سرکار کمپنی
انگریز بہادر گرفته و مغفوض بہ مخلص کشیدند باندرجہ
بخوبی حسن انجام باید کہ اہم مطالب سررشته شرکت
در حجاب شکوک محتجب نوازند مانند بیکہ اشتہاد و خاطر
مخلص مساوات جہت نگہبانی و سرسبزی مہمات

آن پر داخته شود - زیاده چه نویسد
ایام جمعیت و شادمانی مدام باد
انزین جهت یک رقه پر شرام بجا و صاحب
فرستاده است

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدۀ نوابان عظیم الشان گورنر خراج
چارلس اول کار نو آگسین بهادر سپهسالار
خواجه بادشاهی کبیری منقذ شرف

رقعه ۱۳۳۳

تاریخ ۲۴ اگست ۱۸۹۱

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق بسیار مہربان
سمو القدر بلند مکان امیر الامرا مختار الملک و کیل مطلق
مدار المہام سلطنت عمدۃ الکریمین خلافت یوفادار سپہسالار
سعادت مند فرزندان خاص سر زمینت پنڈت پردوان مہاراجہ
سوالی مادہ ہورہ اوسر این بہادر - سلمہ اللہ تعالیٰ موصول باد

بست و سویم ذیچہ ۱۳۰۵ ہجری بمقام پونہ معرفت مسٹر
مالٹ رسید

صاحب مهربان قدر دان عظیم الشان سلامت
 بعد از چهارم اوقات سلام اشتیاق مکشوف خاطر خلعت
 مظاہر میدارد درین روزها صلح مایان از پیر و صاحب
 بحساب فی روپیه شش آنه به وقوع آمده است
 لیکن طبیعت مایان پشاز الیه موافقت نمیکند
 لهذا عزم مصمم آنست که اگر موافقت مایان با راول
 صاحب مهربان سوائی مادی بود و صورت بندد
 به اتفاق بگذر ممالک محروسه در تحت و تصرف خود
 آورده به خوشی و خورمی باید بود چون در زمان
 سابق جواب و سوال این معنی در میان آمده
 است قرار یافته بود که آنچه از به ملک مال و اموال
 در تحت و تصرف آید سه حصه را و صاحب و حصه
 چهارم به این جانب خواهد بود چنانچه نوشته های
 این طرفین موجود اند بنا بران احمد علیخان راول
 گرامی خدمت فرستاده شده است اگر در خاطر
 آن همه صاحبان آید زود اطلاع دهند که به سرانجام

آید چهارم حصه اینجانب و تتمه ۳ حصه تقسیم آلتضا حبان
 خواهد گردید. چنانچه سابق نوشته های این معنی از
 طرف آن سمت نزد مایان و نوشته های مایان در
 آنجا موجود است حاضر خواهد بود ازین سبب بجهت
 بندوبستی بعضی جواب و سوال احمد علیخان را بگرمی
 خدمت ابلاغ یافته اگر مرضی آلتضا حبان باشد
 سه اسخام این کار نموده به سرعت سریع اطلاع
 دهند که نگران از این طرف نیز به عمل آورده شود
 باقی حقیقت زبانی مومی الیه بروز خواهد گردید زیاده
 چه تصدیق دهد ایام جمعیت و شادمانی مدام بار
 به این قسم بیکر قه ملهار را او هو لکر را ارسال فرموده است

رقع ۱۳۲

جزال موسی خیل
 ۱۱۹۰

به شرف مطالعه صاحب مهربان قدر دان عظیم
 الشان ملهار را او هو لکر دام مجتهد مشرف به

به تحریر و تزیین شفیقت نامجات خاطر مشتاق را
 همیشه مورد سرور نامحسور می سازند -

زیاده چه بر طراز دیک

Cornwallis.

رقع اسلام

را و صاحب مشفق مهربان مخلصان سلامت
 بعد اظهار سلام اشتیاق مکشوف خاطر محبت و خاستر
 می دارد درین روز با صلح مایان از پو صاحب حساب
 فی روپیه شش آنه مقور یافته اما سبب بعضی امورات
 موافقت مرضی با صورت بمنی بندد لهذا اقلمی میگردد
 که در خاطر مایان عنم مصمم آنست که به اتفاق آن همه
 صاحبان یکدل شده آنچه ملک و غیره در تحت تصرف

در حدیث و بیکرنگیهاست و در الباطن خلاص فیما بین به
 مرتبه یکتا دلیها متصور مخلص اگر پاس مراتب از دل
 ملحوظ است انشاء اللہ تعالیٰ گلستان محبت ہائے فیما
 بین بہ آبیاری و احادیث ہا ہموارہ بہ نصارت و
 طراوت خواهد بود لالہ گلاب رائے بخیریت و عافیت
 در کلکتہ رسیدہ بہ مخلص ملاقات نمودند و جنس مرسلہ
 آن مشفق بہ تفصیل ذیل موافق فرد علیحدہ رسانیدند
 نظر بر یک جہتی ہا قبول گشت و باعث استحوکام سلسلہ
 اتحاد مندرجہ شد دیگر مراتب از گذارش مسر مالک
 صاحب گرد و باید در خطوط موسومہ این جانب از
 مراتب صفوت و سوخیت نانائپر نویس بہادر
 بہ سرکار آن مشفق فلمی ساحتہ اند بدر یافت
 آن مہربان خواهد آمد یقین خاطر این جانب کہ بہ مد نظر
 دوستیہائے فیما بین خود و سرکار فیض آثار کمپنی
 انگریز بہادر بر نظر بر خدمت مامورہ صاحب موصوف
 بحضور آن مشفق سررشتہ تفقد و احترام قمیکہ
 در ہمہ سبب بحال صاحب معزالیہ بہ ظهور آمدہ
 است بالفعل ہم مسلوک خواهد بود در جا کہ ہموارہ

مهربان سمو القدر بلند مکان از هر صر حوادث زمان
مصون و محروس بوده سرسبز و شاداب و شگفته و
خندان باد

مفاوضه شفقت طرازه مشعر بر کمال لطف و اشفاق
به پاسخ رقیمة الوداد که بعد رسیدن خود از ولایت
به مختاری و مداره المهامی مهات جزو کل این صنایع
سمت ترسیل نموده بود و اینک در الباطن صحبت داد
و مراسم و احدیت و اتحاد فیما بین سرکار فیض آثار
کمپنی انگریز بهادر و آن مشفق از ویرانه متحقق و
ثبت و پاس این مراتب از طرفین همیشه منظور و
ملحوظ می باشد درین صورت اساس و داد و
اتحاد یو یو فیوما بدرجه اعتلا و ارتقا خواهد رسید
با دیگر مراتب یکنادلی با معاجناس مرسله بموجب
فرد علیحدہ معرفت لاله گلاب رائے خلف عزیز القدر
لاله سیوک ام موصول و شادمانی آورد مسرور و نیز
مراتب مرقومه مطلع و مشکور اخلاص و اختصاص
معنوی آن مشفق ساخت فی الواقع سلسله دوستیهای
آن مشفق به این ریاست از قدیم مسلسل به درجه

رسیدن اجوبه آن از تاثیر و کرمی نشینی مقدمه اطلاع
 داده خواهد شد مرقوم بود موضوع گشت یقین که
 مع وصول مجاوبه از حقایق آن مسیر و خواهد ساخت
 بعضی مراتب از خطوط دیگر هویدا خواهد شد
 زیاده ایام جمعیت و شادمانی بکام

رقم ۱۳۰

تاریخ ۱۸ ماه نومبر ۱۸۸۶ء

مشترک حضور سلطان انگلستان
 زبده نوابینان عظیم انشان گورنر جنرل
 چارلس رنس کارنوال اس بهادر سیالار
 افواج بادشاہی دکنی منظمه شوره

مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان
 راؤ مادہ پوراؤ ناراین پیشوا سوامی پنڈت پرودمان بہادر
 سلمہ اللہ تعالیٰ

ہفتم رجب المرجب ۱۲۸۶ ہجری رسید بمقام پونہ

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق

رقعه ۱۲۹

ست
سلا

پندت صاحب مشفق مهربان کرم فرمائے مخلصان
مفاوضه بخت معاوضه چهره وصول فروخته مسرور ساخت
آنچه از بر خاسته رفتن پانگرو غیره همراهمیان بھگونت راؤ
و گرفتن مومی الیہ پناہ قلعه بسال کده و متفق و شریک شدن
ہنومنٹ راؤ گماشته بھگونت راؤ با جمعیت خود
از ساجی سند یہہ کولہا راہ و رہیختن بر فوج بھوان
راؤ و گویند راؤ و پاند و رنگ راؤ و رام چندر
گنیش بر موضع^۲ تاب مقاومت و بدست افتاده
عنائم از قسم اقبال و غیرہ بہ قلم آدہ بود موضوع
گشت درین معنی موجب سرور خاطر دوستان شد
ہر چه شود از یاور سی طالع مادہ ہور راؤ نراین میشود
باقی خیریت است آنچه بہ عمل آمدن قرار نامہ فیما بین
وکیل انگریز و آن مهربان و روانہ کردن و کیل
مسطور خطوط بہ کلکتہ و بہ گورنر بندر بمبئی و دیگر ہمہ
فسادان در باب رفع شر و تفریح و این کہ بعد

در کاروان ساسا حل پانڈا دہل آمدن جنگ و مراری شدن اشتقا مسطور بہ عدل

است سلامت داشته بمراتب اعلیٰ کامران دارد
 که باعث عزت افتخار خود از ان متصور است آنچه که
 در ماده ارسال نمودن چغری یعنی چوبدستی ارشاد
 بود خواهم که فی الفور بعمل حکم عالی سازم مگر چغری به
 وضع و نمونه سابق موجود نبوده در کاره پور و غیره هم
 تلاش به عمل آمده دستیاب نشد الحاح از ضلع کلان
 طلب کرده ام یقین که به مرور ایام خواهد رسید بروقت
 رسیدن فی الفور ابلاغ خدمت خواهد شد و یک عدد که
 بالفعل موجود بود ارسال حضور است به ملاحظه انور
 خواهد گذشت این خیرخواه را نیز خیرخواه جاه دولت
 تصور فرموده دانما از ایراد کوائف خوشی مزاج
 مع کار خدمات لائقه سرفرازه و کامیاب می فرموده باشند
 که باعث افتخار خود از ان متصور است فقط

زیاده جمعیت یاد

عرضی

خیر طلب مسرٹامسن

رقعه ۱۲۸

۱۸۵۳ ع

بعد عرض می رساند بندگان عالی مقامی خداوند نعمت بسیار
 مهربان سر بسرمینت مهرازاجه سالک را و بهادر دام اقباله
 آدابیکه در خور بندگیها تعلق دارد بنقدیم رسانیده
 معروض خدمت فیض درجت می گویاند اگر چه بسبب ظواهر از باعث
 کثرت کاریا رسد کارانه حضار در بار عالی تبار دور مهجور
 مگر در باطن هر لحظه و هر ساعت از اوصاف ذات حمیده
 صفات رطب اللسان عذب البیان می باشد درین زمانه
 که بغیر صد در نوازش نامحبات خاطر
 را یک گونه
 بنخاطر راه یافته بود که پروانه حضور فیض گنجور
 محرمه . سر شعبان سنه هجری سجد اصدار شاد این معنی که
 آنچه چو بدستی به زمان سابق بدست کاسی سوا حضور این
 جانب آمده بود که نه گردید چو بدستی یعنی چهره ای دیگر به نمونه
 وضع سابق دیگر از سال حضور سازند در ساعت سعید و
 زمان حمید شرف صدور یافته هزاران هزار سرفرازی و
 کامرانی بخشیده و از صد در نوازش نامه ماده عزت و
 افتخار این خیر خواه با اوج آسمان رسیده او سبحانه
 نقالی آن ذات عالی را تا آب در گرو تاب در مهر نواز

مہاراجہ صاحب عالی دودمان رفیع المنزلت سمو
 المکان نواز شش فرمائے مخلصان نہاد شوکتہ ماہ
 بعد شرح تمنائے ملاقات بہجت آیات کہ خلاصہ
 مطالب دلی و بہین مآرب قلبی است مشہود ضمیر عطوفت
 تدخیر نمودہ می آید اشفاق نامہ تالطف آموذ کہ از
 ہر سطرش بوجے محبت و ولایہ مشام جان میرسد
 و ہر حرفش بشر و روح خلقت و صفا دماغ اشتیاق
 و تمنا معتبر و معطر می گرداند در عین انتظار رنگ
 وصول بدان محبت بہیخت مسرور و مشکور مہربانہا
 ساخت و خاطر نیاز ما شرکہ از عدم ادراک فزودہ صحت
 و اعتدال مزاج سامی نگراہنہا داشت طمانینی وافر فرا
 اندوخت امید کہ خاطر مخلص را پیوستہ تمتاق مکام اخلاق
 خود تصور فرمودہ بہین منوال تا حصول ملاقات بہجت
 سمات بترقیم و ترسیل الطاف نامجات یاد فرما و کرم
 نما باشند زیادہ ایام بہجت و شادمانی مداوم بکام بار
 المرقوم سیزدہم ماہ اپریل ۱۸۴۲ء عیسویہ

A. P. Currie.

به سندرجهما مفصل مطلع ساخت و عزیز القدر مشارالیه نیز
از طلاقات خود و اظهار اخبار انجبار و مراتب یگانگی با
آن طرف بمرتبه نهایت مسرور و منبسط نمودند و مشاهده
اطوار و اوضاع برگزیده مومی الیه موجب ازدیاد
استیجاب و اشراح گردید و در خاطر شریف یقین
تصور دانند که بمقتضای موافقت و موافقتیکه به
فضله تعالی فیما بین هر دو سرکار بلامغایرت و مسابقت
زیب استیخام دارد عزیز القدر مشارالیه همواره مورد
توجهات این سرکار خواهند بود و ترصد که مختص را
پیوسته مترصد و منتظر دریاقت نوزید صحت و عافیت
تصور داشته مدام به ارقام مهربانی نامحبات بهجت
آیات سمات مسرور و شاد کام می ساخته باشند
زیاده چه بر طراز

E. H. Barlow.

رقم ۱۳۷

تاریخ ۱۳۱۱ اپریل ۱۸۴۲ء

بطلان ساطع مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو
 القدر بلند مکان سرکینت پیشوا سوانی مہاراجہ باجی افر
 پنڈت پھر دھان بہادر

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
 صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
 زمان مصون و محروس بوده ہموارہ سرسبز و شاداب
 و شگفتہ و خندان باد

مہربانی نامہ نو دوا فرما منضمین اینکہ از قدیم الامام
 پیامین سرکار آن مشفق و سرکار کپنی انگریز بہادر بہ ابطال
 خلت دولت منوط و مربوط بوده و حالا از طرفین مدارج
 یگانگی و اتحاد ترقی و تزاہد پذیرفتہ ازین جهت نظر
 بر این معنی کہ بضر خیریت مخلص بہ آن مشفق و نوید صحت
 مزاج مہربانی امتزاج آن مشفق مخلص علی التوام
 می رسیده باشد خصوصیت دستگاہ عزیز القدر ہری
 ادہو بہ صیغہ و کالت از سرکار آن مشفق ما مور شدہ
 اند کہ در بیچارہ سیدہ بہ اظہار مدارج دوستی پرداختہ
 از حاضر باشی خود دست افزائے خاطر دوستی ما شریا
 دیگر مراتب یگانگی و یک جہتی ما بہ صحابت عزیز القدر
 مشارک الیہ وصول بہجت شمول نمودہ مبتہج و مسرور و

در باب عظام مدار المہام کمپنی انگریز بہادر
 لوازم حکومت مدراس بہ مخلص مغفوض گشتہ زہام
 اہتمام آن بہ قبضہ اختیار در آورد۔ چنانچہ این معنی
 را مرقوم قلم اخلاص رقم می گرداند نثر بر مراتب مسرت
 خاطر خلد مظاہر از ملاحظہ رضوا لبط محبت کھیمی در وابط
 مودت قدیمی کہ فیما بین سرکار آن مشفق (شفیق)
 و سرکار کمپنی انگریز بہادر حسن توفیق پذیرفته است
 مقدم بر جمیع امور دیگر می سازد و ہم بہ طمانیت
 آن مشفق نمی پردازد کہ در اجرائے اقتدار مغفوضہ
 ہمگی نیت حق طویت مخلص در امریکہ گلشن محبت و
 دفا را آب و رنگ افزایشد و گلبن مودت و صفار و بہ
 تازگی گرداید مرعی و مصروف خواهد بود نزدیک کہ ہوارہ
 بہ رشحات سحاب گرامی مفاوضات گلزار ہمیشہ بہار
 بیگانگی و یکتا دلی را خورم و خندان دارند۔
 زیادہ ایام بہجت و شادمانی مدام بہ کام باد

زبدہ نو اینان عظیم الشان رفیع المکان شرف
 الامرا سر جاج ہنگریا ریوڈنٹ گورنر جنرل
 بہادر ناظم ممالک محوسہ سرکار کمپنی
 انگریزی متعلقہ کشور ہندستان ہجری

رقعہ ۱۲۶

تاریخ ۲۹ دسمبر ۱۸۰۳ء

واجب و لایق است مسرت بر مسرت خواهد افزود
 ترقیکه همواره بر رشحات سحاب گرامی مفاوضات
 توجیه آیات گلزار همیشه بهار یگانگی و یکتادلی شکفتگی
 مائے گوناگون و از لؤلؤر بوقلمون ریان و خندان دارند
 زیاده ایام شادمانی مدام به کام یاد

رقعه ۱۲۵

تیبلیخ ۳۰ اگست ۱۸۰۳ء

به سامی مطالعه را و صاحب مشفق مهربان پندت
 پردهان قدر دان کر مفرمائے مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ فاینبار
 دوازدهم جمادی الاول ۱۲۱۸ھ
 ۱۲۱۹ھ

را و صاحب مشفق مهربان قدر دان کر مفرمائے مخلصان
 سلمہ اللہ تعالیٰ

بفضل ایندی اتفاق در دو مجب با اخلاص به بلده مدراس
 صورت بسته به استخوان در استخوان جناب فلک
 رکاب شاه کیوان بارگاه بادشاه جمجاه انگلستان
 ادام اللہ ملکہ و اقبالہ کہ و بر طبق قرار داد

را و صاحب مشفق مهربان پندت پروردان قدر دان
 کرم فرمائے مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ
 نافذ مملوئے مشک مہربانی یعنی ہمیقہ انیقہ گرامی معرفت
 ناگوجی را و وکیل موصول شادمانی شمول گردیدہ مشام
 اتحاد را بر رویج محبت و و داد معطر نمود از اسجا که اطمینان
 حاصل است کہ صلاح و فلاح سرکار آن مشفق و سرکار
 قوم انگریز بہادر در ملک ہند نوعی مختلط است کہ گویا
 حکم و حدیث دارد لہذا از ملاحظہ اینکہ تصدیق این مقال
 بصفیہ خاطر ضیا گستر سامی نیز مہتمم است موجب مزید
 مسترت خاطر و فرحت باطن و ظاہر گشت بہ محاسن میان
 سکونات صدر بین الدولتین آن مشفق برد سادہ ریاست
 بزرگان مجدد امتنکن گردیدند و مراتب امنیت کہ از خجندی
 الی این شدہ بود در وسعت آباد ملک سامی از سیر نو جلوہ
 نمائے عرصہ ظہور گشت و ترقب چنان است کہ بعون و صلوان
 الہی مداومت سکونات مودت آیات مرقومہ موجب
 حسن استقرار و استحکام امنیت و رفاہت عامہ و رعایا
 و کافہ بر ایادہ جمیع ممالک ہند کہ ہموارہ این معنی پیشینہ
 ہمت از باب ریاست انگریز است خواهد بود۔ تقریر
 ناگوجی را و بنا بر حاضر با شئی ایجا خجیلی مستحسن نمود و در
 رعایت مراتب اعزاز و اکرام کہ نسبت وکیل سامی

صاحب مدوح به دریافت آن مشفق رسیده باشد
 تمامی مراتب مرکوزات خاطر مخلص که نسبت به این
 مقدمات است مفصل و مشروح از اظهار شہادت
 و عوالمی مرتبت ابہت و معالی منزلت کہ نیل کلوس
 صاحب بہادر کہ بالتخصیص جہت سوال جواب جمیع
 امور فیما بین سرکار انگریز بہادر اختیار و اقتدار
 می دارند ہویدائے خاطر مہربانی ما شرخواہد کردید
 نترصد کہ مخلص را پیوستہ خوانمان خیر و خوبی ہائے تصور
 دستہ مدام بہ ارتقام مہربانی نامجات صحت و
 یگانگت آیات سرور و شادمان می نموده باشند
 زیادہ چہ بر طراز د

Wellesley.

۱۰ جولائی ۱۸۰۳ء
 رقم ۱۲
 سامی سطانہ اور صاحب مشفق مہربان
 پنڈت پردہان قدر دان کہ فرمای مخلصان
 باجی اور گھونا تہہ مکھی پردہان راجہ ساہو
 چہ تریپتی ہرش نیدہان سلمہ لندتعالی فائز باد
 ۲۰ شہر ربیع الاول ۱۲۱۹ء

ریش ہانزل
 اڈورڈ لارڈ کلیف
 بہادر گورنر
 چائین وغیرہ متعلقہ
 پانچ پانچ

جمیع سرداران آن سرکار به روابط و یک جهتی و اتحاد
 همواره معنوط و مربوط بوده و هست بمقتضای نیکو
 خواهی که این جانب پیوسته نسبت به جمیع سرداران
 سرکار دارد ترقیب و ترقیب ولی چنان است که فیما بین
 سرداران موصوف بنیان موافقت و موافقت حسن
 استحکام و زیب التیام پذیرد و علی الخصوص نظر بر
 کمال محبت و اتحادیکه فیما بین و اید ما جد آن مشفق
 سرمیت رگه ناسته را و بیکنه باشی و سرکار انگریز
 بهما در حسن سلوک و ارتباطی که در میان بیکنه باشی
 و آن مشفق و اباالی این سرکار جاری بود و نمناک
 رزوکے سود و بهبود آن مشفق زیادہ تر در دل
 محبت منزل منقوش و مرتسم است برای آسایش
 و آرامش ممالک ہندوکن و رفاہ و فارغ البالی سکنت
 رعایا و عامہ برای ممالک مزبور در جمیع اوقات مطمح
 نظر و نصب العین میدارد و یقین کہ کمین و مبطون بودن
 ہمین قسم تمنا و خواهش در خاطر خورشید مظاہر نواب صاحب
 والا قدر عالی شان نواب میر نظام علیخان بہادر ہم کہ
 کلے امور متعلقہ سرکار نواب صاحب معزو سرکار انگریز
 بہادر بہ عینہ حکم و الادارہ از نوشتہ جات نواب

خطا گورنر جنرل بہادر تہالیخ بست و پنجم شوال المکرم
۱۲۱۴ھ رسید

مرقومہ ۱۸ ماہ جنوری ۱۸۰۳ء مطابق ۲۳
شہر رمضان المبارک ۱۲۱۴ھ

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال
را و صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان
از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بوده
دائماً سبز و شاداب و شگفتہ و خندان باد
مہربانی نامہ تو در افزا متضمن کیفیت ظہور مقابلہ
و مجادلہ نسبت بعض مخالفت فیما بین جسونت را و ہولگر
و سرداران مہاراجہ سندھ بہادر و شریف بردن
مہاراجہ صاحب مشفق سری منت پندت پردہان
بہادر بہ طرف قلعہ مہاڈ و شریف آوردن آن
مشفق در مقام پونہ و اطلاع دادن این معنی بخلص
نظر بہ محبت و یک جہتی با بادگیر مراتب یگانگی و
یک رنگی و حصول سجت شمول آورد مسرور و بہ مندرجہ
منفصل مطلع ساخت بہ فضل الہی فیما بین سرکار انگریز
بہادر و سرکار سرکینت پندت پردہان بہادر و

و مبارک باد پردازخته است درین صورت لوالی
 تجدید مبارکباد و ابراز تمناست استداست مکنت
 و حشمت آن مشفق دیگر چه به خامه استخاد در آرد
 نترصد که محالص را پیوسته مترصد دریافت مژده خیزتها
 انگاشته همواره همبزمین به ارتقام مهربانی نامحبات
 نود و آیات مسرور و مبتیج می نموده باشند
 زیاده چه بر طرازد

J. Shore.

زیده نوآیینان عظیم الشان

گورنر جنرال عمدة الملک
 و سرکار کمپنی متعلقه کشور هند

رقع ۱۲۳

تاریخ ۱۸ جنوری
 ۱۸۰۳

بمطالعه ساطعه را و صاحب مشفق مهربان سیمو القدر
 ملکند مکان را و امرت را و صاحب سلمه اللہ تعالیٰ
 موصول باد

شادمان می کرده باشند
نمی یاده چه بر طرازد

J. Shore.

رقعہ ۱۲۲

بتالیخ ۲۱ مئی ۱۷۹۶ء

گلشن دولت اقبال چمن حشمت اجلاں مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر
حوادث زمان مصلون و محروس بوده ہموارہ
سر سبز و شاداب و شگفتہ و خندان یاد
مخلص بعد و دراز سفر لکھنؤ بہ مقام کلکتہ
بہ وصول مہربانی نامہ کہ متضمن بر مژدہ مخارج شدن
آن مشفق بہ خلعت پیشوالی بہ تاریخ چہارم شہر
جمادی الثانی وغیرہ مراتب تود و استجاد بود بمرتبہ
نہایت مسرور و مبتهج گشت از اسجا کہ قبل ازین
بہ مقتضائے یگانگت و یک جہتی ہا بہ ارقام تہنیت

رقعہ ۱۲۱

بتالیخ ارمی ۱۷۹۷

گلشن دولت و اقبال و چمن حشمت و اجلال
 مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر نلبند مکان
 از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ
 سرسبز و شاداب شگفتہ و خندان بادلو

مخلص کہ درین روز با جہت حصول مواصلت
 صوری نواب صاحب والاقدر عالیشان نواب
 وزیر الممالک بہادر در لکھنؤ رفتہ بود چندی در
 عالم مجاہرت و مصاحبیت یکدیگر مسرور الوقت
 بودہ از آنجا مراجعت سباحتہ بتالیخ اول ماہ مئی
 سنہ حال مطابق سیوم شہر ذیقعدہ مع الخیر و
 العافیت وارد مقام کلکتہ شدہ بیاد اخلاق و
 الاشفاق دوستان تہذیبان و بنا بر دریافت نوید
 خیریت ہائے محبان منتظر و نگران است رجا کہ مخلص را
 دوست بے ریا و مصروف دوستیہا انگاشتہ ہدم
 بہ ارقام مہربانی نامحبات خیریت سمات مسرور و

رقم ۱۳
۱۴۹۷

گلشن دولت و اقبال ریاض چمن و اجلال
 مهاراجه صاحب مشفق مهربان مخاصان فیضیان
 زمان افضال اینز منتقال سبزو شاداب باد
 بعد تقدیم مراسم بندگی و نیاز مشهور
 راس خورشید ضیاء می گردانند - عنایت نامه
 تالطف مشحون که به توجہات کمال شرف صدور
 یافته عز و رود فرمود جمیع مراتب توجہات بے
 عنایات عالی زبانی لاله انسدرام دریافت نمود
 لاله مشار الیہ از جناب اقدس اعلیٰ و صاحبان
 انگریز و جناب عالی وزیر الممالک بہادر صاحب
 مظاہر العالی دل جمعی نموده شرفیاب خدمت فیض
 مواہب می گرد و نیاز مند چرامنت گرامی را
 سعادت بینی دانند مفصل لاله مومی الیہ معروض خواهد
 ساخت امید کہ ہموارہ بہ ورود شفقت نامجات
 عنایت سمات مغز و مسرور میشدہ باشد ایام دولت و
 کامرانی مدرم باد

بدوستان و دولت خواران دور و نزدیک خصوصاً
 مبارک و مہنا فرماید چون از قدیم فیما بین این دو
 دولت خداداد یعنی سرکار آن والا قدر و سرکار کینی
 انگریز بہادر رابطہ و احدیت و یک رنگی و واسطہ
 یگانگت و یک سوئی منوط و مربوط است چنانچہ نواب
 صاحب معالی الاقباب نواب گورنر جنرل سر جان
 شوربرونٹ صاحب بہادر دام اقبالہ بہ و فور
 انبساط محبت نامہ بہ مضمون این اسمعی از کلکتہ
 مرسل فرمودہ باشند مراتب انضباط سررشتہ
 اختصاص محبت و موافقت از مضمون آن واضحتر
 مہر انجلای خواہد گردید نظر بر آن نیاز مند
 شد الظ مبارک بادی بہ تقدیم رسانیدہ
 برائے استدانت ذات والا کمالات آن والا قدر
 از حضرت کبہ یا جلیشانہ بہ صدق دل دست بدعا
 است نیاز مند را مستدعی ترقیات و عافیات روز افزون
 پنداشتہ ہموارہ ہمین تسم بہ ورود شفقت
 نایمات لطف سمات معزز و مشکور می فرمودہ
 باشند زیادہ ایام بہجت مدام باد

شده بودند به سزائے اعمال رسیدند و آن والا
 قدر به فرخی و فیروزی داخل نواح پونه شدند و او
 صاحب مشفق مهربان را و بالاجبی جنازه از ضلع
 کوکن رسیده مستفید ملازمت آن والا قدر شدند و
 بعد قرآن السعدین یعنی ملاقات آن والا قدر و ابا
 صاحب بهادر آن والا قدر به خلعت پیشواکے و
 ابا صاحب بهادر و جمیع سرداران به قدر مناصب انرا
 حضور کمینت مهاراجه صاحب بهادر مخلم شدند چون
 اطلاع این نوید به دوستان و خیراندیشان دور و
 نزدیک واجب بود بنا بران به نیاز مند نیز که از قدیم
 خیراندیش صمیم است مطلع فرموده و رود مسعود فرموده
 دماغ جان را منظر و مشام روح دروان را معنبر
 ساخت این نامه اقبال کزان سو آمد دولت
 ز نشاط نهنیت گو آمد خدا شاهد حال است که به
 اطلاع این گلبنگ بشارت آنقدر سبانیگین خاطر
 مالا مال رقیق شادمانی کرد که اگر شمه از ان نسوید نماید
 دفترے باید ایزد تقدس تعالی جل جلاله این جلوس
 میمنت مانوس به ذات مصدر حسنات آن والا
 قدر بر جمیع خواهران آن دولت خداداد عموگا و

کلام است زیاده ازین دولت و اقبال شامل حال
آن فرخنده فال باد

D.L. Seton .

رقعه ۱۱۹
دسمبر ۱۹۴۶ء

گلشن دولت و اقبال و چین چشمت و اجلال
مباراج صاحب والا قدر عالیشان سمو المکان به
آبیاری افضال ایزدی دائماً مخف و سیراب باد
گلدسته بوستان صفوت و صفایعین رنگین نام به بهار
افزاک از بر حرف و لغزش راعی موالفت معنوی و
شماغم و موائت باطنی به مشام جان محبت نو امان
فائز می شد هست کما میک بر خاطر ابواب انبساط باز
بود متضمن بر نوید بهجت جاوید اجلاس مسند ریاست
گری و ممکن بر منصب دولت عظمی و اینک خیره سران
عداوت نشان که مصدر تخیل دران دولت خدا داد

اطمینان ہم ازین بدو ستدار حاصل است کہ جهت
 حصول تصفیہ فیما بین سرکار مہاراجہ صاحب و نواب
 صاحب معز و برائے انسداد پیر خاش کہ ہر آئینہ
 منتج نقصانی نمود و بہبود سرکار مہاراجہ صاحب
 و نواب صاحب موصوف متصور است در سعی و
 کوششہا اینچ نوع قصور از دوستدار بہ عمل مشاہدہ
 و این معنی بہر سیکہ دوست و مستی آن ہر دو سرکار است
 لازم و مفترض بود ماورائے آن در خاطر دوستی
 ماثر این معنی ہم جلوہ ظہور داشت کہ بحال نہ برقرار
 بودن یگانگت و اتحاد فیما بین ہر دو سرکار کہ از قدیم
 الایام زینت استحکام یافتہ در سود و بہبود سرکار
 کمپنی ہم دخلے کلی دارد پس از مشاہدہ این معنی کہ
 مساعی متکاثر ہا دوستدار پیش رفت نشد و اینکہ
 از عدم ابراز مواجب نا موافقت فیما بین سرکار
 مہاراجہ صاحب و نواب صاحب مدوح برائے تقدیم
 لوازم صلاح مقتضائے عالم دوستی کہ در باب تعیین
 طریق تصفیہ مؤثر تو اند بود قابل دوست نہ داد تا سف
 ہائے کمال بخاطر دوستی ماثر را با یاقت بالآخر دوستدار
 بہ مقتضائے این مراتب و نظر بر قبائح عظیمہ پیر خاش

سابق ازین سرکار مهاراجه صاحب مشفق مهربان
 سموالقدر باند مکان را او پندت پردهان صاحب
 بهادر در سرکار نواب صاحب آصف جاه بهادر
 و سرکار کمپنی انگلیز به کمال واحدیت و یکیت در
 یک معامله متفق اللفظ و المعنی بود و فوائد عظیمه که
 از نزد دو جان فشانی هر سه سرکار در انجام
 مهم بپیوسلطان حاصل شده بالفعل ازین معنی
 که فیما بین سرکار مهاراجه صاحب موصوف و
 سرکار نواب صاحب معز با وجود سعی و کوششها
 که به مد نظر تصفیة به عمل آمده صورت ناموافقیت
 مشاهد می شود بسا تا سف و ملال در خاطر اتحاد
 ماثر و داده دوستداره را رجاے و اثق
 همین بود که از مشاهد ه فواید موافقت و مراعت
 بیان دوستی فیما بین هر سه سرکار روز بروز ترقی خواهد پذیرفت
 و درین هر سه یگانگی و اتحاد که تا بحال و برقرار بودن و سید قومی
 استقامت هر سه سرکار و امنیت ملک هندوستان است
 امریکه موجب خلل باشد به وقوع خواهد آمد و مدت
 مدید است که خلاصه این همه مراتب به مهاراجه صاحب موصوف
 از اظهار احتشام الدوله سرچارلس و رسالته بهادر واضح شده است

بہادر پندت پر وہاں سلمہ اللہ تعالیٰ۔

موصول باد کے

۴ شہر محرم ۱۲۱۰ ہجری رسید کے

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلاں مہاراج
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر حوادث
حوادث زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سرسبز و
شاداب شگفتہ و خندان باد کے

مہربانی نامہ تو دوشماہ بہ پانچ رقمۃ الوداد متضمن
حالات جنگ و درمیان آمدن صلح و آشتی کہ منتہائے
از روئے بجز طلبان بیک رنگ آن متصور نبود در خوش
ترین ہنگام رشتہ وصول بہ تاج شمول نمودہ سرور
و بہ مندرجہ با مفصل مطلع ساخت مخلص از ملاحظہ صورت
ناموافقت و منازعت فیما بین سرکار آن مشفق و
نواب آصفجاہ بہادر بہ مقتضائے کمال یگانگت و
یک جہتی ہا کہ ما بین سرکارات موصوف و این ریاست
متحقق است نشویش و تردد یکہ بدرجہ انہم لاحق حال
داشت۔ الحمد للہ از دریافت نوید تجدید موافقت و
مراہقت فیما بین کہ موجب کمال سرور و شادمانی خاطر

فیما بین آن ہر دو سرکار کہ توقع قومی بر عام ظہور آن
 دار و ترقیم مافی الضمیر خود کہ ابراز آن بذریعہ دوستی
 و اتحاد مؤلفہ فیما بین سرکار مہاراجہ صاحب و این
 سرکار و سرکار نواب صاحب مغربہ دوستدار میرسد
 بے اختیار و بلا مکث و تانی پرداحت باقی مراتب
 از تقریر صاحب موصوف و اصحرائے مہر انجلائے
 مہیاراجہ موصوف و آن مہربان خواہد گردید نیز صد
 کہ این جانب را خواہان خیر بہتہا انگاشتہ بہ ارقام
 منکاتبات مسرت آیات مسرور و شادمان میداشتہ
 باشند۔ زیادہ چہ بر نگار دنو

J. Shore.

۴-۱۰۳

زبدہ اویسینان عظیم الشان سر
 جان بروہت نشور بہادر گورنر خزل
 مالک مجروسہ سرکار انگلہ نیز متعلقہ
 کشور ہند

رقعہ ۱۱

تاریخ ۲۲ جولائی ۱۹۵۶ء

بمطالعہ سفاطمہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان
 سمو القدر بلند مکان پیشوا سہواری مادھورا و نازا این

پندت پردهان والا شان بلند مکان خلوصیت مستر
 دانیل سین بعد اہدائے ہدیہ اخلاص و دعا و استخاف
 تحفہ محمدت و ثنا مبرہن رائے عالم آرائے بیضا
 ضیاء میدار دکور و دعنایت نامہ لطف شامہ
 باعث افتخار گردید و از استماع مضمون مزہ موزون
 یعنی عنایت خلعت اقبال طلعت و رونق افزا
 شدن بر چاہ بالش پیشوائے از مہاراجہ زبدہ
 قدرہ و فور نشاط و کمال انبساط بہمہ خیر خواہان
 قرب و بعد محصل گشتہ - حق سبحانہ تعالیٰ آن سر چشمہ
 فیض را بہ شاد کامی و اقبال باغرت و عشرت زینبندہ
 مسند ریاست تا ابدالہمہ داشتہ کامیاب مقاصد
 صوری و معنوی داراد و حجبہ و کرمہ شکر این عطیہ کبریٰ
 بجناب ایزد متعال بجا آورده او جلاشانہ از کرم غنیم
 خویش مبارک و سیمون و فرخندہ ہمایون کناد کہ شکر و
 ادعہ خیر اندیشان دیباچہ میمنت است امید از قادر
 مطلق آنکہ ما بین سرکار عالی و سرکار اقبال پناہ کمپنی ہمارہ
 ہمیشہ دوستی و اخلاص با سرشتہ مربوط و استوار باشد
 و از رایجاء فرمایشات این صوب ذخیرہ اندوز نشاط
 می فرمودہ باشند کہ در التزام آن حصول سجت مالا

دوستی ما شراست رفع گردیدر جائے واثق کہ فواید
 حسن اتفاق ویک رنگی منقوش خواطر یکدیگر گشته
 حالاً بعنوانیکه سر رشته موافقت و مصالحت بہ تازگی
 التیام و انضباط پذیرفته است از فضل الہی مدام
 و مستدام منضبط و مستحکم خواهد بود ترصد کہ مخلص
 مترصد دریافت مژدہ صحت و سلامتی ہا انگاشته
 پیوستہ بہ ارقام مہربانی نامجات مسرت آیات
 مسرور و شادمان پنداشته باشند۔
 زیادہ چہ بر طرازد -

J. Shore.

رقعہ ۱۱۸

تہ تیغ ۳ دسمبر ۱۹۶۶ء

ادام اللہ تعالیٰ اقبالہ

زینت بخش مسند وزیب افزائے چارہ بالشحمت
 و کامگار ہی رفیع الدرجت ذوی القدر عظیم المنزلت

موجب مزید مسرت و باعث کمال فرحت خواهد بود
و آن قدر دان یقین خاطر باشند - در هر امری که
باعث اختصا این مطالب مرغوب بوده باشد
مخلص به توجه موجه مجد و مساعی خواهد بود نه یاده
ایمان حمیت و شادمانی مداوم باد

زبدہ نوابینان عظیم الشان
سر جان برویت شہر بہار گورنمنٹ
ممالک محروسہ سرکار انگلستان
مستقلہ کشور ہند

رقعہ ۱۱۶

ناسیخ ۷ ار فروری ۱۹۰۵ء

را و صاحب بسیار مہربان دوستان را و بالاجی
پندت صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ
بت ہجرتہم رجب المرجب ۱۲۰۹ھ ہر مقام ہیگنی
برکنارہ سینا
معرفت مستر مالک رسید

را و صاحب بسیار مہربان دوستان سلامت
ایجناب بیاد حالات اوقات ماضیہ این کہ چندے

۱۲ صفر ۱۲۰۹ھ
 ۸ ربیع الاول ۱۲۰۹ھ معرفت مسد مالٹ
 از دست سید نور الدین حسین رسید

ر او صاحب مہربان پنڈت پیردہان قدر دان کرم
 فرما مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ
 بعد اظہار اشتیاق موصلت کثیر المسرت مشہود
 رائے تو دد اقتضا نموده می آید درین ایام مخلص
 وارد چنایٹن گردیدہ حسب الارشاد فیض بنیاد
 ارباب عظام مختار الانتظام امور سرکار مل انریل
 کونینہ انگریز بہادر و بہ صوابد پد بادشاہ سکندر
 جاہ گریٹ برٹن سعادت وطن خلد اللہ ملکہ و سلطنتہ
 ایام انتظام ریاست اینجا بجوزہ اختیار و اقتدار
 خود در آورده فی الفور برائے اطلاع بہ آن مہربان
 نگارش نموده ازین جا کہ بہ فضل الہی فیما بین سرکارات
 ہمہ گیر مراتب یگانگت و موافقت و مدارج موافقت
 و مخالفت بہ آئین بہین منوط و مربوط است شادابی
 و سرسبزی چمنستان یکریخی و یک جہتی و نصارت
 پیرائے گلستان یگانگت و یکتادلی بہ دوست دار

بهادر مبارز جنگ به ذریعہ اعانت سرکار کمپنی بہادر
 بر مسند ریاست موروثی خود کہ در باب حقیقت نواب
 صاحب موصوف است بہ ریاست مزبور جمیع خاص و
 عام اعراف دارند متمکن شدند۔ و چون ازین امر
 بلا وقوع نوعی ہنگامہ و فساد صورت پذیر شدہ۔
 موجب مزید مسرت و انتہاج خاطر گشت۔ این
 معنی را واسطہ سرور و انبساط خاطر اشفاق مآثر
 تصور ساختہ بہ خامہ و داد در آمدہ ترصد کہ مخلص را
 پیوستہ مترصد دریافت خیریت ہا انگاشتہ ہموارہ
 بہ از قام مہربانی تا نجات مسرت آیات مسرور و
 شادمان می نمودہ باشند۔

زیادہ چہ بر طہ از دے

J. Shore.

✽

رقعہ ۱۱۵

بتاریخ ۸ ستمبر ۱۷۹۳ء

بہ سامی ببطالہ راو بسیار مہربان قدر دان کر مفرمائے
 مخلصان سلمہ اللہ تعالیٰ فائز بارے

رقعہ ۱۱۴

تاریخ ۲۹ جنوری ۱۹۲۳ء

زبدہ نوابینان عظم الشان
سرجان بروٹ شوز بہادر گورنر
جنرل کمپنی جمالیہ محروسہ سرکار
انگریز مدافعہ کشور ہند

مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلبند مکان
مہاراجہ مادھو راؤ نارائن پیشوا سوامی پنڈت پردہان
بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ کے
۲۶ ربیع الثانی ۱۳۰۸ھ معرفت مستر مالک رسید

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلبند مکان از صر صر حوادث
زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سر سبز و شاداب
و شگفتہ و خندان بادے

از انجا کہ روابط یگانگت و یک جہتی ما فیما بین سنوٹ
و مریوط است و امور ات طرفین بمنزلہ واحد منظور
درین صورت بہ خامہ اتحاد می آرد کہ بہ مقتضائے
لوازم انصاف و احقاق حقوق کہ ہر آئینہ پاس است
پیوستہ ملحوظ و مطمح نظر سرکار کمپنی انگریز بہادر است
نواب صاحب و الا قدر عالیشان نواب سعادت علیخان

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراج
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر
حوادث زمان مصون و محروس بوده ہموارہ سرسبز
و شاداب و شگفتہ و خندان بارک

در ہنگامیکہ خاطر محبت ماثر مستدعی و منتظر
در یافت نوید فرخندہ جاوید میمنت و شادی و
بہجت و مبارک باد یہا بود از مضمون مراسلات
سرچارلس مالٹ بہادر بہ اطلاع گلبنانگ حسن انجام
طوی آن مشفق مہربان آنقدر اسباب مسرت
و ذخیرہ شادمانی ہا اندوخت کہ شرح آن درین مختصر
نہ گنج ایزد برحق و خالق مطلق ظہور این شادی میمنت
مبادی بذات جمع حسنات آن مشفق خصوصاً بر جمیع
دوستان دور و نزدیک عموماً مبارک و مہنہ سازد
و نتایج فخرات حسنات ارزانی فرماید مخلص بہ و فور
انبساط و فرط نشاط بہ ادائے مبارک باد ہی پردازد
و برائے قبام عمر و دولت آن مشفق مہربان از حضرت
منان مسالت می نماید

زیادہ چہ بر طہ از دے

بعده گورنر جزلی ماسور اندر جا که آن مشفق سرشته
 مراسلات دوستی و یک جهتی قسمیکه ازین مخلص جاری
 می داشتند از صاحب مغز الیه نیز مسلوک خواهند داشت
 یقین خاطر مخلص است که صاحب مغز الیه هم به پاس
 دوستی و حفظ مراتب یگانگت و یک جهتی زیاده از
 مخلص بدل مصروف خواهند بود

زیاده چه بر طرف از د

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
 زنده نوابان عظم الشان گورنر جزلی
 چارلس اول کارنوالس بهادر سپهسالار
 افواج پادشاهی و کمپنی متعلقه کشور هند

رقع ۱۱۳

بتایخ اسرار اکٹوبر

۱۷۹۳ء

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مہربان سمو القدر
 بلند مکان پیشوا سوائی مادھورا و نارائن چندت
 پردھان سلمہ اللہ تعالیٰ موصول ہوا
 بست و پنجم ربیع الاول ۱۲۱۳ھ رسید

سوائی پیشوا صاحب بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ

موصول ہے

دہم صفر المنظر ۱۸۸۸ھ مقام پونہ معہ ستر مالٹ

گلشن دولت و اقبال عین حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرصر جوادش
زمان مصون و محروس بودہ ہموارہ سربز و شاداب
شگفتہ و خندان باد

سابق ازین تمامی مراتب روانگی خود از کلکتہ و
توقف چند روز باعث روکار بعضی امور ات در
چناپٹن و بعد از آن ارادہ ولایت در ایام روانگی
جہاز مفصل بہ آن مہربان نوک ریز خامہ و داد کردید
یقین کہ مہربان رائے محبت پیرا شدہ باشد درینو لا
کہ بہ عنایت الہی و بہ اقبال محبان از امور ات متعلقہ
این طرف فراغ دست داد و تبدیل ہوا برای روانگی
جہاز بہ سمت ولایت باد مراد حسب دلخواہ بلیسر آمد
مخلص از مقام چناپٹن بالاسی جہاز سوار گشتہ روانہ
ولایت شد از انجا کہ سر جان شور صاحب بہادر بعد مخلص

روانگردیده امورات این ریاست را تا وقت غزیمت
سمت ولایت در چنایپن بر این جانب و دیگر صاحبان
کونسل تفویض فرمودند چون اطلاع این معنی به آن مهربان
لازم و دانسته درین صورت بقلم محبت رقم در آورده
ترصد که به مدت نظر رابطه اتحاد و یگانگت که فیما بین سرکار
کمپنی انگریز و آن مهربان منوط و مربوط است باز قلم
مراسلات خیریت آیات متضمن بر مراتب آنکه که موجب
استحکام بنیان مؤدت و و داد تواند بود مسرور و
مبتنیج بیساخته باشند

زیاده چه برنگارد

P. S.

مکرم الدوله بهادر
اسد جنگ
پیشتر

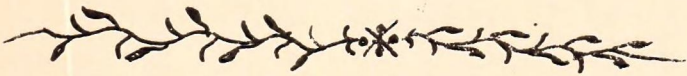
رقم ۱۱۲

بتایغ ۱۷ ستمبر ۱۷۹۳ ع

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان مہاراجہ مادھوہ او نار این پنڈت پردھان

پیدا شده اکثر به اطلاع آن سرور و منبسط می نموده
باشند که زیادہ چه بر طراز دے

Cornwallis.

۱۸
مکرم الدولہ بہادر
اسد جنگ
پیشتر

رقعہ ۱۱۱

بتاریخ ۱۱ سوار اگست ۱۷۹۳ء

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان راؤ بالاجی
پندت سلمہ اللہ تعالیٰ کے

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان سلامت

مفصل مراتب عزیمت نواب گورنر جنرل بہادر بہ
سمت چنانچہ بنا بر انتظام والتسیام امور است
متعلقہ آنجا از مراسلات نواب صاحب موصوف بہ
اطلاع آن مہربان در آمدہ باشد چنانچہ نواب صاحب
موصوف بہ تاریخ سیزدہم ماہ اگست سنہ حال در کلکتہ

دلنشین و خاطرشان سر جان شور صاحب بهادر خواهد
 نمود هر چند صاحب معزالیه در هنگام اجلاس ریاست
 مفصل از مدارج دوستی و استیادات فیما بین سرکارات
 عالییه واقف و آگاه شده موجب خوشنودی خود
 پنداشته اند و در تقدیم لوازم خیر خواهی نسبت باین
 دستدار بدرجه مسادی باعث مزید انبساط و انشراح
 سر خود می پنداشتند تا هم ورینولاد دستدار بمقتضای
 وفور محبت و وداد لوک ریز خامه استیاد می سازد
 که بعد روانگی دستدار سمت ولایت صاحب معزالیه بر
 خدمت ریاست مامور شد هر رشته دوستی و خیر سگالی را
 بخدمت را و پندت پردهان بهادر و نسبت به
 آن مهربان بدستور بذریعہ ابتهاج و شادمانی خود متصوّر
 داده به تقدیم مدارج ارتباط قدیم را نسخ دم و ثابت
 قدم خواهد ماند چنانچه رقیمة الشوق صاحب معزالیه متضمن
 بر اظهار مراسم دوستی و یک جهتی برائے حصول مسرت
 خاطر آن مهربان مطاوی مؤدت نامه ابلاغ می دارد
 تولا که تا رسیدن موسم روانگی جہاز که دستدار به
 دستور مصروف و مستعد به علاقه مأموره است آکمبر بان
 کرد دستدار را مستدعی خیریت و خوبهائے عافیت

۲۳ ذیقعدہ ۱۲۰۴ ہجریہ رسید

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان سلامت
 از اسباب مقتضائے حب وطن ارادہ روانگی خود سمت ولایت
 مصمم ساخته مدت چند ہا گذشت کہ دوستدار در خواست
 استقرار شخصہ جہت انتظام امور ات متعلقہ سرکار
 کمپنی انگریز بہادر در ہنگامی کہ دوستدار روانہ سمت ولایت
 خواہد شد پانچواں یا فعل از مضمون مراسلات ولایت چنان
 بہ دریافت درآمد کہ استدعائے دوستدار مقرون بہ
 اجابت گردید سر جان شور صاحب بہادر کہ سابق ازین
 در اجلاس ریاست بنگالہ ما مور شدہ بہ اتفاق دوستدار
 در تمثیت امور ات می پرداختند بخدمت گورنر جنرلی
 برفرا گذشتند اگرچہ صاحب موصوف وارہ کلکتہ شدہ اند
 لیکن نظر بر عدم موافقت ایام روانگی جہازہ دوستدار
 تا عرصہ چہارہ پنج ماہ کہ در ان ہنگام از فضل الہی باد مراد
 مساعد سفر جہاز خواہد شد توقف ساخته است تا انقضائے
 ایام مذکور کہ دوستدار مراتب محبت و اخلاص سرکار
 راؤ پنڈت پردھان پیشوا صاحب بہادر و آل مہربان
 کہ نسبت بہ سرکار کمپنی انگریز بہادر متحقق و منضبط است

مخلص هم ازین کیفیت از اخبارات دریافت
 نموده بنا در مکان متعلقه آنها را در بنگاله به
 تصرف خود آورده اشارت اللہ تعالیٰ تدبیرات
 و تدرجات نوعی به عمل خواهد آورد که ثانی اسحال
 این گروه خذلان پشوره را قدرت بر هم زنی سرشته
 آشتی و امنیت در قرب و جوار هندوستان و دکن
 نخواهد بود مترصد که این جانب را هرگونه خوبی خواه
 خود دانسته مدام به ارقام مکاتبات خیریت سمات
 مسرور و مشغوف نمی کرده باشند
 زیاده چه برانکار دے

Cornwallis.

شخصه حضور سلطان انگلستان
 زبده نوابان عظیم ایشان گورنر جنرل
 چارلس کلرک نو انکسین بهادریه سالار
 افواج بادشاہی کمپنی متعلقه لشکر هند

رقعہ ۱۱

تاریخ ۳۱ جولائی ۱۷۹۳ء

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان راؤ بالاجی پنڈت
 صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ کے

مطلق گردانیده چه تعجب که سلوک غضناک و نامشروع
 به طوریکه در ملک خود به عمل آوردند نسبت به اقوام دیگر
 هم پیش نهاد خاطر خود به داشته باشند چنانچه در مینولا
 از روی اخبارات ولایت چنین به استماع در آید
 که این فرقه ظالمیه با وصف کمال بے انتظامی و آشوب که در
 ملک خود با انگیزه اندنا سره جدالی و قتال با اکثر
 رؤسای منظمه و محنته ولایت اشغال نموده اند و هر
 چند به مقتضای بے انتظامی و بے بند و بستگی چند
 سال جانداد اخراجات لایمی رویه بتقیص و تحلیل
 آورده افواج بحر و بر به مدنظر عدم اخراجات و نافرمان
 بر دراری قریب الا نه دام رسیده تا هم به اقوام انگریز
 مثل سرداران دیگر علم نخوت و فساد برافراشته اند اگر
 چه قوم انگریز همیشه حفظ مراتب محبت و اخلاص با کرده و
 قسمیکه از مدت ماضی داشته اند لمخوفا و مطمع نظرمی دارند
 معینند این قسم سلوک از فرقه مذکور که محض بے سبب و
 بے واسطه به وقوع آید کمی گوارا کے خاطر می تواند
 نمود بنا بران ترددات و تدبیرات تلافی این حرکات
 لازم دانسته جهت سزای سانی با بنیان این فساد
 هم در ولایت و هم در هند تدبیر به عمل آورده اند و

که هر آئینه مخمربهتری و شادابی امورات یکدیگر بود
 و همیشه سرداران ذیشان هر دو قوم مرعی میداشتند
 درین ولادت سه چهار سال خواهد بود که کمترین و عوام
 سکنائے ملک فرانس که بخارفتند پردازسی و خود
 سری در سر آنها پیچیده به مقتضائے اعوائے
 شرارت پیشگان و سرکشان سر رشته نظم و نسق
 ریاست برهم زده و قوانین حکمرانی را در ملک خود
 منهدم ساخته امرایان و خوانین ذی رتبه و خطاب
 را که در هر اقامت سنون سلطنت متصور اند بدر کرده حسب
 تسلیم و تلقین کشتیانی منکب انواع شر و فساد شده
 و گشت نظا اولی ادبی و گناخی به دامن حال معاندان
 بادشاه خود رسانیده پس سر پنج بے تمیزی گرفتار
 ساختند آخر بر تبه علم کشتی و بدعلی برافراختند که به ضرب
 تیغ بے دریغ آن گروه شقاوت پزوه بادشاه مذکور
 رخت هستی خود ازین دار فانی به عالم جاودانی کشید
 درین صورت سر رشته ریاست و حکمرانی دران ملک
 منقطع گردیده و مشیران کار پردازان با فهم و قدرت
 را که لایق اجرائے امورات با بادشاهان و رئیسان
 ممالک اطراف قسم شد آمد صد ها سال است بوجه معدوم

با پیشه زیاده از سابق این سر رشته خداداد منوط و
 مربوط و مستوجب تحسین و آفرین عالم خواهد گردید
 چنانچه محاصل این معنی ما را با یقین زهن نشین مزاج
 خود ساخته و آن مهربان رایگی از دوستان و خیر
 خواهان کمپنی انگریز تصور نموده اطلاع و انکشاف
 پیش آن مهربان از هر دو بکار است و سواخ که در آن
 قوم انگریز به نوعی و به وجهی علاقه درشته باشند -
 منجمه مستلزمات محبت و اخلاص می نگارد و هر چند
 از باعث زمین و قوعات در ولایت تحرک و جنبش
 سلسله آسودگی و رفاهیت که از فضل الهی و اقبال
 محبان در کل هندوستان و دکن مملو بر آورده است
 خلائق است چندان ممکن به خاطر منصور نیست تا هم
 عدم کوشش گذار این معنی از مهربان خلاف آیین محبت
 و اخلاص پیدا شده و حسب المراسم یگانگت و یک
 جهتی با نه انگاشته بلا تکلف به مدعا می پردازد از
 مهربان مخفی نه خواهد بود که ما بین قوم انگریز و
 فرانسس از عرصه چند سال حفظ مراتب محبت و اخلاص

قیام و بقائے عمر و دولت آن مشفق مہربان از حضرت
 منان مسالمت نمی نماید
 زیادہ چہ بر طرازو

Cornwallis.

رقعہ ۱۰۹

بتاریخ ۱۳۱۱ سنہ ۱۷۹۳ء

راؤ صاحب بسیار مہربان مخلصان سلامت
 ہر چند فیما بین سررشتہ و یگانگت و یکسوئی و سلسلہ
 محبت و یکتا دلہا بذریعہ حفظ مراتب صدق مزاجی
 و راسخ القوی روز بمستحکم و منضبط و علو مدارج
 محبت و اخلاص بہ مقتضائے جلوہ ظہور سرسبز می
 و شادابی امورات یکدیگر یوماً فیوماً یہ تیزاید و تضاعف
 تاہم بنا بر تقدیم سلوک باصفا و بے حجاب مغایرت
 و بہ لحاظ سلسلہ ظمانیت و اعتماد کہ مخلو بر اطلاق ہر
 اسرار و غوامض و انکشاف ہر روز بکارہات انتہائی

رقعت ۱۰۸

بتاریخ ۲۸ اپریل ۱۹۳۷ء

مشیر خاص حضور سلطان افغانستان
زبدہ نوریان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ایل کارنوال سن بہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی
سرکیننی منعلقہ کشور سندھ

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان پیشوا پندت
پردھان سوامی راؤ مادھورہ او نارا این بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ
۱۶ رمضان ۱۳۵۷ھ رسید معرفت مستر ثالث

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
در بینکامینکہ خاطر محبت ماثر مستدعی و منتظر دریافت نوید
فرخندہ جاوید میمنت و شادی و ہیجت مبارکہ باد یہا
بود بہ اطلاع گلبنگ حسن انجام جشن طومی آن مشفق
مہربان آن قدر اسباب مسرت و ذخیرہ شادمانیہا اندوخت
کہ شرح آن درین مختصرات نلنجد ایزد برحق و خالق مطلق
ظہور این شادی میمنت مبادی بذات مجمع حسنت آن
مشفق خصوصاً و بہ جمیع دوستان و خیر اندیشان دور
و نزدیک عموماً مبارک و مہیا سازد و نتائج و ثمرات
حسنت ارزانی فرماید مخلص بہ و فوراً انبساط و فرط
نشاط بہ ادائے مبارک باد می پردازد و برای

بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ -

رسید

شانزدہم رمضان ۱۲۰۷ھ معرفت مستر ثالث

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
مکاتبہ آن مشفق کہ در مقدمہ مامور شدن لالہ گلآب بہ اے
در پنجاب بہ کار پدرو متوفی خود بنام صاحب گرامی قدر مستر
شور بہ صاحب بہادر شہادت جنگ قبل ورود مخلص
در کلکتہ وصول یافتہ بود مخلص مطالعہ آن خوسند بہا حاصل ساختہ دین تو کار بہ
بہ لالہ مشارکہ الیہ کہ در حقیقت مردم ہشیار و ستودہ اطوار
اند مخلص انسب و اولی و ہم مستوجب کمال بہتاج و انبساط
خاطر محبت ماثر گردید چنانچہ ازین سرکار ہم در باب غوت
و قدر افزائی مومی الیہ ہرچہ بہ مقتضائے یگانگت و یک
جہتی ہا لازم و مناسب بود بہ عمل آمد یقین کہ لالہ مشارکہ الیہ
بہ اطلاع این معنی ہا مسرت افزائے خاطر آن مشفق
خواہید شد ترصد کہ مخلص را پیوستہ ترصد دریافت
خیریت ہائے مزاج محبت امتزاج تصور داشتہ گاہ
گاہ بہ ارقام مکاتبات تو دد آیات مسرور و مبتہج
می نمودہ باشند کہ

زیادہ چہ بر طہ از دے

Cornwallis.

گشته باد دیگر مراتب خلق و خوبیهائے ایشان در خوش
ترین زمان چهره وصول افروخته مسرور به مندرجه مطلع
ساخت از آنجا که آن مهربان دوست قدیم این ریاست
و محب صمیم مخلص اند یقین که از اطلاع این خبر بشاشت
اشرف او ان خورمی و خورسندی به آن مهربان دست داده
باشد۔ او تعالی سرور و شادمانی این معنی بزم جمیع
دوستان مبارک کناد ترصد که این جانب را هر
گونه خوبی خواه خود دانسته همبزمین نمط آگشده به ارقام
مکاتبات خیریت سمات سرور و شادمانی می کرده
باشند۔

زیاده چه برنگارده

Cornwallis.

رقف ۱۰۶

بتاریخ ۲۸ اپریل ۱۷۹۳ء

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوز آیینان عظیم ایشان گورنر
جنرل چارلس کلرک کورنوالس سہارنپور
سالار افواج بادشاہی دکنی سلاطین مشورین

راؤ صاحب بسپار مهربان دوستان ہرمی پندت تانتیا صاحب

داده شود۔

زیادہ ایام ہیجت و کامرانی بکام

J. Kunnaway.

***

رقعہ ۱۰۶

صحت
سلا

اگست ۱۹۹۲ء

را و صاحب بسیار مہربان دوستان

مکاتیبہ مسرت طرازہ متضمنہ براین معنی کہ بہ مقنضائی فرط
 محبت و وداد دل دوستی منزل آن مہربان بہ دریافت
 مزودہ صحت و عافیت ہائے اینطرف متعلق و منتظر وہ
 تذکار دوستی و اخلاص این جانب زیادہ از حد مصروف
 چنانچہ درینولانہ بانی صاحب بسیار مہربان سرچارلس و
 مالٹ صاحب بہادر بہ استماع خبر ہیجت اثر عطاءئے
 خطاب منطاب از جناب شہنشاہ گردون رکاب
 یعنی بادشاہ جمجاہ ولایت خلد اللہ ملکہ و سلطنتہ
 نسبت بہ این جانب سرور موفور بہ آن مہربان حاصل

عنان شہد نیز خامہ را ازین دادی معطوف ساخته بہ
 مدعا پرداختہ می شود چون از پیشگاہ مدارالمہام بہادر
 تاکید در باب پیشقدمی آن مہربان اصدار یافت
 چنانچہ از نوشتجات مسر مالک صاحب متواتر معلوم شدہ
 یقین است کہ آن مہربان بر طبق آن و بموجب فرمودہ
 شریف بمواجہہ دوستدار در ملاقات اول بہ سرعت
 سرعیہ پیش قدمی نمود بہ اتفاق فوج مغلا سرکار بنگالہ
 عالی کہ از نوشتہ استراٹوارٹ صاحب متعین جناب
 فوج مغلا معلوم می شود کہ چندے صورت توقف فوج
 مذکور در راولپنڈی بہ نظر فی آمد اسحاق با فوج کمپنی کہ
 از مضمون مکاتبہ جناب عالی گورنر جنرل لارڈ کارنوالس
 بہادر دام اقبالہ، مرتومہ بست و پنجم شہر جب دریافت
 گردید کہ از بنگلور برائے اسحاق فوج مغلا مذکور کوچ
 کردہ طرف کورمکنڈہ متوجہ شدہ بہ عمل خواہند آوردہ
 ہموارہ خاطر دوستی ماثرہ اجویامی عافیت ہا و منتظر
 اخبار اختیار تصور نمودہ بہ نگارش حالات مفصل بہر
 سبیل تواتر مسرور و مطمئن می ساختہ باشند۔
 تا جناب گورنر جنرل بہادر از اخبار اختیار ہمین اطلاع

خواہش و تمنا کے دوستدار درین بود۔ امجد اللہ کہ درین
 وقت محض بہ انصاف الہی شاہد این مرام بمنصبہ ظہور
 جلوہ گر شد آن صاحب دست داد این اتفاق و
 موافقت را از مغتنمات تصور خواهند فرمود کہ رونق
 و خوبی بسا امور درین امر متیقن است کہ
 زیادہ شادمانی باد۔

رفقہ ۱۰۵

کیپٹن جان
 کنوی جنگ بہادر

تہ تیغ ۳۰ مارچ ۱۹۲۲ء

بمطالعہ ساطعہ صاحب بسیار مہربان مخلصان ہری پٹت
 پھر کے سلمہ اللہ تعالیٰ - موصول ہوا۔
 تاریخ نہم شعبان رسید
 مرقوم ششم شہر شعبان المعظم

صاحب بسیار مہربان مخلصان سلامت
 شرح اشتیاق دل در زبان قلم امریت مشکل لہذا

دارد از شرح و بیان مستغنی اما حق این است که
 صداقت و دوداد همدیگر احبائے صادق الوداد بر اوقات
 استغانت به امتحان میرسد - بشد انحمد که پاس این
 امر نظر تقدیم اتحادات از طرف سامی یقین خاطر صنوت
 مظاہر است امراتب محموله به اظهار جناہ دن راؤ واضح
 رائے تفقدیر خواهد کردید از اینجا که درین کار گاہ است
 اساس امریکه نقش یادگار بر جریدہ روزگار ثبت بماند غیر
 از سلوک طریقی محبت و اتحاد نیست ہر آئینہ بر طبق -
 اظهار راؤ مذکور لازمہ لطف و مہربانی ہا کہ موث ترقی
 آب و رنگ حدیقہ بیکرنگی و اتفاق و استیقام روز افزون
 مہمانی مودت و وفاق باشد مرعی خواهد گردید - و
 بہ مقتضائے انصاف و حق پرستی لوازم امداد و
 اعانت دوستان بہ اثبات حقوق منظور و مطمح نظر
 سامی خواهد ماند لارہ دکار لوالس بہادر در سلطنت
 والی عظیم الاقدار ولایت انگریز بمرتبہ اعلیٰ و بہ اول درجہ
 امارت اتحاد و اختصاص دارند و بہ فطرت رسا و خوبہا
 ممتاز و بہ اصلاح مقدمات اینطرف و تشیید بنیان
 موافقت و دوستیہائے فیما بین سامی و کونینہ انگریز
 بہ کمال صفائی ساعی اند بخود اثر سالہائے دراز عین

ایشان پیشتر آمده و ملحق گردیده به اتفاق یک دیگر شامل فوج لارڈ کار لواس بهادر شوند احیا نائب آن مہربان قبل ازین ملحق فوج بہادر معزز شدہ باشند۔ چشمہ است کہ ایشان بہ اتفاق بہادر موصوف پیشتر آمدہ بر خوردار مسطورہ را با خود متفق سازند و از خیریت استقامت خود بہ بر خوردار را اطلاع دہند تا آن طرف کوچ خواہند نمود ہموارہ از خیریت خود و منظومات و ترددات طرفہائے وہم رو بکار نویسان باشد چہر کہ ایشان را از خود تصور می نماید

رقعہ ۱۰۴

۱۶۹۱ء

ابواب بہجت و شادمانی اسباب مسرت و کامرانی بر
 روئے روزگار فرخندہ آثار امارت و ایالت مرتبت
 ابہت و بسالت منزلت سمو القدر بلند مکان را و صاحب
 مہربان دوستان کشادہ و آمادہ باد
 بہ فضلہ بنائے اتحادیکہ از چہار پشت فیما بین بزرگان
 سامی و بزرگان مخلص و آن صاحب و مخلص انضباط

اطلاع آن مهربان نگارش یافت چشمداشت که
 به او سوار ملاقات جسمانی از مکاتبات خیریت
 آئین مسرور دارند

رقع ۱۰۳

تاریخ ۴ شعبان ۱۲۹۱

۱۲۹۱

عزیز القدر راجه مهربان من

بدیدن ایشان آنچه دل میخواست تا کجا شرح
 آن نماید اما همه چیز موقوف بر وقت است امروز
 نهم شعبان المعظم است که این جانب بر ساحل دریائی
 تنگ بهندرا در کمر لؤلؤ به فاصله دو کوه نقرت خمیرام
 گردیده بر خوردار اقبال مند جگر پیوند لچمن را در راه
 مسرور در ان عظیم الشان و فوج ظفر موج به طرف
 ایشان روانه نموده شد چنانچه بر خوردار طولی
 از راه گنجی کوه عازم آن صوت خواهند شد باید که

تمامی محصوران قلعه عاجرز بون گشته تنگ آمدند
 آخر الامر بتالیخ دوم شهر شعبان همان مسطور و متمتع
 مردمان قلعه از خود امان خواسته بیرون آمدند و تخته
 سرکار دولت مدار در قلعه نشست او سبحانه مظهر
 این امر تبرک به جمیع هواخواهان و محبان خصوصاً بان
 مهربان مبارک سازد و دوستدار به غرض شهر مذکور
 در خدمت نواب صاحب والامناقب نظام الدوله
 آصفجاه بهادر رخصت گرفته در فوج مغلامی که از
 گھاٹ الغور عبور دریائے تنگ بهیترانموده فرود
 آمده بود و داخل شد و بتالیخ دهم شهر صدر حسب الارشاد
 فرض مواد سرکمنت خداوند بر طبق ایماء مدار المہام
 بر خوردار اقبال مند جگر پیوند لچمین بر او مع سرداران
 عظیم الشان و فوج نطف موج بنا بر اسحاق جزال لارڈ
 کار نوالس بہادر روانہ نموده شد یقین کہ بر خوردار
 مسطور بہ کوجہائے نو آمد از راہ گنجے کونہ شامل فوج
 نصرت طراز کمپنی انگریز بہادر گردیدہ از جزال موصوف
 ملاقات خواہد نمود و دوستدار از آن کر نزل بہ فاصلہ و کردہ
 برکنارہ دریائے مذکور مقرب خیم است - برائے

خوشی این معنی با هزاران بهجت و کامرانی بر آن
 مهربان بر جمیع دوستان مبارک و مہناگرداناد باقی
 مراتب زبانی سرچارل وارمالٹ بہادر واضح خاطر عاظر
 خواہد گشت نتر صد کہ مخلص را دوست یک رنگ و خواہان
 سرسبزی و سررشتہ شراکت ہر سہ سرکارات عالیہ
 تصور نموده مدام بہ ارقام مکاتبات خیریت سمات
 و اطلاع حالات آن طرف ہا مسرور و مطمئن می
 فرمودہ باشند

زیادہ چہ بر طرازو -

Cornwallis.

رقعہ ۱۰۲

۱۷۹۱

مہربان محبان سلامت

سابق ازین مہربان پیرسرام محاصرہ نمود خان قلعدار
 آنجا و دیگر متخضان در جنگ از خود قصور نہ کردند چنانچہ

بست و چهارم شهر ربیع الثانی قلعه ساونتی درگرف
 ما کترلی که به حصانت و زرانت ضرب المثل روزگار و
 به انضباط و استحکام منتخب قلاع این دیار بود بهین نیت
 درست و مزاج حق پرست شد که بفضل الهی در پاس
 مراتب دوستی و تقدیم مراسم یگانگت و یک جنتی مثل
 سید سکندر ثابت و مشتقل اند به زور بازوئے بهادران
 لشکر ظفر پیکر کپنی انگریز بهادر به وقت بر آمدن یک
 نیم پاس روزانه راه حمله و یورش بحیطه تسخیر در آمد
 و جماعت کثیر و جم غفیر از مقامهیر قبیل و اسیر گردیده -
 موجب رعب و هراس بے قیاس بنحاطر مخالف
 ست اساس گشت از آنجا که ظهور این قسم فتوحات
 تازه و مبشرات بے اندازه باعث شگفتگی خاطر
 دوستان متصور اگر چه به سبب قریب اتصال پنڈت
 صاحب بسیار مهربان و او ہری پنڈت تانیا صاحب
 بہادر از وقوع این فتح خداداد نظر بہ سہ سبزی امور ات
 شرکا موجب انبساط خاطر جانین می گرد و تا ہم بعد نظر
 بعد مسافت و انشراح خاطر آن مهربان نسبت بہ امور ات
 متعلقہ فیما بین کہ بفضلہ تعالیٰ یو ما فیو ما حسب خواہش طرفین
 رونق پذیر است بہ ارقام تہنیت می پردازد اول تعالیٰ

آن مهربان زبانی صاحب مغزالیه دریافت خواهد کردید -
زیاده چه بر طرازد ؟

Cornwallis.

ز قنار

بتاریخ ۲۱ دسمبر ۱۷۹۱ء

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلاال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان از صرصر حوادث
زمان مصون و محروس بوده ہموارہ سرسبز و شاداب
شگفتہ و خندان بارے

درین زمان میمنت اقران و آوان بہجت نشان
کہ آوازہ فتوحات تازہ از چارسو بگوش بشارت
نبوشش می رسید و از ہر دیار و امصار اخبار فرحت
آثار فتح و فیروزی سامع افروز ساکنان این دیار می شد
الحمد للہ والمنۃ کہ بتائید زبانی و استمداد آسمانی بتاریخ

ذهن نشین مزاج آن مشفق گردیده باشد الحمد لله والمنته
 که از توجه محبان مخلص فضل الهی شامل حال خود پنداشته
 به عجلت تمام به عرصه قلیل از مقام کلکته در چنابین به
 بخیریت تمام بتاریخ ششم شهر ربیع الثانی داخل گردید
 بعد نظر سلسله دوستی و یگانگت و نظر بر عهد و میثاق
 قدیم فیما بین هر دو سرکار عالیله در رنج و راحت درجه مساوی
 متعلق جانبین پنداشته مخلص عدم اطلاع ورود خیریت
 آموذ خود درین مقام آن مشفق بعید از روابط یگانگت
 و یکتا دیهله خود با متصور گردیده بلا استخا و زوت اهل نوک
 ریز خامه و داد می سازد - حق تعالی این و داد استخا را
 ذریعه نصرت و فیروزی و صورت بر آمد مقصود جانبین
 گرداند مخلص امید قومی دارد که تا بید الهی درین معنی مشمول
 تصور نموده و این ایام اتفاق عدم مبیایننت فیما بین آن
 مشفق و مخلص نسبت به مقام کلکته از یمن قدرت کامله الا
 متصور مزاج جانبین گردید نسبت به سابق سزشته رسل و
 رسائل متضمن بر انکشاف و اطلاع اسرار و غوامض
 فیما بین یکدیگر پیشتر از بیشتر مروج و سلوک خواهد گردید
 و در خطوط موسومہ مسترالمک صاحب بهادر بهگی مراتب
 مکرور خاطر خود بنا بر اطلاع آن مشفق نگارش یافت

بمطالعہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان امیر الامرا مختار الملک و کیل مطلق مدار المہام سلطنت
عمدۃ الاراکین خلافت یار و فادار سپہ سالار سعادت مند
فرزند خاص بجان پیوند خاص الخاص سلمہ اللہ تعالیٰ

موصول ہے

رسید

شنبه

تاریخ ۲۶ شہر ربیع الثانی ۱۲۸۰ ہجری مقام پونہ بروز

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب
مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صر صر حوادث زمان
مصون و محروس بوده ہموارہ سرسبز و شاداب و شگفتہ
و خندان بادے

از مضمون مکاتبات محبت طراز سابق مذکور و مکنون
خاطر مخلص متضمن بر ارادے و وانگی سمت چنا پٹن بکھرو
و تیاری و مہیائے جہاز لایق سواری خود در خدمت سافعی
مطلع و منکشف گردیدہ باشد و نیز از زبان صدق ترجمان
سترنالٹ صاحب بہادر و از مضمون مکاتبہ محبت
طراز مذکور کل کیفیت متوقعات این عزم معظمہ کہ صورت
تقرر در مزاج این طرف منقوش گشت بہ وجہ احسن

پندت صاحب بسیار مهربان مخلصان سلامت
 انداخت که فردا روز میمنت افروز عید سعید دسپهره
 نزهت افزای چمن دلهای عالم و عالمیان و طراوت
 پیرایه ریاض خاطر جهان و جهانیان است نظر
 بر آرزو ایش خدم و حشم و زیب و زینت نقاره و علم
 که لازم جشن این روز نزهت اندوز و باعث
 نشاط خاطر آن مهربان است یک زنجیر نیل به
 رسم شگون دوستی ارسال می دارد و ترصد که
 آن مهربان به مقتضای سر رشته و احدیت و
 اتحاد فیما بین که خوشی خاطر دوستان عین خورشیدها
 متصور خواهد بود به اقبال نیل مذکور مست پیرای
 خاطر محبت ما شتر خواهد شد

زیاده چه بر طراز د

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
 زبده تو اینان عظیم الشان گور سر
 جزل چارسل ریل کابرتوار سن سواد سپه
 سالار انواج بادشاهی و کبیری متعلق کشور

ز قضا

تالیخ ۱۳۱۰ و سمبر
 ۱۹۱۰ هـ

حقیقی این فتح فیروزی را مقدمه فتوحات بر آن
مشفق و بر جمیع دوستان مبارک کناد و جا که نیاز مند
را جوئے نوید صحاح مزاج و ہاج متصور نموده مدام
بہ ارقام مہر باینہا نامحبات خیریت سمات مغز و مطمئن
می فرمودہ باشند

باقی مراتب زبانی مستر مالک صاحب بہادر
واضح رہے محبت اقتضائے خواہد گشت

زیادہ چہ بر طراز دے

Cornwallis,

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوائینان عظیم الشان
گورنر جنرل چارلس کلاک
بہادر سپہ سالار افواج بادشاہ
دکنینی مشفقہ کشور ہند

رقعہ ۹۹

تالیخ ۶ اکتوبر ۱۷۹۱ء

صاحب بسیار مہربان مخلصان ہری پنڈت
تاتیا صاحب بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ

شده اند در خوشترین هنگام و اسعد ایام چهره وصول
 ابتهاج شمول افروخته مسرور و به مداح مرقوم کمای آگهی
 بخشید از آنجا که افواج سرکار نامدار و سرداران ذیشان
 متعین لشکر آن مهربان بنام آوری و شجاعت و جوانمردی
 مشهور چار دانگ هندوستان و دکن اند هر آینه از
 کارگزاری و طریق سپه داری سرداران موصوف علی
 الخصوص از تهوور و تدبیر بها و صاحب معزالیه بدولت
 خواهی سرکار این چنین کار نمایان از مشارک الیه
 به وقوع آمده یقین خاطر مخلص گردید که عنان عزیمت
 سواران لشکر آن مهربان به عزم رزم هر سو که منعطف
 خواهد گشت فتح و نصرت غاشه برداریش گرفت
 اگر حصن حصین مخالف مثل سد سکندر مستحکم و مضبوط
 خواهد بود بجمیطه تسخیر افواج قاهره خواهد آمد الحمد للهد
 والمنته که در بینولا به تمامی تائیدات عنیبی شزده فتوحات
 هر سه سرکار عالی از هر چهار طرف به گوشش عالمیان
 می رسد و موجب سرور دل دوستان و کاهسیدگی
 سینه مخالفان می گردد مخلص از در یافت این شزده
 فتح و نصرت به مرتبه ذخیره نشاط و انبساط اندوخت
 که شرح شمه آن درین مختصر گنجایش ندارد و فتاح

بمطالعه ساطعه راجه صاحب مشفق مهربان سموالقدر
 بلند مکان امیرالامراء مختار الملک و کبیل مطلق مدارالطهام
 سلطنت عمده الاراکین خلافت یار و فادار سپهسالار
 سعادت مند فرزند خاص سری منت پندت پردمان
 مہاراجہ دھراج سوالی مادھور او نرائن راؤ بہادر سلمہ اللہ
 تقالی -
 پنجم محرم الحرام ۱۲۰۶ھ معرفت مسترالت بر مقام پونہ رسید

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
 صاحب مشفق مهربان سموالقدر بلند مکان از صریح حوادث
 زمان مصون و محروس بوده سرسبز و شاداب و شگفتہ
 و خندان باد

سامی صحیفہ تملطف طراز متضمن تسخیر قلم دھاروار
 کہ بہ تہور و دلاوری بہادران لشکر ظفر شعار و بہ حسن
 تدبیر راؤ صاحب بسیار مہربان پر سرام بہاؤ صاحب
 بر روئے کار آمدہ بندوبست سرکار در ان مکان قرار
 واقعی گردید و آن مہربان برروابط یگانگی و یک جہتی کہ فیابین
 سرکار دولت مدار کمپنی انگریز بہادر و آن مشفق از قدیم
 منوط و مرہبوط است اطلاع این خبر فرحت اثر بہ این
 صوب لازم انگاشتہ مسرت پیرائے خاطر نیاز ما اثر

و صواب دیدن خواهد پس بنجید که اشتغال لشکر همراهی خود با فوج
 همراهی این جانب که فی الواقع این معنی باعث انبساط
 خاطر مخلص خواهد شد صورت کامیابی به مقاصد ملی
 تواند گردید یا لشکر تلفه میگرداند پندت پردهان به ساد
 متعلقه آن مهربان را کوچ کنانیده و صرف با متصل مقام
 ظهور جانفشانی هائے مخلص همراه آورده کوشش و محنت
 چنانچه باید جهت استحصا امورات متوقع شریکان به
 عمل آورده کدام صورت اولی و صلاح خواهد انگاشت
 در صورت تیکه آن مهربان اشتغال هر دو فوج با یکدیگر
 صلاح و مستحسن خواهد پنداشت مخلص این معنی را اهم
 مطالب خود انگاشته با حسن و جوه صلاح و مشوره انجام
 این مراتب را به آن مهربان موجب خوشنودیها خواهد
 داشت باقی مخلص را خوبی خواه خود دانسته اکثر به ارقام
 مکاتبات سرور می کرده باشند

زیاده چه بر طر از دیک

مشرف خاص حضور سلطان انگلستان
 زنده خدایمان عظیم الشان گورنر
 جنرال چارلس رول کارنوالس
 به هادرسپه سالار افواج
 بادشاهی کمپنی متعلقه کشور هند

Cornwallis.

~~بسم الله الرحمن الرحیم~~

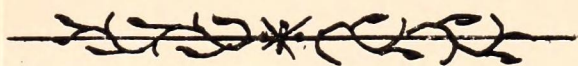
تاریخ ۴م اکتبر ۱۷۹۱
 در وقت ۹

شده فوج سرکار نواب صاحب معظم الیه در سر بلندی
 و نام آوری که حق تعالی ثمره مثمره جانفشانی هائے این
 طرف و نتیجی حق و انصاف امورات مرجوعه کناد فواید
 مشارکت بردارند مخلص سرکار نامدار سیدت پیردهان
 پیشوا صاحب بهادر را و سرکار نواب صاحب والا قدر
 نواب نظام علیخان بهادر را بدرجه مساوات نسبت به
 سرکار کمپنی انگریز بهادر سرگرم و متوجه حسن انجام این
 محاربه بود بکار پنداشته و آن مهربان نیز در تدبیرات و
 ترددات که حسب توانین دانا بآن دورانندیش و سرداران
 ذمی شان و فاکیش صورت استحصا منافعات عظیم و
 تقدیم مراد شریکان عظیم الشان متصوره تواند شد به دل
 مصروف دانسته مستصلح آن مهربان گشت صورت بکرت
 و ترقی امورات متوقع شریکان و نیز تقدیم مراسم امداد
 و اعانت یک دیگر که بلاشک و شبه مراد دلی سرداران
 خیر خواه سرکارات ذیشان که از فضل الہی مثل سید اسکندر
 سر رشته دوستی و یگانگی و یگانگی منضبط و مستحکم منقوش
 خاطر دارند هست و خواهد شد از اتصال شکر هر گاه
 سرکار و تقرر به مرکز مخلوط جان فشانی با و ترددات
 شکر نظریه سیکر هر یک از شریکان این هم بعجلت و خاطر
 جمع جلوه ظهور خواهد یافت آن مهربان در میزان عقل

باطن و ظاهر شد که به وافر طول الذیل شرح پذیر منی
 نو اندگشت حق تعالی این امر مغوضه را با همه سر بلندی
 و نام آوری بر آن مهربان مبارک گردانیده ذریعه
 رونق و سرسبزی امورات متعلقه هر سه سرکار عالییه
 سازد درینولا مخلص با فوج سنگین بار و سواران
 آنزموده کار و نوپ خانه حسب دلخواه معاضدات التواپ
 سنجه شکن در مقام کولار بجزیرت رسیده بلاتسابل
 و اغماض ساعتی جهت محاصره و تسخیر قلعه بنگلور روانه
 می شود و انشاء اللہ تعالی به توجیه دوستان در عرصه قلیل
 در آنجا خواهد رسید و نواب صاحب و الاقدر نواب نظام
 علی خان بهادر بنا بر انصرام امورات مرجوعه فیما بین
 هر سه سرکار عالییه و الحمد لله والمنته که درین ایام هر سه
 سرکار در تقدیم مراتبات عهد و میثاق مثل قیام دنیا
 ثابت و مستقر اند فوج ظفر موج باختیار او صاحب
 مهربان راجه سنجونت بهادر متصل کبچی کونیه متعلقه ملک
 مخالف علم نصرت برافراخته اند و از آنجا که فیما بین مقام
 مذکور و کنده گاه لشکر ظفر پیکر همراه مخلص مسافت بعید
 متصور نیست لهذا بنام راجه صاحب معزالیه نگارش
 رفت که سواران همراهی خود آورده باشکرت مخلص ملحق

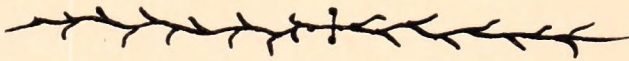

را و صاحب مہربان دوستان سلامت

از مضمون خطوط مرسلہ مسترالت صاحب بہادر احوال
 روانگی آن مہربان نامہ مقام پونجا کل کیفیت کوچ وورد متجددہ
 سرکار مادھور او نرائین سوالی پنڈت پردھان بہادر
 بہ اختیار آن مہربان بدریافت مخلص در آمدہ موجب سرور
 و مسرت بے اندازہ گشت و بعد نظرہ سوخت صمیمی و خیر
 خواہی قلبی آن مہربان نسبت بہ عزت و احترام و سربازی
 و شادمانی امور ات سرکار مدوح و سرگرمی و دولت
 خواہی منقوش مزاج آن مہربان در باب حسن انجام
 مقدمات مرجوعہ موعده فیما بین سرکار پیشوا صاحب
 بہادر و سرکار نواب صاحب والا قدر نواب نظام علیخان
 بہادر و سرکار کمپنی انگریز بہادر فی الواقع از تفرہ آن
 مہربان بسر کردگی و مختاری فوج متعینہ جہت انصرام
 مہام مرجوعہ بہ سمت ممانک مستقرہ لوائے نصرت
 و فیروزی سرکار کمپنی و نواب صاحب موصوف مراتب
 جہان دیدگی و بلند حوصلگی پیشوا صاحب بہادر جلوه
 افروز گردیدہ آن قدر موجب مسرت خاطر و انبساط

آن مهربان بوجه احسن یقین مساوی منقوش مزاج
 آن مهربان است تواند شد به عمل خواهند آور و باقی
 مراتب به اظهار مسترالمٹ صاحب بهادر که معتقد
 و بجای مخلص اند مفصل حقایق حالات تدریجاً
 و افقی آن مهربان به این مخلص اطلاع می دهند به
 دریافت آن مهربان خواهد بود و آمد
 زیاده چه برنگار د

Cornwallis.

رقعہ ۹۷

تاریخ ۲۳ مارچ ۱۷۹۱ء

ملا و صاحب مهربان دوستان را و ہری

پنڈت ناتیا صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ
 بتاریخ ۱۷ رجب ۱۲۰۵ھ

اثبات مراتب صدق ارادت منقوش خاطر خود بر آئ
انقرضن نظام و انساد در خنه فساد بیپونایک و نیز
برائے تقدیم مستلزمات دوستی قدیم و رفاقت صمیم با
اهلکاران ریاست پونہ ہم بنا بر عمل آوری واجبات
لائق شراکت بر عہد نامجات کہ از فضل الہی فیما بین ہر سلسلہ
سرکار دولتمدار مستحکم و مشید کردیدہ است در ہر
حال منظور خاطر صفوت ماثر این اخلاص مندرست -
لہذا این عزم را مصمم ساخته بہ مجرد آمادہ شدن جہاز
لائق سواری از کلکتہ را بگنرائے منزل مقصود خواہد گشت
مخلص مزاج خود را نسبت بہ رفاقت و واحدیت اہل
کاران ریاست پونہ کہ بہ اندر جب ظہور ثابت قدمی
در اسخ القولی خود ہانہ نمودہ اند کہ مختص لم تصور است
نوع دیگر در خاطر خود جامی تو اند داد طمانیت کلی حاصل
ساختہ عازم آن طرف می گردد و چنان متوقع و امید
قوی دارد کہ آن مہربان ارادہ مخلص را بذات خود محض
از باعث استدعائے منقوش خاطر جہت انتظام
امورات ہم لائق الاعزاز پیدا شستہ آنچه تدبیرات
و ترددات و جہد و کوششہا کہ صورت استخصال و
کامیابی امورات متوقعہ مخلص کہ بہ لحاظ تندمی سرکار

بدرجه اتم مستحکم و موثوق گردیده است و بحدنظمه
 انجام مراتبات متوقعات عهدنامه مذکور که فی الواقع
 بنا بر سزارسانی و گوش مالی عدوئی باطمع دانه و
 حق تعالی راست آرد - برائے ارتقاء و افزایش و
 تزیین اساس مدارج اتحاد و وداد فیما بین هر سه
 کلد و پلندار تا ابد الهی ترودات چنانچه باید و شایسته
 هر سه سرکار به عمل می آید و مخلص این تکونانات و مرکوزات
 مزاج خود در باب حالات نظیر شعار و بکار که اگر به
 فضل الهی که بشه را ازان گریز نیست اختلاف نکند -
 مشتمل بر انصرام و انجام مطلب حسب دلخواه خواهد بود
 چنان مطمع نظر دارد و مطمئن است که این ایام را
 که امورات متعلقه ریاست بنگاله بوجه احسن منتظم
 است اتفاق وقت پیدا شده عزیمت چنانچه پیش را که
 خود در آنجا رسیده اجراء مهم با نیو مذکور نماید و
 مستحسن و جلی بجا منظور شده در مزاج خود مصمم ساخت
 دانه آنجا که امورات متعلقه بندر چنانچه بدرجه مساوات
 مقبوضه اقتدار مخلص است و سرسبزی و
 شادابی معاملات و مقدمات سرکار کمپنی انگریز
 بهاد در هر علایق ملحوظ خاطر مخلص است دعائے

انجام مهم باشیو نایک به تقویت تمام و بلا اغماض که
 مستحوش خاطر است بوجه احسن مسرت نالک صاحب بها در
 زمین انشین مزاج آن مهربان ساخته باشند پس چه
 احتیاج که درین باب مکرر مکلف خدمت سامی
 گردد هر چند سابق ازین وقوعات را مشاهده نموده
 مخلص از مسرت خاطر بے اندازه خود در باب تردد و تدبیرات
 واقعی که از طرف سرکار آن مهربان به وقوع آمده و به
 مد نظر استحکام بنیگنای سرکار آن مهربان در باره ثابت
 قدمی در اسخ القولی به عهود و میثاق فیما بین و بنا بر
 انقراض نظا اول و انسداد رخنه اقتدار معاهده که سرشته
 یگانگت و یکنادلی و شراکت و یکسولی که بالفعل فیما بین
 مستحکم و منضبط مثل سد سکندر گشت دریافتند بر
 بنا بر عدم وقوع متوقعات شرکار حتی الامکان فرد
 گذاشت سخاوت ساخت جهد و سعی از طرف سرکار آن
 مهربان جلوه ظهور یافته نوک ریز خامه اتحاد ساخته
 است لیکن درینولانه به اندر چه در فرج محبت امتزاج
 مخلص ایتلج بے اندازه و مسرت تازه راه یافت
 که از تشریح آن زبان را ازین مقالات باز دارد
 ایزد کار ساز و قادر توانان توفیق عود و سوزنی و دشمن
 گذاری نصیب اولیای دولت هر یک از شریکان
 این رنج و راحت سازد - الحمد للذ قطع عهد نامه فیما بین

الہی و توجہ دوستان باز بہ تصرف سرکار در آمد و در آن
 مکانات صعب تر با تہ سرکار کمپنی انگریز بہادر قائم
 گشت و از فوج مخالف متنفسی بہ مقابلہ فوج ظفر موج
 - این طرف نمودار است اطلاعاً این مراتب مرقوم خامہ
 و داد گردید

زیادہ چہ

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطنت انگلستان
 زبدۃ نوابین عظیم الشان گورنر
 جنرل چارلس کورنوالس و سپہ
 سالار افواج بادشاہی و کمپنی
 متعلقہ کتبہ

رقعہ ۴۶

پتہ بیخ ۲۱ فروری ۱۷۹۱ء

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان بالاجی راؤ سینڈلت

سلمہ اللہ تعالیٰ -

ہفدہم شہر جمادی الثانی ۱۲۰۵ھ ہر مقام پونہ -

معرفت چمن لال رسید -

راؤ صاحب بسیار مہربان دوستان سلامت
 از انجا کہ تمامی مراتب و پیشینہ یاد خاطر مخاص در باب

دوستان همگی امورات متعلقه این هم رویکار به همین
 و تیره حسب دلخواه انصرام خواهد یافت رجا که مخلص را
 جویای توید صحت و استقامت مزاج مهر بانگی
 امتزاج تصور نموده بدام به ارقام مکاتبات غیریت
 سمات مسرور و شاد کام می فرموده باشند
 زیاده چه بر طرازد

Cornwallis.

رقعه ۹۵
 دسبر ۱۷۹۰
 تانیا آنک

نظر به مصالحت وقت چند اضراب التوایپ و
 مورچال مقبوضه از قبضه این طرف گذاشته شده
 بود بعد از آن به سهولت و عجلت تمام مورچال مذکور
 از کنار دریای کاورمی سر است تا شهر کنجام مع
 اضراب و التوایپ مذکوره و دیگر اسباب و ادوات
 جنگ که مخالف نتوانست برداشت به عون عنایت

همت بهادران لشکر ظفر سیکر از راه حمله مستقیم و مفتوح
 گردید و محصوران مقهور از شهیدت و صلابت نهمتنان
 قلعه کشتا و جیم صد مئه شیران بیشه و غا چون رمد از جا
 آرمیده اکثری در ظلمت شب که شام نکبت انگروه
 شقاوت پزوه بود ریسمان به کنگره احصار قلعه
 آویخته فرو شده رو به فرار نهادند و بعضی قتل و
 گم با چند نفر اسیر گشته به جباله قهر الهی گرفتار آمد
 از آنجا که ظهور این فتح تازه مقدمه فتوحات روز
 افزون است او تعالی خوشی این معنی بر آن مهربان
 و بر جمیع دوستان مبارک کناد اگر چه مفتوح شدن
 قلعه مذکور چندان کار نبود اما نظر بر این که ماندن -
 چنین مکان مستحکم بدست مخالف هر آئینه موجب
 تعرض و تخلل در آمد و رفت بیچاره و غیره متذکر باشد
 این سرزمین متصور و بهم خالی از فائده هر سه سرکارات
 مشار که نبود بنا بر سعی و ترداد درین امر به کار برده کار
 تعرض و آزار اهل حصار از دامن روزگار متزددین این
 دیار بر چیده به کنار انداخت - یقین خاطر است که الحال
 در رسیدن رسد غله معرفت تنجار با به لشکر فیروز
 اثر نوعی تخلل رو نخواهد داد و بفضل الہی و از توجه

رقوعہ ۹۲

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدۂ نوابینان عظیم الشان گورنر
جنرل چارلس ریل کارنوال سہادر
سپہ سالار افواج بادشاہی
روکیننی متعلقہ کشور ہند

بتاریخ ۱۹ نومبر ۱۹۰۶ء

بظاہر واسطہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سمو القدر
بلند مکان امیر الامراء مختار الملک وکیل مطلق مدارا مہاراجہ
سلطنت عمدۃ الابرار اکین خلافت یار وفادار سپہ سالار
فرزند سعادت مند خاص سر سمیت پنڈت پردھان
مہاراجہ دھراج سوالی مادھوراؤ - موصول باد
یازدہم ربیع الاول ۱۳۲۶ھ مقام
موفت فست مالٹ در شکر رسید۔

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مہاراجہ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صحر جو ادب
زمان مصون و محروس بودہ سر سبز و شاداب شگفتہ و
خندان بارے

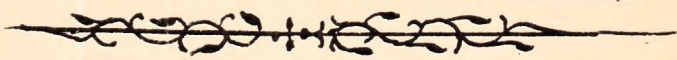
الحمد للہ والمنة کہ درین ولایہ افضل ایزدی و تائید
سماوی در شب ہیچدہم ماہ اکتوبر فلغہ نندی درگ عرف
گردون شکوہ کہ حصن محکم و حصار مستحکم مخالف بود نیروئے

سر سبز و شاداب و شگفتہ و خندان باد

در بیولا نواب صاحب والا قدر نواب وزیر
الممالک بہادر حقیقت محصول تیرتھہ پراگ یعنی الہ آباد
کہ بہ مد نظر آرام و رضا جوئی نہ ایران بہ نسبت بہ ایام
پیشین خیلے تخفیف نمودند برائے اطلاع مخلص لطف
مودہ اند و مخلص بہ مقتضائے محبت و و داد
محس افراد مر سولہ نواب صاحب مدوح تقدیم قسم
پیش آن مشفق ارسال می دارد و رجائے واثق کہ
ارادہ نواب صاحب معظم الیہ بہ ہمان طریق از فرط رحم
و شفقت کہ مملو بر اطمینان و حفاظت نہ ایران است
بوجہ احسن جلوہ ظہور خواهد یافت باقی مراتب از
اظہار مستر مالٹ صاحب بہادر بہ اطلاع آن مشفق
خواہد در آمد مخلص را خواہان خیریت و مستدعی ترقیات
پنداشتہ مدام بہ وصول شفقت نامجات خیریت سمات
مسرور و مشکور می فرمودہ باشند

زیادہ چہ بر طراز د

Cornwallis.

راه دادن پلشن مسطور از لشکر خود پیروانگی خواهند داد
زیاده چه برطر از د...

Cornwallis.

مشرف صاحب حضور سلطان انگلستان
زنده تو آیینان عظیم الشان گویند
جزای چارلس اول نیکار نوالس
بهادر سپهسالار افواج
بادشاهی دگرچی متعلقه مشهور است

رقم ۹۳

تاریخ ۲۸ اگست ۱۷۹۰

بطلان ساطع مهاراجه صاحب مشفق مهربان سموالقدر
بلند مکان مهاراجه مادهور او نادر این پیشوا سوائی بنیاد
پردهان بهادر سلمه اللہ تعالیٰ - موصول بار ۱

بتاریخ ۱۶ شهریور ۱۲۰۲ هجری در پونه رسید

مؤلف سید نورالدین حسین خان وکیل انگریز

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال مهاراجه
صاحب مشفق مهربان سموالقدر بلند مکان از صحر و اودث
زمان مصون و محروس (مامون و مصلون) بوده همواره

زیاده چه بر طراز د

Cornwallis.

رقعه ۹۲

مشیر خاص حضور سلطان مملکتان
زبدۀ بزمینان عظیم الشان گورنر
جزایر شرقی و غربی و کما نوارین بهادر
سی سالار اخراج بادشاہی
و کینہی متعلقہ کشتہ رہسند

بدر ماہ مئی ۱۷۹۰ء

بمطالعہ ساطعہ پنڈت صاحب بسیار مہربان
مخلصان ہری پنڈت تانتیا صاحب بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ
موصول باد

پنڈت صاحب بسیار مہربان مخلصان سلامت
درین ولاچند پلٹن لشکر مخلص از سمت گھاٹ
جہت داخل شدن بہ لشکر می آئیند چنانچہ کہ در راہ
آمد پلٹن مذکور از لشکر آن صاحب است . لہذا
نوک ریز خامہ و داد می گردود کہ شخص صاحب متعلق
پلٹن مذکور بہ خدمت آن مہربان می رود نیز صد کہ آن
مہربان ہمراہ صاحب مذکور بہ اہلکاران سرکار خود جہت

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال را و
صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از صرصر
حوادث زمان مصون و محروس بوده سرسبز و
شاداب و شگفته و خندان بار

بنیقه انیقه در جواب رقیمة الوداد الاشتیاق
مشعر بر رسیدتخایف مرسله این سرایا و فاق و
مراتب حسن اخلاق آن مشفق معدن اشتیاق
معرفت لاله سیوک رام رونمائے و حصول مباحثت
شمول گردیده ذریعہ توفیر اسباب شادمانی و واسطه
مزید باشرف و هدایای آن ضلع معرفت صاحب مهربان
مستمال صاحب وصول نموده بود مکاتبه دوستی
طراز در پاسخ آن مع رسید هدایای مرسله آن مشفق
سمت ابلاغ یافت انشاء اللہ تعالیٰ بذریعہ صاحب
موصوف خواهد رسید و مراتب دوستی و پاس اخلاص در پیش
کرد هر آن مطمح نظر و پیش نهاد خاطر دوستدار است
دلنشین و خاطر نشان آن مشفق خواهد گردید و جا که
نادست داد مسرت مواصلت که خلاصه دلپای
مخلصان است همواره همین قسم بیاد آور بهامسرور
بنسب خواهد داشت

حقیقت حال غنیمت خود سمت چنان پسن با الفعل
 موقوف نمود چون اطلاع این معنی به آن مشفق
 ضرور پور بود که نیز خامه محبت یگانگت نگار گشت
 را جا که مخالص را هر گونه خواهان غیریت مزاج شفقت
 تنزاج تصور نموده مدارم به وصول صحائف شریف
 تسرور و منبسط باید داشت دیگر مراتب از زبان
 مستر مالک صاحب دریافت خواهد شد
 زیاده چه بر طراز د

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
 زبدۀ توارینان عظیم الشان گورنر
 جنرل چارلس رولینگتون نواسن بهادر
 سیرالار افواج باد شاهی
 و شمیمی متعلقه کمشنور هندی

رقعہ ۹۱

تاریخ سہ مئی ۱۷۹۰ء

بمطالعہ ساطعہ را و صاحب مشفق مہربان سمو القدر
 بلند مکان را و مادہ و ادوار این پیشوا سوارلی پندت
 پردھان بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ - موصول ہے
 بتاریخ نوزدہم شہر شعبان سنہ ۱۲۱۰ھ مصحوب کلاب رای رسید

تاریخ ۱۵ جمادی الثانی ۱۲۰۴ هجری

گلشن دولت و اقبال چین حشمت و اجلال مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سموالقدر بلند مکان از صرصر حوادث زمان مصون و محروس بوده سرسبز و شاداب و شکفتہ و خندان باد

سابق ازین رقمہ الوداد متضمن بر غریمت خود سمت چناپٹن برائے تنبیہ و تدارک واقعی پیشونا یک کہ بلا سبب کہ این طرف بخلاف عہد و موافقت خود و سرکار کمپنی انگریز بہادر سررشتہ اخلاص را گسیختہ متحرک سلسلہ نفاق گشتہ بود ابلاغ خدمت سامی نموده یقین است کہ بمطالعہ ساطعہ در آمدہ موضع حالات گردیدہ باشد بمبہ ترسیل رقمہ الوداد مذکور بہ اطلاع مخلص چنان در آمد کہ جرنیل صاحب والا قدر جنرل میڈس کہ در فن سپاہی عدیم المثال و در ہر ریاست و سروری و حید العصر اند موافق حکم سرکار کمپنی انگریز بہادر بہ علاقہ گورنری چناپٹن وغیرہ معمور شدند چون مخلص را بردارانی و ہوشیار سی و شجاعت کار آزمودگی جرنیل صاحب سغزالیہ اعتماد کلی است و نظر برداریت

و فی الواقع بر روی کار آمدن این ستوده مستحسنة
 فیما بین دوسرداری ذوالاقتدار آرزو ولایت بعد این
 مسافت در حقیقت گویا برای انتفاع از تحفه و هدایات
 بے منتہائے تاجران ولایت یکدیگر که رقم شناس اجناس
 دلایات ہم دیگر اند متصور است دیگر مراتب پیش
 نہاد و عزم مصمم مخلص بہ پاس مراتب دوستینہا مشروحاً
 از اظهار مستر مالک صاحب بدر یافت آن مشفق
 خواهد آمد مخلص را منظر و مشتاق وصول شفقت نامحیات
 خیریت آیات و مستدعی و خواہان ترقیات از نہایات
 پنداشته اکثریاد فرما باشند
 زیادہ چہ بر طہ از دہ

Cornwallis.

رقعہ ۹۰

مشرف خاص حضور سلطان انگلستان
 زبده نوابینان عظیم الشان گورنر
 جنرل چارلس ولزلی کارنوالس
 بہادر سپہ سالار اخواج بادشاہی
 و کمپنی مستعلقہ کشور ہند

بتاریخ ۲۲ مارچ ۱۷۹۰ء

بطلانہ ساطعہ مہاراجہ صاحب مشفق مہربان سہواً قدر بلند
 مکان مہاراجہ مادہور اوٹنارہ این پیشوا سہوالی پندت پردہان
 بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ موصول ہوا

فیوما در نزااید و تضاعف است مع جنس اقمته آن
 ضلع که به طریق هدایا و تحایف لطف فرموده بودند
 در خوشترین زمان و بهترین آوان بموجب فرد
 تفصیل معرفت صاحب بسیار مهربان مستر مالک صاحب
 اشعه وصول نمود فرود کاشن مایه دلناگشت و دلیل بر
 کمال محبت و اتحاد و فرط مودت و وداد گردید
 از آنجا که فیما بین روال بطا ا خلاص معنوی و مدارج
 واحدیت قلبی به منزله سد سکندر ترصیح تاسیس
 رسیده و از فضل الهی بنائے این یکتا دلی باروز
 بروز به استحکام و انضباط قوام دارکان اتفاقات
 و مواسات به مرتبه اقصی و مرتبه اعلی فایز و جاگیر
 سراسر دین صورت حفظ سررشته مواسات دین
 و نگاهداشت سلسله موافقت پیشین ملحوظ و مطمح نظر
 همدگیر چون مشفق در ترسیل این چنین جنس بے هنگام
 در عالم یک جهتی و بیکرنگیها بهتر ازین تحفه و خوشتر ازین
 هدیه بهم نمی رسد موفور خورسندی خاطر و فرط انبساط
 طبیعت مهربانی و لطف امرعی داشته بهر شخص بے
 ریا اگر چه خلاف معمول خود متصور است لیکن مطبوع
 طبع ساخت و مشکور یاد فرمایتهائی آن مشفق گشت

قصور سخا بدرفت زیاده زیاده تو سن ایام
مهرت و کامرانی رام باد -

رقعه ۸۹

بتایخ سر جنوری ۱۲۹۰

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
نیزه نوازستان عظم الشان گورنر
جنرل چارترس ایسکوناس بهادر
سرمایه لار فوج بادشاهی بمبئی
مستقیم سرسور

بطلان ساطع مهاراجه صاحب مشفق مهربان سمو القدر
بلند مکان را و مادهور او نار این پیشوا سموالی پندست
پر دمان بهادر سلمه اللد ثنائی - موصول یاد -
شاهزدهم ربیع الثانی ۱۲۹۰ هجری رسید

گلشن دولت و اقبال همین حشمت و اجلال مهاراجه
صاحب مشفق مهربان سمو القدر بلند مکان از ضرر خود
زمان مصون و محروس بوده سرسبز و شاداب و شگفت
و خندان بار -

صیغه بخت آگین و ملاحظه مسرت قرین همت کمال اخلاق
و اشفاق و وفور ذوق و اتفاق که بفضل انبیدی عالی الاطلاق یوما

رقم ۸۸

۱۲۰۲ جس مهرتلی

تاریخ ۱۴ جون ۱۹۱۹ء

بہ گرامی مطالعہ نانا صاحب بسیار بسیار مہربان
الطاف نشان کرم فرمائے نیاز مند ان بالاجی پنت
زنار و عن دام لطف - ہنم رمضان
۲۲ رمضان ۱۳۳۳ھ سحری رسید

نانا صاحب بسیار بسیار مہربان کرم فرمائے نیاز مند ان سلا
بعد از اشتیاق ملاقات سراپا بہجت ملتس آنکہ چون مسرت
نامہ فرحت شمیمہ از راہ کمال الطاف و تخلص شرفیم
بود از وکیل سرکار فیض آثار و گھنات نہ پنچھور و رحین
بہین شرف و رود یافتہ از نگہت آن مشام دلہا
سعتر گردیدہ بہ مضا میش آگاہی تمام رودادہ و از
زبانی مشارالہہ نیز بہ ظہور پیوست ازین باعث
خوشنودی بدرجہ اتم این نیاز مند است نہ صد کہ
بدین نسق این نیاز آئین را از ان خود شمرده ہر کاری
کہ باشد ایما نمایند حتی المقدور در سر انجام آن

مکشوف ضمیر میر شفقّت تخمیر می گرداند که به زودی بدرایت
 حسن اتفاق از رسیدن این جانب در بندر معموره
 منبئی بتاریخ چهارم ماه ذیحجه اطلاع می دهد که مطابق
 حکم عالی شان اضرایل کورت در کتر فی الفور تعلقه
 حکومت از مستر راسمی صاحب در اقتدار خود در
 آورده و چنانچه به پاس دوستی و یک جهتی که به استماع
 خوشی خاطر گردیده که از مدت بسیار در میان هر دو
 حکومت نامدار منوط و مرلوط است اراده این جانب
 است که همیشه آنچه خوبی در اقتدار این جانب باشد
 عرصه ظهور خواهد آورد و یقین است که نیز اراده آنکز بان
 مطابق خواهش این جانب برائے زیادتی بهبودی
 هر فین را اجرا و ارسال گرامی مفاوضات دوستی سمات
 یافته خواهد شد نه یاده بجز شوق از دیدار مواد صحبت و
 و داد چه ترقیم رود

ایام بهجت و شادمانی مدام باد -
 تاریخ نهم ماه ذیحجه ۱۲۰۲ هـ

Wm. Medose.

To, The Peshwa, Bombay, 11th Sept.

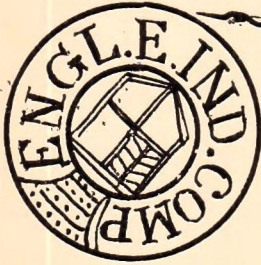
Wm. Thos. SandiJord, 1788.

R. H. Boddam.

To. The Peshwah,

1. August, 1788,

رقم ۷۷

تالیخ ال ۱۱ ستمبر ۱۷۸۸ء

انشاء اللہ تعالیٰ بہ گرامی مطالعہ ذیشان مینج المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو را
نارائن پنت پیردھان دام شفقت - موصول بار -
۱۵ - ۱۲ - ۱۱ - ۱۰ - ۹ - ۸ - ۷ - ۶ - ۵ - ۴ - ۳ - ۲ - ۱ -

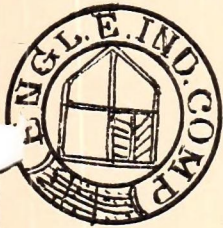
الیواب بخت و کامرائی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روی روزگار خجستہ آتائندومی شان مینج المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامعہ
حسنت ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب
اعظم مہادو را و نارائن پنت پیردھان کشادہ و آمادہ بار
بودنکے دریافت سامی مواصلت وافی المبار بخت

صاحب مشفق مهربان سراپا لطف و الاحسان سبحان الله
 حسنات ستوده صفات صاحب حسمت و شوکت
 پیشوا صاحب اعظم مهاد و راوتار این پنت پردهان کشاده
 و اما در ۱۰

بعد تمنا در یافت سامی موصلت و انی المباحث
 مکشوف ضمیر بنیر شفقت تخمیر می گرداند که چون حکم آنجناب
 در باب و ارگذاشت غراب قادر می موه وجهه قیمت مال محموله
 آن بابت تنجار متعلقه این سرکار بنام دهو کسه صوبیدار
 اصدار یافته بود به صوبه دار مذکور داده شده اما مشارک الیه
 به مخلص غراب مذکور نیز پرداخت و نه وجهه قیمت ادا کرد ازین
 منی باعث بس تعجبات خاطر اخلاص مظا هر گردید نظر بران
 // نیز نمود که باز درین باب متصدع خدمت سامی گردید
 و متز صد که توجه فرموده حکم تاکید قاطع در باب مخلص غراب
 مذکور داد ائے زه قیمت مال محموله آن حواله حامله ر قیمت
 الشوق فرمایند که درین جانزد مخلص صادق الوداد بسیار
 تا دو سند از اینجاست آدم خود نزد صوبه دار موصوف
 ارسال نموده و به دعوائی مطالب خود پرداخته غراب
 و مبلغ قیمت مال آن قابض و متصرف شود زیاده
 بجز شوق از دیاد مواد محبت چه ترقیم رود
 ایام بهجت و شادمانی مدام بار

نظر بر آن اطلاع هر مقدمه و احوال آن مشفق از جمله
واجبات و محنات اشنت چشم درست از دو سینه‌های
قدیم آن است که همواره به تبلیغ و ترسیل مفاد و ضرات
خیریت آیات که اکثر خاطر بدریافت آن متعلق میباشد
مورد سردر و آماده انبساط نامحصور می ساخته باشند
زیاده چه بر طراز

Cornwallis.

رقع ۸۶

بتاریخ ۱۸ اگست ۱۷۸۸ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منیع المکان صاحب
حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم بہادر راؤ تارا بن
سنت پردمان دام شفقہ - موصول بلکہ
محررہ بست و ششم ذیقعد ۱۱۹۹ھ

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روی روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان

تالیخ الراجوری ۱۷۸۹ء

مشترکاً حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوبتان عظیم الشان گورنر جنرل
چارلس کلاک رفرور کنگ بہادر سپہ سالار افواج
بادشاہی و کمپنی متعلقہ کشور
ہند

راؤ صاحب مشفق مہربان

سمو القدر بلند مکان راؤ مادھو راؤ

نار این پیشوا سوائی پیدت پردھان بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ -
غیر سبب الثانی ۱۷۸۹ء بمقام پونہ

گلشن دولت و اقبال چمن حشمت و اجلال راؤ
صاحب مشفق مہربان سمو القدر بلند مکان از صرح حوادث
مان مصون و محروس بودہ سرسبز و شاداب و شکفتہ
گلخندان بارہ فضل الہی مخلص از سیر مقامات و ملاحظہ
افواج متعینہ ملازم سرکار کمپنی انگریز بہادر متعلقہ صوبہ
جات خود و علاوہ آن تا فرخ آباد بجز و خولی فراغت
حاصل ساختہ بہ بدین رقم عنایت ربانی ہم عنان عافیت
و قرین خیریتہا بہ تاریخ شانزدہم صفر ۱۷۸۹ء داخل بلدہ
کلکتہ گردید چون فیما بین این ریاست و سرکار دولت
بدارہ آن مشفق واسطہ ودستی و محبت و روابط یکستا
دلی ہا و مصادقت بہ درجہ واحدیت متحقق و مشید است

خیرخواه آن سرکار است و خوبی و فیروزی هر دو سرکار
 در دوستی یکدیگر می بیند و همیشه باین معنی صلاح و اظهار
 می نمود و به فضل الهی جل شانہ مدت است که بیچ جدائی
 به نظر نیامده است و آنه دانائی آن مشفق و یارسل کاروانس
 صاحب بهادر که از امر ایان کلان ترین بادشاه ولایت
 هستند و حالا صاحب کلان اینجایقین است که باغ دوستی
 طرفین همیشه سرسبز خواهد ماند و جان میگذرن بهادر که سابق
 صاحب کلانها بودند حالا نیز نزدیک لارڈ صاحب تڈ کونسل
 هستند و به صاحب معزالیه دوستی صمیمی دارند و وقتیکه
 سه کمیت لارڈ بهادر دو ساله بودند مخلص در حضور بر سر
 معاملات بود احوال از شنیدن جوانمردی و شجاعت و
 دلیری و عقل مندی لارڈ صاحب بسیار خوشی و خورمی
 حاصل گشت اسید که آن صاحب یاد دہی نیاز مندی
 در حضور لارڈ معزالیه خواهند نمود
 زیادہ ایام بہجت و عشرت مدام بکام باد -

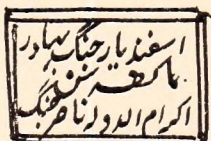
N. Macpherson.

۱۳۵

R. H. Boddam.

To. Nana Furnaveese.
Bombay. 23rd Dec. 1787.

Wm. Thom. Sandiford.

رقعہ ۸۴

۱۶۱۶

بمطالعہ راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان تفقد فرمائے
مخلصان بالاجی پنڈت پھر نویس صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ
موصول باد

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان تفقد فرمائے مخلصان
سلامت

بعد شرح نمنائے ملاقات مسرت آیات کہ حدی
و نہایتی ندارد مکتوف خاطر مہربانی مظاہر می گرداند
مہربانی نامہ تفقد شما مہملو از حرفہائے صداقت آمیز
مشحون از نکتہ ہائے تودد انگیر چہرہ آرائے وصول
مباہجت شمول گردیدہ دریافت مزاج و بلج ذخیرہ
اندوز نشا و شادمانی گشت دستار از قدیم

ذی شان منبع المکان خصوصیت و اخلاص تو امان
سلمه المکان

بعد تمنائے دریافت سامی مو اصلت و انی المباحث
کثیر الفرحت مکشوف رائے مہرا سنجلائے می گہ در اند
کہ درینولا حکومت بندر معمرہ بہ بمبئی گذاشته
رفتن در ولایت بر جہانہ جنرل مقرر
نمودہ لہذا برائے اطلاع کردن کہ چنانچہ
در ارادہ است کہ در اوایل ماہ جالوزی سوار
جہاز شدہ روانہ گردد۔ ہیج کاری منضمین اقتدار
این جانب مرکوز خاطر گرامی باشد بزودی ترتیب
ضرورت و چنانچہ رفعت مرتب

مستتر امسی صاحب بالفعل حکومت خواہند کرد
آنچہ فرمایشات باشد از ترقیم نمودن بہ ایشان
حاصل خواہند شد و ہموارہ خیریت و جمعیت خوشی
و مسرت گرامی مطلوب اینجانب است زیادہ
بجز شوق اندیداد مواد محبت چہ ترقیم رود ایام
بہجت و شادمانی مداوم باد

بتالیخ دوازدهم ربیع الاول ۱۲۰۲ھ

۱۲۳

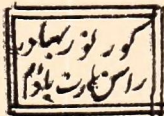
ایام بخت و شادمانی مدام باد
بتالیخ سلخ شهر صفر المظفر ۱۲۰۲ هـ

R. H. Boddam.

To The Peshwa, Bombay, 10 Ib

Decr 17 57.

Wm. Thom. Sandi-
ford.

رقعہ ۸۳

بتالیخ ۲۳ دسمبر ۱۸۵۷ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ شہامت و بسالت
پناہ زمی شان منبع المکان خصوصیت و اخلاص تو امان
بالاچی پنڈت صاحب سلمہ المنان موصول بار -
بتالیخ ۵ ربیع الاول ۱۲۸۷ھ

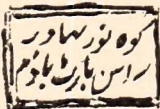
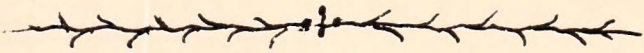
شہامت و بسالت پناہ شوکت و جلالت دستنگاہ

بعد تنائے دریافت سامی مواصلت وافی المبارکت
 مکشوف ضمیر غیر شفقت تخمیر می گرداند که مفاد مذخلت
 معاوضه محرره هفدهم شهر محرم مصحوب با یوجی بهمیم جی ^{مضمون}
 قضیه غیما بین مشارک الیه و برادر کلان او برائے
 تقسیم نمودن املاک پدرا ایشان در زمان بهترین و
 آوان خوشترین چهره وصول به کثود و از مضمون
 فرحت مشحون بهجت بر بهجت اقررد لکن انکارش
 می رود که از تاکید کردن به گماشته پدرا ایشان بنام
 دیوچی داس بنظر نمی آمد که ملک پدرا ایشان در حواله
 اوشده یا نزدیک او برائے تسلیم آن املاک هیچ
 حکم بوده ازین باعث به گماشته مذکور بهجت نوشتن
 به خاند خود بهمیم را و که معلوم شده است که در دوار کا
 باشد برائے دریافتن آنکه در املاک او بچه طور عمل نماید
 و برائے دانستن همه مفصلات در بابت آن املاک
 حکم داده شده است و قنیکه از انجا جواب خواهد رسید
 به ترقیم در آمده ارسال داشته خواهد شد
 از ان داضحائے گرامی خواهد گردید زیاده به جز
 از دیاد مواد محبت چه ترقیم رود

حالات آنجا بیخ و منبسط خواهد داشت
زیاده چیز نگاشته نشود

Cornwallis.

رقعہ ۸۲

تاریخ ۱۰ دسمبر ۱۷۸۶ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منیع المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادور او
نارائن پنت پردھان دام شفقتہ - موصول بار -
تاریخ ۲۳ شوال ۱۲۰۲ھ بمقام پونہ رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و
شادمانی ہموارہ بر روی روزگار خجستہ آثار ذری
شان منیع المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و
الاحسان مجاوحسنات ستودہ صفات صاحب
حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادور او نارائن
پنت پردھان کشادہ و آمادہ بار

مرسوم دوستی و حفظ سرشته یک جهتی که فیما بین
 سرکار دولتمدار کمپنی انگریز بهادر و سرکار پیشوا
 صاحب به خونی و بهترین منوط و مربوط است از طرف
 آن سرکار پیشوا صاحب معزالیه رسیده بودند از آنجا
 که استحکام آئین بنای خلعت و موافقت فیما بین هر دو
 سرکار عالیہ پیشوا خاص و عام ضرب المثل روزگار
 است صاحب معزالیه هم در وثوق مراسم اتحاد و داد
 ثابت قدم بوده دقیقه فرو گذار است نموده بالفعل
 این جانب هم در از دیاد مواد یک جهتی و موافقت
 و یکسری زیاده از سابق بدل محو و مصروف خواهد
 بود لاله چمن لال استدعائے رخصت آن طرف ازین
 جانب نمود - حسب التماس مومی الیه رخصت نموده
 شد و قدرے تحائف به رسم دوستانه برائے
 پیشوا صاحب موافق فرد علیحدہ حوالہ مشارکہ الیه نموده
 شد هر چند این بصاحت قلیل قابل آن نیست
 که مجیب خدمت گرامی پیشوا صاحب تواند شد
 لیکن به رسم دوستی و اخلاص که از قدیم مرسوم
 دوستان صمیم است مترصد آن است که به اقبال
 و پذیرای آن اینجانب امانت و مسرور خواهد خست
 و همواره به ارقام مکاتبات خیریت سمات و اطلاع

زیادہ چہ بر طراز د

Cornwallis.

مشیر خاص حضور سلطان انگلستان
زبدہ نوبیان عظیم الشان گورنر جنرل چارلس
ارن کارنوالس بہادر سپہ سالار افواج
بادشاہی و کمپنی متعلقہ کشور ہند
۱۲۰۰ھ

رقعہ ۸۱

تہ تیغ ۳ نومبر ۱۷۸۷ء

رفت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان بالاجی
پندت سلمہ اللہ تعالیٰ
بست و سوم محرم الحرام ۱۲۰۲ھ مقام پونہ رسید

رفت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان سلمہ اللہ تعالیٰ
سابق ازین در عمل مستر جان مکفرسن صاحب لالہ چمین
لال برادر وکیل و معتمد سرکار پیشوا صاحب بہادر با
قدرے لوازم شگون برائے صاحب مغزالیہ بہ پاس

چون ارتباط مدارج دوستی و واحدیت و انضباط
 فردیت موالفت و مخالفت فیما بین آن مهربان و
 دستدار به مرتبه استحکام پذیرفته که ضرب المثل انبائی
 روزگار است نظر بر آن اطلاع حالات به دوستان
 قریب و بعید واجب دانسته نوک ریز خامه محب
 نگار می گردد که اطلاع دقایق ریاست و دریافت
 غوامض حکومت خاصه جمیع سرداران و الاکام عماید
 مدارالمهام است لهذا اصلاح مخلص برائے سپر
 مکانات تعیناتی فوج کجینی انگیزیهادر متعلقه صوبه
 جات خود و علاوه آن مستحسن و مستصالح گردید. نظر
 بران در آورده ماه رمضان المبارک به این عزمیت
 کوچ مخلص مقرر است انشاء اللہ تعالی بروقت معهوده
 عازم خواهد گشت چون فیما بین این جانب و آن مهربان
 واسطه بود و دفاق سررشته استجاد و اتفاق به خونی
 مثبت و متحقق است یقین که بدریافت این معنی
 دلیل اثبات دوستی و یک جهتی دستدار متصور خواهد
 شد لازم اخلاص و اخفصاص است که همواره بود و
 مهربانی نامجبات بهجت سمات که المکتوب نصف الملاقات
 متصور است مسروره و متبجح می ساخته باشند.

شادمانی مداام باد ک
بست و پنجم شهر شعبان المعظم ۱۲۰۱

R. H, Boddam,

To. Mahadoo Rao Narain, Peshwa.

Bombay, 12th Jun, 1787.

Wm. Thom. Sandiford.

شیر خاص حضور سلطان
انگلستان زبده لوبیان عظیم
الشان گورنر جنرال چارلس
ارل کارولس سیهاد سیه سالار
افواج بادشاهی کمپنی
مستقله کشور هند

رقم ۸۰

تاریخ ۱۸ اکتوبر ۱۷۸۶

صاحب بسیار مهربان اعتضاد دوستان بالاجی بندت
به ساد رسلمه اللہ تعالیٰ

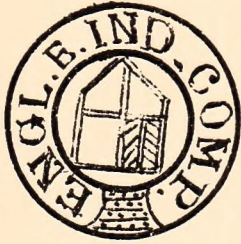
مرقوم پانزدہم رمضان ۲۹

ششم محرم الحرام ۱۲۰۲ در پونہ رسید

صاحب بسیار مهربان اعتضاد دوستان سلامت

مکشوف ضمیر میر شفقیت تخمیری گرداند که مفاوضه عظمت
 معاوضه متضمن بر بند بودن مسیحی شیوپر شتا و از ان
 صوبه دار بندر چیول موصول گردید و حسب درخواست
 گرامی که آن مهربان حسن مافی الضمیر خواهش
 این جانب به خلوصیت در میان هر دو سرکار
 نامدار زیاده تیغز گرد و جهت گذاشتن آن
 حکم داده شده لہذا توقع کہ آن امارت مرتبت نیز
 حسن مافی الضمیر گرامی کہ رائے این حکومت باشد
 جهت تیغز این جانب در باب کلبت بنام توکلی
 کہ دو سال است کلبتہائے انجنویل آنرا ضبط نموده
 در بندر چیول برده اند تدبیر خواهند فرمود اگر چه
 بندل قول نامہ بردن ہمراہ خود از بیجا فراموش کرد
 اما این حقیقت بیشک است کہ آن کلبت مال انگریز
 است و نیز بوجہ احسن بفر دستنباط از کتاب مسجل
 کہ پیش رفعت مرتبت مستر مالک صاحب فرستاده
 شد بہ نظر در آمد البتہ آن قدر دان ضرورت
 ہر رائے کہ میندن آن کلبت خواهند دید و بصوبہ
 چیول بر این کار حکم خواهند داد زیادہ بجز شوق
 اند و یاد مواد محبت چہ ترقیم رود ایام بہجت و

رقم ۶۹

تاریخ ۱۲ جون ۱۶۸۷ء

مہاراجہ اور اڈنارہ این سینٹ پر دمان دام شفقتاً
 ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
 ہموارہ بر روی روزگار حجب تیار فرمای شان بنیج
 المکان صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان
 مجمع حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت
 پیشوا صاحب اعظم کشادہ و آمادہ باد
 بعد تمنائے دریافت سامی موصلت و انی المہربت

آهنا خوشی خاطر این جانب خواهد شد به عامل
 اورن برائے گذاشتن غلہ مذکورہ بدون گرفتن
 نکات و بلا حرکت و حیلہ حکم صادر شدہ است
 لہذا یقین خاطر است کہ آن مہربان تصور خواہند
 فرمودہ کہ چنین کار از راہ دوستی و مروت
 بہ عمل درآمدہ است و آئندہ در چنین کار کار پردازان
 سرکار گرامی خیال قلیل و قال نخواہند کرد کہ از راہ
 دوستداری است بلکہ خواہند پنداشت کہ درین بولہ
 مخلص این کار بہ سبب خواہش آن حشمت منزلت
 کہ مافی التضمیر این ہو خواہ است دوام سلامتی
 آن مہربان داند و یاد نیکو دوستی و حسن سلوک
 در میان سرکار و الالائبار گرامی و حکومت نامدار
 انگریز در مالک ظہور درآمدہ است
 زیادہ بجز شوق از دیداد مواد محبت و وداد چترقیم
 رود ایام بخت و شادمانی مدام باد -
 برب العباد

تہ تیغ ۲۷ شہر رجب سنہ ۱۲۱۰ ہجری

R. H. Boddam,
 To. Mahadonow, Narain Peshwa,
 Bombay, 16th May, 1787,

صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
 مهادر و حور او نار این سپت پردمان کشاده و آزاده باره
 بعد نمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المباحث
 مکشوف ضمیر بنیر شفقت تخمیر می گرداند که به وصول گرامی
 مفاوضه عطفوت معاوضه متضمن خواهش سامی
 برائے گذاشتن غله شمالی از خلیج اورن که بفرستادن
 آن پیش از تنزل باره ان جهت خرچ قلعه نامی و بجز درگ
 کر یا رعبت آن مهربان است مسروری خاطر این
 جانب گردید و در رفیقه الشوق سابق این مخلص سبب
 ناپذیرانی در خواست اول آن قدر دان مفصل
 نرگارشش رفته بود لیکن چنانچه تا حال و خود خواهش
 سامی است که درین ایام پذیرا شود اگر چه چنین وجه
 خلاف معمول است این دوستدار سبب تصدیق آن
 رفعت مرتبت که مرکز خاطر این خیر اندیش است خرسندی
 رسانیدن به سرکار نامداره آن عوالمی منزلت و نیز
 برائے تحقیق آن والا شان که خواهش کمال این محب
 صمیم است به آبادانی و پایداری با حسن سلوک و نیکو
 دوستی که الحال در میان هر دو حکومت نامداره جویشی
 و خورمی جاری است و پیوسته در زیادت و نشوونمای

صورت سلوک انگریزان عازم بہ طرف تعلقہ
 مفوضہ جہا سنی شدند فوج تکیجی را و ہولکر
 و مہدجی را و سندھ بہ سرداری ہری باباجی
 تعیین بود چنانچہ درین روزہ ہا سرکینت دادا
 صاحب از سردار فوج متعینہ ہنگامہ آرا
 شدند برائے اطلاع آن صاحب مرقوم خامہ
 مؤدت طرازہ کردید و مہدجی را و سندھ نیز
 تردد و تدبیر این امور مستقداند۔
 زیادہ چہ بقلم آید ایام بکام بار۔

۰۰

رقعہ

بتاریخ ۱۶ مئی ۱۸۵۷ء

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و
 شادمانی ہموارہ بر روی روزگار خجرتہ آنتار
 ذمی شان بنیج المکان صاحب شفق مہربان
 سراپا لطف و الاحسان حجامتہ حسنت سزودہ

مثبت بدستخط خود به آئین ایما حروف معتمه و اشاره
 تیار نموده پیش مسد مالک صاحب سمت تبلیغ
 می گردد صاحب موصوف مفصل مضمون آن حرف
 به حرف ذهن نشین آن صاحب خواهند ساخت
 مترصد اتحاد دلی و دوستی چنان است که از صاحب
 سعز الیه جمیع مراتب مدارج و مضمون مسوده مذکوره
 دریافت فرموده آن چنان معتبر تصور باید فرمود
 که گویا زبانه مخلص است و همیشه مخلص را به تصور
 دوست یک رنگ خود به مهر بانی نامحبات خیریت
 سمات مسرور و بشهج خواهند داشت که
 زیاده چه بر طرازد

Cornwallis.

رقعه

۱۷۶۶ء

نواب صاحب مشفق مهربان که فرمای مخلصان سلامت
 در چنین که سمیت دادا صاحب بعد دست داد

مشیر خاص حضور سلطان المکرم
 زبده تویبان عظیم الشان کورنر
 جنرل چارلس ایچ کینگ ایچ ایچ
 سیالار اتونج باو شاه ایچ و مینجی
 متعلقه مشهور سند

رقوع

بتاریخ ۲ دسمبر ۱۸۶۶ء

انشاء اللہ رحمت و عوالی مرتبت اعتقاد دوستان
 بالاجی پیڈت سلمہ اللہ تعالیٰ
 دہم ذیحجہ ۱۲۸۰ھ دہم صفر المظفر ۱۲۸۱ھ مقام پونہ رسید

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخاصان سلامت
 چون درین روزها باعث بلند شدن نائره فساد و
 متنازعہ بہ ضلع ہندوستان خطہ خطیر در راہ ما
 بہ ارقام سخنان مرکوز و راز اندیش بسیار است
 بمقتضائے ہوشیاری و دور اندیشی ہمین کہ ترقیم
 خطوط مرکوزات در ایما و حروف معما و اشارہ
 جاری باشد چنانچہ بالفعل مخلص روانگی خطوط
 ازین طرف بہ خدمت آن صاحب از مستحکات
 می دانست نظر بر خطہ مصدرہ بہ ترقیم آن
 تامل و توقف نموده اسحاق قطعہ مسودہ انگریزی

بار
 مسند
 ر اوہری نیکت
 نیاز مندان
 ر قہ
 بتالیخ ۳۰ اکتوبر ۱۸۸۶ء
 سردار سپہ سالار مشفق قدر دان کرم گستر

سردار سپہ سالار مشفق قدر دان سلامت
 کرم گستر نیاز مندان بعد ابلاغ مراسم محبت و وداد
 مشہود رائے شفقت اقتضائے می دارد کہ تا
 حالت تخریر کہ ہفتم ماہ محرم است مزاج قدرے
 بہ اعتدال آمدہ لاکن ہنوز در سواری صنیق النفس
 لاحق می شود و خطوط کہ از پیش آمدہ بہ خدمت
 مدارہ المہام نانا صاحب مرسل داشته تمام
 کوائف از ان واضح خواهد شد توقع کہ تا دست
 داد ملاقات صورتی از خیریت مزاج خود و نوید
 خود حقیقت سرکینت و نانا صاحب اطلاع
 می فرمودہ باشند نہ یادہ ایام عمر و دولت
 بہ کام

امورات گورنر جزلی داخل کلکتہ شدہ مند نشین
 خدمت گورنر جزلی شد چون فیما بین کمپنی و آن
 مشفق استحکام محبت و ولا و انضباط اتفاقات
 و مواسا کہ از قدیم است بہ تمام عالم ظاہر و مراتب
 خلوص و احدیت قسمیکہ با گورنران سابق منوط و
 مربوط مانده است انشاء اللہ تعالیٰ الحال نیز پاسداری
 آن زیادہ از ان پیش نہاد خاطر اخلاص مظاہر خواهد
 ماند و جہات دوستیہا کنفیس و احدیو ما فیو ما در تنزاید
 و متضاعف خواهد بود و بیشتر از پیشتر بہ ظہور خواهد
 آمد و بہر صورت بہ ہیچ نوع از مخلص اضمیم بیاس لوازم
 دوستی و اتحاد تصور نخواہد رفت ترصد از مہربانہا
 این است کہ مخلص بے ریب و ریاء بہ تصور محب
 یک رنگ خود ہمیشہ از خیریت مزاج شریف دانگا و
 اشارت ہر امور کہ تمثیت آن عین راحت دلیت
 مسرور و شاد کام باید داشت
 زیادہ چہ بر طراز د

Cornwallis.

بنا بر خاطر جمعی آن صاحب از واجبات دانسته
 رقیبه اتحاد پُزا به صحابت لاله چین لال وکیل سرکار
 که بالفعل از دوستدار مرخص گردیده روانه خدمت
 شریف می شوند فرستاده می شود مفصل حقایق از
 روی موالات نامه پُزا و نه بالنی چین لال مسطور
 به دریافت سامی خواهد در آید مترصد اشتقاق
 و واحدیت چنان است که دوستدار به تصور می گیرند
 خود همیشه از خیریت محبت آیات مسرور و شادمان
 می نموده باشند +

زیاده چه بزرگ از د...

حصین محی
 سید نور الدین

رفع ۷۴

بتالیخ ۱۲ ابر ستمبر ۱۶۷۱ء

راؤ صاحب مشفق بسیار مهربان مخلصان سلامت
 امروز که تاریخ بیچدم شهر ذیقعدہ ۱۲۸۰ء موافق دوازدهم
 ماه ستمبر ۱۶۷۱ء است مخلصان ز ولایت به مختاری جمیع

در ملک او شان به رود اما به پاس دوستی دو احدیت
 پیشوا صاحب به صاحبان مبعی نوشته خواهد شد-
 که هر قدر افواج پیشوا صاحب را برائے مقابلت
 لشکر مخالف ضرور و منظور باشد متعین خواهد نمود
 و یقین متصور که وکیل سرکار آنصاحب اطلاع این
 معنی بخدمت شریف نموده باشد چنانچه در میان
 وقت به نواب نظام الملک نظام علیخان بهسا در
 کینز متحد بدل و دوست واقعی آن صاحب اند چند
 فقره بدین مضمون ارقام نموده بود که موافق عهد نامه
 سابق که فیما بین کمپنی و نواب صاحب موصوف شده
 است صاحبان انگریز در اعانت و استمداد آن به
 جان و دل حاضر اند قسمیکه انضباط و استحکام و احدیت
 و دوستی از ظهور طریقہ مصدوره خواهد شد و نوعیکه اراده
 دوستانه مصروف نیز از ویدیا دیگانگت روز بروز است
 بطور دیگر هرگز نه خواهد شد در بیولا افواه چند در چند
 جانب لاهور و کرناٹک و بالاکھاٹ که از هر چهار طرف
 به سمع مخلص می رسد این خبر است یاد روع هر چه
 باشد کسے طور دوستانه از دوستی آن مشفق بیرون
 نیست بجان و دل حاضر است ارقام این معنی

بتالیخ بست و پنجم ماه دسمبر کہ در مذہب انگریزی روز تولد
 عیسیٰ صلوات اللہ علیہ وسلم و ساعت سعید است و آن را
 روز کلان گویند چمن لعل و کیل آرضاحب و عزیز القدر
 بسمبر نڈت و کیل مودھو جی بھونسد صاحب و بھگونت
 راڈ و کیل جانب مہاجی سندھ صاحب را طلبیدہ
 ہمین چند کلمات بدین منط گفتمہ شدہ کہ ارادہ جمیع
 صاحبان انگریز برین مصروف است کہ ریاض خلوص
 خلعت و مودت بموجب عہد موافق سابق کہ فیما بین
 پیشوا صاحب شدہ است بہ اقطار و احدیت و یکیت
 کنفس و احد سر سبز باشد و یوما فیوما عنینہ ماے حد ایق
 آن بہ آب پاشی اتفاق شگفتہ گردد و گردیدہ باشد
 و نیز بہ این طور بہ و کلای مرقوم الصدّر فہمانیدہ گفتمہ شدہ
 کہ مستر مالٹ صاحب از جانب سرکار کمپنی بحضور پیشوا
 صاحب کہ رفتہ بودند محض برائے این معنی انشاء اللہ
 تعالیٰ در تزیید و تقاضا عتشد موالات و مودت و
 موافات خواہد پرداخت و این ہم بہ آہنا گفتمہ شدہ
 کہ اگرچہ بیاس و موجب عہد نامہ کہ بہ جانبین کمپنی و
 بیپو سلطان شدہ است ممکن نیست کہ افواج کمپنی نظر
 بر مخالفت بیپو سلطان برائے مقابل افواج اوشان

عالی اصدار فرمایند کہ مبلغ یک ہزار روپیہ کمی را اٹھندہ
برابر کردہ ہشت ہزار روپیہ واصل می ساختہ باشند
آنچہ کہ نواب بہ این مخلص بے ریا ظاہر کردند مفصل
بخدمت عالی ترقیم پیوست کہ بر راضے مرحمت اقتضائے
مہربان اگر دزد زیادہ متصدعہ اوقات حسنات نہ گردد
ایام دولت و شادمانی مدام باد -

تاریخ ۱۱ شہر رمضان ۱۲۰۰ھ

گورنر جنرل سہادر
مسٹر جان ہانفمن

تہ تیغ ۲۰ جولائی ۱۹۱۶ء رفقہ ۳۷
رفعت و عوالی مرتبت اعقاد دوستان
بالاجی پنڈت سلمہ اللہ تعالیٰ -

نوزدہم ذیقعد ۱۲۰۰ھ مقام پوہ رسید

راہ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
قبل ازین متواتر خطوط از نرد مہاجی سندھ صاحب متضمن
بر مشفق ساختن افواج انگریزی باشکر آن مشفق بتاکید
تمام پیش مخدص رسیدند و علاوہ آن از روی اخبار آن
جوانب و اطراف مکرر بدریافت آمدہ کہ ٹیپو سلطان در تیاری
افواج خود بنا بر مقابلہ بالشکر آرض صاحب مستعد ہستند لہذا

وزیر آصف جاه بود و از جانشین شیخ محمد طاهر نامی
 عملدار در بین جامی ماند از پیرگنه بلسار مبلغ هشت
 هزار روپیه فی سال سوائے لوازم ماند وی میگرفت
 بعد از آن حافظ مسعود خان در خواست این مکان از
 نواب صفدر خان نموده در تصرف خود آوردند ایشان
 هم بموجب دستور مذکور وصول می نمودند و دیگر
 نواب معزالیه در تجویز معمول قدیم بسیار سعی گشتند
 هیچ تفاوت صورت نگرفت و نیز نواب صاحب گفتند
 که پاس خاطر دیسایان در عالی پیرگنه مذکور مبلغ یک هزار روپیه رعایت
 کرده مبلغ هفت هزار روپیه گرفته و راضی نامه دیسایان مرقوم
 نزد نواب مشارالیه ناطق است و سوائے جمیع پیرگنه
 بلسار مبلغ دو هزار و سی صد روپیه در پتار نیره علیخده
 اند و نواب معزالیه در عوض مسترد کردن مبلغ سه هزار
 روپیه باخوذه خود بر عکس آن چشم امید از سرکار
 دولت مدار سرکینت صاحب می دارند که پاس
 توجهات خود که انصاف بزرگان سرگ باسی با
 بزرگان نواب معزالیه که بود ملحوظ خاطر فیض مآثر
 داشته چنان احکام عاطفت بر کار پردازان سرکار

انتشاء اللہ تعالیٰ بشرف مطالعہ گرامی حضرت سرمنیت
صاحب بلند مکان رسانند۔
تاریخ ۱۱ شہر رمضان سنہ ۱۲۰۵ھ

حضرت سرمنیت صاحب پنڈت پردہ بان بلند مکان
فیض مظہر مخدوم قدردان صاحب ام پیشوا صاحب مدظلہ
بعد گذارش اظہار شوق گرامی خدمت سر اسر
برکت کہ از اندازہ معرض بیان بیرون است مشہود
رئے مہر انجلائے گرد آئینہ می آید کہ درین ایام نیک
فرجام عنایت نامہ تملطف آمود بہ معرفت آئند را و
بھکاجی گما شدار پرگنہ بلساٹہ پرتو و رودار نہانی
داشت و از کیفیت مندرجہ آگاہی بخشید مرقوم فرمودہ
بودند کہ نواب صاحب بندر سورت از پرگنہ بلساٹہ
و بھوت سرد بھواری مبلغ ۳۵ ہزار روپیہ افزود گرفتہ
اند لہذا بمحضر الیہ سوال و جواب کردہ ماخوذہ مذکورہ
مستردکنانند بر طبق مرقومہ عالی از نواب مشاہد الیہ
بوجہ معقول گفت و شنود نمودہ نواب صاحب ہمین
پاسخ گفتہ فرستادند کہ پرگنہ بلساٹہ در جاگیر نواب

مخلص خاطر داری آن عالیشان و نواب موصوف
 می دارد و خواهش بسیار در بهبودی هر یک سرکار است
 لهذا از حجتی و افزرد و بداد که به سبب این هوا خواه امری
 بزرگ به انجام پیوسته که جا که آینده سببی پدید گردد
 که چنین اتفاق و یکدیگی که برای نامور آن ضرور است
 پایدار باشد و تفصیل حقیقت مذکور را بر کاسی ناسخه
 گذاشته و هر وقت باعث شادمانی این جانب
 خواهد بود که به هر کار که در اقتدار دوستدار باشد
 چه ترقیم نماید - ایام بهجت و شادمانی درام باد

R. H. Boddam,
 To, Mahado Raou, Peshwa,
 Bombay, 4th July, 1786,
 Wm. Thom., Sandiford

هوالمعز
 رقم ۷۲

بتاریخ ۸ جولائی ۱۷۸۶ء

رقعہ ہومان

تاریخ ۳ جولائی ۱۸۶۶ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی سطانہ ذیشان منیع المکان صاحب
حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادور اور ناہراہین
پنت پردہان دام شفقتہ

ابواب بھجت و کامرائی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روی روزگار خجستہ آثار ذیشان منیع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات
سنودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
مہادور اور ناہراہین پنت پردہان کشادہ و آمادہ بارگاہ
بہد تمنائے دریافت سامی موصلت وافی المہا بھجت
مکشوف ضمیر غیر شفقت تخمیر جمی گرداند کہ درینولا بہ خوش
دلی خود بہ آن عالی شان اطلاع می دہد کہ توجہ احسن
قضیہ کہ فیما بین کاسی ناتھ ہری و سرکار نواب قائم الدولہ
بابت چوتھ بندر مبارک سورت بود بہ معرفت و استصواب
ستر آرسی سردار بندر موصوف فیصلہ یافت و این

که در هر کار بار سامی که با صلاح و صواب خواهند
 پرداخت فتح و فیروزی و نصرت و بهبودی بیسر و
 محصل گردد و در ابط اخلاص که فیما بین آن عوالمی
 نشان و اقبال پناه کمپنی بهادر در ارتباط و انضباط ثابت
 است روز بروز ترقی و تزیید باشد تا سود و
 بهبود طرفین به عرصه ظهور خواهد آمد و علی الله و ام در
 انجام این مرام ایجاب رسیده رعایت تمام مستعدان
 کلام خواهد انگاشت زیاده بجز شوق از دیاد مواد
 محبت چه ترقیم نماید

ایام بهجت و شادمانی مدام باد

بر ب العباد

R. H. Boddam,

To, Mahada Rao Narain, The,

Peshwa, Bombay.

The 14th May, 1786,

Wm. Thom. Sandiford.

المباحث مکتوف ضمیر پذیر شفتت تخمیر میگردد اندک معاوضه
 خلعت معاوضه محوره بست و پنجم ماه جمادی الثانی در حین
 بهین و آوان خوشترین چهره وصول میمنت شمول
 کثود مسرور و مبتنیچ گردانید و مخلص صادق الوداد
 در جواب آن رقیبه سامیه به محرم اسرار رفعت و عوالمی
 نشان مسترالمک صاحب قلمی نموده است مستر معز
 الیه تمامی مصالح این سرکار در باب ارقام گرامی اظهار
 خواهد ساخت و مستر موصوف را از معتمدان و معتبران
 تصور فرمود در هر وقت هر چه بهبودی هر کار بار هر
 سرکار نماید و بدید در ان میان بلا و سواس خاطر
 عاطر به تنصواب مستر موصوف می پرداخته باشند
 و آنچه که مستر موصوف مطابق ارقام دوستدار در
 خدمت آن والا اقتدار گزارش خواهد نمود آن را
 بوجه احسن ذهن نشین خاطر مبارک می فرمایند
 ترقب که آن عوالمی نشان نیز تمامی مصاحت این
 مقدمه را مفصل در بنگار خدمت حثمت پناه شوکت
 دستگاه گورنر جنرال مستر میکفوسن صاحب بامر قوم
 فرمایند تا ازین سرکار بموجب حلم خصوص سرکار
 گورنر موصوف به عمل آورده خواهد شد توقع است

چهارم روز تاگھاٹ رسیدہ خواہر شد۔

رفیق

بتاریخ ۱۳ مئی ۱۹۱۶ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان مینع المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو روڈ ناراین
سینٹ پردھان دام شفقتہ موصول باد
حورہ ۱۵ رجب المرجب ۱۳۳۷ھ
بت و پنجم رجب ۱۳۳۷ھ سواری رسید

البواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روی روزگار بحجتہ آثار ذیشان مینع المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامعہ
حنات ستودہ صفات صاحب حشمت پیشوا صاحب
اعظم مہادو روڈ ناراین سینٹ پردھان کشادہ و
آبادہ باد

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی

رقعہ ۶۹

حسین محمدی
سید نور الدین

بعد ۱۶۸۶ء

انشاء اللہ تعالیٰ بمطالعہ ساطعہ راؤ صاحب مہربان
کرم فرما گو پال راؤ جیو موصول ہوا۔

راؤ صاحب مہربان کرم فرما سلامت

بعد اظہار مراتب اتحاد مشہود راے شریف باد کہ سابق
عمایت نامہ مدار المہام صاحب درود فرمود۔ چنانچہ
مضمون آن را بخدمت جنرال صاحب اقبال اطلاع
داده در جواب نوشتند کہ موسم گرما سخت است
و عنقریب نانا صاحب ہم معاودت می فرمایند تا
آن وقت در پونہ انتظار بکنید لہذا این مضمون را
بہ امرت راؤ جیو اطلاع دادم، او شان فرمودند کہ
شما بہ طرف بنی بہمن وقت کوچ بہ کنید چنانچہ بموجب
حکم ایشیاں بہ طرف بنی نمودہ شد و خرچہ درین
باب بخدمت مدار المہام صاحب نوشتہ ام توفیقاً
بخدمت ایشیاں بگذرایند۔ زیادہ زیادہ در عرصہ

حالات تابع رائے صاحبان است برائے اطلاع بہ
 سامی خدمت نوشتہ کہ امروز در دیہ پاسنہ فرکوش
 شدہ ام وازدیشب بہ سبب گرمی راہ قدرے
 کسل ہم بر مزاج مستولی داشت توقع کہ کدام مکان
 با فوجت برائے سکونت پیروانگی خواہند گرفت و
 صورت ملاقات بخدمت نانا صاحب و ملازمت
 سرمینت و دیگرہ آنچہ اصلاح باشد صلاحاً بہ فقیر
 بہ طرح واضح آن ترقیم فرمائید دیگر بہ امور ات
 بالمواجہہ سامی گذارش نمودہ خواہد شد عرض این
 است کہ قسمت بعد مدت از ملاقات صحبان مسرور
 می سازد بسیار اشتیاق داشتم پیشتر اختیار
 دوستان است خریطہ -

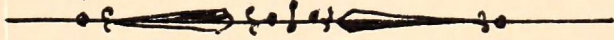
جزال صاحب برائے سرمینت صاحب ہم ہست

زیادہ زیادہ مکرہ آنکہ

خطیکہ برائے نانا صاحب نوشتہ ام در ان نیز
 حوالہ زبانی آن مشفق است حالاتوجہات در بیان
 کردن احوال شخصیت فقیر ضرور

در راه باشد درین باب نیز هر قدر جلدی به کار
رود اولی و انساب زیاده ایام مدام بکام روایهها باز-

حسین محرمی
سید نورالدین

رقعہ ۶۸

۱۶۶۷

انشاء اللہ تعالیٰ بخدمت راؤ صاحب مشفق کرم فرما
منشی نرائین راؤ جیو کے

راؤ صاحب مہربان مشفق برادران سلامت

بعد تمنائے سامی مواصلت اکسیر خاصیت کہ درین ولا
از قرآن قریب الوصول معلوم می شود مشہود راے
سودت اقتضائے باد کہ در بیولا جزال با اقبال مسخر
بادام اسکویر فقیر را از منبری در خدمت سرکیمین دام
اقبالہ برائے حصول دوام ملازمت و حاضر باشی
کہ موجب از دیار محبت و یک جہتے طرفین است و آنہ
پونہ فرمودہ در اینجا رسیدہ معلوم شدہ کہ نانا
صاحب و تمام افواج سرکار روانہ پیش شدہ

مردم آنجا خلاف عهد و پیمان نموده به قبض آورده
 بودند و به سند و اگذاشتت سرکیمت صاحب که
 موافق عهد نامه حاصل شده جهاز مخلصی یافت
 وارد شده چنانچه خط سرکیمت صاحب بخد مت
 شریف ترسیل یافته و خط نامی سامی انشاء اللہ
 تعالی عنقریب بالمواهر رسانیده می شود و از
 خارج مسموع گردیده که درین ایام جهاز مرکب
 که از بندر بمبئی روانه کرده بودند در بندر گریان
 مردم سرکار پندت پردهان صاحب بردند تو فک
 به مجرد استماع این مقدمه موافق عهد و موافق سند
 به تقید بلیغ در باب و اگذاشتت مو جواب خط ملفوفه
 گورنر جنرال صاحب بهادر جنرال بنگاله مو جواب خط
 نزد این جانب به نه و دی به رسد و سابق بوقت
 داخل شدن پونه خط جناب گورنر صاحب بهادر
 جنرال بنگاله و دو قطعه خط خداوند جنرال صاحب بمبئی
 و من بعد دو قطعه گورنر صاحب بهادر جنرال بنگاله
 به تفاوت ایام به خدمت شریف مرسل نموده
 جواب یکے از آنها تا حال تا حال نرسیده اغلب که

انشاء اللہ تعالیٰ بمطالعہ ساطعہ مدار المہام صاحب
 بسیار مہربان و الا فطرت عالی مکان ذی شان تفقد
 فرمائے مخلصان بالاجبی جنازہ دھن صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ

وصول ہوا
 بتالیخ بست دوم شہر جمادی الاول ۱۲۸۶ھ متصل
 پل برہما متصل موضع اہولی ء

گلشن عز و اقبال حدیقہ امانی و آماں مدار المہام
 صاحب بسیار مہربان و الا فطرت عالی مکان ذیشان
 تفقد فرمائے مخلصان بر شحات سحاب مکرمت ایزد
 منان پیوستہ سرسبز وریان بادک

بعد شرح اشتیاق و آرزوے حصول مسرت
 سامی مواصلت کثیر المباحث کہ اندہ احاطہ سخن زبان
 قلم افزون و از حضر بیان قلم زبان بیرون است -
 مکشوف ضمیر منیر و تنویر گرد آئینہ می آید کہ درین ولا
 خط از کلکتہ بہ نام سرکینت صاحب و آن مدار المہام
 معہ نوشتہ بہ نام این جانب در باب واگذاشت
 جہانہ انگریزی کہ بہ سبب طوفان در گریبان رفتہ

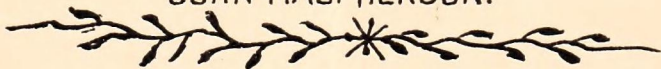
در استحکام و انضباط دوستی و اتفاقات به
 بردارند چنانچه سندھے صاحب نیز اطلاع این
 معنی به آن مہربان خواہند نمود و مسفر صاحب موصوف
 ہم سجدت آن مشفق رسیدہ جمیع حالات از شرح
 و بسط ظاہر خواہند ساخت و تحائف و نفایس جانب
 اطراف و این بلا کہ معرفت صاحب موصوف بر اسے
 آن مشفق سمت تبلیغ می یابد اگر چه لایق آن مشفق
 نیست اما مترصد بہ مقتضائے و فوراً اتحاد دلی چنان
 است کہ از دست مسرت و واحدیت در پدیراے
 آن مخلص را مہون اشفاق و اتحادات دلی ساختہ
 از مہربانی نامحبات

JOHN MACPHERSON.

(سند دوم)

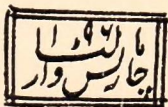
خیریت آیات کہ جمعیت باطنی ازان متصور باد و
 شاد می نموده باشند زیادہ چہ بر طراز دے

JOHN MACPHERSON.

رقم ۶۷

تبلیغ ۲۳ مارچ ۱۸۶۷ء

را و صاحب موصوف از مرکوزات و مکونات مخلص
 واقفیت تمام دارند غالب که نظر حقوق نمک آن
 مشفق و روابط اتفاقات معنوی که بجان و بدن مخلص
 دارند اطلاع این معنی نموده باشند چون بالفعل اراده
 مخلص بر این نمط مصروف که شخصی و کیل مختار از طرف
 این سرکار برائے سوال و جواب هر مقدمات متعاقبه
 کمپنی پیش آن مهربان و کار پردازان حاضر باشد
 لهذا مستر مالٹ صاحب را از جمله ملازمان کمپنی
 انگریز بهادرتجو نیز نموده بنا بر حاضر باشی بخصور آن
 مشفق معین ساخته و اگر آن مهربان را نیز استقامت
 صاحب موصوف در یونہ منظور باشد به صاحب صح صوف
 خلاصه ار قام فرماید که بمجرد و رود خط آن مهربان
 بخصور آن مشفق ذخیره اندوز فواید دوستی و مهربانی
 آن مشفق شوند چون در ایام تقریر یافتن عهد نامه
 بیما بین آن مهربان و کمپنی انگریز بهادرتجو مادھو را و
 سندھ مختار بودند لهذا مخلص از پیشتر درین معنی
 مستر مالٹ صاحب بدین نمط ار قام ساخته
 بود که ازین معنی پیش سندھ صاحب موصوف رسیده

بموجب عزت و سود و بهبود طرفین به عمل آمده بود
 کار پردازان سرکاره آن مهربان هم ازین معنی وقف
 اندازان مدت تا این زمان استخاد فیما بین آن
 مهربان و صاحبان انگریز بهادر روز بروز دراز و زیاد
 است و تا که مخلص گورنر جنرال این حکومت بجال مغز
 خواهد ماند در پاس عهد و موافق خود هیچ وجه من الوجوه
 سر مستجاب و زو قفادت نخواهد گشت در حکومت آن
 مهربان مخلص به دوستی و استخاد هرگز تصور نخواهد ساخت
 و آن مهربان قسمیکه رفیق اند به کسی انگریز بهادر از
 موافق آن دیگرے را در تمام سندوستان رفیق خود
 منصور نمیداند و چون صاحبان انگریز بهادر ملک
 زیاده از ملک متصرفه خود نمی خواهند و کفایت بموجب
 مسطور را نمیداند لهذا آن مهربان را یقین منصور
 باشد که هر چه فواید از رفافت صاحبان انگریز بهادر
 چه در ایام صلح و جنگ خواهند یافت از دیگرے هرگز
 به ظهور نه خواهد رسید و افتتاح البواب رسل و سایل
 فیما بین ما دیور او سندھے همواره می دارد و نظر بر اینکه
 را و صاحب مسلسل سلسله این دوستی و استخادات که
 هستند دست بدل و محب بکیزنگ خود میداند چنانچه

بتاریخ ہفتم جمادی الاول ۱۲۰۰ھ در شکر بمقام متصل
کنارہ کمر شہنشاہ رسید
در پونہ بروز شنبہ ۶ جمادی الاول ۱۲۰۰ھ رسید

را و صاحب مشفق بسیار مہربان توجہ پیرائے
مخلصان سلامت

مکاتبہ مسرت طرازہ در جواب رقیعۃ الوداد مشعر بر
این کہ از تقریر امر ریاست بنگالہ بجائے گورنر ہشتن بہادر
بہ این مخلص سرور نامحسور بہ آن مشفق رو نمود و
نظر بر این کہ مخلص دوست یک رنگ و خواہان رونق و
سرسبزی امور ات آن سرکار است ہر آئینہ سیاس
مراتب دوستی و اتحاد و از دیاد مواد و مودت نیما تین
سرکار کمپنی و آن مشفق ہنگلی ہمت مصروف دار دبا
دیگر مراتب مع یک خلعت کہ بہ مقتضائے کمال دوستی
و واحدیت برائے مخلص مرسل فرمودہ بودند استغہ
وصول مباہجت شمول افروختہ مسرور و مشکور اتحاد است
دوستی و مہربانہائے دلی و مطلع بر حقائق کما بینعی
ساخت احوال تردد و تدبیر مخلص کہ بجز در سیدن در
ہندوستان شاع برائے استحکام دوستی و یگانگی
نیما بین آن مہربان و صاحبان انگریز بہادر و رفع مشائتہ

روا نه شده عنم شکر فیروزی اثر نمود و انشاء اللہ تعالیٰ
 عنقریب مسرت اندوز سامی مواصلت موفور المعاشرت
 خواهد شد و درین ایام دو قطعه نامحبات یکے به اسم گرامی
 آن صاحب و ثانی بنام عظامی سرمینت صاحب از
 پٹیل صاحب نزد این جانب رسیده به عالی خدمت
 مرسول داشته شده بگرامی مطالعات خواهد رسید -
 دیگر حقائق زبانی بهیرون پنت جیو واضح رائے عالی
 می شود زیاده ترقی دولت و حشمت حسب خواهش
 دلہائے دوستان یکدل باد ۶

رقعہ ۶۶

گورنر جنرل
 سر جان ماگفرن

بتاریخ ۱۸ مارچ ۱۸۶۶ء

بمطالعہ ساطعہ صاحب مشفق بسیار مہربان توجہ پیرائی
 مخلصان راؤ مادھو راؤ ناراین سیوالی پینڈت پردھان
 بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ موصول باد
 در شہر صفر ۹۹ھ

مهربان والا فطرت عالی مکان ذمی نشان تفقد فرمائے
مخلصان بالا جی جنار دهن مدار المہام سلمہ اللہ تعالیٰ

موصول باد

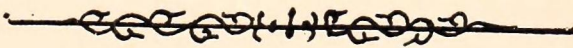
بتالیخ یازدہم جمادی الاول ۱۲۰۸ھ بمقام موضع
ہرتال کنارہ کشنار سید

گلشن عز و اقبال حدیقہ امانی و آمال صاحب بسیار
مهربان والا فطرت عالی مکان ذمی نشان تفقد فرمائے
مخلصان مدار المہام صاحب بر شحات سبحاب مکرمت
حضرت ایزد منان پیوستہ سرسبز وریان باد
بعد شرح اشتیاق و آرزوئے حصول مسرت
سامی موصلت کثیر المباحث کہ از احاطہ تحریر زبان
قلم افزون و از حصر بیان قلم زبان بیرون است مکتوب
ضمیر مینر مہر تنویر گردانیدہ می آید کہ شفقت نامہ گرامی
در جواب مراسلہ این جانب پر تو و رودار زانی
فرمود چون متضمن بر دوستی ہر دو سرکار و خوشی خاطر
عاطرا ز خبر رسیدن این جانب بود نہایت خورمی
و نشاط دل تو در محفل افزود چونکہ اشتیاق ملاقات
فرحت سمات زیادہ از حد داشت عجلتاً از منبعی

در باب جواهر گرومی منزبورہ ادا خواہند جو اہم مذکورہ حوالہ
 سرکار سامی نموده خواہد شد والا نہ جو اہم مذکور بہ قیمت
 در فروخت خواہد آورد فلہذا مترقب کہ توجہ فرمودہ در
 این باب از جواب آخر مسرور فرمایند و در پیولا با زرفعت
 نشان نور الدین حسین خان را ہمراہی حشمت پناہ محرم اسرار
 مستر چارلس دار مالٹ صاحب در پونہ روانہ نموده است
 و تمامی مفصل مذکور ات ضروریات از اظہار ستر موصوف
 بہ آن جناب ہوید خواہد گردید زیادہ بجز شوق از دیاد
 سواد محبت چہ ترقیم رود۔ ایام بہجت و شادمانی مدام باد
 بر برب العباد

R. H. Boddam,
 Bombay, The, 12th February, 1786,
 To, The Peshwa.

رقم ۶۵

بتاریخ ۱۲ مارچ ۱۷۸۶ء

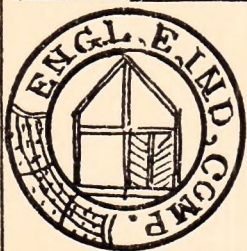
انشاء اللہ تعالیٰ بمطالعہ ساطعہ مدار الملہام صاحب بسیار

بر روی روزگار خجسته آثار ذمی شان منبع المکان صاحب
 مشفق مهربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات سنوده
 صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مهاد پهلور او
 نار این پندت پرده هان کشاده و آماده باد که

بعد تمنائے دریافت سامی موصلت وافی المباحث مکشوف
 ضمیر نیر شفقت نجمیری گردانده که مفاوضه خلعت معاوضه در
 اجوبه رقایم دوستدار باد و پروانه یک از طرف جیوا جی گویال
 سر صوبه دار بد نام عملدار که به بنا بر خلاصی غراب قادری
 و ثانی سرکار سامی بنام عملدار دبلوی بنا بر تحویل نمودن آلات
 حزنی و غیره اقبال نشان کمپنی بهادر که آنرا مردمان این سرکار
 بوقت خالی نمودن شهر دبلوی در آنجا نهاده اند مع رفت نشان
 نوزاد الدین حسین خان سمت ترسیل فرموده بودند در حین همین
 موصول گردیدند زینت اقامت نموده اند که به پایان مفهوم
 گردید که از ولایت به این جانب حکم رسیده است -
 که آنچه که در گنج نامه او مرحوم جواهر خود در قرض اقبال
 نشان کمپنی بهادر گرومی داشته اند بدون وصول مبلغ
 گرومی آن را مسترد نمایند در جوابش نگارش می رود که درین
 باب هر چند از ولایت چنین حکمی بایان نرسیده اگر استرضای
 خاطر سامی باشد و مبلغ شش لک و سبست و پنج هزار روپیه

قبول فرمایند زیاده بجز ثنوق از دیاد مواد محبت چه ترقیم رود
ایام بهجت و شادمانی مدام یارک
ببرب العباد

R. H. Boddam,
Bombay, 10th February. 1786,
R. A. Thersy.
To, Mohadoo Rao, Nargin, Peshwa,

رقم ۶۳

تسلیخ ۱۲ فروردی ۱۶۱۶ هـ

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منبع المکان صاحب
حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہارو و ناراین
پنت پردمان دام شفقتہ موصول بار
محررہ یازدہم ماہ ربیع الثانی ۱۲۰۰ هـ

تسلیخ ہفدہم جمادی الاول ۱۲۰۰ هـ در شکرہ بمقام متصل
کنارہ دریائے کشنارسید

البواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہموارہ

ابواب بهجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
 همواره بر روی روزگار خجسته آثار دیشان منبع المکان
 صاحب مشفق مهربان سراپا لطف و الاحسان مجامعہ حسنات
 ستوده صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
 مہادصور او نار این سنت پردہان کشادہ و آمادہ
 بعد تمنائے دریافت سامی موصلت وافی المباحث
 مکشوف ضمیر غیر شفقت تخمیر می گرداند که نظر بر اعتبار صدق
 مروت آن مہربان در بیو لا محوم اسرار رفت نشان
 ستر چارس و ارمالت صاحب را از طرف قوم انگریزان
 و کیل مطلق بنا بر ماندن در دربار سامی فرستادہ شدہ
 و یقین است کہ آن عوالی نشان ستر موصوف را مردم
 مستبر و خواہان بہبودی سرکارین متصور خواہند فرمودہ
 و ازین برقیمہ الوداد متصدع خدمت شدہ در خواست
 می نماید کہ آنجناب ستر معزالیہ را در خلوت جادادہ بملار
 و محبت لائقہ سرفراز فرمایند و مسموع رفتہ کہ فراج آن
 عالی جاہ بر اشیاء ہر قسم دیگر اطراف بسیار تاملت پذیر
 است فلہذا بہ ہمراہی ستر موصوف یک خوب و جوان
 شتر مرغ کہ درین روز ہما از سواد جلسہ برائے این مخلص
 آمدہ بود در سال داشتہ است مترقب کہ متوجہ شدہ

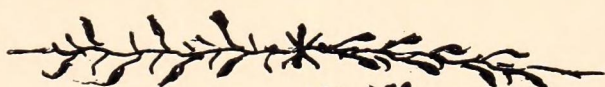
فرمایند که پنڈت مذکور تمامی آلات حربی مذکورہ حوالہ مردم
 کہ از سردار بندر مبارک سورت تا از کوسھی وار اقبال
 نشان کمپنی بہادر متعلقہ بھروج برائے استخویل آن خواهد
 رفت بنمایند زیادہ بجز شوق از دید مواد محبت چہ ترقیمہ رود
 ایام بہجت و شادمانی مدام باد
 برب العباد

R. H. Boddam.

Bombay. 26th 11th Dec. 185,

R. A. Thersy,

To, Mahado Raoou Narain Peshwa.

رقعہ نمبر ۶
 ۱۰ فروری ۱۸۵۶ء

راؤ صاحب مشتق بسیار مہربان مخلصان بہادر

راؤ نارین پیشوا سہی منت پنڈت پیردھان بہادر سلمہ اللہ
 تعالیٰ .

ہست دوم ربیع الثانی ۱۲۷۶ھ

معرفت مسٹر مالٹ رسید

حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مهاد و راؤ نرائن
 پنت پردهان دام شفقتہ موصول باد کہ
 بست و چهارم محرم ۹۹ھ بہ مقام پونہ رسید

ابواب ہجرت و کامرائی و اسباب مسرت و شادمانی ہجورہ
 بر روی روزگار خجستہ آثار ذمی شان منبع المکان صاحب
 مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات
 ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب
 اعظم مهاد و راؤ نرائن پندت پردهان کشادہ و آمادہ باد۔
 بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت دانی المباحثت مکشوفہ
 ضمیر بنیر شفقت تخمیر می گردانند کہ درینولا اظہار نموده می شود
 کہ آن عوالی نشان سندی بنا بر تحویل آلات حربی اقبال
 نشان کمپنی بہادر کہ آن را بہ مقتضائے بارہ شش
 مردمان این سرکار بوقت خالی نمودن شہر دہلوی در
 آنجا نہادہ بنام پندت آنجا رسال فرمودہ بودند رسید۔
 اما پندت مذکورہ نا حال آلات حربی مذکور حوالہ مردمان
 مایان نہ کرد و تقریر کہ این سند بنام من نیست فلہذا بہ آن
 جناب درخواست کردہ می شود کہ توجہ فرمودہ بازہ سند
 جدید بنام پندت آن جا کہ حال دران تعلقہ قائم است ارسال

پیدا کرد که اگر مرضی خاطر شریف به ما نیند آن جواهر
 گزومی مبلغ شش لک روپیه مهیا شد و مبلغ مذکور
 در سرکار به طریق گروار سال دارند مخلص برائے واپس
 دادن آن جواهر مستعد است و الا نه جواهر مذکور سنجوب
 ترین وجه بدست خریداران فروخته خواهد شد نظر بر
 ارتباط رسوخ اخلاص فیما بین آن والا شان واقبال
 نشان کیننی بهادر به دوستدار هرگز گردید که ازین معنی آن
 گرامی را مطلع نماید

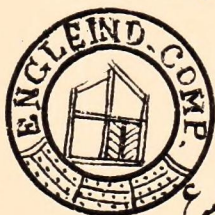
زیاده بجز شوق از دیار سواد محبت چه ترقیم رود -
 ایام بهجت و شادمانی مدام باد که -

Bombay, 21st Dec. 1785.

R. H. Boddam, R. A. Thersy,

To Mahado Raou Narayan

Peshwa.

رقم ۶۲

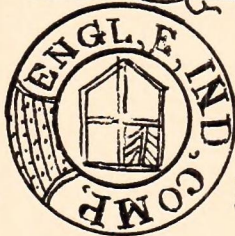
بنام ۳۹ دسمبر ۱۷۸۵ م

انشاء اللہ تعالیٰ بشفرت مطالعہ ایشان بیع مکان صاحب

کثوف ضمیر بنیر شفقت تخمیر می گرداند که قریب مدت
 دو سال است که مفاوضه لطف معاوضه محرره دهم ماه
 جنوری ۱۳۱۷ م ارسال فرموده بودند وصول میمنت شمول
 نمود مرقوم قلم تو در رقم شده بود که داد صاحب یعنی رگه ناته
 را و متوفی در حین حیات خود جوهر مبلغ شش کاتقا
 و بست و پنج هزار روپیه به طریق امانت در سرکار نگاه
 داشته اند لهذا درین باب باجی را و و عمومی مایان به
 آن مخلص مهربان مفاوضه نگارش نموده اند که جوهر مذکور
 بحضور ارسال دارند و آن مفاوضه را همراه مهاداجی رام
 چند فرستاده شده است - جوهر مسطوره را مصحوب
 مهاداجی مشا ز الیه ترسیل فرمایند چنانچه آن مفاوضه هم
 رسید و در جواب آن ترقیم شده بود که رگه ناته را و متوفی
 جوهر مذکور را در عوض قرض لکوک اقبال نشان کمپنی
 بهادر کرده داشته اند عند ارسا ز قرض اقبال نشان
 کمپنی بهادر و اریس داده خواهد شد عواملی نشاناتا این
 مدت مخلص صادق الوداد بنا بر انتظاری جواب درین
 باب خاموش ماند اما الحال به جائی خود چنان مقرر
 نموده است که جوهر مذکور را به فروخت آورد بنا بر این
 ازین رقمه الوداد متصدع شده به اطلاع ایمن رسیده می

Jon Macpherson,

30 Nov. 1885,

رقعا ۶

تاریخ ۲۱ دسمبر ۱۸۸۵ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالو ذی شان مینج المکان
صاحب حسنت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادورا و ناراین
پنت پردہان دام شفقتہ موصول باد کہ
ہفتم ربیع الاول ۱۲۰۶ھ بمقام پنڈھ پور رسید کہ
محررہ ۱۷ سہ صفر ۱۲۰۶ھ

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی ہمارہ
بر رویہ نہ درگار خجستہ آتا رہدیشان مینج المکان صاحب
مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجا مہ حسنات ستودہ
صفات صاحب حسنت و شوکت پیشوا صاحب اعظم سوانی مہادورا و
ناراین پنت پردہان کشادہ و آمادہ باد کہ
بد تمنا کے دریافت سامی مواصلت وافی المباحث

رقعت ۴۰

۱۱۹۶
سرانجام کورستان

بتاریخ ۳۰ نو مبر ۱۲۸۵

رفت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان بالاجی پدیت
سلمه اللہ تعالیٰ

رفت و عوالی مرتبت اعتضاد دوستان سلمه اللہ تعالیٰ

مفاوضه مسرت معاوضه مملو بوفور مهر و محبت و مشیون بصنوف
النس و مؤدت متضمن برایتیکه از دریافت تعلق پذیرمی حکومت
دریاست و اقتدار رتبه گورنر جزالی بنگاله بجائے گورنر
میسر ہشتن بہادر سرور موفور بہ ایشان رونمودہ - با
دیگر مراتب مہربانی و ہدایائے مرسلہ دوستی چہرہ وصول
سباہجت شمول نمود و بالاکن سرور و نشاط خاطر شد -

فی الواقع چونکہ آن اعتضاد بدل دوست کمپنی و این
دوست دار ہستند - یقین حاصل است کہ البتہ خوشی این

معنی بہ ایشان نہیادہ از دیگران رونمودہ باشد و تعالیٰ
با این ہمہ خوبیا ہمیشہ خرم و شاد و خانہ دوستی آباد دارد
ترصد کہ این جانب را ہرگونہ محو و مصروف دوستی و واسطہ
استحکام عوالتست فیما بین کمپنی و آن سرکار راسخ و ثابت
تصور نمودہ ہمہ بین منط بہ نالیق مسرت علایق مسرور
و مینہج می کردہ باشند

John Macpherson

بندر مبارک سورت به طریق شکایت مرقوم فرموده بودند
 که خلیفه دستور قدیم . . . می کنند مفهوم گردید درینو لایه آن
 جناب اظهار نموده می آید که . . . مخلص صادق الوداد به
 سردار بندر مبارک سورت مرقوم نموده است و حکم
 کرده است که در اجرائی متعلقه چو تخته پیشوا صاحب خلیفه و
 حرکتی در پیش نه آرند و کار و بار چو تخته و هر چه متعلق آنست
 مطابق دستور مستقره جاری دارند اما درخواست کرده میشود
 که آن عوالمی نشان علی الخصوص چو تخته بندر مبارک حکم اصدار
 فرمایند که مشارک الیه در دیگر مقدمات بجز متعلقه خود مداخلت نکنند
 و مطابق چو تخته های سابق اوضاع خود به ظهور . . . در پیش
 آوردن قالونات جدید در متعلقه خود حرات نه نمایند- عوالمی
 نشان به سبب آنچو که مخلص درین باب به سردار بندر
 مبارک مرقوم نمود انشاء اللہ تعالی در عنقریب جواب
 آن خواهد رسید ترصد است که شکوه و شکایت از طرفین
 منفع خواهد گردید- زیاده بجز شوق از دیاد مواد صحبت چه
 ترقیم رود- ایام بهجت و شادمانی مدام با برب العباد

The 24 Octo 1785,

R. A. H.,

R. H. Boddam,

مطابق ہیجدهم شهر شوال ۱۱۹۹ھ

Thomas Day,

رقم ۵۹

تاریخ ۱۳ اکتوبر ۱۶۸۵ء

انشاء اللہ تعالیٰ - بگرامی مطالعہ ذمی شان مینج المکان
صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادور اوٹا ناہ این
پنت پردھان دام اقبالہ موصول بار
چہارم محرم الحرام ۱۲۰۰ھ رسید

الو اب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
ہموارہ بر روی روزگار نجستہ آثار ذیشان مینج المکان
صاحب مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات
ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
مہادور اوٹا ناہ این پنت پردھان کشادہ و آناوہ بار
بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المبار بہجت
مکشوف ضمیر بنیر شفقت تخمیر می گردانند کہ مفاوضہ خلت معاوضہ
در حین بہین چہرہ وصول کشود و آنچه کہ در باب لو اب

ادام اللہ اقبالہ - بگذرد

زینت بخش و سادہ امارت و نامداری زینت افزائی

سند ابہت و کامگاری ادام اللہ اقبالہ

صاحب رفیع الدرجت عظیم المنزلت مشفق مہربان عالی

شان مظهر لطف بیکران بعد ابراز مراسم خلوصیت و نیاز

کہ شبوہ عقیدت مندان صداقت طراز است مبرہن رائے

بیضا ضیاء گردانیدہ می آید کہ عنایت نامہ گرامی سید کیفیت

بوضوح انجا مید زینت نگارش یافته بود کہ کار پردازان

بندگان عالی نوا صاحب در ادائے وجہ لوازم کانت

روغن زرد بابت چوتھہ سرکار عالی وقت ما بہ عمل می

آرند در بین معنی چوتھہ سرکار آن مہربان بخصور این

جانب ظاہر نہ کردہ و معلوم شدہ کہ کار پردازان نواب

صاحب در ادائے آن موافق معمول بوجہی قاصر ہستند۔

فی الحال اگر قصور کے دران راہ خواہد یافت و آدمان سرکار

سامی بہ این جانب اطلاع خواہند کرد۔ البتہ تاکید کردہ

خواہد شد۔ چون فیما بین سرکار گرامی و اقبال پناہ کو پینی

انگلش جدا ٹیہا نیست ہوارہ بصدور شفقت نامحبات

مور و الطاف می شدہ باشد زیادہ چہ متصدع شود

مراتب دولت و اقبال روز افزون باد و

تحریر فی تاریخ بہست و ششم ماہ اگست ۱۶۸۵ء

مهادهور او نار این پنت پردهان کشاده و آماده بار
 بعد تمناے دریافت سامی مواصلت وافی المباحثت
 مکشوف ضمیر نیر شفقت تخمیر می گرداند که رفعت نشان سید نور الدین
 حسین خان در پنجه ز شیونے به این دو ستار اظهار نمودند
 که شوق آن جناب بر این طیر بسیار است نظر بران در بیولا
 نفس تیار نموده همراه مردمان سرکار سامی ارسال داشته
 است توقع که آنرا پسند فرمایند تا باعث فرحت خاطر
 اخلاص مظاہر خواهد گردید زیاده بجز شوق از دیاد مواد
 محبت چه ترقیم رود - ایام بهجت و شادمانی مدام بار
 برت العباد

To, The Peshwa,

Bombay, 18 AUGUST, 1785,

R. H. Boddam,

دی ۱۱۹۸
 نام مست
 اسکویبر

رقم ۵۸

بتاریخ ۲۴ اگست ۱۷۸۵

بتاریخ ۲۵ ذی القعدة ۱۱۹۸

بنظر مبارک صاحب رفیع الدرجت عظیم المنزلت مشفق مهربان
 والا نشان منظر لطف بیکران ماهور او پندت پردهان صاحب

رفافت و حسن سلوک سرکارین پردازد
 زیاده بجز شوق از دیاد مواد محبت چه ترقیم رود
 ایام بهجت و شادمانی مداوم باد
 برکت العباد

R. H. Boddam,
 To. Nana Furnace, Bombay,
 17th July, 1785,

رقوعہ

بتاریخ ۱۸ اگست ۱۷۸۵ء

رفعت و عوالی مرتبت مہربان دوستان سکھارام
 پنڈت صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ

۲۴ شہر ذیقعد ۱۷۸۵ھ

البواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
 بر روی روزگار خجستہ آثار ذیشان منبع المکان صاحب
 مشفق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات ستودہ
 صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم سوالی

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ شہامت لیسالت
 پناہ شوکت و جلادت دستگاہ ذی شان منبع المکان ^{خصیت}
 و اخلاص تو امان بالاجی پنڈت جیوسلم اللہ موصولاً
 رمضان ۱۹۹۹ھ ہجری

شہامت و لیسالت پناہ شوکت و جلادت دستگاہ
 ذی شان منبع المکان خصوصیت و اخلاص تو امان سلم اللہ تع
 بعد تمنائے دریافت مامی موصلت کثیر الفرحت مکشوف
 نہ ائے مہر انجلائے می گرداند کہ مفاد ضہ خلت معاوضہ محررہ
 بست و چہارم رجب المرجب در خوشترین زمان موصول
 گردید و چند روز است کہ رقمیہ رفعت نشان مسر مالٹ
 باین مخلص نہ رسیدہ فلہذا دوستدارہ را معلوم نمی شنود
 کہ کئے رفعت نشان مذکور بہ یونہ خواہند آمد آما بجز رسیدن
 خبر کہ رفعت پناہ موصوف بنا بر آمدن در بار سامی در پناہ
 اند فی الفور بہ اطلاع آن خواہد پرداخت و عزت آثار
 بہ پنجمیونے چند مذکور است مطابق حکم آن عوالی
 نشان اظہار نمود جو البش بہ مومی البیہ دادہ شدہ ترصد
 کہ مشارک البیہ آن را بلا اشتباہ برائے مطالعہ آن
 جلادت دستگاہ خواہد فرستادہ و آن شہامت
 پناہ یقین تصور فرمایند کہ مرکز خاطر دستدار مصروف
 بر این است کہ بہ اجتهاد تمام خود دراز دیداد

به پنجهور که رشین شیونے به آن عوالمی نشان عیان خواهند
 ساخت توقع که آن شہامت پناہ چنان تصور نہ نمایند کہ
 به سبب ابطال و محو این دستور قدرے صورت نقص در
 اخلاص طرفین واقع خواهد شد عوالمی نشاناً جائیکہ ارتباط
 اخلاص دلی در پیش است بنا بر ازدیاد آن حاجت
 مبادلت نذر چیست و ازین مخلص بنا بر پاس مروت
 اتحاد فیما بین سر موقوفه می به عمل نخواهد آمد و به پنجهور
 شیونے بعد آمدن بندر معمورہ چنان مستولی مرض شد کہ
 یک بار به جهت ملاقات آمدن تمامی مذکورات مطابق
 حکم اظهار نمود جواب آنها متعاقب فرستاده خواهد شد
 زیادہ سبب شوق از دیاد مواد محبت و دوا چه ترقیم رود۔
 ایام بہجت و شادمانی مدام باد ۴

R. H. Boddam,

To, Nana Furnavese Bombay,

13th July, 1785,

رقم ۵۶

تہ تیغ ۱۷ جولائی ۱۷۸۵ء

تاریخ ۱۸ شعبان ۱۱۹۹ھ رسید بمقام
 انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذمی شان منبع المکان
 صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم سولائی مادھو
 راؤ ناراین پنت پردمان دام شفقتہ موصول ہوا
 مورخہ ۱۱ ماہ شوال ۱۱۹۹ھ

شہامت و بہالت پناہ شوکت و جلالیت دستگاہ ذمی
 شان منبع المکان خصوصیت و اخلاص تو امان سید اللہ تعالیٰ
 بعد ثنائے دریافت سامی مواصلت کثیر الفرحت
 مکشوف رائے مہرا سجالائے می گرداند کہ مفاوضہ خلت
 معاوضہ مع مادہ اسپ و آہو ہمراہ رنجھور کر شین شیونے
 سمت ترسیل فرمودہ بودند در بہترین زمان و خوشترین آردان
 موصول گردید و از مشاہدہ آن باعث فرحت خاطر اخلاص
 مظاہر بہم رسید و مخلص بس آزرودہ خاطر گردید کہ اسپ و
 آہو را مسترد نماید دیگر غزالان چند در این جا و چند
 در اثنائے راہ مردہ نظر بر پاس مراتب صدور فرمان
 پادشاہ و حکم اقبال نشان کمپنی بہ حکامان و عملداران
 و نوکران خود بروجہ دقیق صادر فرمودہ اند کہ بہرہسانہ
 از کسے مایل نذر نہ شوند و نہ گیرند و معنی حکم حضور و کیل
 سرکار رفعت نشان نور الدین حسین خان وغرت آثار

اقتدار محنت حقیقی است خواست بنده پیش از هر سنجی کاره
 آن مهربان بهمه دجوه عاقل و دانا و کار و دوائی عالم و
 عالمیان اندنوا که در آن سود و بهبود دولت و استراحت
 خلق الله و خوشنودی روح مرحوم مغفور و استحکام امور باشد
 در آن کوشیده سعی یاد داده مصروف دارند و راحت بدل
 عالم رسانند و از منکلمان دعائے خیر کنز عقبش ذکر خیر
 زنده کنند نام را گیرند این مخلص صافی نهاد است از صفائی
 خاطر تسطیر گردید و بهر وصیت خداوند نعمت مستقیم بوده آرزو
 ریاست و حر است برائے اطاعت بندگی مغفوضه خویش
 ندارد اگر سلوک با خاندان خداوند نعمت ماست بموجب
 نوشتجات سابق پرداخته روانگی اعظم مشارالیه بر
 طبق ارتقام حال و استقبال به عرصه ظهور آرند - مخلص
 مریهون منت اشفاق یاد داده مهربان و صاحبان
 پونه خواهد شد زیاده چه مبالغه نماید - ایام محبت
 و مخالفت روز افزون بادند

رقعه ۵۵

تاریخ ۳۱ جولائی ۱۹۱۵ء

معاد و دوستان اعظم نانا صاحب و الا درجت انگاشته آنچه
 مقاصد قلبی و مطالبی لاریبی بلا تصور جدالی خاندان کنفیس
 و احد از بزرگان متصور سه گذشت احوال وصیت خداوند
 نعمت بهشت مترت منظر نموده در انتظار می آمد آمد
 جواب با صواب از مهربانان و الا اقتدار مدت
 چهار ماه گذشت و بمثابه روز اول در حصول جواب
 بر آمد و آوازه بباختر اع نوار شگوفه دیگرگون استماع
 یافته خاطر استخاد ذخایر از فحوائی آن بسیار بسیار زندگی
 حاصل کرد که صورت اسجاح امورات دنیا انتظامی برین
 مراتب پیش مخلصان دولت استحکام پذیر شده که
 در استعجال روانگی رفعت و عوالمی پناه اعظم بھکاجی
 پنت صوبه دار بر طبق مرقوم سابق و لاحق خیل و قضا
 و تعویق گرفت نه خوشی آنچه در مصالحت دانا یا ان
 و هر و مشفقان عصر نیکو و پسند تر آمد از جمله خیر و صواب
 است چه زهره که اسخراف آن کند خنک آنست که گوئی
 نیکی برد با وجود بمقتضائے این دانش و فطانت آن
 مهربان و اعظم معزالیه متوجه بر فهمایش رونده اینجاشده
 و صورت وصیت و نواستجات یک سو نهاده کرم فرما
 شدند بهترین بهترین مقدر عالم استحکام اسجاح مرام در قبضه

مستزینتین بہادر موصوف کردند مترصد آنکہ مخلص
را بہ طور مستزینتین بہادر دانستہ ہموارہ ترقیم و
ترسیل ناصحات مسرور و مبتہج می نمودہ باشند زیادہ
چہ بر طراز د

John Macpherson,

رقفہ ۵۴

بتاریخ ۱۷ مئی ۱۷۸۵ء

بگرامی مطالعہ و مہیجہ اہبت و عوامی مرتبت مہربان
دوستان اعظم ہری پندت پھر کے جو زاد شفقتہ موصولہ باد
۲۹ شہر جماد الاول

گلشن حشمت و اجلال ریاض دولت و اقبال
مہربان دوستان از ترشحات سحاب مخالفت و
اخلاص ہموارہ سرسبز و خندان

بعد اظہار مراتب اشتیاق گرامی ملاقات کثیر المباحث
مکتوف رائے زرین خرد و ورہین گردانیدہ می آید کہ
ذات سنودہ او صاف حمیدہ و صاف در انجیح
مطالبات ہر عوام و خواص بہ محامد ذکر خاص مشہور الافاق
بہ قرب منزلت موصوف صفت و نصفیت پیش ملاذ مہربان

رفعه ۵۳

گورنر جنرل
بہار
مسترجان کفرسن

بتاریخ ۷ مارچ ۱۹۰۵ء

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت
بتاریخ ہشتم ماہ فروری ۱۹۰۵ء انگریزی مطابق بہت و ہفتم
شہر ربیع الاول ۱۹۹۰ھ ہجری نواب صاحب مشفق قدردان
نواب امیر الممالک عماد الدولہ گورنر جنرل مستر مشفق بہادر جلاؤ
جنگ ازبالائے جہاز مسمی برتن استغفاء خدمت گورنر
جنرل بنگالہ و جائے سکونت خود کرد و نوکری کمپنی میباشند
نوشتہ فرستادند چنانچہ ورد و حکمنامہ سابق یکے درسنہ
سیزدہم دوم درسنہ بہت و یکم جلوس شاہ والا گریٹ
برتن مرقوم است کہ ہر گاہ گورنر جنرل بنگالہ فوت خواہد
کرد یا استغفاء خواہد داد یا تغیر خواہد شد و جائے
او خالی خواہد ماند ہر کسے کہ در کونسل درجہ دویمی از گورنر جنرل
خواہد داشت جانشین گورنر موصوف خواہد گردید چون
بوقت دادن استغفاء مستر ہشتن بہادر این جانب درجہ
دویمی از او نشان می داشت لہذا نظر بر استحکام مہربانی
محبت و داد و نیامین اطلاع می دہد کہ از تاریخ مرقوم
مخلص گورنر جنرل بنگالہ شد و قسم گورنر جنرلی نموده جانشین

مذکور تحصیل می کنند فلینذا قاضی معزالی بسیار زیر
 نقصان و خساره می آمد از آنجا که قاضی مذکور مردم
 عمده و دستدار از عهدگی او شان نیکو واقف و یقین
 متصور است که این همه تردد تصرفات موضع معلومه بدون
 اطلاع آن صاحب خواهد بود نظر بران بجناب پیشوا صاحب
 درخواست کرده می شود که پروانه جدید مطابق پروانه معافی
 بالاجی را و پیشوا صاحب و مهادهور او پیشوا صاحب عنایت
 فرمایند و هم حکم تاکید بنام گماشته داران حال آئینده بتاکید
 تمام و قدغن بلیغ عنایت فرمایند که آئینده نوعی و سخوی موضع
 مذکور را تصدیق نرسد و مخلص ازین معنی مرهون سنت
 خواهد گردید و فی الحقیقت در ظهور این امر باعث نیک
 نامی و انتشار عدل و انصاف در جهان خواهد بود زیاده
 بجز شوق از دیاد مواد محبت چه ترقیم رود ایام بهجت
 و شادمانی مدام باک
 برب العباد

To, The Peshwā, Mādhorao Sōwā

24 Dec., 1784, R. H. Bodda-
 M

Bombay.

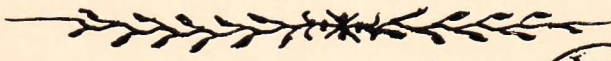
Ed., C., W., M.,

بعد تمنائی دریافت سامی موصلت وافی المباحث
 مکتوف ضمیر نیر شفقت تخمیر می گرداند که چون چین سکونت
 مخلص صادق الوداد در بندر مبارک سورت در خدمت آن
 صاحب در باب موضع دیکانو پیرگنه سوپا متعلقه سرکار بندر
 سورت مرقوم نموده بود که این موضع موجب فرمان قضا جریان
 وقت پادشاهی حضرت شاهجهان حواله بزرگان شریعت
 پناه قاضی ابوالحسن بنا بر اخراجات درگاه حضرت خواجه
 دیوانی صاحب قدس سره بود - چنانچه خواجه مذکور حد
 از قاضی ابوالحسن مذکور می شنوید و بالاجبی را و پیشوا صاحب
 این عطیة عظمی حضور انور را قبول نموده پروانه معافی
 من کل الوجوه صادر فرمودند بفضل الهی موضع مذکور چند
 مدت بوجه خوب آبادان گردید - اما گماشته اران سرکار
 آن صاحب از راه غیر واجبی بهانه با پیدا نموده مبلغ سی صد
 و پنجاه روپیہ سالیانہ طلب خود بران موضع داشتند و
 وقتیکہ این معنی در خدمت مهادور را و پیشوا صاحب ظاهر
 گردید باز پروانه معافی بنام قاضی ابوالحسن که حال خادم
 درگاه اند صادر فرمودند و دوستانه بنا وقت بودن عمل
 خود بر آنهادسی مطابق پروانه به عمل آورد و در تصدیح موضع
 مذکور نہ کوشید و به اذیت آن نہ پرداخت اما وقت عمل
 سرکار آن گرامی گماشته اران سرکار شما می وصول موضع

بودند و روز سوم محرم آڈ میرل کداروغہ دربار بادشاہے
 است در بندر بلنچے فروکش شد خلیطہ بخدمت مربی
 مرسل است امید کہ با حصول ملاقات بہ دو کلمہ عنایت
 و آنچہ برائے این بے مصاحت باشد یاد و شاد فرمودہ
 باشند ایام دولت و اقبال مدام باد

رقعہ ۵۲

تاریخ ۲۴ دسمبر ۱۸۶۲ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ ذیشان منبع المکان
 صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادو راؤ
 نار این پنت پردھان دام شفقتہ موصول ہوا
 محرمہ ۲۴ صفر ۱۲۸۴ھ ہفتم ربیع الاول ۱۲۸۴ھ
 بمقام پنڈھ پور رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
 ہمواری پر وئے روزگار خجستہ آثار ذمی شان منبع المکان
 صاحب شفق مہربان سراپا لطف و الاحسان جامعہ جنات
 ستوہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
 مہادھو راؤ نار این پنت پردھان کشادہ و آمادہ ہوا

اختیار می نماید چنانچه در خط فقیر قلمی است که تو نوشته
 بودی که به سبب تخالف الفاظ عهد نامه جواب دهی در خدمت
 مداره المهام نمی شود لکن ابرائے تحقیق الفاظ عهد نامه
 بصاحب بنگالہ خصوصاً در مقدمه قلم دوستان ہر دو سمت
 مسطورہ گردیدہ دتا آنوقت در تذکیر این امر خطر
 توقف و تعطیل را با خواهد یافت پس توقع از سرکار شہزی
 منت ہم ہمین است کہ تا حصول جواب از ملک شرقیہ در
 سد و تحریب سیدی موصوف نہ پردازند و خلیطہ دیگر
 از سرکارہ در مقدمہ طلب شتر بان صادر گردیدہ بود
 در جواب آن نوشته اند کہ ہر دو سرکارہ ہر گاہ واحد
 است شتر بان موسیپاہی سرکار کمپنی و جواب خلیطہ
 سرکارہ سابق روانہ نمودہ ایم فقیر از حامل بقایم تحقیق
 نمودہ کہ شتر بان مذکور و جواب خلیطہ سرکارہ تا حال
 پیش فقیر نہ رسیدہ است و جزال می نویسد کہ سابق
 فرستادہ شدہ این چطورہ است حامل خطوط کبیت
 کہ رو بروئے من پیشتر از روانگی من چہار روز شتر بان
 از راہ پونبل موسیپاہی سرکار کمپنی روانہ گشتہ است
 ظاہراً در تھانہ کہ وطن اوست چیزے وقفہ شدہ باشد
 عنقریب برسد و دیگر آمدن در بار بادشاہی از روی
 اخبار بہ خدمت عرض شدہ باشد روز غور آمدہ

تجاور به خامه و داد در آمده بود مفهوم گردید پیش
 ازین تاکید درین باب به مردمان علاقه از ان خود
 در ان جا قلمی گردید که کسی به تعرض و مزاحم خطوط نه
 شوند در خطوط رسائی سرکار آن مهربان و آمدن آنجا
 از کسی تعرض نمی شود و آئنده نیز هرگز نه خواهد شد همواره
 به ارسال محبت نامجات فرحت سمات مسرور و مبتهج
 می نموده باشند - زیاده ایام جمعیت و شادمانی مدام بار -

دفعه ۵

حصین محرابی
 میدنورا الدین

بتاریخ ۲۱ نوبر ۱۳۸۴ هـ

والا قدر بلند مرتبت عالی مقام سلامت

امادت منزلت مشفق امیدگاه نخلصان مدار المہام دایما
 بر سنده کار روانی بعد اظهار مراتب بندگی و نیاز
 معروض رانے خورشید ضیاء میگردد اندک حسب الارشاد
 سامی آنچه در عقل ناقص این بچیدان خطور نموده بخدمت
 جزال با اقبال مہ خلیط سرکار نوشته روانه نموده شود
 از آنجا که سخن شنیدن بیخ دولت واقعه است و هر قومی را
 که حق سبحانہ تعالیٰ اقبال یاور میگردد انداین سبق پسندید، بار

و کوبینی انگریز با ستقواب گورنر جنرل مستر، مستر
 بهادر عماد الدوله و ابلاغ خلعت مورد تم جو اهر وصول
 مباحث شمول نموده ابتهاج پیرائے خاطر اتحاد مانتر
 گردید کیفیت این است که با آنکه جنار دهن شیورام
 در شهر جمادی الاول ۱۱۹۹ هجری در بنجا وارد شده از
 رسیدن خود، هیچ آگهی به این مخلص نه نمود مگر به بست دسوم
 شهر محرم الحرام ۱۱۹۹ هجری خطوط آن مهربان به این دستار
 رسانید مخلص پیش ازین به دور جواب آنچه طور مملی ان
 پرداخت لاچار بعد از وصول بمایق مذکور مومی الیه را
 طلبیده موجب نه رسانیدن خطوط استفسار نمودیم
 لکن مومی الیه عذرهای لایانہ مزیبان آورد و بعد
 از آن گفته شد که خلعت و غیره آورده شما از طرف
 آن مهربان روز دیگر مقرر کرده بیارید که تا برسیم
 معمول گرفته شود اما مومی الیه روز هم مقرر نه کرده
 و از سبب آن نیز خبر نداده از اسجا که دوستی به سر کار
 آن مهربان و کوبینی انگریز از بس ملحوط و مرکوز خاطر
 آنست که تا ابد الهی قائم باشد بنابر آن ظهور تصور
 جنار دهن رام موجب طال خاطر گردید و سه روز بعد رسانیدن خطوط
 آن مهربان خطی از طرف صاحب مهربان مادی بود و سدا شیوه
 رسانید چنانچه جواب ایشان نیزه تسلیم آمد آنچه در او تفرص و لغت خطوط را به

یافته است و باز مندرج است که دوستان دو شمنان
 سرکارین شریک طرفین اند و نخلص را با سرکار گرامی
 عمین آرزو است که روز بروز افزونی مواد محبت گردد و
 مترصد است که موافق خاطر خواه نخلص جواب با صلوات به
 راقم بزودی ارسال می نموده باشند که ازان به ظهور
 خواهد پیوست که مافی الضمیر آسما صاحب هم مصروف بر گیانگت
 و یک جبهتی است زیاده بجز شوق از دیدار مواد محبت
 چه ترقیم رود ۷ ایام بهجت و شادمانی مدام باد

To The Peshwa Bomboy, 18 Oct 1784
 ED. C. w. m. R. H. Boddam,

رقعت

بنامیخ ۷ نومبر ۱۷۸۳ هجری
 به پنت پردان ^{نقالی}
 را از صاحب مهربان قدر دان کر مغفالت نخلصان سلم الله
 بعد از اظهار اشتیاق مواصلت کثیر المهرت مشهوره اے نمود
 اقتضائے نموده می آید و قطعه مینقه انبیه تو و مشون مشعر
 ظهور و بیری بوصول مکاتبات خلت آیات این طرف با
 وصف استقرار دوستی و مصالحت بینا بین سرکار آختر بان

دشمنی در باب این چنین شخصی که او را برضا مندی آملر بان
 در وقت قرارداد و ساطت گویند سیورام در پناه اقبال نشان
 کمپنی بهادر گرفته است و با وجود مخلص هم در باب مشاره الیه
 رفیم خود مرقوم نمود که سیدی عبدالرحیم خان جیو یکی از رفیقان
 و مخلصان اقبال نشان کمپنی بهادر اند ضروری شد که از این
 معنی مطلع می نمودند الحال مخلص توسط خود را در هر باب که صورت
 تفاوت با سیدی معز الیه و آن صاحب رو بداده باشد
 در انصال آن تقدیم می نماید درین کار آن مهربان یقین خاطر
 دارند که مخلص بلا طرفداری و از راه انصاف بنا بر تسلی آن
 مهربان و سیدی معز الیه درین امر چنان مایل خواهد شد که
 اگر احیاناً از معز الیه صورت تفاوت خلاف سرکار سامی که بعمل
 خواهد آمد بدون باز پرسشش به صبر و تحمل آن نخواهد پرداخت
 و دیگر مخلص را ضروری و پر مطلوب است که آن مهربان را اظهار
 نماید که نسبت مراتبه حکومت این جانب را نالایق است
 هر گاه که بر او بسته اقبال نشان کمپنی بهادر پورش هجوم و حمله به
 وقوع رسد در مدد و مساعدت اغماض نماید چنانچه موجب
 قرارداد عمل رفعت نشان چارلس گرم لین سرکار گرامی
 مدد و امداد مشاره الیه لازم و سجا - علی الخصوص در اقرار و
 مدار حال که در مقام مسائل بمعرفت رفعت نشان مهاداجی
 سند به بهادر به عمل آمده است این صورت تقرر و تصدیق

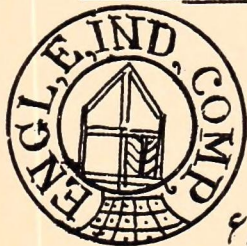

محرمه دو از دهم ماه ربیع الآخر ۱۲۰۰ هـ
 تاریخ هفدهم جمادی الاول ۱۲۰۰ هـ و در لشکر مقام و ریاست
 در پوز روز شنبه رسید کتاره کشا رسید
 الجواب بجهت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
 همواره بر روی روزگار خجسته آثار و نشان منبع المکان
 صاحب مشفق مهربان سراپا لطف و الاحسان بجا موصفات
 ستوده صفات صاحب چشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
 مهیا و ظهور او نارسن پست پردهان کشاده و آماده باد
 بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت و انی المباحث
 مکشوف رائے مہرا نجلاء میگردد اندک در در قیمته الوداد محرمه
 پنجم ماه ذیقعد تمامی ماچراے را چو بی بروداد آن وقت
 مرقوم رفته اما تا حال از کمال توجه بچواب مسرور نفرمودند
 درین اثنا باز سیدی عبدالرحیم خان جیوان سر نو بمقتضای
 مربوط اخلاص و پیوستگی با اقبال نشان کمپنی بهادر که از قدیم است
 درخواست مدد معاونت و دستیار نمودند و از بعضی اطراف
 مخلص را هم مفهوم گردید که افواج سرکار گرامی در سرحد ملک
 سیدی عبدالرحیم خان از خیال مناصحت روانه می شوند
 اما مخلص برین اعتبار ندارد و چیرا که مخلص به ایقین متصور که
 بنا بر بودن خلص اخلاص آن مهربان با اقبال نشان کمپنی
 بهادر در اجوبه آخر قیمه و دستیار قبل از تردد خلاف راه

و با صره بصیرت مشهود است که آنچه از کتم عدم
 به وجود می آید از ملاء وجود باز به عدم می رود
 به اراده متکفل نظام کل است خموشیدن به از
 خروشدیدن است و آرمیدن به از جوشیدن درین
 صورت بغیر از رضا بقضای الهی و تسلیم بتقدیر ازلی
 مسلکی تویم و منہجی مستقیم نیست باید که آن عوامی نشان
 نیز راه مصابرت پیش گرفته و از اراده خود گذشته
 با اراده الهی سازند زیاده بجز شوق از دید محبت و داد
 چه ترقیم رود - ایام بهجت و شادمانی مداوم

To Babaji Rao, Pandit, Madarubham
 Bombay, 4 October 1784 E, C, W, M,

R, H, BODDAM,

ہوالمنان

رقعہ ۲۹

بتالیخ ۱۸ اکتوبر ۱۷۸۴ء

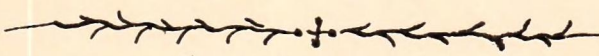
انشاء اللہ تعالیٰ بہ گرامی مطالعہ ذیشان منبع المکان
 صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادھو راؤ
 نارائن سینت پردھان شفقتہ موصولہ

مکشوف را سئ مہراںجلائے میگردد اند کہ چون گلہ سئہ بزم
 و محفل شاطنا گہمان ازین جہان فانی و خاکدان ظلماتی
 رخت اقامت بر بست و قالب عنصری او در ہم شکست
 و سلوک پراہمی کہ ہمہ را ناگیر است اختیار نموده و
 و بحجابات خفا و نقاب عدم مخفی و محتجب گردید بمقتضای
 بشریت لابد کہ ازین واقعہ جانف سائے و حادثہ اندوہ
 افزائے عیش محافل سپہر مشاکل منغض و مکر شدہ
 و خاطر محبت مظاہر غبار آلودہ گردیدہ باشد افسوس
 ہزار افسوس کہ بادہ این خمخانہ درد آلودست و نبات
 شکرستان ہلاہل اندود عالم سرایت تشنہ فریب و منزست
 پرفراز و نشیب مستی این بزم را در پیے خمار نیست
 و عافیت این سودا در سد بخاری کدام دل کہ ازین
 واقعہ جگر خون نیست کدام دیدہ گزین حادثہ جگرگون
 نیست این تووہ خاک گذشتنی و گذشتنی است
 و این تیرہ مغناک پر کردنی و اسباب تشنی و پیوند ہائے ہمہ
 بریدنیت و خون تابہ ہائے ہمہ کشیدنی از جدائی ظاہری
 آن عدیم المثال آثار تالم و تحسیر عظیم در شہرستان باطن
 راہ یافتہ کہ عبارت در تعبیر و تفسیر آنجاں کوتاہ است
 و اشارت نیز بصد کوتاہی عذر خواہ لکن بدیدہ سریرت

پیشوا صاحب بوقت حاجت درود او این چنین ضرورتاً
 توجه فرموده اند نظر بر مراتب اخلاص طرفین و وثیقه حسن
 مهر نظر آنجناب یقین خاطر است که حال هم در این امر
 از سرکار شریف حرکت در پیش نخواهد رسید زبانه بجز
 شوق از دیار دودا و استخاد چه ترقیم رود ایام بهجت
 و شادمانی روز بروز در نرزاید باد به رب العباد
 محرمه بست و پنجم ماه رمضان المبارک ۱۱۹۸ هـ

(بها المنان)

رقم ۲۸

در امین
 بابا دوم

تاریخ ۳۰ ماه اکتوبر ۱۶۸۲ هـ

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ شہامت و بسالت
 پناہ شوکت و جلادت دستگاہ ذی شان منبع المکان
 خصوصیت و اخلاص تو امان بالاجی پندت جیو سلمہ
 محرمہ ۱۰ ار شہر ذیقعد ۱۱۹۸ هـ

شہامت و بسالت پناہ شوکت و جلادت دستگاہ
 ذی شان منبع المکان خصوصیت و اخلاص تو امان
 سلمہ اللہ تعالیٰ

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت کثیر الفرحت

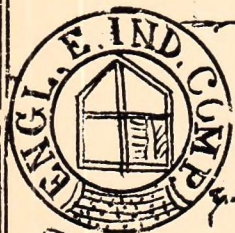
حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم سوائی ما و ہوا و
 نار این پنت پردھان دام شفقتہ موصول با و
 و دم شوال ۱۱۹۸ ھ

الجواب بھجت و پامرائی و اسباب مسرت و شادمانی
 ہوا رہ بر روی روزگار خجستہ آثار ذیشان منبع المکان
 صاحب مشفق مہربان سرا با لطف و الاحسان مجامعہ
 حسنات ستودہ صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا
 صاحب اعظم بہادر مہا و ہوا و نار این پنت پردھان
 کشادہ و آمادہ ھ

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت و انفی المباحث
 مکشوف ضمیر بغیر شفقت تخمیر می گرداند کہ چون درین روز
 اطباء حکیمان این جائے بہ اتفاق یکدیگر حیان مقررہ
 نمودہ اند و صلاح دادہ اند کہ آب گرم نزدیک بانکوٹ
 در حق چین کے معتبر انگریزان مریض بسیار مفید و نافع
 است و رفتن آنجا ضرور و پر مطلوب نظر بران درخواست
 کردہ می شود کہ آنجناب متوجہ شدہ بصوبہ دار مہار متعلقہ
 سرکارہ تاکید بلیغ عنایت فرمایند کہ ایشان اگر دیگران
 گرفتار چین حالت برے سکونت خود در آنجا جائے و
 مکاناتی کہ خواہند بست صوبہ دار مذکور بمبالغت آن نپردازد
 و تا کہ در آنجا خواہند ماند مانع و مفرام نہ شود و از آنجا کہ ہمیشہ

کجی موسی ساکن تاکچری باوصف مسجوع رفته است که
 غراب مذکور باقول و نشان انگریزی سفری شده بود
 باوجود بودن چنین از مادیان سرکار آنصاحب گرفته
 در کربیه برده اند نظر بر مراتبات حق اخلاص بدعوی -
 درخواست آن غراب پرداخت اما آنند را و دھویپ
 ظاهر کردند که بوقت ضبط غراب قول و نشان انگریزی
 نبود ازین سبب 'مخلصی غراب به عمل نیامده - فلذا
 برائے تحقیقات این بتا لچری قلمی نموده است نظر بران
 ازین رقمہ الوداد متصدع خدمت گرامی است کہ تا وصول
 جواب از تاکچری تا کید فرمایند کہ غراب مودال محمولہ
 آن در حفظ و احتیاط امانت باشد زیادہ بجز
 شوق از عیاد سواد محبت چه ترقیم رود ایام ہجرت و
 شادمانی روز افزون باد بہ رب العبادک

To, The, Peshwa, Bombooy, 23 June 1784
 E. D. C. H. M., R. H. Boddam,

(ہوا لمان) رقم ۷۴

بتاریخ ۱۸ اگست ۱۷۸۴

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ و نشان مینع الکان صا.

بهراندوز خواهند کرد و خطبیکه قبل ازین
گذرانید درینوا خطی از چوخته آن جناب

آمده بود و نقل آن درین رقیمة الوداد ملفوف و مرسول
خدمت گرامی است چون شکوه و شکایت نوکر سرکار صاحب
بید و سندان ضرور گردید از روی آن باعث نگرانی خاطر
افزود اما بعد ملاحظه و مطالعه نقل مرسله بجای خود منظور
خواهند فرمود که باعث ناخوشی اینجناب به طرح محرر و
مضمون مرقوم خط سجا است این مقدمه را قریب سه سال
گذشت که بحین بودن تعلقه حکومت بندر مبارک سورت
بصلاح نواب بندر مبارک به بنحو نیز خوب بعد تا ملن بسیار
استفسار این مقدمه فرموده و به سراغ تحقیقات که سابقاً از
پیشوا صاحب مهاد و او و داماجی را او کایکوار مرحوم قضیه
مفروع شده اند نه پرداخت و از حقیقت آن خوب واقف
شده این مقدمه را فیصل نموده است و در هر مقدمه رضامند
هر دو طرف معدوم طرفیکه در عدم رضامندیست اگر بوساطت
و توسل شخص دیگر تخریب و ترغیب محنت و تکلیف حساب
حکومت خواهند کرد و مجوز در هم و بر هم زدگی حکومت خواهد
گردید و با استفسار باز قضیه مفروعه هیچ یک دستور العمل
صاحب حکومت قایلیم نخواهد ماند و بیکر قادری نامی غراب بابت

مرقوم بود
نام مخلص

حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہاراجہ اور انار این
پنت پردہان دام شفقتہ موصول ہو

دوم رمضان ۱۱۹۵ھ رسید

ابواب بہجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
مہوارہ ہر روز کے روزگار خجستہ آٹھ روز دیشان مینع المکان صاحب
شفیق مہربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات ستودہ
صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہاراجہ اور انار این
پنت پردہان کشادہ و آمادہ ہا۔

بعد تمنائے دریافت سامی مواصلت وافی المبارحت
مکشوف ضمیر مینہ شفقت نخبیر میگردد اند کہ مفادضہ لطف معاوضہ
چہرہ وصول نمود در باب رخصت شدن رفعت پناہ سیادت
و تجاہت دستگاہ سید نور الدین حسین خان انہ پونہ تفصیل تحریر
کہ مرقوم نموده بودند بوضوح پیوست منظور نظر مخلص اینکہ اصلاً
در رجوع نمودن رقمہ مرسلہ ہم چہرے کم و بیش صورت بوقوع
آمدہ باشد از اسجا کہ از قدیم مرکز خاطر و حال ہم مطمع نظر ہمیں کہ
آئینچکہ اخلاص و اتحاد در میانست بانضباط و روز افزونی
آن پرواز در روز کے نوشتہ سامی باعث فرحت خاطر و بہاد
کہ مافی الضمیر حسب خاطر خواہ بہ عمل خواہد رسید درین روز مطابق
ایما گرامی خان موصوف را روانہ نموده است مستفید خدمت
صاحب شدہ بگزارش مطالبات مصادقت دوستدار خود را

خاطر که آنچه در حق معتمدی سرکار ازین ماجرات ناشایسته
 رو داده است بے حکم آنجناب و ہم بدون اطلاع ما المہم
 کہ در شکر شریف داشته اند خواهد بود بنا بران درخواست
 خدمت صاحب اینکہ بعد وصول این رقمۃ الشوق حکم
 تاکید و قدغن بلیغ بنام کارپردازان چون شرف اصدار
 فرمایند کہ در آئندہ نوعی و نحوی خلل و خرجتے در حق آدم
 سرکار بہ عمل نیارند و مجوز سخن بیجا نہ شوند اگر مرضی
 صاحب در ماندن آدم سرکار در رونیہ نہ باشد پس باید
 کہ دو سندار را ازین معنی مطلع نمایند تا کہ مخلص قاعدہ
 سرکار صاحب را دستور العمل تصور کرده بر آن عمل نمایند
 زیادہ بجز شوق از دیار مواد سودت چه ترقیم رود

ایام بہجت و شادمانی روز بروز تزیید با وجہ البند

To The Peshwa Bombay, 29th April,
 ED, B, H, Boddam, 1784.

ہو المنان
 رقم ۶۶

بتاریخ ۲۳ جون ۱۷۸۴ء

انشاء اللہ تعالیٰ بگرامی مطالعہ دیشان منبع المکان صاحب

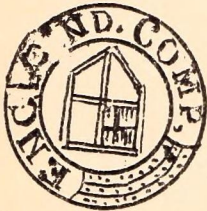
پیشوا صاحب باشد نظر بر ایام گرم تر و یک رسیدن فصل
 باران که به عجلتاً مدار المہام یا لشکر از کثرت اشغال
 امورات منغلقتہ مہمات فراغ یافته مراجعت در پونہ
 خواہند کرد و فراغ خاطر بہ اشغال امورات سرکار خواہند
 پرداخت در آن وقت مستفید خدمت شدہ بچواب و
 سوال مرجوعہ سرکار پردازد حکم شد کہ در پونہ بہ مانند
 و ملحوظ خاطر دستدارہ این بود کہ در پونہ سکونت گرفتہ
 خطوط ہائے ہر دوسر کار را بواسطت خود می رسانیدہ
 باشد و بیروز خطی خان موصوف رسید آرزوے آن
 چنان معلوم می شود کہ بدون خان موصوف در لشکر نمی روند
 کار پردازان پونہ بخان موصوف تاکید نمودند کہ ہمیبی بر وید
 پیشوا صاحب ظہور این امر خلاف معمول و عدم وصول جواب
 رقیمتہ الوداد کہ ہمراہ خان موصوف سمت ترسیل یافتہ است
 پس عجیب و غریب می نماید از اسباب کہ بمقتضای حسن اتفاق
 ارتباط مرکز خاطر دستدارہ برافزونی اخلاص و ازدیاد
 اتحاد است از روئے این چنان دانستہ می شود کہ کار پردازان
 پونہ سرکار صاحب نمی خواہند کہ بالعکس آن بہ عمل آرند -
 و کہ ورت خاطر پیدا سازند نظر بر سفارش معتمدے سرکار
 کہ بخدمت صاحب ترقیم یافتہ و توابع و مراعات آدمان
 سرکار کہ در اینجا آمدہ اند ازین مخلص بہ عمل می آید یقین

ابواب بهجت و کامرانی و اسباب مسرت و شادمانی
 بهواره بر روی روزگار خجسته آثار ز می نشان منبع
 امکان صاحب مشفق مهربان سراپا لطف و الاحسان مجامع
 حیات ستوده صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا
 صاحب اعظم مهاد و اودنار این پنت پرده ان کشاده
 و آماده بار ۱

بعد نماند دریافت سامی مواصلت وافی المباحث
 مکتوف ضمیر نیز شفقت تخمیر میگردد اندک مدت یک ماه
 است که نظر بر آن دیار مراتب اتحاد که در عنقریب فیما بین
 هر دو سرکار زمینت استحکام پذیرفته است سیادت و
 سنجابت نشان سید نورالدین حسین خان نامی مرد نجیب
 مزاج دان معتمد خود را در آنجا روانه نموده است
 چنانچه رسم قدیمی است که وکیل سرکار در آنجا می باشد و
 حال وکیل سرکار صاحب هم در اینجا حاضر و موجود از وقتیکه
 وکیل مذکور در اینجا آمده مانده است غور و رعایت او
 حتی المقدور در عمل می آید خلاصه خاطر اینکه دانسته شود
 و مشهور گردد که در میان هر دو سرکار محبت و یگانگت قلبی
 است و خان موصوف بعد رسیدن پونه ظاهر نمودند که مدار المهاد
 موهب شکر آنجناب بیرون تشریف فرموده اند حکم از محاص
 درخواست نموده بودند که بنده در شکر و دیاستفید حضور

فرمایند حصول ملاقات نماید به آن وقت در پونه اقامت
کنند همین کیفیت به را و صاحب امرت را و حیو ظاهر
کردم فرمودند که شما به طرف بنی کوچ کنید هرگاه نانا
صاحب خواهند آمد شما باز خواهید آمد بدست داد
بهائی این پیام رسید رقم رفته به این مضمون نوشته
بدید کیفیت همین رفته است صبحم کوچ بکنید - انشا
الله تعالی این وقت شب بسیار رفته است صبح کوچ خواهیم
کرد بر آنکه اطلاع نوشته فرستادم زیاده عم و دولت بار

پهوانی
رقم ۲۵

بتاریخ ۲۹ / اپریل ۱۹۶۴ء

انشاء الله تعالی بگرامی مطالعہ ذیشان انجمن المکان صاحب حشمت
و شوکت پیشوا صاحب اعظم ماہور او نار این پنت پر دہان دام
شفقتہ موصول بار از جانب جہراں رابرٹ ابر کر مے

تاریخ ۵ جمادی الاول ۱۳۸۴ھ

تاریخ ۱۱ شہر جمادی الاول ۱۳۸۴ھ رسید

جیواطلاع داده اوشان فرمودند که بالفعل همین وقت
کوچ به طرف بنی بکنید هرگاه لشکر خواهد آمد باز خواهند
رسید چنانچه موافق حکم ایشان کوچ کرده شد بنا بر
اطلاع بخدمت نوشته امروز باز آن سوار مدتها قریب
ده بنهوره مقام است فردا بیشتر خواهد شد عتق تیب
به بمبئی انشاء الله تعالی انروز جزال صاحب رسیده خواهند شد

رقع ۴۴

تالیخ ۲۸ اپریل ۱۸۸۲ء

انشاء الله تعالی بخدمت فیض رحمت والا قدر بلند مرتبت
مدار المہام نانا صاحب معزز بھو ۶ جمادی الثانی ۱۲۹۸ھ رسید
والا قدر بلند مرتبت عالی شان مدار المہام سلامت
پیش ازین عریضہ بخدمت شریف ارسال داشته بود در
جواب آن یاد فرمائی معلوم شد فقیر اسباب خود درست
کرد و درین ماده خطی بخدمت جزال صاحب نوشت
روزیکہ ارادہ بر آمدن لشکر بود جواب رسید نوشتند
کہ بالفعل موسم گرم است ہر گاہ نانا صاحب معاودت

بیماری اسپ سوارمی و خرید بعضی ضروریات سه چار روز
 وقف خواهد شد من بعد برسم زیاده زیاده ک
 خط فقیر را باید گزرا نید و جواب باید گرفت

رقعہ ۳۴

۱۱۸۰
 سید نورالدین حسین

تاریخ ۲۴ اپریل ۱۸۳۶ء

ششم جمادی الثانی ۱۲۹۸ھ رسید

والا قدر بکند مرتبت عالی شان سلامت

مدار المہام بعد اظہار مراتب نیاز مندی مستمود راے خور شد

صنیا باد کہ سابق حقیقت آمدن خود موخریطہ بر اے سرکھینت

صاحب بخدمت شریف معروض داشتہ چنانچہ در جواب

آن یاد فرمائے از طرف آن عالی شان بہ عمل آمدہ چنانچہ

اطلاع از ان بہ طرف مبنی ہم نمودہ جزاں با اقبال

نوشتند کہ بالفعل موسم نہایت گرم است و نانا صاحب

ہم عنقریب معاودت نہ فرمایند درین صورت انتظار

تشریف فرمودن مدار المہام در پونہ بکار بردہ ہر گاہ

این طرف رونق افزا شوند از حصول ملاقات مسرت ہا

حاصل نماید چنانچہ تفہیر این مقدمہ بخدمت امرت راؤ

اینجادل تنگ بودم انشاء اللہ تعالیٰ عنقریب در خدمت
شریف مشرف می شوم در بعضی ضروریات سه چهار
روز خواهد کشید خیریت در کار است ایام جمعیت بکام باره

رفعه ۴۲
۱۸ اپریل ۱۹۸۴ هـ

بمطالعہ شریف بسیار مہربان کرم فرما گوپال پنڈت صاحب
۲۵ جمادی الاول ۱۹۸۴ هـ پنڈھ پور رسید

راؤ صاحب بسیار مہربان کرم گستر سلامت

عنایت نامہ در المہام بنام فقیر در جواب رسید موجب فرحت
و مسرت گردید لکن آن مہربان اتحاد کے کہ در میان من و
منشی صاحب یاد بربر اچھے است معلوم ندادند و برائے فقیر
ہمیشہ در خط سرکار سہرمنت رفت و سیادت نشان القاب
است و خطوط نانا صاحب مکررہ پیش من استند و دام لفظ
مہربانی می نویسند و تعریف آن کرم فرما زبانی تانیا صاحب
بسیار استماع یافته و صاحب رامی باید کہ قسمی کہ محبت
و اتحاد ایشان است نیز در مزید حرمت این جانب کوشش
فرمایند کہ مقدمہ خود است عنقریب (در عنقریب) در عرصہ
چند روز بخدمت سیامی ملاقات با میسر می آید و اینجاد و تنہائی
دل تنگی بود و در صحبت محبان خوش خواهد گذشت بہ سبب

داز راه غیر واجبی گرفتگی کشتی مذکور که به ظهور آمده است
مالکش زیر بار نقصان می آید زیاده بجز شوق از دیار
سواد محبت چه ترقیم رود - ایام بهجت و شادمانی مداوم باد
بر ب العباد

R. H. BODDAM, 25 Ja, 1784,
To, The Peahwah,

رقم ۴۴

۱۱۸۶
سید نورالدین حسین

تبلغ ۱۸ اپریل ۱۸۶۴ء

انشاء اللہ تعالیٰ بخدمت شریف والا قدر بلند مرتبت
مدار المہام تانا صاحب معزز بالا
بست دہفتم جمادی الاول ۱۱۹۸ھ بمقام پنڈھر پور

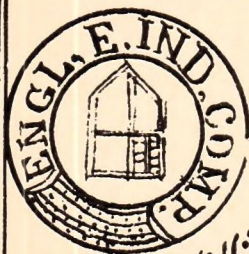
والا قدر بلند مرتبت سلامت

مدار المہام عنایت نامہ شریف در بہین چین ورود
خورسندی شمول فرمود آنچه در باب طلب فقیر ارشاد
ارشاد شدہ شکرانہ یاد فرمائی ادا کردہ و مرضی عاصی
بہین بود کہ در خدمت شریف حصول مقاصد نماید بلکہ

ابواب بهجت و کامرانی و اسباب مسرت شادمانی
 همواره بر روی روزگار خجسته آثار زایشان منبع امکان
 صاحب مشفق مهربان سراپا لطف و الاحسان مجامع حسنات
 ستوده صفات صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم
 مهاد و را و ناره این بیت پرده خان کشاده و آماده باد -
 بعد تمنا کے دریافت سامی مواصلت و انی المباحث
 مکشوف ضمیر بنیر شفقت تخمیری گرداند که کشتی مہا لکھی مالک
 رستم جی جیو نو کر اقبال نشان کمپنی بہادر رہا شدہ بندر
 مبارک سورت را از ما و آن رفعت نشان گرفتہ در بسے
 برد نظر بران دیسال مخلص صادق الوداد در باب خلاصی
 کشتی مذکور بہ صوبہ واری بسے مرقوم ساخت چنانچہ صوبہ دار
 موصوف در جوابش مرقوم نمود کہ کشتی مذکور قولی کہنہ دارد
 ظہنذا بود او آن نہ پیرا خت بازہ دستار بمومی الیہ
 مرقوم ساخت کہ قولی کہ در کشتی است البتہ بمقتضائے
 فراموشی آمدہ باشد چرا کہ ضمیر مالکش کشتیہا بسیار اند
 و قولی ہم بسیارہ دار و صوبہ دار مذکورہ ارقام نمود کہ بدون
 حکم پیشوا صاحب خلاصی آن کردہ سخا ہد شد بنا بران ازین
 رقمۃ الوداد متصدع می شود کہ توجہ نمودہ حکم فرمایند کہ
 کشتی مذکور مع مال محمولہ و اجناس آن حوالہ مالکش گردد

فیصل نشد دوستدار در چند روز از کلکته به سرداری چپا آمد
 گدازه که نزدیک کاشی است روان شده به گدازه مذکور
 رسیده سکونت خواهد کرد همیشه از شنیدن خبر خیریت آن
 مهربان خوشی و خورمی حاصل خواهد شد لیکن در باب
 امورات دوسرکار همیشه به گورنر جنرال صاحب آتمشفق
 خواهند نوشت دوست مستهام علی الدوام به یاد آن
 مهربان مشغول است - زیاده زیاده است
 بهجت دکامرا اینها مستدام بلا

J. UPTON,

رقعت

بتاریخ ۲۵ جنوری ۱۸۶۴ء

انشاء اللہ تعالیٰ در پونہ بگرامی مطالعہ دیشان
 منبع المکان صاحب حشمت و شوکت پیشوا صاحب اعظم مہادورا
 ناراین پنت پردمان دام شفقتہ - روانہ ۲۰ ذی قعدہ
 ۱۱۹۹ ہجری دوم ذی الحجہ ۱۲۹۹ ہجری رسید

خط مذکور کشیدن صلاح نیک بمنی داند و بنده می خواهم
که جواب خط شما و جواب خط من هر دو یکجا ازین جا
هر دو بهتر است که تا کار بنزودی شود.

MONTIGNY.

هو

رقع ۳۹

بهر ۱۱۸۹ در
کریل جان اپین

۱۷۸۳

بمطالعہ ساطعہ باپو صاحب مشفق بسیار مہربان استظہار
مخلصان باپو سکھار ام سیدت صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ موصول ہا
باپو صاحب مشفق بسیار مہربان استظہار مخلصان سلامت
بہ شرح اشتقاق مواہلت سراسر مباحث کشف خاطر مہربان
ماثر گردانیدہ می آید شفقت نامہ مہربانی طراز چہرہ وصول
افروخت از دریافت خیریت مزاج و ہج مسرت و شادمانی
دست داد مہربان من اطلاع جمیع مقدمات بخدمت گورنر
جزال صاحب و کونسل اعظم نمودہ شد تمامی مطالبات و کیفیت
مفصل دریافتند و گورنر جزال صاحب بموجب آن بہ آغز مہربان
خواہند نگاشت بہ تعجب مذکور میکنند کہ تا حال ملک سہ لک

سرکار کمپنی بیرون کنند و در پس سپندارم در ملک تعلقه
 آن مهربان بروند با وصف اوصاف ذاتی و صفاتی شریف
 این چنین حرکت قبیح و نالایق که بعمل آمده یقین خاطر است
 که بے اطلاع آن مهربان بود باشد لهذا از روی انصاف
 و راستی گرامی لازم است که به آنها سزا داده شود - و
 مردمان را که تاراج نموده اند راضی سازند و دستداری
 خواست که به آنها همین طور به عمل آرد لیکن مخلص محض راه
 انصاف و واجبی منظور نظر میدارد - زیاده چه مقصد می شود
 ایام بهجت و کامرانی مدام بار

رقم ۸۳

۱۶۸۳

بگرامی خدمت را و صاحب مشفق مهربان
 بعد از سلام معلوم باد که امروز هشت روز شد خط صاحب
 بجهت داده شد و این جانب جواب خط مذکور خود نوشته
 تیار کنانیدم لیکن انتظاری جواب خط آن مهربان بسیار
 میکنم و گنیش سپندت امروز فردا جواب خط مذکور می کشند -
 لهذا جواب خط فرستادن ضرور است بسیار تا فیروز جواب

مودی ساخته از جناب کبریائے حضرت ایزد بیچون خیریت
 دارند و یاد عمر و ترقی را و موصوف و آن صاحب مسانت می
 دارد در بیولا از انتقال حیدر علیخان به آن مهربان فرصت
 دست داد جواب سوال صلح و صلاح که معرفت مستر اندر سین
 و مهادجی را و سندھے به میان آمده آنرا منظور داشتند خیل
 موقع و بجا چون بحجیح وجوه در آنچه که بہتری و بہبود طہر فہن
 بہ ظہور میرسد از جانبین بہ عمل آید با وجود کہ این جانب مرد
 سپاہی است لیکن بمقتضائے خیر خواہی فیما بین ظاہر
 نموده می شود چرا کہ دوستدار خواہان سیک نامی است
 و نیز اگر این جانب در خدمت گزار می و حکم برداری آقائے خود
 مقصر باشد شایان نیست خوئی و افزایش جاہ و جلال آقائے
 خود را بیشتر از ہمہ چیز متصور دارد و از صداقت و صاف
 دلی برائے راج و ریاست سامی آنچه حسن رائے ازین
 طرف بوجہ ظہور رسیدہ راستی و درستی آن ازین مرقومہ
 بر رائے گرامی ہویدا خواهد شد و باین جانب واجب کہ بہ آن
 مهربان اظہار نموده شود و ہزار ہند ارہ آن مهربان در پیرگنا
 سرکار اقبال پناہ کپنی انگریز دار و گردید ویروزہ موصنعات
 پیرگنہ ماسر و مہوہ و بار ڈولی را ناخت و تار لاج کردند - معہذا
 ازین جانب بہ سواران خود حکم نمود کہ آنہار از تعلقہ پیرگنا

جن مرقوم قلم نمود سمت تریپل یافته چنانچه در جواب
 آن از طرف سامی به این منظره درود شده درینو لا
 نیز از طرف راه و مهربان مهادجی راه و سندھے خطے
 موصول گشته که جمعیت انگریزی در ضلع بندر سورت
 موجود است بروقت بکار مشورت عمده خواهد افتاد
 ازین صوب در باب جواب آن و بعضی مراتب از
 راه منطوبه و مشورت به راه و سندھے قلمی نموده
 انتظار جواب آن در میان است بعد وصول جواب
 به آن مهربان اطلاع کرده خواهد شد جهت بهنصت
 فوج انگریزی انقضائے ایام باران در میان
 است جواب هم خواهد رسید مشفق من درین روزها
 از نوشته مستر اندرسین صاحب به دریافت رسیده
 که مهادجی راه و سندھے خطے بنا بر فرستادن دستک
 اهداری و غیره بآن صاحب ابلاغ داشته اند - الحال
 ازین سبب متصدع می شود که درین وقت دستک اهداری
 آن صاحب نزد دستدار ارسال فرمایند به کوچ فوج
 که بعد انقضائے بارش در پیش است عارضه و تاخیر در میان
 سخن اهدا کند توقع که به ابلاغ گرامی نا محبات معذرت
 حالات مزاج و لهج فرحناک می فرموده باشند که

توقع که آن مہربان نیز بہ ارفاق گلدستہ محبت و وداد
 شاد کام و مسرور میگرددہ باشند کہ المکتوب نعم البدل
 ملاقات است و باعث مزید یک جہتی ہامی شود دیگر آنکہ
 بنویسندت و حارسان و جاسوسان و خدمتگاہ ان سرکار
 کہ ہمراہ بودند تا مقام مذکورہ ہمراہ این جانب حاضر مانندند
 از اسخا مشائرا الیہ ہمارا مرخص کردہ شد بخدمت خواہند رسید
 زیادہ چہ نگارش رود

D. WATHERSTON,

رقعہ ۳۶

ہوالنقی

۱۸۶۲ء

نانا صاحب مشفق مہربان کر مفرماے مجبان سلامت
 بعد گذارش مراتب اشتیاق سامی موصلت کثیر البرکت
 بمتم المسرت کہ زیادہ از اندازہ بیان است مکشوف رائے
 تا لطف اقصائے گردانیدہ می آید پیش ازین رقمہ متضمن
 درخواست دسک راہداری بہ مہرودستخط پدینوا صاحب
 و بہ مہرودستخط شریف و بعد انقضاے ایام بارش کوچ
 نمودن و دستدار معہ فوج انگریزی از پنجابہ طرف دریائے

رقعه ۳

بستانج ، ارمایح ۱۴۶۲ هـ

سلامت

پندت صاحب بسیار مهربان تو جهمیرهای نخلصان
 بعد شرح شوق سامی موصلت به مدعای پردازد از نزد
 آن مهربان رخصت شده امروز که تاریخ دوم شهر ربیع الثانی
 ۱۹۶ هـ روز شنبه است به فضل الهی بحیرت و خوشی خاطر
 طی مسافت نموده در بندر پینو ملی رسیده شد و همانوقت
 به سواری کشتی در بندر بلجی رفته به ملاقات جرنیل گادر
 صاحب سر و دل حاصل میکنند و خطوط آن مهربان
 ملاحظه گردیده در جواب آن شوق نامجات نویسنده
 روانه می نماید و اظهار حسن خو بیایک و اتحاد آن معدن
 لطف که منظور خاطر است بوجه احسن و آیین خوب کرده
 خواهد شد - انشاء الله تعالی امید قوی هست که آنچه
 اراده طرفین منظور است حسب المدعا به ظهور خواهد آمد
 و روز به روز بناء دوستی و اخلاص فیما بین استیقام
 و ترقی خواهد یافت دیگر آنکه چون همیشه ازین طرف ابواب
 رسل و رسایل منتضن احوالات مفصل مفتوح خواهد بود

نیز از کلوله توب گشته می شود و نواب شکسته فاش خورده
 اینقدر معلوم شد که در حضور معروض داشت و آئنده
 فدوی امیدوار حکم منتظر هستم بهر طور که حکم عالی صادر گردد
 بر طبق آن به عمل روم واجب بود عرض رسانید

رقعه ۳۲

۱۶۸۱

به سامی مطالعه را در صاحب مشفق مهربان مخلصان
 سکهارام پندت صاحب سلمه اللہ تعالی موصول
 روانه ۱۲ شهریور ۱۱۹۰
 بتالیخ ۱۰ محرم ۱۱۹۰ رسید روز چهارشنبه

را در صاحب مشفق مهربان مخلصان سلامت
 نواب عماد الدوله ستره استن بهادر جلا د بنگال از بنگال
 به آن مهربان که خریطه با فرستادند چنانچه به موجب ایما
 نواب معزالیه بدست هر کاره با فرستاده شد خواهد رسید
 زیاده جمعیت بار -

و خبر جنگ انگریز که هر چند بسیار غالب آمد و سرداران عمده آن
 از انگریز برگشته شدند بعد از نوشتن عرایض حضور با سئوالات
 مذکور تصدیق و تکذیب این خبر را نیز فدوی از جزال تحقیق کردم
 در جواب گفتند که هنوز گشته شدن سرداران حیدر تحقیق خبر
 به ما نرسیده است و کاغذ نیامده است از اینجا معلوم
 شد که آن خبر تحقیق نیست هر گاه از لشکر حیدر نزد جزال
 کاغذ خواهد رسید در یافت نموده مفصل عرض والا خواهد داشت

رقع ۳۳

بتاریخ ۲۳ ستمبر ۱۸۵۶
 مشرف

این پرچم نیز بحضور فیض گنجور جناب سرکینت دام اقتبال
 پنجم شوال ۱۱۹۵ هجریه رسید

باز عرض حضور عالی آنکه

از راه خشکی خبر لشکر حیدر در کواچین رسیده است
 که مستتر شدن گورنر کلکتہ لشکر برائے کمک کرنیل کوک
 فرستاده و مابین حیدر و کرنیل مذکور جنگ عظیم می شود و
 پس نواب حیدر و ران جنگ گشته می شود و موسی لالی

یافته و قوت قدرتی بهرسانیده از چاشت خورشیدی ارادتی
 باطل به خود راه داده سخت آرا شده اند اگر چند
 دیگر اغماض چشم پوشی به عمل آید استیصال آنها مشکل
 خواهد شد اسحال نقشه که تقریباً یافته بسیار موقع و سجا
 یعین حاصل که درین نقشه متجزه انشاء الله تعالی خاطر
 خواه تنبه مخالفان به عرصه ظهور خواهد آمد بفضل پیش
 نهاد خاطر مبارک بندگان حضرت راد در همه حال متوجه احوال
 خیر مال و در شرقی و انتظام مهام سرکار پندت پردهان
 که طرفین و احد است بران مصروف متصور گردد به پیش
 وجه جدائی و مغایرت ملاحظانه شود و مخلص خیر خواه سرکار
 پندت پردهانست بعضی مراتب از جیواجی پندت
 گذارش نموده به اطلاع آن مهربان خواهند پردخت
 مخلص یکی از مخلصان خود تصور نموده از مسرت
 نامحبات یاد آور یها باید بود - زیاده چه بر طرازد
 ایام جمعیت و شادمانی بکام باد

رشن بن
 بڑا سن سعد الله
 خان ۱۱۸۲

رقعہ ۳۲

۱۱۸۱

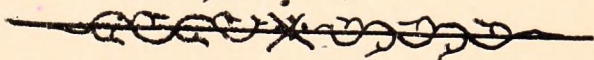

پندت صاحب مشفق مهربان مخلصان سلامت
 مفاوضه مسرت طراز منضمن اینک فیما بین بندگان
 حضرت جناب عالی و پندت پردهان واحدیت هاست
 بوجهی جدائی و مغایرت نیست و ازین مصلح و مشورت
 و عزم و تدبیر و احد در ملک دکن ریاست بندگانتخاب الای
 و پندت پردهان هر دو عمده و معتبر با وجود این درین
 زمان زنگه بیزان دریا باش مرتکب گستاخیها شده ارادها
 باطل در دل میدارند بندگان جناب و الا نفتنه مشورت
 به تنبه آنهان تجویز ساخته به آن صوبه ارشاد فرمودند
 حسب الارشاد منقض سواد از مودها جی بجهت و حسب
 علیخان اتفاق یکدیگر نموده در تنبیه مخالفان شریک شامل
 گردانید در اندک ایام سرداران عالیشان با فوج و سرانجام
 در ضلع گجرات روانه خواهند شد و فوج بجهت مسطور
 در نواح بنگاله نمود خواهد گشت و حیدر علیخان باجمیت
 شائسته به سمت چنای پٹن خواهد رفت موصول گشت
 فراوان بهجت و شادمانی گردانید فی الواقع درین مدت
 دکن سوکے جناب بندگانتحضرت و پندت پردهان
 ریاست دیگر نیست نصار از چند مدت شیوه رعیت
 را از دست داده بوجهات چند از چند لذت ملک کرد با

در آن مصروف باشد - چنانچه پیش ازین مشروط دوستی
 دایمی کمپنی و قوم انگریز ترقیم یافته است در صورت علم
 قبول ایشان مالاچار گشته هر چه بنا بران بوقوع خواهد آمد
 حرف به ما سخا اهد بود لیکین مقین خاطر این جانب است
 که آن مهربان نظر بر مناسبت و منصفی شد و شرط مطلوبه
 نموده بخوشی خاطر قبول خواهند کرد و از کسر نخل گاد در حساب
 عهدنامه مشروط مسطور به عمل خواهند آورد هر آئینه این
 معنی موجب تجدید و آراستگی در استقامتی دایمی دوستی و
 اتحاد نیمابین پیشوا و کمپنی و قوم انگریز و باعث نیکنامی
 آن مهربان خواهد بود

زیاده چه بر طرازد

رقعہ ۳۱

شماره ۶۸۰

بطلان ساطعه پیژت صاحب مشفق مهربان مخلصان

سلمه اللہ تعالیٰ - موصول باد

روانہ ہشتم ربیع الاول ۱۱۹۴ھ

بتاریخ ۲۱ ربیع الاول ۱۱۹۴ھ

برائے ساختن قول قرار از رؤسائے ہندوستان نمیداشت
چنانچہ اطلاع این معنی در وقت فرستادن کریئل اپن صاحب
علانیہ بران مہربان و عیزہ کار پروازان داده شدہ
والانہ در صورتیکہ گورنر کو نسل منبغی این قسم اختیار میداشتند
فرستادن کریئل مسطورہ بنا بر موقوفی قول قرار ساخته آنها
از رگھوناتھراؤ و مقرر کردن عہد نامہ از طرف این سرکار
کہ در تمامی متعلقات کمپنی در ہندوستان محض اختیار درین
چنین باب میدارند احتیاجی و مناسب نبود در چنین صورت
لازم و مناسب بود کہ قول قرار ساخته آنها بحال مستحکم
باشند تا در ماجرای حال ظاہراً سرداران کہ نام خود
بر کاغذ گذرا سیدہ ایشان بمقام تالیگاتونک بمذبح ساخته
اند اسلاً اختیار این معنی از گورنر کو نسل منبغی نمیداشتند
درین صورت با قول قرار مذکور بہیچ وجه لایق و مناسب
منظور نمی توانست شد و بالفعل این جانب مکرراً بقلم می آرد
کہ عہد نامہ مسطور بہیچ وجه قبول نیست کہ در اصل باطل و
نامنظور محض است و آن مہربان و رین معنی دلیل تکرار مذکور
زیرا کہ با وصف تصدیق نامنظور ہی ہم چنین قول قرار بقبولیت
آن مرتکب شدہ اند اظہر من الشمس است کہ خواہش اینجانب
بمصالحہ ہائے رؤسائے ہندوستان تا فایم بودن آنها

رفت دعوائی مرتبت اعتضاد و ستان سلمہ اللہ تعالیٰ
 درینو لا برسیدن افواہ و قوعات آن طرف بآن مہربان
 ترقیم ساختہ و از مرکوزات خود در ان بابت ما بہر قدر اطلاع
 کہ رسیدہ بود مطلع نمود و نیز در مادہ قرار یکہ بہ استماع رسیدہ
 کہ فیما بین سردار ان فوج منبجی و آن مہربان تقریر یافتہ بوجہ
 صاف بآن مہربان اطلاع دادہ کہ قرار مذکور باطل و نامستور
 محض است بعد ترسیل آن خط آن مہربان سے منقل قول قرار
 مذکور و وصول گشتہ از ملاحظہ آن و دریافت اینکہ سردار ان
 فوج منبجی عہد نامہ کہ باعث مفرت تمام حقوق کہنی و سبکی و
 بے حرمتی کلیہ نام انگریز بہ ظہور آوردند نتیجہا کے کماں عاید
 حال گشت ماسوائے آن استعجاب تمام تر راہ یافتہ کہ ان مہربان
 قرار نامہ از جانب شخصان بے اختیار قبول کردہ نوعی شروط
 در ان نویسانند کہ از قبول آن مردمان کہ نام انگریز
 بر خود گرفتہ باشد بے حرمتی و بے عزتی بر خود اختیار کردہ
 اند نیز کہ بہ آن مہربان پوشیدہ بنود کہ سردار ان مذکور
 بلکہ گورنر و کونسل منبجی کہ آقاے انہا اند ہیچ اختیار

رقعه ۲۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 کریم خان امین

۱۷۷۷

بمطالعہ ساطعہ نانا صاحب شفق بسیار استظہار
 مخلصان بالاجی پندت صاحب سلیم اللہ تعالیٰ موصول ہا

نانا صاحب شفق بسیار مہربان استظہار مخلصان سلاست
 بعد اظہار تمنائے موصلت و افرامست کہ چون اشفاق گرامی
 پایاں نہ دار و مکشوف ضمیر شفقت تخمیر گردانیدہ می آید الحمد للہ
 کہ دیشب خط از کونسل اعظم کلکتہ رسید بطوریکہ کہ در ایام
 سابق و نشین و یقین آن مشفق کردہ بود و کونسل موصوف
 حسب المدعا و خاطر خواہ آسحاب قبول نمودند مخلص بطریق
 مزودہ بقیمتہ الوداد را بر زودی مرسل خدمت سراسر مرست
 نمودہ انشاء اللہ تعالیٰ در عرصہ یک در روز مفصل و مرقوم
 خواہد ساخت یا آنکہ چون را صاحب بسیار مہربان مخلصان
 ما دیور او آبا صاحب تشریف فرمائے این شہر خواہند شد
 بہ شرح و بسط بالمشافہ گذارش خواہد کرد و زیادہ زیادہ
 است ایام بہجت و شادمانی مدام یاد برب العباد

مبتنی می ساخته باشند
زیاده چه بر طراز د

رقعه ۲۸

شماره ۶

خصوصیت دستگاه اخلاص انتسابه لاله سیوک رام
و کیل مورد الطاف مراحم و الاحسان باشد
از پیشگاه حضور پر نور ایشان بنا بر استحکام بنیان
محبت و صفای نژاد گورنر جنرال عماد الدوله مسر هستن جلاد
سجنگ بهادر و کونسل کلان بندر کلکته فرستاده شد
باید که ایشان جمیع مراتب و مطالب به عنوان به همین
ذین نشین بهادر معزز و کونسل کلان ساخته جواب سوال
گذاشت بندر سالت در گهنا تفراد و موافق حکمنامه دست
نمایند و ساخته و پرداخته ایشان در حضور منظور و مقبول
خواهد شد بر طبق نوشته صدر درین باب ایشان را مختار
نموده شد - تحریر فی التاریخ ۲۵ ذیحجه ۱۱۹۱ هجری
نقل از خط مختار نامه به مهر سرسینت پندت پیردان بنام
لاله سیوک رام - تحریر ۲۵ - ذیحجه

که بر منقلاقات کمپنی آنطرف هندوستان در پیش اند
 به اطلاع دوستانه رسیده درین صورت لازم و لابد
 دانسته جماعت فوج از لشکر این سرکار جهت حفظ و
 حراست منقلاقات مسطور فرستاده شده از آن جا
 که شاید کوچ جماعت مرقوم از راه بعضی منقلاقات سرکار
 مرسته می تواند افتاد لهذا متصدع می گردد که آن مهربان
 نظر برد و سستی طرفین پرواسجات به عاملان خود برائے
 عدم مزاحمت راه آنها و نیز جهت امداد و اعانت ضروری
 روانه نمایند که جماعت مسطور بفرمانت تمام به جائے مقصود
 برسد ازینطرف به سردار جماعت مرقوم حکم تاکید بلیغ
 رسیده است که بهر صورت بهیچ سلوک که لایق اتحاد و یکتای
 دلی مستحقه جانبین بوده باشد به عمل آورند و سستداری
 مکرر متصدع می گردد که اراده مضبوط این سرکار همین است
 که بلا تفاوت سر موهمان شروط قول و قرار مستحکم باشد
 و ازین طرف بهیچ نوع درکالی و استقلال صلح حتی المقدور
 قصور نخواهد رفت یقین که آن مشفق هم این معنی را
 هم مرکز و منظور داشته به پاس آن مصروف خواهند
 بود لازم اتحاد آن است که همواره جوایے خیریت با
 تصور نموده به ارسال نمایق بهجت علایق مسرور و

متحققه سرکارات طرفین که از ان فوائد جانبن متصور
 باشد بعید است یقین که این اشاره به تلافی نوعی حرکات
 که از ان هیچ رخنه پیدانه تواند شد یک منفی خواهد بود لازم
 که این جانب خواهان اخبار اختیار تصور نموده از حالات
 غیریت مسرور می ساخته باشند زیاده چه بر طرازد -

مگر آنکه این جانب و صاحبان کونسل در تقدیم شرائط
 عموم و قول قرار بلا استیجاب و تفاوت سر مومضبوط و مستقل
 هستیم لازم که از ان طرف هم مدنظر این معنی توجه باشد
 زیاده چه نگارود

چهارم و بیستم

معه ۲

۱۶۶۶

بمطالعہ ساطعہ مدار المہام صاحب بسیار مہربان
 والا فطرت عالی مکان ذیشان تفقد فرمائے مخلصان
 بالاجی مدار المہام صاحب جنار دهن سلمہ

بتاریخ ۹ جمادی الثانی ۱۲۸۶

راؤ صاحب مشفق بسیار مہربان مخلصان سلامت

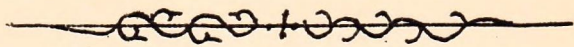
چون درینولا خبر مفصل دستواندر در ماده ارادت فائده

رقعه ۲۶

شماره ۶

رفت و عوالی مرتبت مهربان دوستان سلامت
 دو قطعه از آن مهربان یکی منقضن خواهش تمام نثر به اسخام
 رسانیدن شروط قول و قرار و نالشات انگار به نام
 گورنو و کوشن منبھی دوم مشتمل بر رسیدن سردار فرانسس
 در پیونه و مراعات سلوک به او شان وصول نموده بمراتب
 مسوره چه مطلع ساخت پیشتر ازین در حفظ مرقوم هفتتم
 شهر شعبان ساله در ماهه یک نالشات مرقوم سلامت تحویب
 یافته که از آن اراده مستحکم این سرکار باستقلال
 قول و قرار فیما بین بلایب بنصریح در پانث می تواند شد
 لهذا مکرر از قام آن ضرور منطوره کرده جواب این همه
 مراتب در خط مسطور حواله ساخت قبل ازین رسیدن
 خط آن مهربان خبر رسیدن فرانسس در پیونه و دو اول
 بند متصل یعنی بنام برده و جواب و سوال و قول و قرار
 نمودن به ایشان نزد این جانب رسیده و ازین معنی
 تعجب تمام شد گفت زیرا که به آن مهربان نظام و هویدا
 خواهد بود که چنین حرکات از قول و قرار دوستی مستضبط

و حصه ملک سمرقند داد صاحب بر کرسی راج نشا پند
 هر چه بخواهند از ما بگیرند و ملک هم قریب این ضلع در حومه
 جی سندھے هر چه منظور داد صاحب شد به اتفاق راجه های
 عمده می تواند شد و خصوصاً راجه بوندی و راجه جسونت سنگه
 و غیره سرداران حاضر اند و بالفعل پایشان راجه را گوداس
 همراه راجه رام سنگه است و قلعه گویال نیز بدست ایشان
 است و بالفعل هشت هزار سوار همراه دارند و اگر نخواهند
 فوج کشیر جمع کند مسلح های بسیار در خانه خود دارند
 و اینقدر مستعد اند که اگر راجه رام سنگه و جناب عالی خط
 هندوی برائے داد صاحب نوشته اند و فرموده اند که
 از اینجا جواب فارسی باید نوشت که بدست دیگرے افتتاح
 نشود و برائے همین هندوی نوشته اند که داد صاحب خود
 ملاحظه فرمایند و پس آن مشفق برائے مقدم سند نو
 جناب عالی فرمودند که مرانوشتن مناسب نیست - شما در
 عرضی خود برائے داد صاحب بنویسید چنانچه فیقر نوشته
 است این را گذرانیده سوال جواب نموده جواب
 رحمت فرمایند.

عرضی رسیدند ازین طرف نیز دو جوری پیش ازین روانه
 شده و جوری حالاً روانه است توقع که آن سنجی در کار
 سرکار باشد در بیخ نه فرمایند که در کرسی نشین این مقدمه
 همه برائے صاحب است و کارے باید کرد که خطی از بابو
 صاحب یا هر که درین ایام پیش باشد و مالک کار باشد
 از او باید نویسند که کار جاگیر بدون آمدن نورالدین حسین
 خان صورت نخواهد گرفت ایضا از زود نوشتند در بی صورت
 آنچه قرار داد و نوشتند خوانند فیما بین بنده و سامی است
 تا یم خواهد ماند و اگر قدم شخص ثالث در میان آمد برائے
 ما خود بدی ندارد برائے اینکه هر گاه داخل سرکار چیزی شود
 از هر جا که باشد مرا بهر صورت نفع خواهد شد اما مقدمه
 سامی کرد را آنجا مقرر کرده ایم بالکل صورت می پذیرد پس از
 تسلی صاحب دانا و مهربان اند هر چه مناسب باشد به عمل آرند
 و برائے سببیکه داد صاحب نیز تاکید برائے من باید نوشت
 که زود بفرستند - زیاده زیاده بهما سکر را و جی و لاله
 فتح چند جی سلام

مگر آنکه مقدمه را درت جنونت سنگه رو برو هم
 بخدمت گفته شده بود درینو الا ایشان هم خریطه برکے بابو
 صاحب و سرکینت صاحب فرستاده اند و برائے ضلع

ازین طرف در نواح جهانسی رسیده فسادکے برپا کرده
اند و این معنی را مخلص بخدمت نواب صاحب وزیر الممالک
بہادر عرض نموده موقوف کرده اند و در دست شمول فرموده
مسرور و مطلع گردانید چنانچہ مخلص حسب الترقیم آن صاحب
مشفق تقریب این معنی بہ عنوان شائستہ نموده معلوم کرد
کہ فیما بین نواب صاحب وزیر الممالک بہادر و آن صاحب مشفق
از قدیم دوستی و یک جہتی منوط و مربوط است و بالفعل ہم
نواب صاحب وزیر الممالک موافقت و مراقتت مرکز میدارند
و انشاء اللہ تعالیٰ در بینو لا کہ مہاراجہ پیر سوتم نینڈت کہ رسیدند
صورت تصفیہ مرکل را و جیو بہ عمل خواهد آمد تا دست و اد
مواصلت صورتی مترصد یاد فرمایہا است :-
زیادہ چہ ایام بہ کام بار

حسین ۲۶ محرم
سید نور الدین

رقعہ ۲۵

۱۶۶۶

بخدمت را و صاحب مہربان و وستان متقی نرائین را و گشن معزز
را و صاحب مہربان و وستان سلامت
مہربانی تا محجات مصحوب جور می سرکار فقا صدان انعامی سوسہ

بشارت الیہ گفتمہ شود بنا بران با یوکا منت را نزد آن
 مہربان می فرستم ہرچہ کہ گفتن باشد بہ مشارک الیہ بگویند
 می خواہم کہ مدام اخلاص و دوستیہا روز افزون شود
 عیش و نشاط افزون باد
 تحریر بست و یکم ماہ می ۱۷۷۶ انگریزی دوم شہر ربیع
 الثانی ۱۷۷۶ ہجریہ

رقعہ ۳۴

جان برسوا

بتاریخ ۱۶ ماہ جولائی ۱۷۷۶ء

بگرامی مطالبہ را و صاحب مشفق مہربان قدر دان
 مخلصان سوائی مادہ ہور او پندت پردہان سری را جہ
 رام پرتھی مکرم بندہ مادہ ہور او ہری پنت پردہان معزیرا
 ۲۶ رجب ۱۱۹۰ھ

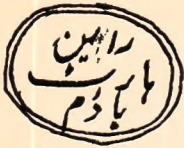
تعالی

را و صاحب مشفق مہربان قدر دان مخلصان سلمہ اللہ
 بعد آرزوئے موصلت کثیر الافادت مکشوف خاطر مہربانی
 ذخایر بار -

درینولا تطف نامہ متضمن اینکہ جماعہ نقل نویسایان وغیرہ

نوکر کهند او نشان بغیر خبر ما نزد او نشان آمده باشند -
 بیرون خواهند کرد آنها جنگی نیستند خدمتگاران و غیره
 شاگرد پیشه باشند ملاقات و خدمت بوس کرده به او طمان
 خود خواهند رفت مصلحت ازین خبر در خاطر نه دارند نوشته
 اند چهار آدم در شهر هستند از آن به مخلص اطلاع نیست
 هرگز نه به آنها رضای این خبر نخواهد شد آن مهربان خاطر
 نشان بدارند که ما در عمل ما زینهار قبول نخواهد نمود که آنها
 در پناه ما و عمل ما اقامت دارند حکم محکم است که آنها در شهر
 سکونت نه نمایند اگر مخفی خواهند آمد و در عمل ما معلوم خواهد شد
 همان وقت آنها را بیرون خواهیم کرد خاطر جمع دارند درین
 خبر تفاوت نه خواهد شد بابت قیلمان و شتران و اسبان
 و غیره داد صاحب نوشته بود مستر کام همسیر جواب
 صاف این معنی به آن مهربان داده اند که این مال خود
 داد صاحب است و مایان بدون حکم آقا که خود منی توانم
 به آن مهربان بدهم هرگاه مرضی شما باشد درین باب
 به آقائی مایان بنویسند بر اسی حواله نمودن هر کتاب امروز
 چهار روز است که بر لکھو پیداست آدم آن مهربان حکم نوشته
 داده ایم یقین است تا این وقت به شما خبر شده باشد شما
 اطلاع داده اند که چند مذکور در قلم منی آید آدم مستعد نظر هستند

رقم ۲۳

تاریخ ۲۱ ماہ مئی ۱۹۷۶ء

بمطالعہ منہج صاحب مہربان دوستان عالی شان ہری
پنت بلال سلم اللہ تعالیٰ در آید۔

بتاریخ دوم ربیع الآخر ۱۹۷۶ء

To. Hurry Phurkia,

عنایات الہی شامل حال صاحب مہربان دوستان عالی شان ہری
بعد اظہار مراسم اخلاص مشہور ضمیر نیر میگرداند مفاد ضہ مودت
طراز وصول نمود مضمونش سیرایہ ایضاح یافت در رور ابط
دوستی کہ معرفت کار نیل اپن فیما بین آقائے ما و سر ہمینت
پنڈت پردھان مربوط شدہ از طرف ماتفاوت راہ نخواہد
یافت حکم است و میخو اہم کہ اساس و ستیہا ہمینتہ مستحکم باشد
اگر اول رقمہ قلمی میگذرد بس خوش می شد اما دیروز اختیار
تعلقہ سرداری گرفت کار بار بدست دوستدار نبود۔ آن
مہربان نوشتہ بودند کہ ہزار دو ہزار آدم داد اصحاب در
شہر آمدہ این معنی کسے غلط بہ شما ظاہر ساختہ حکم محکم
دادہ است کہ زیادہ از دو صد آدم پیشہ ادا صاحب نباشد
و آن آدم میان جنگی نیستند۔ بعد از ان چندے آدم

آن مهربان بپسید مضمون انگلی معلوم شد مضمون خط آخری
 که در باب پس دادن پیرگنات امروز صبح وصول نمود بما معلوم
 هست چونکه ترجمه آن شده اختیار سرداران که کار نیل این
 را برپونه فرستادند بما معلوم هست شما و هر عالم اعتبار نمایند
 که ما یک چیز نخواهیم کرد که سرکار اقبال پناه کوپینی که ما نوکری
 او شان میکنیم نقصان خواهد رسید حکم که ما متابعت او شان
 میکنم او شان خواهند کرد ما قبول ننمود بعل خواهم آورد بصلح و
 دوستی همیشه ما خوش مستیم و محنت می نمایم که این دو چیز
 بعمل آید خاطر آن مهربان جمع باشد که ما از حکم چند را بصاحب
 و کوشن بندر منبئی اندک هم تفاوت نخواهیم نمود آن مهربان خود
 میدانند که بسیار سببها شما از مدت خواستند که با کار نیل کین
 اتفاق کرده همه کار بغير یاد کردن ما بمشاره الیه ظاهر بکنند لذین
 سبب قدری توقف در کار شما شد - لذا سهو شما است
 سخن انگریزان همیشه ثابت و در دوستی همواره قائم است
 اما ایشان نوکر کسی نیستند بنا بران کسے جواب و سوال با ایشان
 بر طبق آن که آقا بر نوکر بکنند نماید ما در هر وقت مستعد
 که کار شما بازمیم که شما خوش شئوید ایام انبساط دوام باد
 تخمیر دوازدهم ماه می ۱۱۹۴ انگریزی - بست و سویم
 شهر ربیع الاول ۱۱۹۴ هجری

مجزا جدیدیت همگی نمانند بنابر ان ایشان در ستامی
 لشکر خود تا کید موکد سازند که لشکریان ایشان مردمان
 آئینده باورونده با سرکار سمری منت پیشوا صاحب را به
 هیچ وجه مانعت و مزاحمت نرسانیده مجوز اذیت نخواهند
 شد اگر ارجیانا بر خلاف این معنی بعمل آید دانسته خواهد شد -
 که ایشان بر خلاف قرار نموده در برقرار داد می نمایند
 زیاده ازین زیاده است

رقع ۲۲
 هوالمغز
 تاریخ ۱۲ شهریور ۱۳۰۶
 روبه
 کام بیچ

بمطالعہ منہج صاحب مہربان دوستان عالیہ شان ہری
 پنت بلا اللہ تعالیٰ، موصولاً
 بنالہج ۲۵ بست و پنج شہر ربیع الاول ۱۳۰۶

عنايات الہی شامل حال صاحب مہربان دوستان عالی
 شان باد -

بعد اظہار مراسم اخلاص مشہود و ضمیر منیر منگیر داند چند خطوط

خواهش خاطر ما چنین که صلح درین ضلع باشد بعنوانیکه
لازم و واجب است
زیاده چه ازین تشریح دهد

رقعہ ۲۱

تاریخ ۲۲ اپریل ۱۲۷۶ھ

انشاء اللہ المستعان بمطالعہ ساطعہ مہربان اعتضاد
دوستان ہری پنت بلال جیو سلمہ اللہ تعالیٰ علیہ

روانہ سوم صفر سالہ ہجری بوقت صبح ششم صفر رسید

مہربان اعتضاد دوستان سلامت

امروز حکمنامہ جزا صاحب و کونسلداران مبنی معہ لقمہ نامہ
قرار داد بنام ایجنائب رسید مضامین آن سجدی منبت کمریت
پیشوا صاحب ظاہر کردہ خواهد شد تا رسیدن خط ایجنائب
بنام آن مہربان ایشان از اسجا کوچ نکلند و از کتل عبور
نہ سازند در لقمہ نامہ مرقوم است کہ احدی از لشکر طرفین

سَلَّمَ اللهُ تَعَالَى - رَوَانَةُ تَارِيحِ ۲۸ مَحْرَمِ الْحَرَامِ ۱۱۹۰ هـ بِحَجْرِيَّةِ
رُوزِ شَبَنَةِ ۵ صَفْرِ الْمَنْظَرِ ۱۱۹۰ هـ بِحَجْرِيَّةِ رَسِيدِ

مهربان اعتقاد دوستان سلامت
متواتر مراسلات و دت آیات یکے مرقوم بست و دوم
و ثانی محرم بست و چهارم محرم الحرام اول بست و هفتم
و دوم بست و هشتم شهر مذکور وصول نموده و مضامین -
مندرجه حش اطلاق دست داد مهربانان پیش ازین متضمن این
معنی هر گاه که مرسله اولین ایشان وصول نمود ازان باز دو
قطعه رقیمة الوداد مشعر در جواب آن ابلاغ یافته یقین که
بظالعه ایشان در آمده باشند هر آنچه که حقیقت و کیفیت
ایجناب میدانم در ان مرقوم است و تالی تحریر ایجناب
را هیچ حکم مبنی مشعر صلح نرسیده و ایجناب میدانم
که سرخی منت پنت پردهان پیشوا صاحب دام اقباله
به این امور هرگز پذیرا نخواهند کرد و برایشان چنین لازم
است که بعمل می آرند خوب هر آنچه که بروقت بعمل آمد نیست
بنظر خواهد در آمد مرقوم بود که ریاض و دت و ولا سر سبز
و شاداب باشد اعتقاد اهر گاه که تخم نه پاشیده باشند
پس بار چگونگی خواهد آورد بلکه امکان بار آمدن نیست و

سخن اهد نمود مترصد که ایشان درین عهد سرداران متعلقه
 خود برائے موقوفی جنگ و جدل از فوج کمپنی انگریز بتاکیدات
 تمام خواهند نوشت که موجب مزاحم و متعرض صلح و مصالحو
 بوقوع نیاید اینرا تب مخلص برائے به تجدید آراء استنن صلح و
 دوستی از قوم مرہٹہ و قیام و استحکام خوئی بہ ہودی معاملات
 کمپنی انگریز کہ سپرد اینجانب است بقلم آمد از آوازہ دانائے
 و قیافہ و ہوشیاری آن مہربان کہ از ہر طرف بگوش اینجانب
 میرسد اعتماد کلی بر ایشان می دارم کہ برائے وقوع اسمعنی ہا
 رفیق و ساعی بودہ حتی المقدور قاصر نہ خواهند گشت کہ بر
 تقدیر مطابق ارادات و مرکوزات یکدیگر بہ ظہور نیاید قصور
 و قباحت این معنی بہ اینجانب و ایشان سخن اہد شد۔

J. M. ۶ زیادہ چہ بر طرز ارد ۷

رقعہ ۲۰

بتاریخ ۱۹ مارچ ۱۷۷۶ء

انشاء اللہ العزیز بمطالعہ مہربان دوستان ہری پنت بلال

شریک شدہ فوج کثیر برائے انجام و انصرام و قیام
 پیشوائے راولپنڈی کو کہ مرکز و مطلوب او شہ نسبت
 روانہ ساختہ اندازہ اسجا کہ این معنی بر خلاف حکماء کمپنی کہ
 وہ اخراج سبقت محاربہ و خاشہا از سرداران ہندوستان
 بجمیع متعلقان بتاکید تمام صدوریافتہ و نیز برعکس احکام
 ولی نعمت مایادشاہ انگریزے کہ در ساختن قول و قرار
 یا شروع مجاہدہ بے صوابدید و اجازت گورنر جنرل و
 کونسل بنگالہ پناہی و گماہی بجمیع کارپردازان کمپنی در
 مکانات ہندوستان شرف نفاذ یافتہ منظور است
 لہذا این جانب و کونسل ایجا حکم بہ گورنر و کونسل منبعی فرستادہ
 شدہ کہ فوجیکہ برائے امداد رکھنا تھے راولپنڈی فرستادہ اند۔ باز
 طلبند و از دیگر حرکات جنگ باکسے سرداران قوم مرہٹہ
 مگر در جائے کہ ضرورتی کہ بحفاظت خود با بیباکیت از انما بند
 این جانب ارادہ میدارہ کہ شخص معتمد و لایق و فہمیدہ بیونہ
 کہ دارالحکومت سرکار پیشوائے و نزدیک از منبعی است
 برائے سوال و جواب سبب خلش فیما بین سرکار مرہٹہ
 و سرداران منبعی و استحکام شروط مصاصحہ و مضبوطی دوستی
 دایمی فیما بین بفرسند لیکن تا رسیدن جواب رقمہ ہذا درین
 مرکز ات آن مہربان در روانہ ساختن آنکس موقوف

خیر اندیشان دور و حضور آن عالی دودمان مبارک
 بهما یون ساخته مسند دولت و اقبال فراوان سال
 بوجود فیض آموذ متجلی داراد - ترقب که بصدور عنایت
 نامحیات محبت سمات منبسط و مشمول مهربانینها بوده باشد
 آفتاب جاه و جلال از مطلع دولت و اجلال و ام طلوع
 و لامع باد تحریر سبت و چهارم ماه اگس ۱۷۷۵ انگلیزی
 ۱۵ شهر جمادی الثانی ۱۱۸۸ هجری

رقعہ ۱۹

۱۷۷۵

رفعت و عوالمی مراتب مهربان دوستان سلامت
 چون یقین بخاطر اینجانب است که مختارے کلتی و حکومت
 سرکار مرہند در دست اسن مهربان است لہذا لازم
 و مناسب میداند حالاتیکہ فیما بین سرکار ایشان
 و کمپنی انگلیز در منبجی بوقوع آمدہ دیرین بارے عنہربان
 بنویسد از روی خطوط گورنر و کونسل آسجا بدر یافت
 در آمد کہ آنها بہ رفاقت جنگ و جدل بار گہنما تھر او

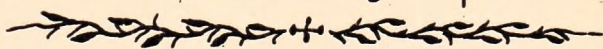
رقعت ۱۵

روبرٹ کام سپر

بتاریخ ۲۲ راکست ۱۹۷۷ء

از نظر فیض منظر رفیع الدرجت عظیم المنزلت ذوی
 القدر والاشان بلند مکان ماحورا و نرائین پیشوا
 ادام اللہ اقبال، بگورو
 عظیم المنزلت والاشان بلند مکان ادام اللہ تعالیٰ اقبال،
 زینت بخش سند ایالت و نامداری زریب اقراے چارہ
 بالش حشمت و گامگاری رفیع الدرجت ذوی القدر
 بعد اہدایے ہدیہ دعا و اخلاص و استخاف تحف محبت و ثنا
 مہرین رائے عالم آرائے بیضا صنیاء میدارد و عنایت
 نامہ نامی مشرع عطاءے خلعت فاخرہ مدارج پیشوالی از
 جناب دولت مآب مہاراجہ عالی درجہ بہ آن زریب
 افزائی و سادہ ایالت و اشتغال آن رفیع الدرجت
 بہ تنظیم مہات مالی و ملکی وصول مکرمت فرمودہ مسرور
 و مشکور گردانید بعد تقدیم حرام تہنیت و مبارک باد
 از حضرت و باب علی الاطلاق مستدعی کہ اوسبحانہ
 جاشانہ، این لطیفہ بہ آن والاشان و جمیع مخلصان و

ایام دوستی و جمعیت دائمی باد

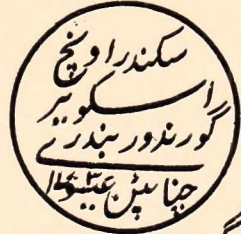

رقعه ۱

بتاریخ ۱۷ اکتوبر ۱۹۷۳ء

راؤ صاحب پنڈت پردھان مہربان قدر دان فیضسان
امیدگاہ نیاز مندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق
محسن آفاق سلمۃ اللہ تعالیٰ

بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزو سے دریافت خدمت
درائیم المسرت مشکوف ضمیر میں خورشید نظر میگردد اند۔ بتاریخ ہفتم
ماہ اکتوبر ۱۹۷۳ء مطابق سبت و نہم ماہ رجب ۱۴۰۱ھ
اخلاص نامہ اختصاص ختامہ منظم خبر وفات یافتن نار این
راؤ از دست بعضے مردم بار وصول گردید چنانچہ تفکر اینکه
از باعث این حادثہ بظہور رسیده آن قدر بود کہ اگر مصیبت
آن نوید مسرت جاوید عزم جانشینی آن مکارم اخلاق
نمیرسید موجب تاب آوری نمی شد چنانچہ ہر آن در انتظار
بوقوع رسیدن مژدہ مذکورہ می باشتم نظر بر این معنی آن
مکارم اخلاق توجہ فرمودہ ہر قدر کہ زود می تواند شد از
مژدہ مذکورہ اطلاع بخشند کہ موجب مسرت و انبساط خواهد شد
ایام دوستی و جمعیت دائمی باد

رقعہ ۱۶

بتاریخ ۲۳ فروری ۱۹۶۳ء

بگرمی خدمت راد صاحب قدردان فیض سان امیدگاہ مخلصان
منبع الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان آفاق ناراین اوصاحب
سلمہ فایز علیہا

راد صاحب قدردان فیض سان امیدگاہ مخلصان منبع
الجود والاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان آفاق سلمہ اللہ تعالیٰ

بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوے دریافت خدمت ایم
المست مکشوف ضمیر بنیر خورشید نظیر میگردد اند نظر بر استحکام دوستی
کہ فیما بین اہل کوئینی و آنصاحب منوط و مربوط است - مخلص
کیفیت گورندور مسترد و پیری کہ عازم ولایت کردیدہ و اینکہ
مخلص جانشین گورندورہ گوردور گورندورہ می امور ات اینضلع
ما مور شدہ است مرقوم ساختن مناسب میداند چنانچہ
سعی دلی و دائمی مخلص برائے اجرا و استحکام دوستی کہ فیما
بین آنصاحب و کوئینی و فیما بین آنصاحب و لواب والا جاہ
بہادر منوط و مربوط است مصروف خواہد شد زیادہ چہ بر طرز

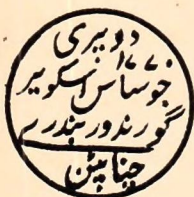
خیریت و جمعیت خود مسرور نه گردیده در اخلاص نامه که مخلص
در تاریخ نهم ماه جنوری ۱۸۷۷ء مطابق بست و دوم رمضان
المبارک ۱۲۹۷ هجری بنام آن صاحب نگارش نموده بود از قلم
رفته بود که بیک دفعه از وکیل آن صاحب یعنی مادهور او سد شو جو
ملاقات کرده شد و اسحال بقلم اتحاد رقم می در آمد که دوست
طرفین آن صاحب و مخلص که هست یعنی نواب و الاجاه بهادر
از بعضی مراتب که از وقتیکه مادهور او معز الیه در بنجار سیده ظاهر
کرده اند مفصل با مخلص ظاهر نمودند - چنانچه درین باب آنچه
نوشتن بود به ولایت نوشته شد و در عرصه قلیل امید رسیدن
جهازات با فوج سنگین از آنجا هست دیگر مراتب اتحاد بر نوشته
دوست طرفین مذکور گذاشته فقط همین درخواست دارد
که آن صاحب توجه نموده پیوسته از ارسال خلاص نامجات
متضمن خیریت و عافیت مسرور حال و فارغ البال میساخته
باشند

ز یادده چه بر طراز دایام دولت و کامرانی بر تزیاید باد برب العباد

نامحبات متضمن خیریت و عافیت سامی مسرور امحال
و فارغ البال باید فرمود - زیاده چه بر طراز د -

ایام بکام محبان باد

J. D. M. P. ۹

رقعه ۱

بنامیخ ۹ ر اگست ۱۶۶۲ م

بگرمین خدمت - اوصاحب قدردان فیض سان امیدگاه مخلصان
منبع الجود و الاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق
ماده و اوصاحب سلمه اللہ تعالیٰ - فسا نیز بار
بتالیخ ششم جماد الاول ۱۰۸۱ هـ ششم اگست ۱۶۶۲ م

اوصاحب قدردان فیض سان امیدگاه مخلصان منبع
الجود و الاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق سلمه اللہ تعالیٰ
بعد تمهید قواعد اخقصاص و آرزوی دریافت خدمت و ایم
المست مکشوف ضمیر نیز خورشید نظیر میگرداند امحال مدت مدید
شد که مخلص از وصول هیچ اخلاصنامه از طرف آن صاحب متضمن

محسن آفاق مادهور او صاحب سلمه الله تعالى موصول باہر
 بست و ششم ماہ ربیع الثانی ۱۲۸۶ھ مطابق ۲۸ جولائی ۱۹۰۷ء
 را او صاحب پنڈت پردھان قدر دان فیض سان اسید گاہ
 نیاز مند ان منبع الاحسان مجمع الامتثال مکارم اخلاق محسن آفاق
 سلمه الله تعالى

بعد تمہید قواعد اخلاص و آرزوے دریافت خدمت دایم المسرت
 مکشوف ضمیر بنیر خورشید نظیر میگردداند۔ اخلاص نامہ اتحاد شمارہ
 منضمین فحشیکہ سرداران عظیم الشان آئینہ بان بر قوم روحیلہ
 در اضلاع سکر مال یافتہ اند و حصول گردید موجب کمال مسرت
 و راحت گردید حق سبحانہ تعالیٰ جمیع دوستان را ازین نوید
 مسرت جاوید خوش و خورم گرداناد خوشیکہ از سبب این معنی
 بمخلص حاصل گردید احتیاج ارقام ندارد و چہر کہ دوستی آن
 صاحب و مخلص کہ ہست از طرفین مستحکم است و از طرفین
 چنان قسم است کہ بطور اعلیٰ ترین رونق کار ہائے یک دیگر
 گو یا رونق کار ہائے خود از جانبین تصور کردہ می شود پس
 نظر بر این معنی کثرت و افزونی خوشیہا کہ بہ مخلص رسیدہ
 است ہیچ زبان را قدرت نیست کہ بیان آن بکنند آرزو
 حال خوشی خویش دریافت خواهند فرمود۔ چنانچہ دریافت
 آن بران گذشتہ شد استدعا مخلص اینکہ ہمیشہ از وصول اخلاص

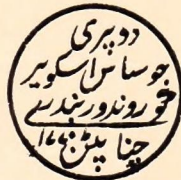

بہا ی صاحب مشفق من سلامت

امروز از خدمت شریف مرخص شدہ قریب ۹ شام
در مقام اتبند گری رسیدہ آنچہ اندازہ المہام جواب بابت
تقریر مکان رسیدہ بود بہ لواب احتشام الدولہ بہادر گفتہ
بنا بر ان لواب صاحب موصوف مخصوص برائے این مقدمہ خطے
بخدمت نانا صاحب و آنصاحب نوشتہ مقرر نمودہ بودند
و بہ سبب عدم مکان بسیار در متفکر اند درین اثنا خط جنرال
صاحب خداوند از منبعی بنام سرکینت رسیدہ ملفوف خط
خود نمودہ از سوال شدہ این را باید کردانید و جواب بابت
مکان ضرور باید گرفت زیادہ خیریت ما باد
چٹھی باجی با ملفوف است

رقعہ ۱۳

تاریخ ۲۸ جولائی ۱۸۶۲ء

بگرا می خدمت را و صاحب پنڈت پردھان قدروان فیض سان
امیدگاہ نیاز مندان منبع الاحسان مجمع الامتتان مکارم اخلاق

مشفق مهربان قدردان نیازمندان بابوسکھار ام صاحب
 سلمہ اللہ تعالیٰ بگذرد

را و صاحب مشفق مهربان قدردان نیازمندان سلامت
 شفقت ہائے آن قدردان کہ بحال این مخلصان سبذول است
 محتاج تقریر و تحریک نیست و ہمیں قسم این نیازمندان ہم در
 خدمت شریف خلوص اتحاد داریم و تا دم امت خواهد ماند و
 یوما فیوما رو بہ ترقی خواهد آورد ہر جا کہ ہموارہا از عنایت نامحبات
 یاد شاد میفرمودہ باشند کہ باعث کمال خوشحالی این نیازمندان
 خواہد شد درینو لابند اخبار از شاہجہان آباد آمدہ بود مصحوب
 معتمدان بخدمت از سالیانہ آن قدردان ملاحظہ فرمودہ از نظر
 سری منت پردہان صاحب مدظلہ اللہ گذرانیدہ - جناب عالی محض بر
 توقع فرمودہ شریف روانہ آن سمت شدہ اند شرم دانستہ بذات
 شریف است - زیادہ چہ کہ

۱۶۶۱

حسین علی
 سید نور الدین

رقعہ ۱۳۱

بمطالعہ بہا یصاحب مشفق مہر دوان پنڈت جیو سلمہ اللہ
 تعالیٰ در آید

کہ از دل مصروف دولت خواہی جناب عالی اند برائے ہر
امرے کہ در خدمت شریف ظاہر نماید تو جہہ خواہند فرمود۔
و آنرا سرانجام بعنوان خوب خواہند داد و مخلصان را
فراموش نفرمودہ ہموارہ از محبت نامحبات یاد فرما
باشند۔ زیادہ۔

مگر آنکہ بند اخبار شاہجہان آباد وغیرہ از جے پور
آمدہ بود فرستادہ شدہ ملاحظہ خواہند نمود بلکہ مطلب
آن در خدمت سرکمینت پنڈت پردھان صاحب مدظلہ
و باپو صاحب ظاہر خواہد فرمود و برائے امور ات جناب عالی
مقید و سرگرم باید بود کہ آن صاحب رو بروئے این مخلصان
بہ زبان خود گفتہ اند کہ من از دل میخوایم کہ کار جناب عالی
کمرسی نشین شود برگفتہ خود قائم باید بود۔ زیادہ چہ

رقعہ ۱۲
۱۷۷۱ء

حفظ اللہ
خان بہادر

حسین علی
سید نور الدین

اینجا گذاشته بطرف هندویت راجه بند یلکھند تشریف بردند
 و بسیار خسار با و پریشانی جناب عالی درین توقع کشیدند و این
 مقدمه تا حال درست نیست امید که تاکید نامه حات بنام بالا
 جیو پیڈت و خمر شریف بنام و تیساجی پیڈت و تاکید
 نامه بنام مکاسه دار جهانسی در نگره او پوار ضرور باید فرستاد
 که مکان اشتغال رسانیده اند و نه شود که با وجود آمدن جناب عالی
 سبک شود مگر مرده خود را باید کرد - زیاده نه زیاده

۸۶
 حسین محمد
 سید نوزاد الدین

رقعہ

حفظ اللہ
 محمد حسین
 خان ہسار

۱۶۱۶

مشفق مہربان ..... سلمہ اللہ تعالیٰ

ر او صاحب مشفق مہربان سلامت
 از روزے کہ از ان مشفق اتفاق رحمت افتاد عازم
 این طرف شدہ ایم یک آن و یک لمحہ از دیاد شریف غافل
 نیستم درینو لاجناب عالی متعالی لاکہ کمر ام راجہ بودن آنجا
 روانہ فرمودہ اند نزد آن مشفق ہم حاضر خواہد ماند آن مشفق

این سال در سرکار رسید غرض آنکه هیچ صورت کار مانا حال
نیست و تعجب است که خود بدولت مکرر فرمودند - سرکسیت
صاحب بچه دادند و اینقدر کار سهل برائے بچو شخصی که در
تمام ہندوستان مشہور شد کہ نواب وزیر آرا کو صاحب
مکان دو لک روپیہ توافع کردند و آخرش بیچ لہذا قیمتی
قرار یافت کہ بعد یکے آنکہ موسم بہشتکال میرود - جناب عالی
خود معہ قبایل شریف می فرمایند ہرچہ خواہد شد رو برو
خواہد شد و رک نام پر گتہ از اینجا نوشتہ می آید در پیر گتہ
مذکور می نشینند بیشتر ہرچہ مزاج مبارک باشد
زیادہ زیادہ -

۱۱۸۶
سید نور الدین حسین

۱۰

۱۶۱۶

بخدمت شریف نانا صاحب مشفق مہربان قدردان کرم فرما
نیاز مندان -

نانا صاحب مشفق قدردان مہربان نیاز مندان سلامت
بد از اظہار مراتب نیاز مندی مشہور در اے خورشید پیر باد کہ سابق
تمام کیفیت پر گتہ کلمہ اور فنن خود معہ و سوا سہ او و عدم حصول
مدعا بخدمت شریف مفصل نگارش نموده بود درینو لاجنا بعالی
خود اینجایعنے در سا کی شریف فرمودند و سوال و جواب اینجا
بدستور است لہذا بنزد راہمراہ صاحبزادہ قبایل سرکار معہ و سوال او

راز و دبايد فرستاد که بر مقدمات ملاقات را مفصل کرده بودند

رقع ۴
 حسین محی
 سید نورالدین
 ۱۳۴۶

شفقت را و صاحب قدر افزای مخلصان

بابوسکھار ام صاحب

را و صاحب قدر افزای مخلصان سلامت

بعد از عرض بنیاز معروض رانے شفقت پیرایے می گردانند
 که بموجب ارشاد فقیر معصوم و سوا اس را و در شکر آنجا چو رسید
 و حصول ملاقات نموده در مقدمه جاگیر سرکار جناب عالی اسناد
 حواله کردنه بانی احوالات گذارش رفت نوعه امروزه فردا
 تا به نرملرا آورده اند و صاف میگویند که مکان دولک
 روپیہ وصولی بشما نتخواہ شد دولک روپیہ نتخواہ است - در
 نتخواہ چهارم حصہ وصول میشود و سه بندی ذمہ خود درین
 صورت جواب صاف است و فرمودند که اگر بابو صاحب نام
 پرگنه شمارا در آسجاد داخل سند کرده می دادند قضیہ خوب مفصل
 می یافت حالانہ سال آئندہ بشما مکان خواہ شد و مبلغ

سردار ان فرنگ که جناب عالی نوشته اند و برائے داد صاحب
 ہم خواہد رسید و در مقدمہ سند اینقدر در رنگ چیرا است
 از داد صاحب خود جناب عالی توقعات بسیار دارند جواب
 خطوط زود باید فرستاد اندیشہ فرنگی ہمدین خطوط قلمی
 است موقوف عرضی بندہ است بخدمت داد صاحب عرض
 این مقدمہ مفصل باید کنائید و سند جاگیر حاصل باید وصول
 درین بابہا تا کجا تاکید نوشته اند از راہ ہم تاکید معلوم
 خاطر خواہد شد اگر در خانہ کس است یک حرف بسراست

رقعہ

حسین الدین
 سیدترین

۱۷۷۷

بخدمت را و صاحب مہربان نزلین را و جیو
 را و صاحب مہربان سلامت
 فردیکہ دیروز بخدمت فرستادہ شد ہنوز اورا قرار
 نخواستند داد کہ جناب عالی سوائی اسمہالی را صاحبزادہ
 و برادران موقوف فرمودہ اند مگر دوستہ اسم کہ برائے
 آہنہا در اینجا خواہند فرستادہ بجا کرا و و فتح چند جیو

را و صاحب مهربان سلامت بعد اظهار مراتب محبت
 و اتحاد که حدی ندارد کمشوف خاطر سامی باد که از وقت مرحت
 دکه بن یک خط سامی در اینجا رسید و سه جوری سرکاره آنجا رفته
 بیچ معلوم بنیت که کار سرکار بیچ عنوانست و صاحب خطوط خود را
 خود البته موقوف بر جواب پداشته زود زود میفرستاده باشند
 که موجب اطمینانها باشد و ریولا حقیقت هندوستان از
 خارج هم سمع شریف رسیده باشد که تمام ملک متصرف پیشوا
 صاحب شجاع الدوله و غیره مردم متصرف شدند و سال آنکه
 تدارک این امر مشکل خواهد شود مقدمه فرنگی بسیار خوبست
 که زود هم داده و شجاع الدوله و پادشاه هر دو تابع او بنستند
 از جناب عالی نور لطف حاجی محمد خان آسناد دست شده اند
 چنانچه عرضی محمد خان که در حضور نوشته و خط حاجی محمد خان که
 به برادر خود نوشته مفصل مطالعه داد صاحب باید گنایند
 این ذمه برائے بندوبست هندوستان بسیار خوب و
 عجیبست و پادشاه نداده در میان سلاطین یکے بسیار
 خوب است و بر سلطنت او فرنگی و غیره هم حاضر اند چنانچه
 به او هم نوشت خواند دارند این مقدمه را ذهن نشین داد
 صاحب باید گنایند و جواب درین ماده داد صاحب متمی
 نویسند که لایق بدین سردار ان فرنگ باشد و تعاقب خط

عظیم المنزلت - بعد اہدائے ہدیہ اخلاص دعا و استخاف
تحت محمدت و شامیرین رائے عالم آرائے بیضا
ضیاء میدارد از مطالعہ سامی ملاحظہ کہ بر چند روز
وصول مکرمت فرمودہ دیگر کہ بان والا شان اطلاع
شدہ کہ برائے کار آن بلند مکان کہ با متصدی
ایجا است جواب سوال مخلص کردہ انا مخلص از
جواب سوال کردن مقصر نماندہ الحال معلوم شد کہ نسبت از معمول
تقائے آن والا شان بیشتر است چنانچہ بمتصدی اظہار
میکنند کہ این مقدمہ را انفصال نمایند و تصور دارد کہ خوب
وجہ فیصل می سازند بہ مقتضائے دوستی عمل جانین مدام
از سر انجام نمودن کار آن والا شان مسرور است آفتاب
عمر و اقبال دائما در خشتان باد - تحریر بہت و ششم ماہ مئی ۱۸۷۵ء
انگریزی - ہشتم شہر صفحہ ۱۸۵ ہجری

D. Draper,

رقعت

۱۸۷۱ء

بہ راؤ صاحب بھاسکر راؤ جی سلام
بہ لالہ فتح چند جے سلام - راؤ صاحب منشی نرائین راؤ جیو

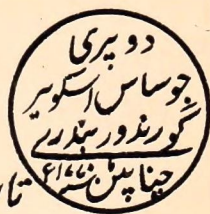

دو ماہ رمضان تا قلیل ایام اظہارِ مہرگزاتِ طرفین بہ
 تفصیل موقوف کردہ شد اما مجر دیکہ ایامِ عمدہ ہائے مذکور
 منقضی گردد کہ در اندک ایام مینمود اینچنانکہ تظار دارد
 کہ باز از ملاقات مہربان دوستان مادھور او سدا شیو
 مذکور کہ مرد سنجیدہ و دانا اند مسرور خواهد گردید و درین
 اثنا برائے یقین ساختن آن مہربان باز آرزو و خواہش
 اہل کمینہ جہت تنزاید دوستی و صلح با ہر یک کس و ازین
 باعث خصوصاً بانصاحب مہربان کہ دوست قدیم و صمیم
 کو پیشی اند این اخلاص نامہ مخلص مرقوم ساختہ است کہ
 زیادہ چہ بر طرز او۔ ایام مسرت و نشاط دمانی روز بروز
 افزون باد کہ

J. D. M. P. ۹

رقعہ

تاریخ ۲۶ ماہ مسی ۱۲۷۴

والا نشان بلند مکان ادا م اللہ تعالیٰ اقبالہ
 زینت بخش مسند ایالت و نامداری زریب افزائے
 چار بالمش حشمت و کامکاری رفیع الدرجت ذوی القدر

محسن آفاق مادھورا و صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ وصول بادے
 تاریخ ۲۲ رمضان ۱۹۴۷ھ
 ہنم جنوری ۱۹۴۷ء

را و صاحب پنڈت پردھان قدر دان فیض سان امید گاہ
 نیاز مند ان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکارم اخلاق
 محسن آفاق سلمہ اللہ تعالیٰ
 بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزوے دریافت خدمت
 دائمہ المہرست کشتوف ضمیر بنی خورشید نظیر میگہ دانہ اخلاص نامہ
 دوستی شتامہ مصحوب مہربان دوستان مادھورا و سد اشپو
 وصول گردیدہ مسرور و مبتہج ساخت چنانچہ نواب و الاجاہ بہادر
 کہ دوست طرفین اند را و مذکورہ ازین مخلص ملاقات
 کناہند۔ چون آن مہربان قدر دان در اخلاص نامہ
 دوستی شتامہ مذکور تفصیل حقیقت نکرند و برای آگاہی
 آن ارقام ساختند کہ از زبانی مہربان دوستان مادھورا و
 سد اشپو مذکور ظاہر خواہد شد مخلص از ملاقات را و مذکور
 باتفاق نواب و الاجاہ بہادر مسرور گردید چنانچہ در ملاقات
 مسطور بعضی مقدمات را مذکور کردہ شدہ است اما درین
 اوقات بہ سبب در میان آمدن روز ہائے عید عیسویان

اگر اراده طلبیدن خیرخواه با جمعیت در حضور باشد
 الحال ارقام شود که مہ پلشن در خدمت رسیده جوہر شہت
 را نبر محک امتحان کامل بجائے رساند و در صورت تشریف
 آوری سرداران و الا نشان کہ بہندوستان تشریف آورده
 برفاقت آنها حاضر گردد لیکن سرداران در باب اتحاد و
 اتفاق و موافقت رو برو آورده شود کہ از سرکار دانستہ -
 در زمرہ لوکران پیشوا صاحب منسلک گردانیم و نوشتہ جات
 بمہر شریف بنام سرداران دادہ شود کہ بدست او ہر ان
 ملاقات کردہ بر طبق ارقام دائما و انما ید تشریف و استصواب
 سرداران بتقدیم بند گیرد کہ مہمات سرکار پردازد
 زیادہ چہ گزارش رود -

صلین محراب
 سید نور الدین

رقعہ

تہ تیغ ۹ جنوری ۱۷۷۷ء

بگر امین خدمت را و صاحب پنڈت ہر دیال قدر دان فیقر سان
 امید گاہ بنیاز مندان منبع الاحسان مجمع الامتنان مکام اخلاق

دریم شیلر

رقعہ ۴

۱۷۷۰ء

بمطالعہ سامی دادا صاحب قدروان مشفق کرم فرمائے
دادا موراپنڈت جی سلمہ اللہ تعالیٰ وصول باد -
چہار روپیہ بقاصد الغام بدہند -

دیوان صاحب مشفق مہربان امید گاہ نیاز مندان سلامت
بندہ کہ از کلکتہ بہندوستان رسیدہ بود از مدت یکسال
برفاقت نواب سنجف خان بہادر معہ پلین و اضرا بہائے
نوشجانہ قیام دارد بہ اتفاق وقت را و عوالی قدر را و
ناگھاپنڈت جی درین ضلع اقامت دارد۔ تو استرا از را و
و حوالہ ملاقات دست داد بدریافت مراتب قدر شناسی
مردم شناسی و جوہر ذاتی و صفاتی ذات گرامی طبیعت سار
رطوبت بسیار خرسند گردید دل نیاز مندان بے اختیار
بران شد کہ معہ پلین بحضور گرامی رسیدہ سعادت ملاقات
حاصل نماید۔ را و موصوف از مخلص گفتم کہ بہ باپو صاحب شہ
جواب طلبیدہ میدہم۔ بعد از ان ارادہ باید نمود۔ چنانچہ
مراتب مفصل از نوشتہ را و صاحب دریافت خواہد گردید

سَلَّمَ اللهُ تَعَالَىٰ

بعد تمهید قواعد اختصاص و آرزوئی دریافت خدمت
دائِم المَسْتَمَثَمَشَفِ ضمیر بنیر خورشید نظیر میگردد اند قبل ازین گورندور
سابقه یعنی مستر لوجیر یک قطعه اخلاص نامه مرقوم بست و بهم
رمضان المبارک در باب غزم گذاشتن خدمت گورندوری
اینضلع و جانشین شدن اینجانب بجائے خود به آنصاحب
اطلاع داده بودند چنانچه مرقوم قلم اتحاد رقم میگردد و که مخلص
بخدمت مذکور بر ذمه خود گرفته است و اینک آنصاحب متیقن
باشند که در تنزاید دوستی فیما بین سرکار آنصاحب و سرکار
کمپنی و سرکار نواب و الاجاه بهادر و از دیاد اخلاص که فیما بین
آنصاحب مخلص واقع هست سعی دلی خواهد کرد زیاده ازین
چه بر طراز دست و دولت و جمعیت مسرور و محصل باد
مکرر آنکه

بهمون روز که گورندور مذکور لغزم ولایت برجهان سوار
شده اند مخلص از ملاقات و کیل آنصاحب مسرور شده بود
چنانچه اخلاص نامه بمعه توافع که از زبان و کیل معلوم شده که
آنصاحب برائے مخلص فرستاده اند در عرصه قلیل روز با
باخرامی که لائق کمال دوستی فیما بین واقع است گرفته خواهد شد

مخلص یک شخص شایسته را نزد آنصاحب روانه خواهد کرد
 و یا مستر مشارک الیه پیش آنصاحب اگر بالفعل بهم باشند به
 مستر مذکور درین باب از نسبت سابق بتفصیل نوشته
 خواهد شد همیشه از ارقام و قایم مسرت شما یم مسرور الحال
 و فارغ البال میفرموده باشند - زیاده چه بر طراز دیگر و تنگ
 از راه نشان اتحاد یک جفت نخف پستول که هر فردش
 دونالی دارد در سوال است قبول باید فرمود زیاده چه بر طراز دیگر

دو پری
 جو ساسل سکویر
 گورندور بندر
 چنایپن ۱۶۶۴

رقم ۳۳

مورخ ۱۰ راه فوری ۱۶۶۴
 تاریخ نیم ذی قعد بمقام مدن کونده رسید ۱۸۳ هجری
 بگرمی خدمت را و صاحب قدر دان فیض رسان امید گاه
 مخلصان منبع الجود و الاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن آفاق
 مادهور را و صاحب سلمه الله تعالی موصول به
 تاریخ ۱۳ سیزدهم شوال ۱۱۶۳ هجری ۱۰ فروری ۱۶۶۴
 را و صاحب قدر دان فیض رسان امید گاه مخلصان
 منبع الجود و الاحسان مجمع المکارم اخلاق محسن زمان آفاق

اللہ تعالیٰ بعد تمہید قواعد اختصاص و آرزو سے دریافت
 خدمت دایم المسرت مکتوف ضمیر میں غور شنید نظر میگرداند
 اتحاد نامہ بمعہ خلعت معرفت لالہ تلخار ام وکیل کہ از راہ
 مہربانی مرسلون ارشادہ بودند وصول بہجت شمول آورد -
 مسرور و مبتہج نمود گویا نشان عدم انتساخ اتحاد استحكام
 تصور کرده شدہ وکیل مذکور باز نزد آن صاحب معاہدت
 و مراجعت میکند - چنانچہ از زبانی مشارالہ آئیچہ کہ مخلص
 در باب استحكام دوستی دائمی فیما بین آن صاحب
 انگیزان ظاہر کردہ است از زبانی مومی الیہ تمام و کمال واضح
 لائح خواہد شد مصحوب اخلاص نامہ منقنی خط اولین
 کہ قبل ازین مخلص بنام آن صاحب ابلاغ داشتہ بود ملفوف
 مرسل است و ہمراہ خط اولین مذکورہ یک قطعہ خط بنام
 مسٹر بروم ابلاغ داشتہ شدہ بود بمشارالہ در باب
 اظہار کردن بعضی مطالبات کہ موجب استحكام دوستی
 و رفاقت باشد تاکید ساختیم - چون ہنوز نہ از طرف
 آن صاحب دنہ از طرف مشارالہ جواب خطوط مذکور
 نہ رسید بنا بران مخلص بنی داند کہ مطالبات مذکورہ
 مقبول خاطر آن صاحب ہست یا نیست اگر مرضی باشد

بہ بندر بمبئی مراجعت کردہ اند باوصف این چون آرزوئے
 مخلص جہت از دیاد و داد طرفین قسمیکہ سابق بود ہمون قسم
 است بنا بران مراجعت مستر مشارالہیہ مستعرض اطلاع مرکوزات
 خاطر مخلص نخواہد شد بفضل حق سبحانہ تعالیٰ قسمیکہ آن محسن
 آفاق ارتقام فرمودہ اند دوستی و یگانگی طرفین کہ بہت
 مثل سد سکندر بہت کہ گاہے سبڈل و متغیر نمی گردد دوستی
 نواب والا جاہ بہادر ہم از طرفین ہمین قسم است و نظر
 برین کہ ثواب و صوف ہم یک قطعہ استخاد نام موسومہ
 سامی ارتقام فرمودہ اند۔ چنانچہ در خواست مخلص ہمین کہ
 آن صاحب بطریق تواتر و توالی از آگاہ فرمائے خیریت و
 عافیت و رونق افزائے کار رہے مسرور الحال و فارغ
 البال می فرمودہ باشند زیادہ چہ بنگار شش آرد۔
 ایام محبت و مؤدت روز بروز افزان باد ۴

رقعہ ۲

فروری ۱۷۶۸ء علیپور

راؤ صاحب قدردان فیض سان امیدگاہ نیاز مندان
 منبع الاحسان مجمع مکارم اخلاق محسن زمان و آفاق سلمہ

(۷۸۶) فروری ۱۹۶۸ء

رقبہ

راؤ صاحب - قدردان فیض رسان امیدگاہ نیاز
سندان منبع الاحسان جمع الاشتان محسن آفاق مکارم
اخلاق سلم اللہ تعالیٰ - اخلاص نامہ آن صاحب متضمن اظہار
تعمیبات و اشتباہ خود چو از عدم رسیدن خبر از طرف مخلص و چ
از سبب آنکہ مستر بروم کہ از بندر بمبئی نزد آن صاحب
رسیدند - هیچ جواب و سوال این طرف نہ کردند - وصول
مسترت شمول آورده مسہور و مبتہج ساخت تعجبیکہ آن صاحب
ازین معنی دارند - زیادہ از تعجیبات مخلص نیت چہ اگر مخلص
آن مکارم اخلاق را دوستان اولین و بہترین خود شناختہ
مکرر کہہ کر اشتیاق نامجات بنام آن مکارم اخلاق مرسل
داشته است و نیز مستر بروم را ہم تا کید کرده است کہ
اگر مرضی آن محسن آفاق در شریف آدر و ن این طرف
باشد از بعضی مقدمات کہ موجب پسند خاطر آن صاحب
خواہد بود و نیز باعث استحکام اشتیاق بطریق مضبوط ترین
تواند بود در خدمت آن صاحب اطلاع بدہد - لیکن از
روئے اخبار کہ درینو لار رسید معلوم شد کہ مستر مشا از البہ

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۱۰ ۹	دسواں راؤ
۲۰	دستی
۱۳۱	ولنڈینز بتائے جزل (۱-۲)
۸۳ ۸۲ ۷۸ ۷۱ ۷۰	ولیم تھامس سنڈی سنڈی فورڈ
۸۷	
۱۰	ویساجی پنت
۱۲۳	ویسلی
	(۵)
۸۸	ہرٹلے جس
۱۲۶	ہری ادھو وکیل
۷۷ ۵۴ ۲۳ ۲۰ ۶	ہری پنت پھڑکے
۷۵	القابشن
۹۷	تہنیت نامہ از کارنوالسن
۹۹	ونڈرانہ فیمل بروز دسہرا شکرے ۱۷۱۶ء
۱۳۳ ۱۰۵ ۱۰۱	مختلف
۱۲۹	ہسن وار (در ...) ہنومنٹ راؤ گماشتہ
۱۰	ہندوپت راہہ بونڈلیکھند
۷۶ ۴	ہندوستان ضلع
	(۶)
۹۸ ۹۷	بیگانگت دوستان

تمت تمام شد

نمبر عدد و کتابتیب	اسامی رجال و اماکن
۷۱	تایم الدوله .....
۴	نخیف خان .....
۳۱ ۳۵ ۵۸	بندگان عالی .....
۱۰۵ ۵۹	وزیر الممالک .....
۱۲۱ ۱۲۰ ۹۳ ۲۴	والاجاه ارکات .....
۱۵ - ۵ - ۳ - ۱	صفدر خان .....
۷۲	نور لطف حاجی محمد خان .....
۷	(و) واتهر سنن - ڈمی .....
۳۵	وارن ہسنن عماد الدولہ بہادر .....
۳۰ ۲۸ ۲۷ ۲۶ ۱۹	مکتوب بہ نانا فرد نویس متعلق فرانس .....
۱۹	عہد نامہ کہ باعث مفرت تمام حقوق کمپنی
	و بسکی و بیچر متی کلید نام انگریز بظہور آوردند
	درین صورتماقون قرار نکوز بیچ و جلالیق
۳۰	و مناسب و منظور نمی توانست شد .....
۳۳ ۵۰ ۴۰ ۶۶	متخلف .....
۷۸	دیجے درگ قلعہ .....
۹	ورک پرگنہ .....
۱۲۹	ورگانو برکنارہ پارنہ .....

نمبر عدد و کتابت	اسامی رجال و اماکن
۱۶	نارائن راؤ پیشوا .....
۱۷	تغزیت نامہ .....
۱۳-۱۰-۸-۷	نارائن راؤ کشن منشی .....
۶۸-۲۵	" .....
۴	ناگھا پنڈت .....
۱۲۴	ناگوجی راؤ وکیل .....
۳۱ ۳۰ ۲۹ ۱۹	نانا فرد نویس .....
۴۲ ۴۱ ۳۷ ۳۶	" .....
۵۵ ۵۴ ۴۴ ۴۳	" .....
۷۵ ۶۷ ۶۵ ۵۶	" .....
۸۳ ۸۱ ۸۰ ۷۶	" .....
۱۰۶ ۹۲ ۸۸ ۸۴	" .....
۱۳۰ ۱۱۶ ۱۱۱ ۱۰۹	" .....
۱۱۹ ۱۳۷ ۱۳۴	" .....
۱۲۳ ۹۷ ۹۳ ۷۳	نظام الملک نظام علی خان بہادر .....
۹۴	ہندی ڈرگ (گردون شکوہ) مسخ و مفتوح گردید بتاریخ ۱۸ ستمبر ۱۷۹۰ء .....
۱۰۴	نواب والا جاہ ارکات .....
۷۷	نواب صاحب .....
۱۳۳ ۱۱۶ ۱۰۲ ۷۲	" آصفیاء وزیر .....
۱۳	" احتشام الدولہ .....

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۱۲۱	سلو بھان
۱۳۲	ملھار رراؤ ہولکر
۷۳	مودھو جی بھوسلہ
۴	مور وینڈت
۳۳	موسی لالی
۱۳۲	موسی بیل جزل
۴۷	مھاڑ
۶۱	مھادجی رامچندر
۶۵ ۴۹	مھادجی سندھ
۷۷ ۷۳	"
۱۲۳	"
۱۲۷	مھاراجہ صاحب چھترپتی ساتارکر
۴۰	مھالکشی نام غراب
۳۷	مہو
۹۰	سینڈوز ولیم
۷۳	سیلا دسیج ۲۵ دسمبر
	(ن)

نمبر عدد و مکان تیب	اسامی رجال و اماکن
۳۸	..... مائینی
	..... مالت سرچارلس وار
۶۴ ۶۳ ۵۶	..... وکیل کمپنی پونہ دربار
۶۷ ۶۶ ۶۵	..... "
۷۶ ۷۳ ۷۰	..... "
۹۱ ۸۹ ۷۹	..... "
۹۷ ۹۶ ۹۳	..... "
۱۰۱ ۱۰۰ ۹۸	..... "
۱۱۳ ۱۰۶ ۱۰۵	..... "
۱۳۳ ۱۳۰ ۱۱۶	..... "
۸۲	..... تبرک دوار کا
	..... محمد عارف وکیل سورت
۱۳۸ ۱۳۷	..... نسبت ولندیز
	..... محمد خان حاجی
	..... مدار المہام صاحب
۵۱ ۴۴	..... ناتا صاحب
	..... سرکل راؤ جی
	..... ملسر پرگنہ

نمبر عدد و مکاتیب	اسامی رجال و مکاتیب
۱۰۳ ۱۰۲	لکشمی راؤ .....
۲۲	لکھو پنڈت .....
(م)	
۹	مادھوراؤ بلال پیشوا .....
۲	تحفہ پستول کہ ہر فردش دو نالی داشت از گورنر جنرل چین
۱۵ ۱۴ ۵ ۳	مختلف .....
۵۳	ماکفرسن جان گورنر جنرل ہجرت تاریخ ۸ ماہ فروری ۱۸۵۶ء
۸۱	نذرانہ از پیشوا .....
۷۳ ۶۶ ۶	مختلف .....
۸۴	" .....
۱۳۵	ماکلی آڈ .....
۵۱ ۵۰ ۱۵	مادھوراؤ سداسیو وکیل .....
۲۹	مادھوراؤ اپا صاحب .....
۱	مادھوراؤ سوائی پیشوا (در سوائی مادھوراؤ)
۱۳۳۷ ۳۶ ۳۶	مارگن سی .....

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۹۶	گورنر جنرل گریٹ ہرسٹن
۴۹	گورنر شیو رام و کیل ماہین عبدالرحمن و انگریزان
۱۳۷	گورنر پنٹ
۲۳ ۲۲ ۱۸	گیامبیر رابرٹ
(ل)	
۱۲۹	لارڈ کلیف گورنر جنرل بندر چنائین
۲۴	لال پوش
۱۲۰	لارڈ انڈرام
۱۳۰	گلاب رائے پرسیوک رام
۸۱	چمن لال و کیل
۲	تلجا رام و کیل
۸	فتح چند
۱۱	سکھ رام
۲۸	سیوکرام بوکالت در کلکتہ
۱۴۱ ۱۳۰	و تفر گلاب رائے بجائے خود
۷۳	لاہور

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۳۳	کوٹ کرنل
۹۷	کولار
۲۲	کیپٹن کرنل
(گ)	
۳۵	گاڈ رجزل
۶۷	گریبان بندر
۸۴ ۷۳ ۲۰	گاشن یگانگت
۱۲۵ ۱۱۵ ۸۹	"
۱۳۰	"
۹۵	گنجام شہر
۱۰۳ ۱۰۲ ۹۷	گنجنی سوٹ
۲۶	گنجنی موسی ساکن تاسپری
۳۸	گنیش پنڈت
۴۲ ۴۷	گوپال پنڈت صاحب
۶۹	گوپال راؤ جیو
۱۰۵	گورم کونڈا
۵۳	گورنر بنگال آئین تقریر

بمقام مکاتیب بمقام	اسامی رجال و اماکن
۱۲۸	کاراپور
۷۱	کاشی ناتھ ہری
۱۲۸	کاشی پوار
۵۶	کاویری کنارہ
۷۳	کرناٹک
۲۹	کرملین چارلس
۱۰۳ ۱۰۲	کرنول برکنارہ رودتنگ بھدر
۱۲۷	کری - اے - پی
۱۳۹	کشن راؤ بلال
۱۰۰ ۲۹ ۲	کلکتہ
۱۰	کلوا پرگنہ
۱۲۳	کلوز صاحب کرنل
۹۷	کنندہ گاہ
۲۱ ۲۰	کننگ ٹامس
۱۰۵	کنوے جے
۳۲	کووا
۲۵	کوپال قلعہ

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۸۵	..... فرخ آباد
	(ق)
۵۲	..... قاضی ابوالحسن موضع دیوگانو
	(ک)
۷۴	..... کارنوالیس
۸۱ ۸۰ ۷۶	..... تقریر بر حکومت گورنر جنرل
۸۹ ۸۵ ۸۴	"
۱۰۳ تا ۹۱ ۹۰	"
۱۱۲ ۱۱۰ ۱۰۵	"
۱۳۳ ۱۳۰ ۱۱۳	"
	رفتن برائے دیدن صوبجات و
۸۰	تھانہ جات
	با فوج برکنارہ سو بھدر
۱۰۲	..... مقام کردن
۸۵	..... معائنہ فوج
۸۹	..... نذرانہ
۱۰۴	..... مشورہ نواب ارکاٹ

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۳۱	ضلع گجرات
	(ع)
۱۰ ۷	عالیجناب
۲۹	عبدالرحیم خان
۲۷ ۱۹	عماد الدولہ بہادر وارن ہسٹن
۳۰	"
۶۴	عملدار کرزیہ
	عید دسہرا نذرانہ فیصل از طرف کارنوالیس
۹۹	بہ ہری پنٹھ پھر کے
	(غ)
۳۷	غدر پنڈھاری و تاراج کردن سدہ کپنی
۶۴ ۲۶	غواب قادری
	التماس کارنوالیس برائے رہائی
۸۶	آن غواب
	(ف)
۲۵	فتح چند

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۱۲	..... شاہجہان آباد
۱۱	..... شاہجہانی
۷	..... شجاعت الدولہ
۱۴	..... شکر تال
۱۱۲ ۱۱۱ ۱۰۷	..... شور سر جان
۱۱۷ ۱۱۶ ۱۱۴	..... "
۱۲۲ ۱۲۱ ۱۱۹	..... "
۷۲	..... شیخ محمد طاہر عمدا ر پرگنہ بلسار
۷۹	..... شیو پرساد صوبیدار چیول را گرفت
(ص)	
۱۰	..... صاحبزادہ
۷۶	..... صنعت حروف
۶۲ ۵۹ ۴۶	..... سورت بندر (قبضہ کردن)
۱۳۹	..... "
۷۲	..... تقاضائے لواب برائے زیادتی
۷۱	..... منازعت برائے چوتھ
(ض)	

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۵۷	شوق آنجناب بر این طیر بسیار است جان ماکفوس وقتیکه سرمینت را او بهادر دو ساله بودند مخلص در حضور بر سر
۸۴	معاملت بود .....
۶۳	شتر مرغ افریقه نذرانه از طرف بازم
۹۱	۸۱ ..... تحفه از طرف کار نو الیس
۱۱۳	۱۰۸ ..... تهنیت نامه از کار نو الیس برای طوی
	۱۱۴ ..... منازعت با نواب
	۱۱۷ ..... و نیز صلح و اتحاد
	۱۳۵ ..... رفتن والده به شیرتخته
۱۱	۷ ..... سید نورالدین حسین خان مهری
۴۱	۱۳ ..... مقام اشنگری
۴۴	۴۲ ..... القاب
۵۱	۴۴
۶۴	۵۷
۴۵	۶۶
	وکیل کمپنی از بمبئی
	(ش)
۷۸	..... شالی - غله شالی

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۱۱۴	سعادت علیخان بر تخت لکھنؤ آمد
۱۱ ۹ ۴	سکارام بالو
۳۴ ۲۵ ۱۲	"
۳۹	"
۱۶	سکندر وینچ گورنر چنایٹن بعد از ڈوپرے ۱۷۷۳ء
۱۳۷	سندھی فورڈ (در ولیم تھامس سندھی فورڈ) سمیت راؤ
۲۷ ۲۴ ۱۸	سوانی مادھوراؤ پیشوا
۴۵ ۴۰ ۳۱	"
۴۹ ۴۷ ۴۶	"
۵۷ ۵۳ ۵۲	"
۶۳ ۶۲ ۶۱	"
۷۵ تا ۷۰ ۶۴	"
۸۲ ۷۹ ۷۸	"
۸۷ ۸۶ ۸۵	"
۹۱ ۹۰ ۸۹	"
۹۷ ۹۴ ۹۲	"
۱۰۱ ۱۰۰ ۹۸	"
۱۱۳ ۱۱۰ ۱۰۴	"
۱۱۷ ۱۱۵ ۱۱۴	"
۱۳۳ ۱۳۰ ۱۲۹	"
۱۴۰ ۱۳۵	"

نمبر عدد مکاتیب

اسامی رجال و اماکن

۳۲	..... رتن بن بڈھن سعد اللہ خان
۴۰	..... رستم جی خادم کمپنی انگریز سورت
۸۸	..... رگھوناتھ رینچھوڑ وکیل
۵۶ ۵۵	..... رینچھوڑ شینوے
۵۷	..... "

(س)

۱۰	..... ساگر پرگنہ
۲۸	..... سالیسی
۱۲۹	..... سالگڈہ قلعہ
۱۰۱	..... ساونتی ڈرگ عرف ماکسرلی قلعہ
۱۰۵	..... سٹورٹ
۱۱۸	..... سیٹون ڈائیل
	..... سرداران فرانس - رائے کمپنی سرکار
۲۶	..... و وارن ہسٹن
۱۰۹	..... مکتوب کار نو الیس بنانا فرد نویس برائے تارج کردن فرانس
۷۲	..... سرو بھواری

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۱۷	را و صاحب پنڈت پردھان .....
۲۵ ۱۹	..... دادا
۱۴۰ ۷۷	..... تیار سی جنگ دادا
۲۳	زیاده از دو صد مردم پیش دادا صاحب نباشند و آن آدم آد میان جنگی نیستند
۶۴ ۶۱	..... رہن جواہرات با انگریزان قیمت شش لک و بست و پنچہزار روپیہ و طلب کردن آن
۱۲۳	..... با کمپنی دوستی
۲۵	..... حلال گھو داس
۲۵	..... رام سنگھ
۱۲۹	..... رام چندر گنیش
۷۲ ۷۱	..... رامسی
۴۳	..... بعد از باد م گورنر بمبئی شدن
۶۶ ۴	..... را و صاحب
۱۰۵	..... را پچوری

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۹۸	دھار وار قلعہ
۴۶	دھولپ راؤ
۵۲	دیگا و پیرگنہ سورت بندر
۸۲	دیوید اسس بھیم جی
	(ڈ)
۶۲	ڈبونی
۶	ڈرے پر ڈانیل
	ڈوپرے جو بس گورنر
۳ ۵ ۱۴ تا	بندر چناپٹن
۱۷ ۱۴	"
۵۸	ڈے تھامس
	(ر)
۴۹	راجپوری
۲۵	راجہ جہونت سیو
۹۷	راجہ شیجونت بہادر
۷	راگھو بادادا پیشوا

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۷۲	حافظ مسعود خان .....
۳۲	۳۱ حیدر علیخان .....
۳۷	
	شکست و وفات
۳۳	پسرش .....
	(خ)
۵۲	خواجہ حضرت دیوانی صاحب .....
	(د)
۲۲	دادا بھائی .....
۲	دادا صاحب مور و پنڈت .....
۲۶	داماجی راؤ گایکوار .....
	دریا تنگ بھدر مقام کرون
	کارنوالیس در فوج مغلہ
۱۰۲	برکنارہ تنگ بھدر .....

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۱۱	جے پور
۶۴	جیوا جی گوپال سر صوبہ دار
۳۱	جیوا جی پنڈت
(چ)	
۷۳	چمن لال وکیل لار
۲ - ۱	چناپٹن بندر کمپنی در مدراس
۹۰ ۲۱ ۳	
۱۱۲ ۱۱۱ ۹۴	رفتن کار نوایس
۱۰۰	بطرف چناپٹن
۳۹	جنار گڈہ
۳۲	چنتامن دیکشت
۵۹ ۵۸	چوتھ
۱۱۹	چیری - جی - ایف
۷۹	چیول بندر
(ح)	

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۷۹	توکلی نام جہاز ..... (ٹ)
۱۲۸	..... ٹامسن
۹۶ ۷۳	..... ٹیپو سلطان رفتہ جنرل میڈوز برائے انسداد بدطوری
۱۱۶ ۹۰	..... بیرخلاف عہد
۱۳۳ ۱۳۱	..... صلح
۴ ۳	..... ٹیلر ولیم
(ج)	
۱۰۴	..... جنار دھن راؤ
۵۰	..... جنار دھن شیورام
۷۷ ۱۹	..... جھانسی
۱۴۱	

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۹۸	پرشرام بجا و صاحب پتور دهن
۱۰۲	و محاصرہ دھار وار
۱۳۲ ۱۳۱	راو صاحب
۷۲	پرگنہ بلسار و حصول محصول
۷۲	پرگنہ پارنیر
۱۴۰	پرتور
۳۵	پنویل بندر
۱۱۵ ۱۱۱	پی - ایس
(ت)	
۴۲	تاتیا صاحب
۴۶	تالچیری
۷۷	تکو جی راو ہولکر
۳۰	تلیگاؤن
۵۰	تنجاور

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۶۵	بہر و پنت
۱۳	بھیر و پنت
۶۲	بھڑ و بیج
۵۴	بھکا جی پنت صوبیدار
۱۲۹	بھگوان راؤ گوندراؤ
۱۲۹	بھگونت راؤ وکیل سندھ
۳۸	بھوسہی
۵۰	بیخ دولت
۸۲	بھیم راؤ ساکن دوار کا
(پ)	
۱۲۹	پاٹ کمر
۱۲۹	پارنا روو
۶۸	پاشان ضلع پونہ
۱۲۹	پانڈو رنگ راؤ
۳۲	پیر تیکیش
۲۴	پیر شوتم مہاراجہ پنت

بمذموم مکاتیب

اسامی رجال و اماکن

۵۲ ..... بالاجی را و پیشوا

۷۳ ..... بالاگھاٹ

بانکوٹ - آب گرم بھانکوٹ در حق چنڈے

۴۷ ..... مستبر انگریزان مریض بسیار مفید و نافع است

۲۴ ..... برسٹو جان

بروم صاحب چارلس (مقام یونہ)

۲ - ۱ از ۲۵ جنوری تا ۲۷ فروری ۱۹۶۸ء

۳۵ ۱۳ ۱ ..... بمبئی

۱۳ ۶۹

۱۲۰

شکست انگریزان

۵۱ ۳۵ ۳۱ ..... بندگان عالی

۱۰۵ ۵۹

۷۹

بندل

۳۵

بنوینڈٹ باوا سٹرسٹن بود

۱۰۵ ۹۷

بنگلور قلعہ

۳

بوچر گورنر مدراس چنایٹن قبل از ۱۹۶۷ء

۲۵ - ۱ - ۷

بھاسکر راؤ

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۱۲۲ ۱۲۱	..... باجی راؤ رگھو ناتھ پیشوا
۱۲۳	
۱۲۵ ۱۲۴	..... رفتن بطف قلعہ مہارٹ
۱۲۶	
۱۱۸	..... مکتوب ڈانیل سٹون برائے خلعت پیشوا (تہنیت نامہ)
۴۰ ۲۳	..... باڈم آر - ایچ - گورنر بمبئی
۴۹ ۴۵	"
۵۵ ۵۲	"
۵۴ ۵۷	"
۶۴ تا ۶۱	"
۷۰ ۶۸	"
۷۹ ۷۸ ۷۱	"
۸۶ ۸۳ ۸۲	"
۳۷	..... بارڈولی
۱۲۶	..... بار لوجارج - ایچ
۱۰	..... بالاجی پنڈٹ

نمبر عدد و کتابتیب	اسامی رجال و اماکن
۲۵	وکیل انگریزان و دربار پونه
۶۶	اوصاف انگریزان
۱۲۳	مطرح نظر انگریزان
	بالفعل احتیاج استمداد سرکار دولت الاقنادر پیشووانه دارند چیرا که الحال بسبب مناقشه انگریزان حکم را و صاحب بزم جمیع اعیان و امصار دکن
۳۲	بل در تمام بلاد نافذ شده است
۱۳۶	نوشتن القاب کپتی
۱۳	انندگری
۷۲	انندرا و سبکاجی گماشته بلسار پرگنه
۷۸	قبضه بر خلیج اورن
۱۲۹	ایساجی سندھ کولھار وار
۱۲۳	ایشونت را و ہولکر
۲۵	ایشونت سنگھ (رادت)
(ب)	
۸۶ ۳۳ ۳۱	بابو جی بھیم جی و برادر کلان و منازعہ فیما بین بابو جی بابو جی

نمبر عدد و کتاب	اسامی رجال و اماکن
۹	انبا جی .....
۷۹	انجنویل .....
۳۷	انڈرسن .....
۰۹	انقلاب فرانس .....
۵۵	انگریز-ہیچکس از انگریز ان کمپنی نذرانہ بنا دید گرفت
۱۹	دیگر کات جنگ باکسے سرداران قوم مرہٹہ مگر درجائے کہ ضرور نتر کہ بحفاظت خود ہا می باید احترام نمایند
۳۶	شدکایات برائے گرفتاری غواب بنام قادری .....
۶۷	گرفتار شدن چہار جہاز .....
۷۳	در جنگ ٹیپو پیشوا صاحب را مدد دادن طلب کردن آلات کہ بوقت ہریمیت از شہر
۶۲	دیوبلی گذار شتہ بود .....
۳۱	از چاشت خوری از اد ہائے باطن خود راہ دادہ سخت آرا شدن

فہرست اسامی رجال و اماکن
 نمبر بمقابلہ اسامی مراد از نمبر
 مکاتیب است

نمبر عدد مکاتیب	اسامی رجال و اماکن
۱ ۱۹	ابا صاحب بہادر .....
۱ ۴۰	اباجی پنڈت .....
۴۸	ابوالفضل (عبارت) .....
۲۳ ۲۲	اپٹن کرنل جان .....
۳۰ ۲۹	
۱۴۱ ۱۴۱	
۱۳۱	احمد علیخان .....
۹۳	الا آباد = نواب وزیر الممالک بہادر حقیقت محصول تیرتھ پراگ یعنی الا آباد کہ بنظر آرام و رضا جوئی زیر ایران بہ نسبت ایام پیشین خیلی تخفیف نمودند
۴۹ ۴۳	امرت راؤ پیشوا .....
۱۰۰	

کل مکتوب

مرسل

۱۳۱۱ مرسل الیہ

عدد شمار

نمبر مکتوب

نمبر مکتوب	عدد شمار	۱۳۱۱ مرسل الیہ	مرسل
۱۲۰	۱	مہاراجہ	"
۱۳۰ ۵۰	۲	راؤ صاحب	"
۳۲	۱	سکارام باپو	"
۲۸	۱	سیوک رام	"
۵۳	۱	ہری پنچھ پھڑکے	"
۱۳۶ ۱۰۲	۳	غیر معلوم	"
۱۴۱			

۳۸	۱	راؤ صاحب	مانیشنی	۱
۱۳۷	۱	نانا پھر نویس	محمد عارف وکیل ولندیز	۱
۸۷	۱	سوانی مادہورا پیشوا	میدوز - ولیم	۱
۱۰۲	۱	سوانی مادہورا پیشوا	نواب ارکات	۱
۳۵	۱	پنڈت صاحب	داتھرسٹن - ڈی	۱
۳۱	۱	پیر شرام بھاؤ ملھار کم راؤ ہولکر	ولندیز "	۲
۱۳۹	۱	کشن راؤ بلال		
۱۲۳	۱	امرت راؤ پیشوا	ویلسی	۱
۱۶	۱	نارائن راؤ بلال پیشوا	ویج سکندر	۱
۸۸	۱	نانا فرد نویس	ہر تلے جس	۱
۳۰	۱	نانا فرد نویس	ہسٹن وارن کم	۲
۱۹	۱۷	۲	عماد الدولہ بہادر	
۲۶	۱	غیر معلوم	"	
۱۳۸	۱	نانا فرد نویس	یعقوب ولیم	۱
۱۳۹	۳۱	۲	غیر معلوم	۱۲
۳۳	۱	سرمنیت صاحب	"	
۷۷	۱	نواب صاحب	"	
۱۰۳	۱	مہربان راجہ	"	

کل مکتوب مرسل ۱۱ مرسل الیہ عدد شمار نمبر مکتوب

۹۲	۱	مہربان پنڈت	"	
۹۶	۱	مہربان راؤ صاحب	"	
۹۹ ۹۷	۲	ہری پنٹھ پھڑکے	"	
۱۱۲ ۹۵	۳	غیر معلوم	"	
۱۳۳ ۱۳۰		"	"	
۱۲۷	۱	مہاراجہ ساتارا	کری-۱-۷-پی	۱
۱۲۵ ۱۲۴	۲	باجی راؤ رگھوناتھ	کلیف لارڈ	۲
		پیشوا		
۱۰۵	۱	ہری پنٹھ پھڑکے	کنوے جان	۱
۲۱ ۲۰	۲	ہری پنٹھ پھڑکے	کنگ ٹامس	۲
۱۸	۱	سوانی مادہ پوراؤ	گیامیر رابرٹ	۲
		پیشوا		
۲۲	۱	ہری پنٹھ پھڑکے	"	
۱۳۴ ۳۷	۲	نانا فرد نویس	مارگن چارلس	۳
۳۶	۱	نانا صاحب	"	
۷۳ ۵۳	۲	سوانی مادہ پوراؤ پیشوا	ماکفرسن جان	۵
۸۴ ۶۰	۲	نانا فرد نویس	"	
۶۶	۱	راؤ صاحب	"	
۱۳۵	۱	مادہ پوراؤ پیشوا	ماکلی آڈ	۱
۶۷ ۶۵	۲	نانا فرد نویس	مالٹ برچارلس وار	۲

۸	۷	۴	نارائن راؤ منشی کم	"	
۶۸	۲۵				
۱۱	۹	۲	سکارام بابو	"	
	۱۱	۱	راؤ صاحب	"	
	۱۳	۱	بہرہ پنڈت	"	
۶۶	۴۲	۲	گوپال راؤ رگھوناتھ	"	
	۱۱۸	۱	باجی راؤ رگھوناتھ پیشوا	سدون ڈائیل	۱
۱۱۷	۱۱۴	۲	سوانی مادھو راؤ پیشوا	شور سرجان	۵
۱۲۲	۱۲۱	۲	باجی راؤ رگھوناتھ پیشوا	"	
	۱۱۶	۱	نانا فرد نویس	"	
۸۵	۷۴	۱۳	سوانی مادھو راؤ پیشوا	کار نو ایس لارڈ	۲۷
۹۰	۸۹		"	"	
۹۳	۹۱		"	"	
۹۸	۹۴		"	"	
۱۰۱	۹۰		"	"	
۱۱۳	۱۰۸		"	"	
	۱۰۷		"	"	
۸۰	۷۶	۶	نانا فرد نویس	"	
۱۰۶	۸۱		"	"	
۱۲۰	۱۰۹		"	"	

۲۴	۱	سوانی مادھورا و پیشوا	برسٹو جان	۱
۱۳۲	۱	ملھار رادھو لکر و پیشوا رام بھاؤ منور دمن	بیل جنرل موسی "	۱
۱۱۱	۱	نانا پھر نویس	پی - ایس	۱
۱۲۸	۱	مہربان	ٹامسن	۱
۴	۱	سور و باداد افرد نویس	ٹیلر ولیم	۱
۱۱۵	۱	سوانی مادھورا و پیشوا	چناپٹن بندر	۴
۱۷	۱	راگھو باداد اپیشوا	"	
۲ - ۱	۲	مہربان رادھو صاحب	"	
۱۱۴	۱	باجیراڈ رگھوناتھ پیشوا	چیری - جی - ایف	۱
۱۴ ۵ ۳ ۱۵	۵	مادھورا و بلال پیشوا	ڈریپر جو سٹس	۴
۶	۱	ہری پنٹھ پھر کے	ڈوپرے ڈائبل	۱
۵۸	۱	سوانی مادھورا و پیشوا	ڈے تھامس	۱
۷۲	۱	سوانی مادھورا و پیشوا	رامسے انڈروز	۱
۳۲	۱	چنتامسن و کشت	رتن بن بڈن سدا اللہ خان	۱
۴۳ ۴۱ ۵۱ ۴۴	۴	نانا پھر نویس	سید نور الدین حسین خان مہری	۱۶
۱۰	۱	نانا صاحب	"	
۷۵	۲	ہری پنٹھ پھر کے	"	

فہرست اسامی مرسل و مرسل الیہ

نمبر مکتیب	تاریخ	مرسل الیہ	مرسل	نمبر
۲۹	۱	نانا فرزند نویس	اپٹن	۲
۳۴	۱	سکا رام باپو	"	
		سوانی مادہوراد	باڈم آر۔ ایچ	۲۳
۴۴ ۴۵ ۴۰	۱۸	پیشوا	"	
۵۲ ۴۹ ۴۶		"	"	
۶۱ ۵۹ ۵۷		"	"	
۶۴ ۶۳ ۶۲		"	"	
۷۸ ۷۱ ۷۰		"	"	
۸۶ ۸۲ ۷۹		"	"	
			"	
۵۵ ۴۸	۴	نانا فرزند نویس	"	
۸۳ ۵۶		"	"	
۲۳	۱	ہری پنٹ پھوڈکے		
۱۲۶	۱	باجیراؤر گھونٹھ پیشوا	بار لوسر چارج لیچ	۱

۱۵- مکاتیب بہ مہاراجہ ستارا ۱۲۷ ۱۲۸

۱۶- مکاتیب ڈچ ۱۳۱ ۱۳۲

۱۷- دیگر متفرقات بر مشورات کاروبار سلطنت

و غیرہ ۳ ۵ ۶ ۷ ۹ ۱۰ ۱۲ ۱۵ ۱۹

۲۱ تا ۲۷ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۴ ۳۷ ۳۹

۴۹ ۵۰ ۵۲ ۵۵ ۶۶ ۶۷ ۷۱ ۷۲

۷۷ ۸۰ ۸۲ ۸۵ ۹۰ ۹۲ ۹۷

۱۸- مکاتیب وارن ہسٹن متعلق راگھو بادادا

و گورنر بمبئی ۱۶ ۲۶ ۲۷ ۳۰

۱۹- مکاتیب ویسلی " برائے آساکش و آرمش

مالک ہندو دکن ورفاہ و فارغ البالی سکنتہ و رعایا
و عامہ برائے مالک مزبورہ بر جمیع اوقات مطمح نظر

و نصب العین می دارد کہ ۱۲۳

۵ - مکتوب بنام راجھو بادادا قابل خواندن است

۱۷

۶ - شکایات متعلقہ جہازات و غوابات ۴۶ ۴۰

۷۸ ۷۹ ۸۴ -

۷ - آب گرم بانکوٹ ۴۷

۸ - جواہرات بقیمت شش لک و بست و بیج ہزار

روپیہ کہ راجھو بادادا نزد انگریزان بہن کردہ بود

۶۱ ۶۴

۹ - مکتوب بر صنعت حروف ایماہ و اشارات

۶۶ محصول برزائران عرس الہ آباد ۹۸

۱۰ - انقلاب فرانس و اثر آن بر ہندوستان ۱۰۹

۱۱ - برائے چوتھ بندر سورت ۴۶ ۵۸ ۵۹ ۷۱

۱۲ - جنگ باجیدرو ویلیو سلطان ۳۱ ۳۲ ۳۳

۳۰ ۴۰ ۴۲ ۴۳ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹

۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۳۳ ۱۳۰ ۱۳۱

۱۳ - نواب لکھنؤ ۱۱۴ ۱۲۰ ۱۲۱

۱۴ - اشارہ بپرخاش کھرڈا ۱۱۴ ۱۱۷

این مجموعه مکاتیب که مشتمل بر یکصد و چهل و یک مکتوب است همه مکاتیب علی الترتیب مسلسل نیستند - اگر چه نظر بر رعایت مناسبت آن بود که همه را مسلسل و مرتب نماید - ولیکن اختلاف مضامین و تفاوت زمان مانع شد بهر حال مختصر خلاصه مجموعه مکاتیب حسب ذیل بقلم آمده ۷

۱ - اکثر مکاتیب مشتمل بر اتحاد و موافقت فیما بین سرکار انگلیز و پیشوا صاحب است ۷

۲ - حکومت تبادل تحف - و هدایا - اتحاد و تهنیت و غیره - ۳ ۱۶ ۱۸ ۵۰ ۵۵ ۵۶ ۵۷
 ۶۰ ۷۴ ۸۱ ۸۳ ۸۷ ۸۹ ۱۰۸ ۱۱۰
 ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۵ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۲ ۱۲۵

۳ - منجمله مذکور مکاتیب ۸۹ - ۸۱ - ۵۵ قابل خواندن است ۷

۴ - بنایت استدعائے ولیم تیلر برای حاضر باشی خود بخدمت پیشوا صاحب ۷

ہندوستان رنج نمود کل ہمیشہ بہار تاریخ است قبل از زمان
ایشان اہالی ایجا از فوائد این فن شریف بی بہرہ بودند بعدہ
از تاثیر صحبت این ماہران سیر و اخبار از ہر گوشہ دیار
وقائع نویس و تاریخ نگار برآمد و حالات مملکت خود را
بر صفحات قرطاس ثبت نمود۔ چنانچہ ہر حصہ ملک نیست
کہ تاریخ آن مسخر قلم فارسی رقم نیست۔

۸۔ پس جویندگان تاریخ این ملک اگر بخوانند کہ منبع
اصلی آن برسند باید کہ اول خود را آشنائے این زبان
شیرین بیان

خوشا ترکیب و وضع بے مثالش
خداوند انگہدار از زوالش

آنکہ بر بہری این پیشوا بدر بار در بار اخبار و آثار این
دیار و امصار بار یابند۔

بمبئی ۱۹ جنوری ۱۹۲۴ء

بندہ بی نیاز

پورسرفراز

۵ - سردار صاحب مشاره الیه چند سالست که بفرهنگ آوردن
 مواد تاریخی که حالات حکومت مرهه و پیشوا را روشن میسازد
 مشغول میباشند و بجد و جهد بسیار ذخیره بزرگ از نسخهای
 خطی فارسی مشتمل بر کتب تاریخی و ادبی و مکتوبات و
 رقعات بدست آورده اند از میان آنها امر اسلات
 کمپانی انگلیس را که راجع به دربار پیشواست انتخاب
 کرده بعبارت اصل فارسی با ترجمه و تانخیص مرهه که حقیقه
 عطر مجبوعه می باشد و باب یاری و آتش فکر ب جناب شیخ
 عبدالعزیز ابن محمد جعفر پیر شینین شیخ سها و سهای اسکول پونه
 کشیده شده است در صورت این گلدسته شائع میکنند

۶ - هر کس که بخواند بیقین بداند که در آن زمان نفوذ
 این زبان در نفوس این ملک تا چه درجه بود
 رئیس کمپانی انگلیس که نذیب عیسائی داشت و بخط
 ترسالی قلم فرسائی میکرد - چون کارش با دربار پیشوائی
 افتاد که در آن حرف مرهه می زدند و بر خط شکسته
 (موڑی) قلم می شکستند از مرهه و انگلیسی هیچ
 نکشاد - آخر کار قفل مشکلات ملکی و نظامی و حل معاملات
 و دادی و خصامی بکلید فارسی مفتوح افتاد

۷ - گلی دیگر که از بوستان ریاست مسلمانان در

در کشاکش طوائف الملوکی پریشان بود بکوششهای پادشاهان
عظیم الشان و بزرگان کرامت نشان در تحت فرمان یک
قهرمان آمده مثال باغ جنان کام بخش ساکنان و آرام ده
باشندگان شد.

۳ - بهین گلی که در گلستان حکومت ایشان شکفت

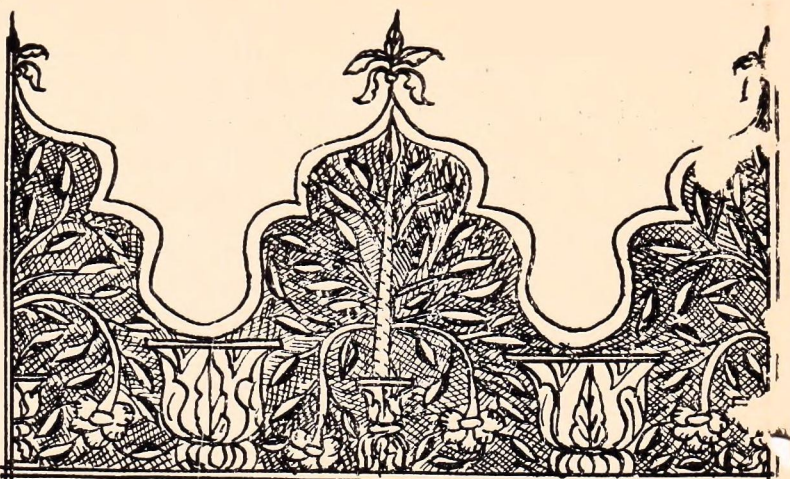
و رنگ و بو از توحید ایشان گرفت - این بود که در تمام
ملک شرقاً و غرباً شمالاً و جنوباً که مسکن اقوام مختلفه و موطن
قبائل متفرقه می بود - با وجود لغت های مخصوص آنها و کثرت
زبانها سکه وحدت اللسانی رواج یافت و زبان فارسی
که شیرین ترین زبانهاست جهان است برمسند عالم گیری
متکمن گردید - چنانچه هرگاه هیکه فرانسسی یا انگلیشی -

پرتگالی - یا بنگالی - هندی یا سندھی - عربی یا غزلبی -
ترک و تاجیک یا اهل ایران و توران - مرهطه و مغل
یا راجپوت و افغان میخواستند - که با اهل ملک معامله کنند
یا مکالمه و مکاتبه نمایند بتوسط همین زبان حکام با سانی تمام
و سهولت مالا کلام نائل مرام می شدند.

۴ شاهدین حال و مصداق این بیان همین مجموعه مکاتیب

است که بسعی بسیار و کوششهای بے شمار جناب فضیلت آثار
المخاطب به سردار مجوم دار (مجموعه دار) مرتب شده است.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مجموعه دار عالم را مجدد علا که از مبدء وحدت این همه
 شرت آفرید و خاتم انبیا را مدح و ثنا که بتبلیغ توحید
 متحرمان وادی کثرت را باز براه وحدت آورید
 و رحمت و رضاء خالق ارض و سماء بر اصحاب رسول
 و پیروان مقبول وی باد که هر جا که رفتند علا کلمه الحق
 بودند و مشعل توحید را بنوعی مشتعل ساختند -
 و روشن داشتند که ظلمت کثرت همگی از میان رفت -

۲ - تاریخ ریستان بتصدیق این رطب لسان
 است و هزار دانه است این برستی این داستان
 شیرین زبان - هندوستان قبل از ورود ایشان